Sl. No. ... Date ...
Section ... No. ...

ନବ ବର୍ଷ ।

ନମସ୍କାର ନବ ବର୍ଷ, ନବ ଅଭ୍ୟାଗତ,
ଗାଢ଼ ଘନ-ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନଥିଲ, ସମ୍ପାତ୍ତ, ଭାତ,
ଦେଖ ଏ ଅନ୍ଧତମସ-ବସ୍ତ୍ରାବୃତ ଲୁଖିତ ।
ଓ ଦେଖିବ ନବ ବନ୍ଧ, ବିଜ୍ଜୁଳ ଦୃଶ୍ୟ,
ଓ ଶୁଣିବ ଅବା, ହାସ୍ୟ, ଉଚ୍ଚତ ଚାହାଣୀ,
ଗାଢ଼ବଳ ଶୁଣି ତାହା ଧରଧର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ଭାଳ ?
ତୁଚ ଚେତେ, ବର୍ଷ ଘନ ! ଅଚଳ୍ଚ ଚିତ୍ରେ !
ଅମଙ୍ଗଳ ଧୂମ୍ରଚରୁ ପ୍ରଚ୍ଛ ଘନ ବର୍ଷ,
ଜଳି ଏ ଭୁବନ-ମଣ୍ଡେ, ଜଳ ଚିଣ୍ଡିକ୍ରମ
ଅଗ୍ନିମୂର୍ତ୍ତି ଭୁବନେ ଧାଇ, ଚାଉଁଚ ଜର୍ଜ୍ଜରେ,
ଅଗ୍ନିଶ୍ରୀ ସେ ଜାଳାଚ୍ଛାଦ୍ୟ, ତୁଚ୍ଛ ଏ, ମନ୍ଦିର,
ସହ୍ନ ଚେଉ ଚର୍ମ ଏବେ ପ୍ରଚ୍ଛ ହାହାକାର,
ଚାଳୁଛ ଚକୋଚ-ଚଣ୍ଡୀ ଚକୋଚ ନିଃସ୍ପନ୍ଦେ,
ଦ୍ୱେ ଚେଚ ବୁଚ୍ଛ ଚାଚ ଚସ୍ତ ଚର୍ଚ୍ଚସ୍ତ,
ଚଚଚଚେ, ଅଚଚଚେ, ଚ୍ୟାଚ୍ଚ ପ୍ରଚ୍ଚଚ୍ଚେ
ଅଚଚ ଚଚ୍ଚଚ ଚଚ୍ଚ, ଚ ଚଚ୍ଚଚ ଚୁଚ୍ଚ,
ଚାଚ୍ଚ ଚେଚ ଅଚଚ ଚଚ୍ଚ ଚ ଚଚ ଚଚ୍ଚ ଚେ,
ଚଚ୍ଚଚ୍ଚ ଚଚ,—"ଚଚ୍ଚଚ ଚଚ୍ଚ ଚଚ୍ଚ,
ଗ୍ରୁଚ୍ଚେ ହିମ ମୁଁ ଚୋଚେ ଚଚ୍ଚଚ୍ଚ, ଚଚ୍ଚ,
ଚଳ ଘଡ଼ିଚାରୁ ଚ୍ୟାଚ " ଚାଚ୍ଚ ଚ ଚ୍ଚଚ୍ଚ ।
ଚଚ ଘଚେ ଏହ ଚଚ,—ହେ ଚଚ ବର୍ଷ,
ଅଚଚ ଚ ସେ ଚଚ୍ଚ ଚ ଚ୍ଚଚ୍ଚ ଚ
ଚଚ ଚୁଚ୍ଚେ ଚୁଚ୍ଚ, ଚେଚ ଅଚ୍ଚ ଚ୍ଚଚ୍ଚ,
ଚଚ୍ଚଚ୍ଚ ଚଚ୍ଚ ଚଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ,
ଚ୍ଚଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ,
ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ।
ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ।
ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ।
ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ।
ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ।

ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ଚ୍ଚ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।

ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ (୧)

ସାହିତ୍ୟ କଣ ? ସାହିତ୍ୟ ଜାତିର ଉତ୍କଳର ଦର୍ପଣ ସ୍ୱରୂପ । ଯେଉଁ ଜାତି ଯେତେ ଉନ୍ନତ ସେ ଜାତିର ସାହିତ୍ୟ ତେତେ ଉଚ୍ଚତ । ଭାଷାରେ ପ୍ରକାଶିତ ଭାବାବଳୀହିଁ ସାହିତ୍ୟ, ପୂର୍ବକାଳରେ ଗୁରୁମାନେ ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମୌଖିକ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରାଇଥିଲେ । ଲିପିଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରକାଶିତ ହେବାରୁ ଲିପି ସାହିତ୍ୟ ହୋଇଯାଏ । ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରଥମେ ଲୋଟିଏ ଲିଖିଛି ବିଷୟ ମନରେ ପୋଷଣ କରେ, ପରେ ସେ ଗୁଡ଼ିକ ଭାଷାଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶ କରେ । ଜଗତ ଯେତେଗୁଡ଼ିଏ ବିଷୟ ଭାବ ସେହି ଭାବ ଗୁଡ଼ିକ ଭାଷାରେ ଅନ୍ୟ ଅନ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି; ଯେ ବ୍ୟକ୍ତି ଯେ ଭାବଗୁଡ଼ିକ ଖୁବ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶ କଲା, ଏହିପରି କ୍ରମେ ଜଗତର ଭାବ ଦର୍ଶନ ଜାଣିଲେ । ଭାବମଧ୍ୟରେ ଅଭିବିଷ୍ଟ ଥିବା ଉପଦେଶ ଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତିପାଳନ କରି ଦେବାଯୋଗ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଶିକ୍ଷା କରନ୍ତି । ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରକୃତ ଅର୍ଥ ଶିକ୍ଷା ବା ଶିଖିବା, ଯେ ଯେତେ ବିଷୟ ଶିଖି ପାରିଲା ସେ ସେତେଦୂରେ ଶିକ୍ଷିତ । ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକ ଗାରବିତ ହୋଇପାରେ ଏବଂ ସାଧାରଣ ଲୋକ ଅଶିକ୍ଷିତ ହୋଇଯାଏ । ଶିକ୍ଷା ସହିତ ଅସର ପରିଚୟର ବିଶେଷ ଭାବ ସମ୍ବନ୍ଧ ନାହିଁ । ଗାଉଁସର ଲୋକ ନାନାଲୋକଙ୍କ ଠାରୁ ନାନାକଥା ଶୁଣି ଶିକ୍ଷିତ ହୋଇପାରେ । ଅସର ଜ୍ଞାନ ଲୋଟିଏ ସୁବିଧା । ଏହି ସୁବିଧାକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଲୋକ ଲିଖିତ ପୁସ୍ତକରେ ଥିବା ମହାପୁରୁଷ ଚିନ୍ତାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଉପଦେଶ ଗୁଡ଼ିକ ଅପେ ଅପେ ଶିଖିପାରିବ ଏବଂ ଉନ୍ନତିପଥ ଦେଖି ନାହିଁ । ଭାବର ବହୁଳ ପ୍ରକୃତ ନିର୍ମିତ ଭାବାବଳୀ ଲିଖିତ ଆକାରରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା, ଏବଂ ତାହିଁ ସାହିତ୍ୟ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାତିର ସାହିତ୍ୟ ଅଛି । ଉନ୍ନତ ଜାତିର ସାହିତ୍ୟ ଉନ୍ନତ ଏବଂ ଅନୁନ୍ନତ ଜାତିର ସାହିତ୍ୟ ଅନୁନ୍ନତ ।

ଯାହା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସତ୍ୟ ତାହା ଜାତି ଗତ ସତ୍ୟ । ପ୍ରକୃତି ଅମରକୋଷ ଅନ୍ୟନିରପେକ୍ଷ । ଅମରକୋଷ ଅନ୍ୟନିରପେକ୍ଷ ଏ ପ୍ରକୃତ ଅନ୍ୟନିରପେକ୍ଷ । ପ୍ରକୃତିର ଜାତିଗତ ଶକ୍ତି ଏହି ଅମରକୋଷ ସୋଚିନ୍ତ ଅବିକ ହୁଏ । ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରକୃତିର ଅନ୍ୟନିରପେକ୍ଷ ନୁହେ । ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଅମୋଘିତ ଅଥଚ ଅଖିଳ । ଅମ ଜାତିର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ସାଧାରଣ ଅବସ୍ଥା ଯଥା;— ଶୈଶବ, କୈଶୋର, ଯୌବନ ଓ ବୃଦ୍ଧ । ପ୍ରକୃତିର ଯାବତୀୟ ପଦାର୍ଥ ଏ ଚାରି, ଏ ତେତେ ଏହି ଚତୁର୍ବିଧ ଅବସ୍ଥାମାନ ଭୋଗ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ । ସାହିତ୍ୟ ଚିତ୍ରରୂପ ଏହି ଚାରିମାନ୍ୟାରେ ଅଗ୍ରସର ହୁଏ । ଜାତି ମଧ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ପରି ଏହିଗୁଡ଼ିକ ଅବସ୍ଥା ଭୋଗକରେ । ଜାତିର ଅବସ୍ଥା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଜାତୀୟ ସାହିତ୍ୟର ଅବସ୍ଥା ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୁଏ । ସୁତରାଂ ସାହିତ୍ୟ ଦେଖି ଜାତିର ଅବସ୍ଥା ପରିମାପ କରିପାରିବେ ଏବଂ ଜାତିର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉନ୍ନତି ଦେଖି ସାହିତ୍ୟ ପରିମାପ କରିପାରିବେ ଏହି କାରଣରୁ ସାହିତ୍ୟ ଜାତୀୟ ଉନ୍ନତିର ପରିମାପକ ହୋଇ ରହିଛି ।

ସାହିତ୍ୟର ଦୁଇଟି ପ୍ରଧାନ ବିଭାଗ ଅଛି ଯଥା;— ପଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ଓ ଗଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ । ଏ ବିଭାଗର ନାନା ଉପବିଭାଗ ଅଛି, ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲକ୍ଷ୍ୟ ବିଷୟାଦିକ ପ୍ରକାଶିତ ଏକକ ପଦ୍ଧତିବିଶେଷର ନାମ ଲକ୍ଷ୍ୟବିଷୟାନୁଗ ସାହିତ୍ୟ ଯଥା;— ଜ୍ୟୋତିଷ ସାହିତ୍ୟ, ନାଟ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ, ଚିକିତ୍ସା ସାହିତ୍ୟ, ଧର୍ମସାହିତ୍ୟ, ଗୀତ ସାହିତ୍ୟ, ଗଣିତ ସାହିତ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି । ପଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ନାନା ଛନ୍ଦ ଛବିଶୀ ଓ ଉପେକ୍ଷି । ଦେଶ ଜାତି ଦେଖି ବିଷୟ ଦେଖିବାର ଚିନ୍ତା ଉଦିତ ହେଲେ ନାନା ସାହିତ୍ୟର ସିଦ୍ଧ ।

ଉତ୍କଳ ଦୁଇପ୍ରକାର ଯଥା—ଦୈଶିକ ଉତ୍କଳ ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଉତ୍କଳ । ଦେଶ ଜାତି ଉନ୍ନତିର ଦେଶ ମାର୍ଗରେ ଯେତେଦୂର ଅଗ୍ରସର ହୋଇଥିଲା ତାହାରଇ ସାହିତ୍ୟ ଦେଖି ପାରିମାପ କରାଯାଇ ପାରେ ।

ସଙ୍ଗୀତ ସାହିତ୍ୟର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଅଙ୍ଗ । ଏହି ବିଷୟ ପ୍ରଥମ ଚିନ୍ତାଶୀଳ ଏବଂ ଜଣ କାଳିଦାସ ମଧ୍ୟ ଲିଖିଛନ୍ତି ଯେ;—

ସଙ୍ଗୀତ ସାହିତ୍ୟ ଦ୍ୱିପାଦଭିନ୍ନ, ସାକ୍ଷାତ୍ ପଶୁଶୃଙ୍ଗ ବିଷାଣ ହୀନଃ ଇତ୍ୟାଦି । ସଙ୍ଗୀତ ସାହିତ୍ୟ ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ସାବେଷ୍ୟ । ଜାତି ଯେତେବେଳେ ନିମ୍ନ ଅବସ୍ଥାରେ ଥାଏ, ଉଦର ଜ୍ୱାଳାରେ ପରିପୀଡ଼ିତ ନ ହୋଇ ସୁଖ ଆନ୍ଦରେ ବାଳିପାଇଁ ବିଚରିଥାଏ ତେତେବେଳେ ସଙ୍ଗୀତ ସ୍ରୋତ ପ୍ରବାହିତ ହୁଏ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନରେ ଏହି ସତ୍ୟ ସତ୍ୟରେ ପ୍ରମାଣିତ ହେଉଛି । ଯଥା

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦେଶରେ ଗୋଟାଏ ଚଳଅଛି "ମନଫୁଲଶା ଗୀତଗାଏ" କଥାଟା ଚଳ ହୋଇଯାଇଛି, ମାତ୍ର ଏ ପଦକରେ ଅଗ୍ରୁଡ଼ି ସତ୍ୟ ନିହିତ ଅଛି । ସଙ୍ଗୀତ ମାନଙ୍କର ଉତ୍ପତ୍ତିର ମାନସିକ ଅବସ୍ଥାରେ ଉତ୍ପତ୍ତି ହୁଏ, ଏ ତତ୍ତ୍ୱ ବୁଝାଇବା ଲାଗି ଅନେକ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଅନେକ ମତ ପ୍ରକାଶ କରିଅଛନ୍ତି ବା କରୁଅଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ଏ ସମସ୍ତ ବୈଜ୍ଞାନିକ ତତ୍ତ୍ୱାଲୋଚନାର ସାର ମର୍ମ ଏ ଚଳ ପିଦକରୁ ଜଣା ପଡ଼ୁଛି । ବାସ୍ତବିକ ମନ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ନ ହେଲେ ସଙ୍ଗୀତ ବାହାରିବ ନାହିଁ, ମନ ଯେତେବେଳେ ଆନନ୍ଦସାଗରରେ ଭାସମାନ ତେତେବେଳେ ସ୍ୱତଃ ଏବେ ଅଥେ ସଙ୍ଗୀତ ବାହାରି ପଡ଼େ । ସୁତରାଂ କଥାଟାକୁ ଚଳକୋଳି ଉଡ଼ାଇଦେ ଲ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଚଳ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାରର ସାହିତ୍ୟ, ସେ ଗୁଡ଼ିକରେ ଅନେକ ଜ୍ଞାନ ଅଛି, ଉପଦେଶ ଅଛି, ଉପମା ଅଛି ଏବଂ ସତ୍ୟ ଅଛି । ଏହିପରି ଚଳ ବହୁ ପ୍ରାଚୀନକାଳରୁ ଉତ୍କଳରେ ଚଳି ଆସୁଅଛି. ଚଳ ଗୁଡ଼ିକର ଭାଷା ସରଳ ଅଥଚ ଭାବଗର୍ଭିତ । ବୋଧହୁଏ ଲିଖିତ ସାହିତ୍ୟ ସଂସ୍କୃତହେବା ପୂର୍ବେ ଏ ଚଳଗୁଡ଼ିକ ଗୁଡ଼ିକ କଥିତ ଭାଷାରେ ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା । ଲୋକେ ଶୁଣି ଶୁଣି ଏସବୁଡ଼ିକ ମୁଖସ୍ଥ କରି ଅବଶ୍ୟକ ସମୟରେ ଆବୃତ୍ତି କରୁଥିଲେ । ଗଣ୍ଡି ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଚଳାଗାନ୍ତକ ଲୋକ ସାଧାରଣ ବୋଧଗମ୍ୟ ହେବା ଭଳି ଭାଷାରେ ଗଢ଼ି ତତ୍ତ୍ୱଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରକାଶ କରି ଦେଇ ଥିଲେ । ଏହିପରି ଅସଂଖ୍ୟ ଚଳ ଉତ୍କଳର ଘରେ ଘରେ ଗୁଣିବାକୁ ପାଇବେ, ଏ ସବୁ ନିରର୍ଥକ ନୁହେଁ, ଏ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସାହିତ୍ୟ ।

ଓଡ଼ିଆଭାଷାର ପ୍ରାଚୀନତ୍ୱ ଅଛି, ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରାଚୀନତ୍ୱ ଅଛି, କେବଳ ପ୍ରାଚୀନତ୍ୱ ନାହିଁ, ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ସଂସ୍କୃତ ସାହିତ୍ୟରୁ ଜନ୍ମ, ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରାଦେଶିକ ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାରୁ ଜନ୍ମହୋଇ ନାହିଁ । ପ୍ରାକୃତ ଭାଷା ଜନ୍ମ ହେବା ପୂର୍ବେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ଉତ୍କଳରେ ପ୍ରଚଳିତ ସାହିତ୍ୟିକ ଭାଷା ଥିଲା । ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ସଂସ୍କୃତ ଚର୍ଚ୍ଚା ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଏ ବିଷୟ ଆଲୋଚନା କରି ଯାଇଅଛି । ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ସାଧାରଣ ଲୋକମାନଙ୍କର ବୋଧଗମ୍ୟ ନ ହେବାରୁ ତାହା କ୍ରମେ ଚଳୁତାଦାଦ ଧାରଣ କରୁ କରୁ ପ୍ରାଦେଶିକ ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାରେ ପରିଣତ ହେଲା । ସାଧାରଣତଃ ଏକ ଭାଷା ଭାଷୀ ଲୋକମାନେ ଏକତ୍ରାବେଶ କରିବାହିଁ ସ୍ୱାଭାବିକ ନିୟମ । ଏହି ହେତୁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଦେଶ ବା ପ୍ରଦେଶରେ ଏକ ଭାଷା ଭାଷୀ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ଲୋକ ବାସ କରୁଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ସଂସ୍କୃତ ଚର୍ଚ୍ଚା ଭୁଲିଯାଇ ଅସିବାରୁ ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାମାନଙ୍କର ଉନ୍ନତି ହେଲା । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଏ ଦଶା ଭୋଗ କରିଥିଲା ।

କୌଣସି କୌଣସି ବଙ୍ଗୀୟ ଲେଖକଙ୍କର ଧାରଣା ଯେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ବଙ୍ଗଭାଷାର ଗୋଟିଏ ବିକୃତ ଶାଖା ମାତ୍ର, ଏହା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାଷା ନୁହେ । ଅଜ କାଲି ଲେଖାଙ୍କର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ହୋଇଛି । ଯାହା ମନ ଯାହା ହେଲା ସେ ଗୁଡ଼ିକ ଲେଖି ଦେବାକୁ ମନା କରୁଛ କିଏ ? ମାତ୍ର ଏସବୁ ଭ୍ରାନ୍ତିକାରୀ ଜିନିଷ ଅମୂଳକ । ବଙ୍ଗଭାଷା ତୁଳନାରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଅତିଶୟ ପ୍ରାଚୀନ । ବଙ୍ଗଭାଷା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାଷା ନୁହେ । ଓଡ଼ିଆ ବଙ୍ଗ ଭାଷାର ଅଙ୍ଗ ହେଲା କିପରି ? ଧନ୍ୟ ଲେଖକଙ୍କ କଳ୍ପନା ଶକ୍ତି ।

ବଙ୍ଗ ଭାଷାର ଉତ୍ପତ୍ତି କେବେ ଏବଂ କେଉଁଠାରୁ ? ବଙ୍ଗ ବୋଲି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନାମ ହେଲା କେବେ ? "ବଙ୍ଗ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ" ନାମକ ପୁସ୍ତକରେ ୨୨୧ ପୃଷ୍ଠା ଦେଖିଲେ ଏ ସବୁ ପ୍ରଶ୍ନର ସହଜ ଉତ୍ତର ମିଳିବ ?

ପଞ୍ଚଗୌଡ଼ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍କଳର ସ୍ଥାନ ଥିଲା ସତ୍ୟ ;— ସାରସ୍ୱତ, କାନ୍ୟକୁବ୍ଜ, ଗୌଡ଼, ମିଥିଲା, ଉତ୍କଳ । ମିଥିଲା ବଙ୍ଗଦେଶରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶିକ୍ଷିତ, ମିଥିଲାର ଭାଷା ବ୍ରଜବୋଲି, ମିଥିଲା ସଂସ୍କୃତ ଚୋଲ ନବଦ୍ୱୀପର ଶିକ୍ଷାଗୁରୁ । ମିଥିଲାର ଅକ୍ଷର "ତିରୁଟ" ଏବଂ ଏହି ଅକ୍ଷର ପ୍ରଥମେ ବଙ୍ଗଳାରେ ଗୃହୀତ ହେଲା । ମିଥିଲା ପରେ "କାନ୍ୟକୁବ୍ଜ" ବଙ୍ଗର ଶିକ୍ଷାଗୁରୁ । ପାଞ୍ଚାଳୀ ରୀତି ପାଞ୍ଚାଳଦେଶରେ ରଚିତ, ଏହି ରୀତି ଅଦର୍ଶରେ ପ୍ରଥମେ ବଙ୍ଗଦେଶରେ ରୀତି ରଚିତ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରାଚୀନ ବଙ୍ଗସାହିତ୍ୟ ଆଲୋଚନା କଲେ ଜଣାଯାଏ ଯେ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ, ମୈଥିଳୀ ଭାଷାରୁ ବଙ୍ଗ ଭାଷାର ଉତ୍ପତ୍ତି । ଅନେକ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ସହିତ ବଙ୍ଗଭାଷାର ସାମ୍ୟଅଛି । ମୋଗଲମାନଙ୍କ ଅମଳରୁ ପ୍ରଥମେ ବଙ୍ଗଳା ଚୋଲ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନାମକରଣ ହେଲା । ବିଦ୍ୟାପତି ଜଣେ ମୈଥିଳୀ ପଣ୍ଡିତ ଥିଲେ । ଜମେଶଦତ୍ତ ମହାଶୟଙ୍କ "ବଙ୍ଗ ସାହିତ୍ୟ" ନାମକ ପୁସ୍ତକରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଚଣ୍ଡିଦାସ ଓ ବିଦ୍ୟାପତି ପ୍ରଥମେ ତତ୍କାଳୀନ ଶିଷ୍ୟାଦିରେ ସାହିତ୍ୟ ଲେଖିଥିଲେ, ସୁତରାଂ ବଙ୍ଗ ସାହିତ୍ୟ ସେ ଦିନର ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ପରି ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ ନୁହେଁ ।

କେତେକ ବଙ୍ଗାଳୀମାନଙ୍କର ଧାରଣା ଯେ ସେମାନଙ୍କ ଲାଗି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଜନ୍ମ ହେଲା । ସେମାନେ କହନ୍ତି ଗୌରୀଶଙ୍କର, ଜୟଦେବ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଲାଗି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଅଛି, ନଚେତ ମରି ଯାଇଥାନ୍ତା । ଅବଶ୍ୟ ଯେଉଁ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ନାମୋଲ୍ଲେଖ କଲେ ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଅଧିକାଂଶ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଋଣୀ, ମାତ୍ର ସେ ମହାତ୍ମାମାନଙ୍କ ଜନ୍ମର ବହୁକାଳ ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ବହୁତ ଉନ୍ନତ ହୋଇଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଉନ୍ନତି ପଥରେ ଗତି କରୁଛି ବି

Digitized by srujanika@gmail.com

ଅବସନ୍ନ ପଥରେ ଗତି କରୁଛି, ତାହା ସ୍ପଷ୍ଟ ବିଷୟ । ସେ ବିଷୟ ଆଲୋଚନା କେବଳ ଏ କଥାଟିର ବିଶ୍ଳେଷଣ । ହେଲା, ଦଶ୍ମର ଜଣ ବଙ୍ଗାଳୀ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ସାହିତ୍ୟ ଲେଖି ଭୂଲ୍ଲେ ଦେଖାଇଛନ୍ତି, ଏଥିଲାଗି ବ୍ୟାଙ୍ଗେଡ଼ିଲ୍ଲିରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୁ ଦେଖି କି ଭୂଲ୍ଲ ମିଳିବ । ଏପରି ଦେଖିଲେ ଜଣ ଓଡ଼ିଆ ବଙ୍ଗ ଭାଷାର କବି ଯେପରି ରଚନାକାରୀ ! ବଙ୍ଗଳାର ପ୍ରଥମ ଗୀତ ଲେଖକ ଗୋପାଳ ଭାଣ୍ଡ, ସେ ଜଣେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଣ୍ଡାରୀ, ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାହା ନାମ "ଗୋପାଳ ଭାଣ୍ଡ" ରହିଛି । ଆଜି ଗୋପାଳଓଡ଼ିଆର କାହାଣୀ ବଙ୍ଗଳାର ଘରେ ଘରେ ପ୍ରଚଳିତ । ବଙ୍ଗଭାଷୀ ମାନଙ୍କେ ଗୋପାଳର ଟପ୍ପା, କାହାଣୀ, କଥା ଶୁଣିବାକୁ ଉତ୍କଣ୍ଠିତ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ଶୁଣି ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । ଗୋପାଳ ରାଜା କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସଭାରେ ବିଶେଷ ଖ୍ୟାତି ଓ ପ୍ରତିପତ୍ତି ଲାଭକରି ଥିଲେ । ସେ ୧୭୧୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ବଙ୍ଗ ଭାଷାରେ ନାଟକ ରଚନା କରିଥିଲେ ।

"ରସିକ ମଙ୍ଗଳ" ବୋଲି ବଙ୍ଗ ଭାଷାରେ ଖଣ୍ଡିଏ ପୁସ୍ତକ ଅଛି, ଏ ପୁସ୍ତକର ରଚୟିତା ଗୋପୀବଲ୍ଲଭ ଦାସ । ସେ ଜଣେ ଓଡ଼ିଶାବାସୀ ଓଡ଼ିଆ ଥିଲେ । କବି ସଦାନନ୍ଦ ଜଣେ ଓଡ଼ିଆ ଥିଲେ, ସେ ବଙ୍ଗଭାଷାରେ ଅନେକ ପୁସ୍ତକ ରଚନା କରିଥିଲେ ।

ସର୍ବୋପରି ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଦେବ ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ଓ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସାହିତ୍ୟର ଲୋକ୍ଷ୍ୟ ପ୍ରଧାନ ଯୁଗ । "ଚୈତନ୍ୟଚରିତାମୃତ" ଦେଖି ଧର୍ମସାହିତ୍ୟ ସମ୍ପଦ ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ ହୋଇଥିଲା, ଏହି ଯୁଗରେ ନାନାପ୍ରକାର ଧର୍ମ ସାହିତ୍ୟ ରଚିତ ହୋଇଥିଲା । ବଙ୍ଗ ସାହିତ୍ୟ ଏହି ଯୁଗରେ ନୂତନ ଆକାର ଧାରଣ କଲା ଏବଂ କ୍ରମେ ପରିପୁଷ୍ଟ ହେଲା । ପାଠକେ, ଜାଣନ୍ତି କି ଏ ମହାତ୍ମା କିଏ ? ଏ ଜଣେ ଉତ୍କଳୀୟ ଥିଲେ । ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଦେବ ଉତ୍କଳରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣକରି ନ ଥିଲେ ସତ୍ୟ, ମାତ୍ର ସେ ଜଣେ ଓଡ଼ିଆ ସନ୍ତାନ ଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଲୀଳା ଖେଳା ଏହି ଉତ୍କଳ ଦେଶରେ ସାଙ୍ଗ ହୋଇଥିଲା । ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଦେବଙ୍କ ବଂଶାବଳୀ ନିମ୍ନରେ ଦିଆଗଲା ।

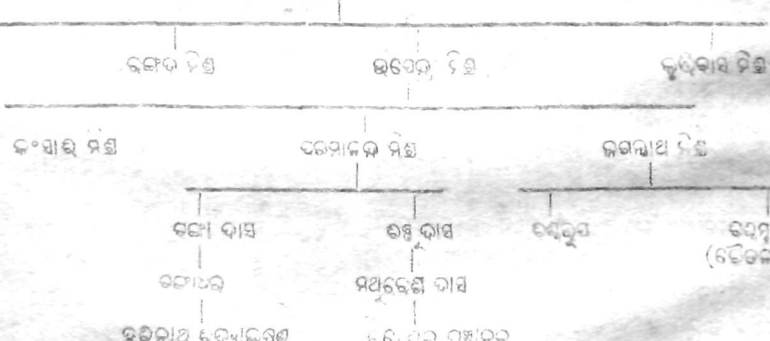

ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଦେବଙ୍କ ପୂର୍ବପୁରୁଷ ଓଡ଼ିଶା ଅନ୍ତର୍ଗତ ଯାଜପୁର ନିବାସୀ ଓଡ଼ିଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଥିଲେ । ତତ୍କାଳୀନ ଜାଜପୁର ରାଜା କପିଳେନ୍ଦ୍ରଦେବଙ୍କ ସମୟରେ ଜଗନ୍ନାଥ ମିଶ୍ରଙ୍କ ପୂର୍ବପୁରୁଷ ରାଜାଙ୍କ ସହିତ ମନୋମାଳିନ୍ୟ ଘଟିବାରୁ ରାଜା ତାଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଶାରୁ ବାହାର କରିଦେଲେ ଏବଂ ସେ ଯାଇ ଶ୍ରୀହଟ୍ଟଜିଲ୍ଲାରେ ବାସକଲେ । କପିଳେନ୍ଦ୍ରଦେବଙ୍କର ଅପର ନାମ ଭୂମଦେବ ଥିଲା । ଏଥିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରତୀୟମାନ ହେବ ଯେ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଦେବ ବଙ୍ଗଭାଷୀ ଓଡ଼ିଆ ଥିଲେ । ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଦେବ ଧର୍ମ—ସାହିତ୍ୟ ଜଗତରେ ଯେଉଁ ଯୁଗାନ୍ତର ଘଟାଇଛନ୍ତି ତାହା କିପରି ଅକ୍ଷରରେ ଲେଖିବାର ବିଷୟ ?

"ରସିକ ମଙ୍ଗଳ" ବୋଲି ବଙ୍ଗ ଭାଷାରେ ଖଣ୍ଡିଏ ପୁସ୍ତକ ଅଛି, ଏ ପୁସ୍ତକର ରଚୟିତା ଗୋପୀବଲ୍ଲଭ ଦାସ । ସେ ଜଣେ ଓଡ଼ିଶାବାସୀ ଓଡ଼ିଆ ଥିଲେ । କବି ସଦାନନ୍ଦ ଜଣେ ଓଡ଼ିଆ ଥିଲେ, ସେ ବଙ୍ଗଭାଷାରେ ଅନେକ ପୁସ୍ତକ ରଚନା କରିଥିଲେ ।

ସର୍ବୋପରି ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଦେବ ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ଓ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସାହିତ୍ୟର ଲୋକ୍ଷ୍ୟ ପ୍ରଧାନ ଯୁଗ । "ଚୈତନ୍ୟଚରିତାମୃତ" ଦେଖି ଧର୍ମସାହିତ୍ୟ ସମ୍ପଦ ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ ହୋଇଥିଲା, ଏହି ଯୁଗରେ ନାନାପ୍ରକାର ଧର୍ମ ସାହିତ୍ୟ ରଚିତ ହୋଇଥିଲା । ବଙ୍ଗ ସାହିତ୍ୟ ଏହି ଯୁଗରେ ନୂତନ ଆକାର ଧାରଣ କଲା ଏବଂ କ୍ରମେ ପରିପୁଷ୍ଟ ହେଲା । ପାଠକେ, ଜାଣନ୍ତି କି ଏ ମହାତ୍ମା କିଏ ? ଏ ଜଣେ ଉତ୍କଳୀୟ ଥିଲେ । ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଦେବ ଉତ୍କଳରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣକରି ନ ଥିଲେ ସତ୍ୟ, ମାତ୍ର ସେ ଜଣେ ଓଡ଼ିଆ ସନ୍ତାନ ଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଲୀଳା ଖେଳା ଏହି ଉତ୍କଳ ଦେଶରେ ସାଙ୍ଗ ହୋଇଥିଲା । ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଦେବଙ୍କ ବଂଶାବଳୀ ନିମ୍ନରେ ଦିଆଗଲା ।

ଏସମସ୍ତ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତରୁ ବଙ୍ଗ ସାହିତ୍ୟ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କଠାରେ କେତେ ଦୂର ଋଣୀ ତାହା ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାଯିବ । ଏ ସମସ୍ତର ପ୍ରମାଣ ଶ୍ରୀଦୀନେଶଚନ୍ଦ୍ର ସେନଙ୍କ "ବଙ୍ଗଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ" ନାମକ ପୁସ୍ତକରେ ଦେଖାଯିବ (୨୪୧, ୨୭୪, ୨୮୦, ୩୪୨, ୩୪୮ ଓ ୪୩୩ ପୃଷ୍ଠା ଦେଖ) ।

ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ବିଷୟ ଆଲୋଚନା କରିଯାଉ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାତୀୟ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ ଆଲୋଚନା କଲେ ଜଣାଯିବ ଯେ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରଥମସ୍ତର ଅନୁବାଦ । ଜାତି ସମକ୍ଷରେ ଯେଉଁ ଉଚ୍ଚତର ସାହିତ୍ୟ ଥାଏ ତାକୁ ସାଧାରଣ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଲୋକମାନଙ୍କ ବୋଧ ହେବା ଭଳି ପ୍ରାଚୁର ଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ କରାଯାଏ । ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଏହି ପ୍ରକାର ହେବା ସମ୍ଭବପରବାର ଦେଖାଯାଏ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସମୟରେ ସଂସ୍କୃତ ଅଭିଜ୍ଞ ସାହିତ୍ୟ ଥିଲା । ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ଲୋକସାଧାରଣରେ ଅବୋଧ ହେବାରୁ ବିଷୟ ଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ଭାଷାରେ ଅନୁବାଦିତ ହେଲା । ରାମାୟଣ, ମହାଭାରତ, ପୁରାଣ, ଉପପୁରାଣ, ଚରିତ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥ, ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରଭୃତି ଜଟିଳ ଜଟିଳ ସଂସ୍କୃତ ଗ୍ରନ୍ଥମାନ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଅନୁବାଦିତ ହୋଇଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଅନୁବାଦ ଅର୍ଥ ଭାଷାନ୍ତର, ତନ୍ମୂଳ ଅନୁବାଦ ଭିନ୍ନାନ୍ତ ସହଜ କୌଣସି ସମୟେ ଜରୁରୀ ଭାବିତ ନୁହେ । ଅନୁବାଦ କରିବା ଲାଗି ଦକ୍ଷତା, ବୁଦ୍ଧି ଓ ଭାଷା ଜ୍ଞାନରେ ଦକ୍ଷତା ଥିବା ଆବଶ୍ୟକ । ନଚେତ, ଅନୁବାଦ ବିଫଳ ହେବ । ଯେପରି ସେପରି ଭାଷାନ୍ତର କରିଦେଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ, ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଅନୁବାଦ ଦରକାର, ଅନୁବାଦ ଭାଷାନ୍ତର ବୋଲି ଜଣାଯିବ ନାହିଁ, ବରଂ ଦେଶୀୟ ମୌଳିକ ଲେଖାପରି ପ୍ରତୀତ ହେବ । ସୁତରାଂ ସଦ୍ୟାନୁବାଦ ଅପେକ୍ଷା ସଦ୍ୟାର୍ଥବାଦ କଷ୍ଟକର । ସଦ୍ୟାନୁବାଦ ଭିନ୍ନଭାଷାରୁ ହେଲେ କେତେ ଗୁଡ଼ିଏ ନିୟମ ମଧ୍ୟରେ ଅତିକ୍ରମ କରି ଅନୁବାଦ କରିବାକୁ ହେବ । ସଦ୍ୟାନୁବାଦ ହେଉ ବା ସଦ୍ୟାର୍ଥବାଦ ହେଉ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ସାଧାରଣ ବିଷୟ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ରଖି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହେବ ଯଥା:—ଭାଷା ସରଳ, ସୁଲଳିତ ଓ ସୁବୋଧ ହେବ ଏବଂ ଭାବଗର୍ଭକ ହେବ ।

ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟ ଭଣ୍ଡାରର ଅଧିକାଂଶ ପଦ୍ୟସ୍ତ ହସ୍ତଲିଖିତରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ପଦ୍ୟସାହିତ୍ୟ ଦ୍ୱିବିଧ ଦେଖାଯାଏ, ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟରେ କଳାକୁଶଳତା ଦେଖାଯାଏ । ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକମାନେ କେବଳ ଭାଷା ଓ ଭାବ ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟି ନ ରଖି ସାହିତ୍ୟ ଶିଳ୍ପନୈପୁଣ୍ୟ ଦେଖାଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ଗ୍ରନ୍ଥ ଲେଖା ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟର ଗୋଟିଏ ବିଶେଷତ୍ୱ, ଏ ବିଶେଷତ୍ୱ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସାହିତ୍ୟରେ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଜୈମିନିଭାରତ, ଦୋଷୀଦ୍ରୋଣପର୍ବ, ରସକଲ୍ଲୋଳ, ରସକଲ୍ଲୋଳ ପରି ଗ୍ରନ୍ଥ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସାହିତ୍ୟରେ ନାହିଁ, ବିଚାରେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେଉନାହିଁ । ଅଳଙ୍କାର ଶାସ୍ତ୍ରର ଯେତେଗୁଡ଼ିଏ ନିୟମ ଅଛି ପ୍ରାଚୀନ କବି ସେ ସମସ୍ତ ଉଦ୍ଧାରିତ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକୁ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଥିଲେ । ନାନା ରସଭଙ୍ଗୀ, ଛନ୍ଦ, ବୃତ୍ତି, ଭାଷା, ସମକ, ଅନୁପ୍ରାସ, ଇତ୍ୟାଦିରେ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ ଅଳଙ୍କୃତ । କବିଚନ୍ଦ୍ର ରବିପେଦ୍ରଭଟ୍ଟ, "ଅବତାରଷଡ଼ରଙ୍ଗ" ନାମକ ପୁସ୍ତକ ଲେଖି ଯାଇଛନ୍ତି, ପୁସ୍ତକଟି କେବଳ ଗ୍ରନ୍ଥ ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ସମସ୍ତ ଲେଖାରେ ଭରା ନାହିଁ । ଏ ନିୟମ ଭାଷାକବି ଗୋଟିଏ ଏତାଦୃଶ ପୁସ୍ତକ ଲେଖିବା କଣ ସହଜ କଥା ? ବୈଦେଶିକ ଭାଷାରେ କି ନିୟମ ରକ୍ଷିତ ହୋଇଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦ କି ଅକ୍ଷର ଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଆଉ ଅକ୍ଷର, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରନ୍ଥ ଯେତେ ପଦରେ ଶେଷ ହୋଇଛି -ସ ସଂଖ୍ୟା ମଧ୍ୟ କି ଅକ୍ଷର ଯୁକ୍ତ ଯଥା;—କାଳିଶି, ବଳିଶ, ବିଦ୍ୟାଳଶ, ଜ୍ଞାନ, ବାଷଠି, ବାସ୍ତୁର, ବିଦ୍ୟାଅଶୀ, ବିଦ୍ୟାନବେ, ଇତ୍ୟାଦି । ଏ ମଧ୍ୟ ସହଜକଥା ନୁହେ, ଏଥିରୁ ଶତକୋଟି ଉପରେ ଜଣିବାର ତ ଅଧିପତ୍ୟ ଥିଲା, ତାହା ଶକ୍ତ ପ୍ରମାଣିତ ହେଉ ନାହିଁ କି ?

ଭକ୍ତ ମହାଶୟଙ୍କର "କଳାକଳ୍ପଦ୍ରୁମ" ନାମରେ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ପୁସ୍ତକ ଅଛି । ପୁସ୍ତକର ଶିରୋନାମାରୁ ଜଣାଯିବ ଯେ ପୁସ୍ତକଟି ଅକ୍ଷର "କ" ନିୟମରେ ଲେଖା ହୋଇଛି । ଉପରେକ୍ତ ନାମରେ ତିନିଗୋଟି ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି ଯଥା ଅଦ୍ୟରେ "କ" ମଧ୍ୟରେ "କ" ଏବଂ ପ୍ରାନ୍ତରେ "ବ" । ସମସ୍ତ ପୁସ୍ତକଟିର ପଦମାନ ଏହି ନିୟମରେ ଲେଖାଯାଇଛି ।

ଭକ୍ତମହାଶୟଙ୍କର "ଚତୁର୍ଭାଷ୍ୟକଷ୍ଟୋପଦ୍ମ" ନାମକ ପୁସ୍ତକରେ ସେ [illegible] ଦେଖାଯାଇ ଯାଇଛନ୍ତି । [illegible] ସମସ୍ତ ଜଣାଯାଇଛି ।

ଏହି ଅଭିନବ ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାଗବତ ଗ୍ରନ୍ଥ ଉତ୍କଳ [illegible] ଥିଲେ । [illegible] ଭାଷାରେ ପ୍ରକାଶ କରିଯାଇଥିଲେ, ଆମ [illegible] "ଚତୁର୍ଭାଷ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି"ରେ ତାହା ଦେଖିବା ଆରମ୍ଭ କରିଛନ୍ତି । ଚତୁର୍ଭାଷ୍ୟଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ଭାଷା ଅତି ଉତ୍କଳ ଭାଷା [illegible] ? ଯେତେକେତେ ଭାଷା ସକଳ [illegible] ପ୍ରକାଶ [illegible] ସମ୍ଭବ ହୁଏ, ତେତେକେତେହିଁ ଭାଷାର [illegible] ଅବସ୍ଥା । ଯଦି ଯୋଡ଼ି କରି ହେବା ସହଜ, ମାତ୍ର ପ୍ରାଣଶୂନ୍ୟ ଭାଷାଦ୍ୱାରା ଭାବ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବା ସହଜ ନୁହେ । ଭାବ ହେବା ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଘଟେ ତାହା । ତାହା ଲେଖିପାରିବା ଶକ୍ତି ଦିଶୀଶକ୍ତି । ସେ ଦିଶୀଶକ୍ତି ସାହାଯ୍ୟରେ ଥାଏ ଭାବ କବିତା ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ା ମାଝେ ହୃଦୟର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାବ ଝଙ୍କାରିତ ହୁଏ । କବିତାଦ୍ୱାରା ଏହିକଥା ମୁଖ୍ୟ ହୁଅନ୍ତୁ, "ଅନ୍ୟପରେ କା କଥା" । ଶାମଲ୍ଲସିଦ୍ଧାରଦଠାରେ ଏହି ଦିଶୀଶକ୍ତି ଥିଲା, ନତେତ ତାଙ୍କ କବିତା ଏପରି ପ୍ରାଣଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ନଥାନ୍ତା । "ଚତୁର୍ଭାଷ୍ୟଚନ୍ଦ୍ରାମଣି"ରେ ସ୍ୱତଃ ମନେହୁଏ ଭାବ ଶିଳାକୁ ତୁଳାରେ ପରିଣତ କରିଛନ୍ତି କି ?

ରସକଲ୍ଲୋଳର ଭାଷା ଅତି ସରଳ ଏବଂ ଭାବ ମଧ୍ୟ ଇଷ୍ଟ ଭାବରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଯାଇଛି ।

ଭାଗବତ ବୁଦ୍ଧି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଗୋଟିଏ ବିଶେଷତ୍ୱ । ବୁଦ୍ଧିଙ୍କ ନଥିଲେ । ଏବୁଦ୍ଧି ଭକ୍ତିଶ୍ରେଣୀମଣି ଜଗନ୍ନାଥ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦାସଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ । ଏ ମହାତ୍ମା ସମସ୍ତ ଭାରତର ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ଭାଷାରେ ପ୍ରକାଶ କରି ଛାପିବାର ଦୂର ଦୂର ଉପକାର କରି ଯାଉଛନ୍ତି । ଭାରତର ପରି ବିଭିନ୍ନ ସଂସ୍କୃତ ଗ୍ରନ୍ଥ ଭାଷାରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ ନଥିବାରେ ଲୋକ ସାଧାରଣ ଭାରତର ପାଠରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଭାରତର ଭାଷା ଯେମନ୍ତ ସରଳ, ଭାବଗୁଡ଼ିକ ସେହିପରି ସୁଖଗ୍ରାହ୍ୟ ଭାବରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରାଯାଇଛି । ସାଲାବାଦାସ ମହାଭାରତକୁ ପଦ୍ୟରେ ଲେଖିଥିଲେ । ବଳରାମ ଦାସ ରାମାୟଣ ଓ ଭାଗବତକୁ ପଦ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ଲେଖକ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଉକ୍ତମାନେ ପଦ୍ୟର ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ପଦ୍ୟର ନାନା ଶାଖା ପ୍ରଶାଖା ଅଛି, ମାତ୍ର ସୂଚନାରେ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ପଦ୍ୟରେ ସମ୍ବଳିତ । ଭଲ ଭଲ ଭାବ ଭଲ ଭଲ ଶବ୍ଦକୁ ଭଲ ଭଲ ଛନ୍ଦ ବନ୍ଧରେ ଲେଖିଛନ୍ତି, ମାତ୍ର ଆମ୍ଭେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପଦ୍ୟ ବୋଲି ଧରିନେଇଅଛୁ ।

ଏହି ପଦ୍ୟ ରଚୟିତା ଦେଖି ଜଣାଯାଏ ଯେ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ତେତେବେଳେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ୱାଧୀନତାରେ କାଳ ଯାପନ କରୁଥିଲା । ଗୀତ ଗାଇବା ସେ କାଳର ସାଧାରଣ ରୀତିଥିଲା, ଲୋକେ ଗୀତରେ ଅନୁରକ୍ତ ଥିଲେ । ଗଦ୍ୟ ଅପେକ୍ଷା ଲୋକେ ତେତେବେଳେ ପଦ୍ୟକୁ କେତେ ଆଦର କରୁଥିଲେ । ପଦ୍ୟ ସହଜରେ ମୁଖସ୍ଥ ହୋଇଯାଏ ଏବଂ ଗୀତଦ୍ୱାରା ଭାବନା ବେଶି ହୃଦୟଗ୍ରାହୀ ହୁଏ । ବୋଧ ହୁଏ ଏହି କାରଣରୁ ପଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳରେ ବିଶେଷ ଆଧିପତ୍ୟ ଲାଭ କରିଥିଲା ।

କେହି କେହି କହନ୍ତି ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟ କେବଳ ଆଦରଣୀୟ ପୁଷ୍ଟି, ତାହା ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗର ପାଠୋପଯୋଗୀ ନୁହେ । ଅଶ୍ଳୀଳ କଳ୍ପନା ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ଦେଖାଯାଏ, ସୁତରାଂ ସେ ଗୁଡ଼ିକ ନବ୍ୟ ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକମାନଙ୍କର ପ୍ରୀତିକର ହୁଏ ନାହିଁ ।

ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟଭାଣ୍ଡାରର ଚୌଣସି ଚୌଣସି ପୁଷ୍ଟି ଯଦି ଅଦାଦାର ହୋଇଥାଏ ତେବେ ସେ କୁଣ୍ଠିଟିକୁ ଏଡ଼ାଇଦେଲେ ସରଳ ହୁଏ । ମାତ୍ର, ଯେଉଁ ପୁଷ୍ଟିଗୁଡ଼ିକ ଯଥାର୍ଥ ନ ହେଲା ସେ ଗୁଡ଼ିକ ବାଦ ଦେଇ ତାହା ସ୍ଥାନରେ ଅନ୍ୟ ମନୋରମ ପୁଷ୍ଟି ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ ହେବା ? ମୋ ମତରେ ସେପରିଆଡ଼ି ବାଞ୍ଛନୀୟ । ତଥାପି ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟର ସମାଲୋଚନା ବିଚାରରେ ଦେଶ ବାଚସ୍ପତିଙ୍କ ବିବେଚନା ନିତାନ୍ତ ଅବଶ୍ୟକ । ଚୌଣସି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଗ୍ରନ୍ଥର ସମାଲୋଚନା କଲେ ଗ୍ରନ୍ଥକର୍ତ୍ତା କେଉଁ ସ୍ଥାନର ଏବଂ କେଉଁ ସମୟର ଲୋକ ତାହା ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା ଅବଶ୍ୟକ । ଏହି ପରିଚୟ ଅଭାବ ହେଲେ ଗ୍ରନ୍ଥର ବିଷୟର ଅବଶ୍ୟକ । ଏମସ୍ତ ଭୁଲିଗଲା ଭାବ ଦେଖିଲେ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଚୌଣସି ଗ୍ରନ୍ଥ ଭିତରେ ଅଶ୍ଳୀଳତାର ଦୋଷ ହୁଏ ନାହିଁ । ଆଦରଣୀୟ ପଦ୍ୟ ବା ଲେଖା କେଉଁ ସାହିତ୍ୟରେ ନାହିଁ ? ବଙ୍ଗ ସାହିତ୍ୟ ଦେଖ "ବିଦ୍ୟା ସୁନ୍ଦର" ଭଳିକା ଆଦରଣୀୟ ପୁଷ୍ଟି । ଇଂରେଜ ସାହିତ୍ୟ ଦେଖ, ସେହି କଥା ଜାଣିବ । ସାହିତ୍ୟ ସାମଗ୍ରିକ ଭାବସ୍ରୋତକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଲିଖିତ ହୁଏ । ଦେଶରେ ଯେଉଁ ରସାତ୍ମକ ଭାବ ସେତେବେଳେ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଲାଭ କରେ, ସାହିତ୍ୟ ତେତେବେଳେ ସେହି ରସାତ୍ମକ ହୁଏ, ଏହାହିଁ ପ୍ରାକୃତିକ ନିୟମ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁ ବିଷୟ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିକୁ ବା ଶ୍ରୁତିକୁ, ପୂର୍ବକାଳରେ ତାହା ବିଷୟ ନଥିଲା । ଭାବ, ସେକାଳର ମାତ୍ର ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଏସମସ୍ତ ସାହିତ୍ୟକୁ ସାହିତ୍ୟ ସ୍ଥାନୁଚ ଦେଖିବାକୁ ହେବ । ଭାଷା କେତେଦୂର ଉନ୍ନତ ହୋଇଥିଲା, ଭାବ କେତେଦୂର ପରିଷ୍କୃତ ହୋଇଥିଲା, ଏ ଗୁଡ଼ିକ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ । ବିଷୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାରେ କବିମାନେ କେତେଦୂର ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ ତାହାମଧ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ହେବ । କେବଳ ଆଦରଣୀୟ ଭାବ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟକୁ ତ୍ୟାଗକଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟରେ କବିମାନେ ଯେଉଁ ଦକ୍ଷତା ଓ କଳାକୁଶଳତା ଦେଖାଇଛନ୍ତି ସେ ଗୁଡ଼ିକ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଉଚ୍ଚ ଭାବବାର ବିଷୟ । ଜାତୀୟ ଗୌରବ ଦେଖାଇବାକୁ ହେଲେ ସାହିତ୍ୟହିଁ ଜାତିର ପ୍ରଧାନ ସମ୍ବଳ ।

ସେ କାଳର କବିମାନେ ଆପଣା କୀର୍ତ୍ତି ସଜାଡ଼ି ରଖିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ସୀ ନଥିଲେ । କେତେ କବି ଆପ୍ତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି, କେତେ କବିଙ୍କର ଧାମ, ଜାତି, ଗୋତ୍ର ଜାଣିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ, କାରଣ ସେମାନେ ଯଶଲିପ୍ସୁ ନଥିଲେ । ଲୋକେ ସେମାନଙ୍କ ଲେଖା ପଢ଼ି ଆନନ୍ଦାନୁଭବ କଲେ ହେଲା । ସେମାନଙ୍କ ନାମରୁ କି ଫଳ, ଏହାହିଁ ସେମାନଙ୍କର ଧାରଣା ଥିଲା । ସେ କାଳରେ ଆଜି କାଲିପରି ସଭା-ସମିତି କରି ତାହାର ପ୍ରଶଂସା କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଜାତିରେ ଲେଖିବାର ପ୍ରଥା ନ ଥିଲା । ତେତେବେଳେ ପୃଥିବୀରେ କେବଳ ପୁରସ୍କାର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ନଥିଲା । ଅଳ୍ପ ଭାବ ରଚୟିତା, ଚାଲୁଦ "ଗୀତାଞ୍ଜଳି" ଲେଖି ଜଗଦ୍ବିଖ୍ୟାତ ହେଲେ ଏବଂ କେବଳ ପୁରସ୍କାର ପାଇଲେ ମାତ୍ର, ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳୀୟ କବିମାନେ "ଗୀତାଞ୍ଜଳି"ଠାରୁ ଅନ୍ତର ଶ୍ରେଷ୍ଠତରର କବିତା ଲେଖି ମଧ୍ୟ ଆଜ ସେମାନଙ୍କ ନାମ ସେହି ଅନ୍ଧକାର ମଧ୍ୟରେ ରହିଛି । ଆମ୍ଭେମାନେ ସେମାନଙ୍କର ସେହି ଅପ୍ରୋତ୍ୟ ବଂଶଧର । ସେମାନଙ୍କ ଲେଖାରେ କି ବିଶେଷତ୍ୱ ଅଛି ତାହା ଜଗତକୁ ଦେଖାଇ ଆପଣା ଜାତୀୟ ଗୌରବ ରକ୍ଷାକରିବା ଦୂରେ ଥାଉ, ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ ଆଦରଣୀୟ ପୁଷ୍ଟି ବୋଲି ସେ ଗୁଡ଼ିକ ପାଠ କରିବାକୁ ଶୃଙ୍ଖା ବୋଧକଲୁଁ । ହାୟ ! ଏ ସନ୍ତାପର ବିଷୟ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ORISSA STATE ARCHIVES
Sl. No... ... ...
Section... ... ... No... ... ...

ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଅଧିକାଂଶ ଲେଖା "ରାଧାକୃଷ୍ଣ" ଚରିତ ଅବଲମ୍ବନରେ ଲିଖିତ ଏବଂ ଲେଖେକ "ସୀତାରାମ" ଚରିତ ଅବଲମ୍ବନରେ ଲିଖିତ । ରାଧାକୃଷ୍ଣ ଓ ସୀତାରାମ ହିନ୍ଦୁ ଚକ୍ଷୁରେ ଆଦର୍ଶ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ, ରାଧାକୃଷ୍ଣ ହିନ୍ଦୁର ଯେପରି ପୂଜ୍ୟ, ସୀତାରାମ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ପୂଜ୍ୟ । ହିନ୍ଦୁ ଏମାନଙ୍କୁ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଅବତାର ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରେ ଏବଂ ଏମାନଙ୍କ ଦେବତା ସ୍ଥାନରେ ପୂଜାକରେ । ଏମାନଙ୍କ ଚରିତ ଶୁଣି ହିନ୍ଦୁ ଅପଣା ଜୀବନକୁ ଧନ୍ୟ ମନେକରେ, ଏମାନଙ୍କ ଚରିତ ଶ୍ରବଣ ହିନ୍ଦୁର ନିତ୍ୟ ନୈମିତ୍ତିକ କ୍ରିୟା କଳାପର ପ୍ରଧାନ ଅଙ୍ଗ । ରାଧାକୃଷ୍ଣ ପ୍ରେମ ହିନ୍ଦୁ କ୍ଷେତ୍ରେ ଅବାରସ ଘଟିତ ନୁହେ ବା ଅଶ୍ଳୀଳ ନୁହେ । ହିନ୍ଦୁ ରାଧାକୃଷ୍ଣ ପ୍ରେମ ସ୍ରୋତରେ ଭାସିପାରିଲେ ସ୍ୱର୍ଗ ଲାଭ କରେ । ରାଧାକୃଷ୍ଣ ନାମ ଅବାଳ ବୃଦ୍ଧ ବନିତାଙ୍କୁ ପ୍ରିୟ ଏବଂ ଏମାନେ ରାଧାକୃଷ୍ଣ ଚରିତ ଶ୍ରବଣରେ ମୁଗ୍ଧ । ଏହି ଭାବ ଯେତେବେଳେ ହିନ୍ଦୁର ଘରେ ଘରେ ପ୍ରଚାରିତ, ସାହିତ୍ୟ ସେ ଭାବଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରକାଶ କରିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ଏବଂ ସାହିତ୍ୟ ସେହି ପ୍ରେମରସାତ୍ମକ କୀର୍ତ୍ତନାରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ରାଧାକୃଷ୍ଣ ପ୍ରେମ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ପ୍ରେମ, ଏହା ପାର୍ଥିବ କାମ ଭାବ ନୁହେଁ । ରାଧାକୃଷ୍ଣ ଅର୍ଥରେ ଜୀବ ଓ ଈଶ୍ୱର ବୋଲି ବୁଝିବାକୁ ହେବ । ଜୀବ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ପାଇବା ଲାଗି ସର୍ବଦା ଚେଷ୍ଟିତ ଏବଂ ଏହି ଜନ୍ମରେ ଜୀବର ଏହାହିଁ ପ୍ରଧାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ମାତ୍ର, ଜୀବ ଈଶ୍ୱର ଲାଭ କରିବ କିପରି ? ରାଧାକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଚରିତରେ ଯେପରି ସରଳତା ଓ ପ୍ରେମ, ଜୀବ ଈଶ୍ୱରଠାରେ ସେହିପରି ଭକ୍ତି ଓ ପ୍ରେମ କରିପାରିଲେ ଈଶ୍ୱର ଲାଭ ହେବ । ଏହି କଥା ଶିକ୍ଷା ଦେବା ଲାଗି ଶ୍ରୀ ରାଧାକୃଷ୍ଣଙ୍କର ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ଅବତାର । ରାଧାକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଚରିତକୁ ହିନ୍ଦୁ ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖେ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିଲେ ଆଉ ରାଧାକୃଷ୍ଣ ଚରିତରେ ଅଶ୍ଳୀଳତା ରହେ ନାହିଁ । ଅଶ୍ଳୀଳ ବୋଲି କୌଣସି ଜିନିଷ ପଦାର୍ଥ ନାହିଁ, ଏ ଭାବ ଓ ରୁଚିର ବିକାର ମାତ୍ର । "ଭିନ୍ନରୁଚିହିଲୋକଃ" ଅର୍ଥାତ୍ ସବୁ ଲୋକଙ୍କ ରୁଚି ସମାନ ନୁହେ । ଏକ ଲୋକ ବସ୍ତୁକୁ ଯେ ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖେ ତାହା ସ୍ଥିର କରି କୁହା ଯାଇ ନପାରେ । ତେବେ ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ସେହି କଥାଟାକୁ ଆମ ଦେଶରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଅଶ୍ଳୀଳ ବୋଲି କହୁଁ, ଅନ୍ୟ ଦେଶ ଲୋକେ ହୁଏତ ସେହି କଥାକୁ ଅଶ୍ଳୀଳ ବୋଲି କହିବେ ନାହିଁ । ସମୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସଙ୍ଗେ ରୁଚିର ମଧ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ । ଅନ୍ୟ ଦେଶବାସୀ ଲୋକମାନଙ୍କ ସଂସର୍ଗରୁ ମଧ୍ୟ ରୁଚିର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ; ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଦଶା ମଧ୍ୟ ଏହିପରି ଘଟିଛି- ବର୍ତ୍ତମାନ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟଦେଶୀୟମାନଙ୍କ ସଂସର୍ଗରେ ରହି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ରୁଚିବିକାର ଘଟିଛି । ସାହେବମାନେ ଯାହାକୁ କହନ୍ତେ ଶ୍ଳୀଳ ଓ ସୁନ୍ଦର, ଆମ୍ଭ ଚକ୍ଷୁରେ ତାହାହିଁ ଶ୍ଳୀଳ ଓ ସୁନ୍ଦର । ଅନ୍ୟଥା ସବୁ ଅଶ୍ଳୀଳ ଓ ଅସୁନ୍ଦର ! ଅନେକ ପାଠକେ 'Mysteries of the court of London' ଅର୍ଥାତ୍ "ଲଣ୍ଡନର ଗୁପ୍ତ ରହସ୍ୟ" ନାମକ ପୁସ୍ତକର ନାମ ଶୁଣିଥିବେ । ଏ ପୁସ୍ତକରେ ଗୁପ୍ତ ପ୍ରେମ ରହସ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଛି । ସେ ପୁସ୍ତକ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ପଢ଼ିବାକୁ ଭଲଲାଗେ । ବହୁତ ଦାମ ଦେଇ ସେ ପୁସ୍ତକ ଗୁଡ଼ିକ କିଣି ଘରେ ରଖିବାକୁ ଭଲ ପାଉଁ । ଏ ପୁସ୍ତକରେ ଯେଉଁ ବିକୃତକାଣ୍ଡମାନ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଛି ସେପରି କଳ୍ପନା ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର କୌଣସି ପୁସ୍ତକରେ ନାହିଁ, ତଥାପି "ଲଣ୍ଡନ ଗୁପ୍ତ ରହସ୍ୟ" ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ପାଠ୍ୟ, ମାତ୍ର ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜଙ୍କ ଲେଖା ପଢ଼ିଲେ ଆମ୍ଭେମାନେ ନାକ ଟେକୁଁ ନାହିଁ ? ଲଣ୍ଡନରୁ ଆସେ "ଗୁପ୍ତ ରହସ୍ୟ", ସାହେବଙ୍କ ଲେଖା । ସୁତରାଂ ସେ ଗୁଡ଼ିକ ପଢ଼ି ଆମ୍ଭେମାନେ ଧନ୍ୟ ହେଉଁ । ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ ଲେଖାକୁ ଯଦି କୌଣସି ସାହେବ କହେ ଯେ ସେଟା ଭଲ ଲେଖା, ତେବେ କାଲି ଆମ୍ଭେମାନେ ସମସ୍ତେ ଏକ ସ୍ୱରରେ ତାର ପ୍ରଶଂସା କରିବୁଁ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଏତେଦୂର ପରମୋପଜୀବୀ ହୋଇ ପଡ଼ିଲୁଣି ଯେ ଘର ପଦାର୍ଥ ଗୁଡ଼ାକ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଆଖିକୁ ଆଉ ପସନ୍ଦ ହଉ ନାହିଁ । ଏ ଘୋର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାରୁ ଆମ୍ଭେମାନେ କେବେ ଛାଡ଼ି ପାରିବା ! ଭଗବାନ ଶୀଘ୍ର ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ମତି ଗତି ନ ଫେରାଇଲେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଏକାବେଳେକେ ରସାତଳକୁ ଯିବା ପରି ବୋଧ ହେଉଅଛି ।

ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟରେ କେବଳ ଅବାରସ ଘଟିତ ଲେଖା ନାହିଁ । ବୀରରସ ଲେଖାଅଛି, କରୁଣରସର ଲେଖାଅଛି, ହାସ୍ୟ ରସ ଲେଖା ଅଛି, ମୋଟାମୋଟି ବହୁବାକୁ ଗଲେ କୌଣସି ରସ ଏକାବେଳେକେ ଲୋପ ହୋଇ ନାହିଁ । ଆଧୀନ୍ତ୍ରିକ ଭାବବାଦୁଲ ଲେଖାର ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବ ଦେଖାଯାଏ । ଲୋକେ ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଚିନ୍ତା ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇଥିବାର ଏହା ଗୋଟିଏ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ।

ଜୀବ ଭୂମିଷ୍ଠ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସୁଖାନ୍ୱେଷଣ କରେ, ମଣିଷର ଫର୍ଦ୍ଦା ଭୁଲ୍ୟ ଜୀବ ସେହି ସୁଖାନ୍ୱେଷଣ କରେ । ଏ ଜୀବ ଆନନ୍ଦ ଧାମରେ ଆଉ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁଖ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲା, ମାତ୍ର ଭବ ସଂସାରକୁ ଆସି ସେ ସୁଖରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଖୋଜି ବୁଲୁଛି ସେ ସୁଖ କାହିଁ, କେଉଁଠି ରହିଲା ? ଆପଣମାନେ ଯିଏ ଦେଖିଥିବେ, ଯିଏ ଚାହିଁ ଭଲ ପାଇଲେ ସନ୍ତୋଷ ଲାଭ କରିବେ, ମାତ୍ର ଚାଲି ଖୋଜୁ ଖୋଜୁ ପଥରେ ଅନେକ ପଦାର୍ଥ ଦେଖେ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦାର୍ଥକୁ ଛୁଇଁଏ ସୁଦ୍ଧା ଦେଇ ବ୍ୟାମ କରେ—ହଁ, ଏ ନହେ ? ଏହିପରି ଯାଇ ଯାଇ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଯେତେବେଳେ ତାହାର ତାତ୍ତ୍ୱିକ ସହାର୍ଥ ପାଏ ସେତେବେଳେ ସେହି ସୁଖାନୁଭବ କରି ଆନନ୍ଦରେ ତା ସହିତ ମିଶିଯାଏ; ଏ ଭାବର ଭକ୍ତ ଭଗବତ୍ପ୍ରାପ୍ତିରେ ଏହି ପ୍ରକାର ! ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ତାତ୍ତ୍ୱିକ ସୁଖ ଦୈବିଶ୍ୱିକ ଭାବରେ ନାହିଁ । ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଭାବରେ ସେହି ସୋପାନକୁ ନ ଗଲେ ସେ ସୁଖ ମିଳିବ ନାହିଁ । ତେବୁ ମାନବର ଏ ଧାରଣା ବଦଳରେ ହୁଏ ନାହିଁ । ମାନବ ଜନ୍ମରେ ସହଜ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସୁଖ ଦୈବିଶ୍ୱିକ ଭାବରେ ପାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ । ସେହି ବିଶ୍ୱାସରେ ବିଷୟ ଚାଷଚାଷରେ ଜଡ଼ିତ ହୋଇ ପଡ଼େ । ବିଶ୍ୱାସପରି ଦୈବିଶ୍ୱିକ ସୁଖରେ ମନକୋଧ ନ ହେଲେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଚିନ୍ତା ଅତ୍ରକୁ ମତ ଫେରିବ । ଗୋଟିଏ ଧାରଣ କରିବା ଭାବ ଧନର ଆବଶ୍ୟକ ଅଛି ଏବଂ ଦୈବିଶ୍ୱିକ ଭାବରେ ଏହା ବେଳେବେଳେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ । ତାହା କିନ୍ତୁ ଅନ୍ତର୍ଶକ୍ତି ଭାବରେ ବିଷୟ ଭାବ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଭାବର ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟଶୀଳ । ଏହାହିଁ ଭାବ୍ୟଶ୍ରଦ୍ଧା ।

ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତ ସାହିତ୍ୟରେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଚିନ୍ତାର ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି ମନେ ହୁଏ ଯେ ତେବେଳେକାର ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ଜୀବନର ବିଷୟ ପ୍ରତି ଦୈବିଶ୍ୱିକ ଭାବ ଥିଲା । ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଏହାର ହେତୁ । ଏହି ଭାବଧାରା ଭାରତର ସହିତରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ହରାଇ ବସିଛି ।

ଆଜିକାଲି ଦେଖି ଦେଖନ୍ତି ଓଡ଼ିଆରେ ଭଲ ସଙ୍ଗୀତ ନାହିଁ । ବଙ୍ଗଳା ସଙ୍ଗୀତ ଲୋକ ସଭ୍ୟମାନଙ୍କର ଯେପରି ଆଦରଣୀୟ, ଓଡ଼ିଆ ସଙ୍ଗୀତ ସେପରି ମନକୁ ଆସେ ନାହିଁ । ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଅପରିଚ୍ଛନ୍ନ ଆଦରଣ । ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଯେ ଓଡ଼ିଆ ସଙ୍ଗୀତ ମଧ୍ୟରେ କିଛି ଅଛି ତାକୁ ଖୋଜି ବାହାର କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିବାର ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ, ମାତ୍ର ସମ୍ଭାବ୍ୟେତା କରିବାକୁ ସମସ୍ତେ ସହଜ ମନେ କରନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ସଙ୍ଗୀତ ଅଛି, ମାତ୍ର ସେ ଗୁଡ଼ିକ ପରାକୁ ବାହାରି ନାହିଁ । ଜୟଦେବ, ବିଦ୍ୟାପତି, ଗୋପାଳ କୃଷ୍ଣ, ଚନ୍ଦ୍ରମାଳୀ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରାଚୀନ ଚିତ୍ରମାନେ ସଙ୍ଗୀତ ଛନ୍ଦରେ ଯେଉଁ ବୃତ୍ତିକ୍ଷ ଦେଖାଇ ଯାଇଛନ୍ତି ସେ ସଙ୍ଗୀତମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଛନ୍ଦ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଅମୂଲ୍ୟ ରତ୍ନ । ସେ ସଙ୍ଗୀତମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପଦକୁ ବଙ୍ଗ ସଙ୍ଗୀତ ଲାଭ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଆ ସଙ୍ଗୀତ ବଙ୍ଗୀୟ ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଅପରିଚିତ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ନିହାତି ଅଜ୍ଞାତ ବଙ୍ଗୀୟ ସାହିତ୍ୟରସିକମାନେ ଓଡ଼ିଆ ସଙ୍ଗୀତ ଶୁଣି ଥାଇ ବା ବୁଝିଥାଇ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ପାଇ ନାହାନ୍ତି । ଯଦି ଏ ସୁଯୋଗ ଦେବେ ମିଳେ ତେବେ ମୁଁ ଭମ୍ଭ ସହିତ କହିପାରେ ଯେ ଓଡ଼ିଆ ସଙ୍ଗୀତ ସମୟରେ ବଙ୍ଗୀୟ ସଙ୍ଗୀତ ନିତାନ୍ତ ହେବ । ଓଡ଼ିଆ ସଙ୍ଗୀତ ଛନ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଆ ସଙ୍ଗୀତ ଭାବ ସବୁ ଦିଶିଲା ଅନ୍ୟଠାରୁ ଥାଇ ବଳି ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଶାର ସବୁ ଦେଶରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଭାଷା । ଏ ଭାଷେଷରେ ବଙ୍ଗ ସଙ୍ଗୀତରେ ନାହିଁ, ବଙ୍ଗ ସଙ୍ଗୀତ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ ଓ ପରିବର୍ତ୍ତନ ନିକଟ ଠେଲେ ବୁଝା । ଓଡ଼ିଆ ସଙ୍ଗୀତ ଯେଉଁ ଗଭୀର ଭାବପୂର୍ଣ୍ଣ, ବଙ୍ଗ ସଙ୍ଗୀତ ସେପରି ନୁହେ । ବଙ୍ଗ ସଙ୍ଗୀତ ଅବଶ୍ୟ ଆଧୁନିକ ରୁଚି ଉପଯୋଗୀ ହୋଇଛି । କିନ୍ତୁ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସଙ୍ଗୀତ ଓ ପ୍ରାଚୀନ ବଙ୍ଗ ସଙ୍ଗୀତ ଭାବସ୍ୱରୂପ ତୁଳନା କଲେ ଅକାଶ ପାତାଳ ପ୍ରଭେଦ । ଏହି ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ ନିୟମାନୁସାରେ ବୋଲାଯାଏ ଏବଂ ଏ ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ ଶାସ୍ତ୍ରାନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ଏବଦ୍ରଥ ଚିନ୍ତାମଣିରେ ଯେଉଁ ସଙ୍ଗୀତ ର ଧ୍ୟାନ ଦେଖାଯାଏ ତେହିଁ ବଙ୍ଗ ସଙ୍ଗୀତରେ ସେପରି ଭାବ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଛି ?

ଦୁଃଖର ବିଷୟ ସମସ୍ତ ଓଡ଼ିଆ ପୁସ୍ତକ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଛପା ହୋଇ ନାହିଁ । ଅନେକ ପୁସ୍ତକ ଲୁପ୍ତ ଗର୍ଭରେ ଲୀନ ହେଲେଣି । ଯେ ରହି ଯେଉଁଠି ପଡ଼ିଛି ତାର ଉଦ୍ଧାର ନାହିଁ । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓଡ଼ିଆ ପୁସ୍ତକମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ତାଲିକା ଠିକଣା ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଏ ଗୁଡ଼ିକ ନ ହେଲେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଇତିହାସ ଲେଖା ହେବା ଅସମ୍ଭବ । ସମସ୍ତ ପୁସ୍ତକ ଗୁଡ଼ିକ ପରାକୁ ନ ବାହାରିବା ଯାଏ ଓଡ଼ିଆ ଇତିହାସର ନାମ ବା ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନୀ ଲେଖା ହେବା ଅସମ୍ଭବ । ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ ଏତେକ ନ ହେଲେ ପ୍ରକୃତରେ ହୋଇ ଆର୍ଯ୍ୟତଃ ଭଣ୍ଡି କରିପାରି ନାହିଁ, ଏହି ପୋଥି ପୁସ୍ତକ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ପ୍ରଥମ କାର୍ଯ୍ୟ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେ କେତେଜଣ କବିଙ୍କ ନାମ ଓ ସେମାନଙ୍କ ରଚିତ ପୁସ୍ତକମାନଙ୍କର ନାମ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି ତାହାର ତାଲିକା ଦେବେ ବେଶୁ ।

ଦେଖାଯାଉଛି ଉତ୍କଳରେ ବହୁକାଳରୁ ହୋଇ ଆସୁଅଛି ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ବହୁ କାଳରୁ ବହୁତ ଭାଷାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ଆସୁଛି । ତାଳପତ୍ରବ୍ୟତୀତ ଦ୍ୱାଦଶରୀ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୬୧୧ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଉଦ୍ଭବ ଅସିଥିଲେ, ସେ ତାଙ୍କ ଭ୍ରମଣ ବୃତ୍ତାନ୍ତରେ ବଙ୍ଗର ନାମୋଲ୍ଲେଖ କରି ନାହାନ୍ତି, ମାତ୍ର ଉତ୍କଳରେ ବିଦ୍ୟାନୁରାଗ ଥିବାର ସେ ଦେଖିଥିଲେ ବୋଲି ଲେଖି ଯାଇଛନ୍ତି । ଏବଦ୍ରାତିତ ଅଧିକ ଲେଖିଛନ୍ତି ଯେ ତେବେଳେକାର ଓଡ଼ିଆମାନେ ଶିଷ୍ଟ ଭାଷା କହୁଥିଲେ । ଏଥିରୁ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ଓ ଭାଷା କେତେ ପ୍ରାଚୀନତମ ତାହା ସର୍ବତ୍ରରେ ଅନୁମେୟ । (କ୍ରମଶଃ)

ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରମୁଣ୍ଡିଆ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୫ମ ପରିଚ୍ଛେଦ ।

ବାସ୍ତୁଭୂମି ପରିଷ୍କାର ଓ ଚତୁରସ୍ର କରି (Prepairing the ground and levelling it up) ସ୍ଥାନ ଓ ମାଟି ମଜ୍ଜିଷା ପରେ ଗୃହ ନିର୍ମାଣସ୍ଥାନ ସ୍ଥାନ ସମୋପଯୁକ୍ତ ହେଲେ କି କରି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଏହା ମାନସାର ଶାସ୍ତ୍ରର ୫ମ ଅଧ୍ୟାୟରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି । ଉକ୍ତ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଏହି ବିଷୟମାନ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି ଯଥା,—(୧) ଜଙ୍ଗଲ ଓ ଝାଡ଼ା ପ୍ରଭୃତି କାଟିବା, ଓ ଭଗ୍ନ ଏବଂ ନିମ୍ନଭୂମିମାନ କାଟି ପୂରଣ କରି ସମତଳ କରିବା । (୨) ଗୃହକର୍ତ୍ତା ଓ ଗୃହନିର୍ମାଣକାରୀ ଅର୍ଥାତ୍ କାରିଗର ଉଭୟଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ନିମନ୍ତେ ପୂଜା କରିବା । ପୂଜାକରିବା ପ୍ରଭୃତିରେ ହିନ୍ଦୁମାନେ ଯେପରି ମାନନ୍ତି, ସେହିପରି ଖ୍ରୀଷ୍ଟ, ଇସ୍ଲାମ ଓ ବ୍ରହ୍ମମାନ ଲୋକମାନେ ମାନନ୍ତି ।

ସମତଳ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଜଳଦ ଓ ଲଙ୍ଗଳ ଦ୍ୱାରା ହେବା ଉଚିତ ଏହା ମଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି । ଲଙ୍ଗଳ ଦୌଣସି କ୍ଷୀରଯୁକ୍ତ ଗାଛର ଦଣ୍ଡରୁ କରିବ (Species of milky tree) ଯାହାକି ଶୁଷ୍କବୃକ୍ଷ ହୋଇଥିବ । ଉକ୍ତ ଜଳିଦ୍ୱାରା ହେବ, କିନ୍ତୁ ଏହା ଯୁଆଳରୁ ସାତଅଙ୍ଗୁଳ ବାହାରି ରହିବ, ଏହାର ମୂଳ ଚାରିଅଙ୍ଗୁଳ ଓଜସ୍ୱୀ ଏବଂ ଗୁରୁଅଙ୍ଗୁଳ ବହଳ ହୋଇ କ୍ରମେ ଅଗକୁ ସୋରିଆ ହୋଇଥିବ । ଜଳିର ଦଣ୍ଡ ନଅଅଙ୍ଗୁଳ ଲମ୍ବ, ୨ ଅଙ୍ଗୁଳ ଓସାର, ୧୨ ଅଙ୍ଗୁଳ ମୋଟ ହେବ । ଜଳି ୨୪ ଅଙ୍ଗୁଳ ଲମ୍ବ ହେବ ଓ ଉକ୍ତ ସେହିଠାରେ ଲାଗିଥିବ ସେହିଠାରୁ ପାଞ୍ଚଅଙ୍ଗୁଳ ଉପରକୁ ମରିବ । ଲଙ୍ଗଳର ବଳାଳଟା ଅଢ଼େଇଅଙ୍ଗୁଳ ମୋଟାହେବ । ଲଙ୍ଗଳ ୬ ଅଙ୍ଗୁଳ ଓସାର, ଅଢ଼େଇଅଙ୍ଗୁଳ ମୋଟ ଓ ଅଢ଼େଇ ଫୁଟ ଲମ୍ବା ହେବ । ଯୁଆଳ ଚାରିଫୁଟ ଲମ୍ବ ହୋଇ ଦୁଇମଣ୍ଡ ଗେଣ୍ଡୁସରେ ଗୋ ୨ଟି ଲମ୍ବ ହୋଇଥିବ ଏବଂ ସେଥିରେ ଦୁଇହାତ ଲମ୍ବର ଦୁଇଖଣ୍ଡ ଚମଡ଼ାର ଦଉଡ଼ି ଲାଗିବ ଏବଂ ଉପର ଛାଲର ବଳଦ ବ୍ୟବହାର ହେବ ଏହା ମାନସାର ଶାସ୍ତ୍ରରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି । ନିମ୍ନଶ୍ଳୋକ ଉଦ୍ଧୃତ କରାଗଲା ।

"ଅଚଳାଳଂ ଚ ବୃତ୍ତଂ ଚ ବର୍ଜୟେଦ୍ୟୋଜିତଂ ସମମ୍ ;
ଦ୍ୱେଚ୍ଚ ଚାପି ଚିଲଂଚୈବ ଚତ୍ରଂ ଚାଂଜ ଚତ୍ରୈବତ ।
ବଳିବର୍ଦ୍ଦ ଯୋଜୟେତ୍ତୁ ବର୍ଣ୍ଣେ ଚ ଶୋଭ ବହମ୍ ;
ଏକଶ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣମେକଂ ସୂର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଜୟେତ୍ ଦ୍ରବ୍ୟ ଲକ୍ଷଣମ୍ ।
ଚପରତମଧ୍ୟ ଶୃଙ୍ଗଂ ସଦ୍ଦା ସତ୍ତ୍ୱବର୍ଜିତମ୍ ;
ତ୍ରସ୍ତ୍ରପୁଚ୍ଛଂ ବକ୍ରଖୁରଂ ବଳିଶ୍ଚାଳଂ ଚ ବର୍ଜୟେତ୍ ।
ଚ୍ଛତ୍ରଶୋଭଂ ଭୟଦନ୍ତଂ ପଙ୍ଗୁଚାଦ୍ୟ ବର୍ଜୟେତ୍,
ଯୁଷ୍ମନେକଂ ଚ ଉକ୍ତଂ ଚ ବଳ୍ୟଂ ଶୃଙ୍ଗଯୁତଂ ଭୁଧ ।
ଅନତ୍ବାଦ୍ୟଂ ଚ୍ୟତେଦେକଂ ସୁଚ୍ଛେଲ୍ଲାର୍ଯ୍ୟାତ୍ତଲକ୍ଷଣମ୍,
ଶୃଙ୍ଗାଗ୍ରେଚ ଖୁରଗ୍ରେଚ ଲୁର୍ଯ୍ୟାତ୍ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣେଚ ଗୋଳକଂ ।
ସୋମଗ୍ରୋଦ୍ଧାର ପୁଲକୈଃ ଶୋଭିତସ୍ୟ ବୃଷସ୍ୟ ଚ ।"

ବଳଦକ୍ ଯୁଆଳରେ ଯୋଡ଼ି ହଳକରିବା ସାର୍ଥ ଯେଉଁ ମନ୍ତ୍ର ଅଛି, ତାକୁ ଯଦି ପୂର୍ବ-ପଶ୍ଚିମରେ ହଳକରି ଖଣ୍ଡା, ବିଲ, ସୀମାକୁ ପୂର୍ବେଦିଗର ଉପଦେଶାନୁସାରେ ବୁଣିବ । ଯେତେବେଳେ ଫସଲ ଫଳରେ ପୂର୍ଣ୍ଣହେବ, ସେତେବେଳେ ଗୋରୁମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଖୁଆଇଦେବ ଏବଂ ଜମା ଦୁଇଘଣ୍ଟା ସେମାନଙ୍କୁ ସେହିଠାରେ ରହିବାକୁ ଦେବ, କାରଣ ସେମାନଙ୍କର ମଳ, ମୂତ୍ର, ଓ ନିଃଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସଦ୍ୱାରା ସ୍ଥାନର ଦୋଷାଦୋଷ ଥିଲେ ନିଶ୍ଚିତ ହୋଇଯାଏ ।

୬ଷ୍ଠ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଶଙ୍କୁ ସ୍ଥାପନ (The fixing of a peg for determining the cardial points) ଶିଳ୍ପୀର ଉତ୍ତମ ନିଷ୍ଠାରେ ଶଙ୍କୁ ସ୍ଥାପନ କରି ସୋଡ଼ିଏ ପ୍ରାଥମିକ ଅବାକଶ୍ୟକୀୟ କାର୍ଯ୍ୟଅଛି । ଯାହାକି ଶ୍ରୀକ ଜ୍ୟୋତିଷରେ Sundial construction କହନ୍ତି, ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା କି ପ୍ରଭୃତି ଦିଗନିର୍ଣ୍ଣୟ କରି ହୁଏ । ମନୁଷ୍ୟର ବାସଯୋଗ୍ୟୋପଯୋଗୀ ଗୃହ ବା ଗ୍ରାମ, ସହର, ସହରରେଥିବା ଉପବନ (Park), ମନ୍ଦିର, ଘରଦ୍ୱାର ପ୍ରଭୃତି ଜମିଣ ସମସ୍ତେ ପୂର୍ବଦେଶୀୟ ଲୋକମାନେ (orientalists) ସମସ୍ତ ଓ କାଳି ଉତ୍ତମରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନଙ୍କର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ସେମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ବୃତ୍ତିକରିବାର ଭବ୍ୟ ସ୍ୱାରାସ୍ୱସମ୍ବନ୍ଧରେ ନିର୍ଭରକରେ, କାରଣ ସମସ୍ତ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଗତି ଅନୁସାରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହେଉଥିବ ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଗ୍ରହ ଓ ଉପଗ୍ରହମାନେ ଭ୍ରମଣ କରୁଥିବା ହେତୁରୁ ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ବନ୍ଧୀ ସମସ୍ତର ସହିତ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଥାଏ । ଅତଏବ ସମସ୍ତ ଚରୁପଣ ଓ ଶ୍ରୁତାଲମ୍ବ କଲେ ଅସଙ୍ଗଳ ଦେବାର ଅଛି । ଏଥିପାଇଁ ଶିଳ୍ପିମାନେ ଶ୍ରୁତାଲମ୍ବ ପୂର୍ବରୁ ସମସ୍ତ ଓ ଚାଳ ଛାଦିଆ କରନ୍ତୁ, ଅର୍ଥାତ୍ ମାସ, ଦିନ, ବାର, ସମସ୍ତ ସ୍ଥିର କରନ୍ତୁ । ଲଗନ୍ନ, ଶ୍ରୀତ ଓ ଅଧିକ ଲଗ୍ନସେପରାଶିମାନେ ପୂର୍ବେ ଉପରୋକ୍ତ ମତେ ସମର୍ଥନ କରୁଥିଲେ କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟରେ ଏ ସମସ୍ତ ଅନ୍ୟଭାବେ ଗୃହୀତ ହୋଇ ସହରର ନକ୍ସା ପ୍ରସ୍ତୁତକାରୀ (Town planner) ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରକ୍ଷକ (Sanitarian), ଓ ଇଂରାଜ ବାସ୍ତୁ (Architect) ମାନେ ଅନୁଭବ, ପବନ, ସାଗିର ସୁବିଧା, ଅର୍ଥାତ୍ସ୍ୱ ପ୍ରଭୃତିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ଚଳୁଛନ୍ତି ।

ଶାସ୍ତ୍ରାନୁସାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପୂର୍ବ ଦିଗ ଚାଣ୍ଡିକା ନିମନ୍ତେ ଶଙ୍କୁ ସ୍ଥାପନ କରିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅଛି । ମାନସାର ଶିଳ୍ପ-ଶାସ୍ତ୍ରାନୁସାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣମୀ ଓ ନୂତନ ଚନ୍ଦ୍ର ଦିବସ ଭିନ୍ନରେ ତୌଣସି ଦିବସରେ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ କିମ୍ବା ଅସ୍ତ ସମୟେ ଶଙ୍କୁ ସ୍ଥାପନ କରିବା ଏବଂ ଶଙ୍କୁ ସ୍ଥାପନ ସମୟେ ମଙ୍ଗଳ ଯୁକ୍ତ ଓ ବଶିକରଣ ଗୀତ ଗାୟନ କରିବା । ଶଙ୍କୁ ସ୍ଥାପନ ଭବ ଚାସବୁହ, ମଣ୍ଡପ, ବଗ୍ଗଲସ୍ଥ, ନାଟ୍ୟଶାଳା, ମନ୍ଦିର, ଉଦ୍ୟାନ, (Park) ଓ ଚରିଗ୍ର ପ୍ରଭୃତି କାର୍ଯ୍ୟ ନିମିତ ଆରମ୍ଭ କରିବ ନାହିଁ । ତୌଣସି ପ୍ରକାର ଗୃହ, ସହର ଓ ପୋଖରୀ ପ୍ରଭୃତିକୁ ପୂର୍ବାଭିମୁଖ କରିବା ପୁରାତନ ଶ୍ରେଷ୍ଠଙ୍କର ଉପଦେଶ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର । ଏହି ପ୍ରକାରି ଜମିର ଅବାଧ ହେଲା ନା କାହିଁକି ତାହାର ଠିକ ମଝିରେ ଶଙ୍କୁ ସ୍ଥାପନ କରାଯାଏ । ଜମିଟା ଚତୁରକୋଣିଆ ହେଉ ବା ଆୟତାକାର ହେଉ ତାହାର ଦୁଇ ତୃତୀୟାଂଶ ପଶ୍ଚିମ ଯେଉଁଠାରେ ଲୋକେ ବସବାସ କରିବ, ସେହି ସ୍ଥାନଟି ବା ଜମିଟି ଜମିର ମଧ୍ୟସ୍ଥାନ ଅଟେ । ଶଙ୍କୁ ଲମ୍ବିଆଇ କାଠ ମାନସାର ଶାସ୍ତ୍ରରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବେ ବର୍ଣ୍ଣନ ଅଛି ।

"ଗ୍ରାମାଂ ବର୍ଗାଷ୍ଟମେତ୍ ପୂର୍ବଦଣ୍ଡଂ ଶାଖୋକ୍ତ ବର୍ଜିତା;
ଅଭିଷ୍ୟାଦସ୍ତ୍ରକାଳେ ତ୍ର ଶଙ୍କୁ ସ୍ଥାପନ ମା ଚରେତ୍ ।
ଉଦ୍ଭବସ୍ତ୍ରଣକାଳେ ତ ଦକ୍ଷିଣାଗ୍ରତ ଏବ ତା;
ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷେଚଥବା କୃଷ୍ଣପକ୍ଷେ ଶୁଭଦିନେ ଦିନେ ।
ଚୌଣ୍ଡିମାସି ମମାବାସ୍ୟାଂ ଚର୍ଜସ୍ୟେତ୍ ସ୍ୱମୃତ୍ତିକେ;
ପ୍ରକୃତେ ସ୍ଥାପଯେତ୍ଶଙ୍କୁ ମପସ୍ତ୍ରେ ତଥାସ୍ଥିତମ୍ ।
ଅସ୍ତ୍ରୁଷ୍ଟମଷ୍ଟଦେଶେତୁ ଚତୁର୍ଥ ଶ୍ରେଷମନ୍ତ୍ରତଃ;
ବୃତ୍ତମାଳ ସମାଶାଖା ଗମନଂ ଚନ୍ଦ୍ରଚନ୍ଦନମ୍ ।
ଖଦିରଂ ଚନ୍ଦନଂ ଚୈବ ଶଙ୍କୁଦାରୁ ପ୍ରଶସ୍ତିତଃ;
ପଞ୍ଚସ୍ୱାଂ ବିହସ୍ତଂ ସ୍ୟାନ୍ମୂଳାଗ୍ରାନ୍ତୁ ଷଡ୍ଗୁଣ କମାତ୍;
ସ୍ଥୂଳତ୍ୱ ଦ୍ୱମୂଳଂ ଚୈବ ଶେଷାଚାରଂ ତଦ୍ରୂପକମ୍ ।
ତନ୍ମଧ୍ୟେ ଦଳଶଳାଂଶମାସ୍ୟାଗ୍ରଂ ତ୍ରିସ୍ତନ ତ;
ଭାଗପଦ୍ମଚନ୍ଦ୍ରଂ ଚୁର୍ଯ୍ୟାଭୁମ୍ବଧ୍ୟ ଶଙ୍କୁମର୍ଦ୍ଦୟେତ୍ ।
ପୂର୍ବାହ୍ଣେ ଶଙ୍କୁସମ୍ପ୍ରଥ ସର୍ଷ୍ଟମେ ମଣ୍ଡଳାନ୍ତରେ,
ତତ୍ରଚିହ୍ନ ଚନ୍ଦ୍ର ସହ୍ନ ତ ଚୁର୍ଯ୍ୟାଙ୍ଗିଲ୍ କରୁଭମଃ ।
ଅପରାହ୍ଣେ ଶଙ୍କୁସମ୍ପ୍ରଥ୍ୟ ଦକ୍ଷିଣ ମଣ୍ଡଳାନ୍ତରେ,
ଶଂଙ୍ଖ୍ୟାଯ୍ୟାଂ ଚତୁର୍ଥାଂଶ୍ୟ ନବଦ୍ୟ ସହ ଭଞ୍ଜିତଃ ।
ଚଦ୍ୟାଯ୍ୟାଂ ମୀନମାସ୍ରେତ ଅକ୍ରମ୍ଯା ନବଦ୍ୟତେ,
ମେଷେତ ସିଦ୍ଧମାସ୍ରେତ ତୁଳାୟାଂ ଭୂମିମାସ୍ରେତ ।
ଦ୍ୱିତ୍ରଂ ଚର୍ଜସ୍ୟେତ୍ତୀମାନ ଶଙ୍କୁ ସ୍ଥାପ୍ୟାଂହ ପାର୍ଶ୍ୱତ୍ରୟୋଃ,
ଧନୁର୍ମିଥୁନକନ୍ୟେଷ୍ଟ ମଧ୍ୟତ୍ରଂ ଦ୍ୱିସେଦ୍ଭବଃ ।
ମାସନାଂ କମୋକ୍ତା ସଚ୍ଛୋଦ୍ଦିବସେଷ୍ଟ କ୍ରିୟା କ୍ରିୟା;
ତଦ୍ଦିଶାତ୍ତଦ୍ଦିଶ୍ରେ ମାଦ୍ୟାସ୍ତ୍ରିଷ ସ୍ପର୍ଶ ପ୍ରଶସ୍ତକଃ ।
ଶୁଦ୍ଧାସ୍ପାତାଭ୍ୟେତ୍ ସମ୍ୟ ଚୈଶାନ୍ତ୍ରଂ ୧ ଚୋଚ୍ଚରେତ୍
କମାନେଷ ପ୍ରଦେଚାପି ମଣ୍ଡପାଦିଷ୍ଟ ବାସ୍ତୁଷ ।
ଅନ୍ୟେଷ୍ଟ ଚାସଯୋଗେଷ ସ୍ଥଳେଷ୍ଟ ଚରଧେଷ୍ଟତ,
ଗ୍ରାମାଦିଷ୍ଟ ପୁର ସର୍ବେଷ୍ଟ ମ୍ଭଷ୍ଟ ମ୍ଭ ମାନମୁଚ୍ଚରେତ୍ ।"

ଶଙ୍କୁର ମାପ ଓ ଆକାର ନିମ୍ନଲିଖିତ ରୂପେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି ।

ଗୋଟିଏ ଚାଳ, ଲମ୍ବ ହାତ ୧ ତ, ମୂଳ ଅଂଶ ଇଞ୍ଚ, ବ୍ୟାସ କ୍ରମେ ସରୁହୋଇ ତାହାର ମଥା ଅ ୨ ଇଞ୍ଚ ବ୍ୟାସ ହେବ ଏବଂ ତାହାର ମଥା ଛତାପରି ଗୋଲାକାର ହୋଇ ଏପରି ସଜ୍ଜିତ ହୋଇଥିବ ଯେପରି ପାଣି ସଡ଼ିଲେ ରହିବ ନାହିଁ । ତାହା ଉପରେ ଅ ୨ ଇଞ୍ଚ ଲମ୍ବରେ ଗୋଟିଏ ପିନ ଦେବ, ଯାହାକୁ ଚନ୍ଦ୍ର ନାମରେ କଥିତ ଅଛେ । ଛତା ଶ୍ରେଣୀ ଗୋଟିଏ ସମତଳରେ ସ୍ଥାନରେ ପୋତି ଦେଇ ଶଙ୍କୁର ଚାରିପାଖେ ଗୋଟିଏ ବୃତ୍ତ ଅଙ୍କନ କରିବ । ମଧ୍ୟାହ୍ନସମୟ ବ୍ୟତୀତ ସକାଳେ ଓ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ଅର୍ଥାତ୍ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ସମୟ ପୂର୍ବରୁ ଓ ପରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ଶଙ୍କୁର ଛାୟା ବୃତ୍ତର ଯେ ଯେ ଅଂଶ ଛେଦନ କରିବ ସେହି ଦୁଇ ବିନ୍ଦୁକୁ ଏକରେଖା କଲେ ପୂର୍ବ ପଶ୍ଚିମ ଦିଗ ଜଣାଯିବ । କିନ୍ତୁ ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦ୍ୟମାନଙ୍କ ମତରେ ପୃଥିବୀ ଓ ଗ୍ରହମାନଙ୍କର ଗତି ହେତୁଥିବାରୁ କଳ୍ପିତ ସମୟରେ ଜଳିଲା ଜ୍ୱରରେ ଛାୟା ପତନ ହୁଏ, ଅତଏବ ସେ ସବୁକୁ ଗଣନାଦ୍ୱାରା ଜାଣି ଦେଇ ପ୍ରକୃତ ପୂର୍ବ ପଶ୍ଚିମ ସ୍ଥିର କରିବ । ଶାସ୍ତ୍ରକାରମାନେ କହିଅଛନ୍ତି ଯେ ଶଙ୍କୁ କାଠ ଶକ୍ତ ଓ ଟାଣ ହେବ । ତାହା ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶ୍ଳୋକରୁ ପ୍ରମାଣ ଅଛେ ।

ମୟମତ ଶିଳ୍ପ ଶାସ୍ତ୍ରରୁ ଉଦ୍ଧୃତ ;—

"ଦନ୍ତ୍ରଂ ଚୈବ ଚନ୍ଦନଂ ଚୈବ ଖଦିରଂ ଚୁତକସ୍ତଥା;
ଶାଳସ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରକ୍ଷେତ୍ରେ ଚ ଗତ ବୃକ୍ଷା ଉତ୍ତମତଃ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଅତ୍ରେଦ୍ୟସ୍ୟାଦ୍ୟ ମେ ଶ୍ରୋତ୍ରଂ ତସ୍ୟାଗ୍ରଂ ଶିରଶ୍ଚରମ୍ ;
ଶଙ୍କୁଂଚ୍ଛିତ୍ୟା ଦଳାଦୌତୁ ସ୍ଥାପଯେତ୍ ଦୂତ୍ତ ଭୂତଳେ ।
ଖଦିରଂ ଚ୍ଛିଦ୍ରଂ ଚୈବ ମଧୁକଂ ଶାଲମ୍ବୀ ତଥା ;
ଶାଦଶଚ୍ଛ ଚୁତ୍ର ପଞ୍ଚପ୍ରୋକ୍ତ ଅନ୍ୟଥା ସାର ଦାରୁଦମ୍ ।"

ଉପରୋକ୍ତ ଶ୍ଳୋକାନୁସାରେ ହାଙ୍ଗଦାଲ୍ଲ, ଚନ୍ଦନ, ଖଦିର, ଫଳର, ସର୍ଜ, ଶାଗୁଅନ, ଚନ୍ଦୁକ, ମଧୁକ, ଶାଲ୍ମଳୀ, ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶାରଯୁକ୍ତ କାଠଦ୍ୱାରା ଶଙ୍କୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବ । ଶଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ ଯେତେବେଳେ ଅଣାହେବ ସେତେବେଳେ ପୂଜାକର ଶୁଭ ସମୟରେ ଅଣିବ ।

ଉପରୋକ୍ତ ଶଙ୍କୁ କାଠମାନ ଯେ ଯେ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ପ୍ରାପ୍ତହୁଏ ତହିଁର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିଅଗଲା ।

ଚନ୍ଦନକାଠ—ପୂର୍ବୋପଦ୍ୱୀପ ଓ ଉତ୍ତରାଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରାପ୍ତହୁଏ ।

ଖଦିରବୃକ୍ଷ—ହିମାଳୟ ଅଞ୍ଚଳରେ, ବ୍ରହ୍ମପୁତ୍ର ତଟ ଜଳେଶ୍ୱର, ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ, ଶ୍ରେଷ୍ଠନାଗପୁର, ଦକ୍ଷାର, ଦକ୍ଷିଣଦେଶ, ଅରଣ୍ୟକ ପର୍ବତରେ, ପଶ୍ଚିମ ଉପଦ୍ୱୀପ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ।

ସର୍ଜବୃକ୍ଷ ।—ହିମାଳୟ ଅଞ୍ଚଳରେ ୩୦୦୦ ଫୁଟ ଉପରେ, ପଶ୍ଚିମ ଉପଦ୍ୱୀପ, ବ୍ରହ୍ମଦେଶ, ଆଶାମ ଓ ଅଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ମିଳେ ।

ଶାଗୁଅନ ।—ବ୍ରହ୍ମଦେଶ, ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ, ଅରବଳୀ ପର୍ବତ, ମଧ୍ୟ ଭାରତବର୍ଷ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ମିଳେ ।

ଚନ୍ଦୁକ ।—ହିମାଳୟ ଓ ମଧ୍ୟ ଭାରତରେ ମିଳେ ।

ମଧୁକ ।—ଏହା ଭାରତବର୍ଷର ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥାନରେ ଓ ହିମାଳୟରେ ମିଳେ ! (କ୍ରମଶଃ)

ଶ୍ରୀ ଜଗଦ୍ଧ ମହାନ୍ତି ।

(ମମ) ହୃଦୟ-ନିକୁଞ୍ଜ ନୁହେ ମରୁମୟ
ଫୁଟିଥାଏ ନାନା ଫୁଲ ଯୋ,
(ଯାର) ସୁମଧୁର ଗନ୍ଧ ମଳୟଜ ଭରେ
ଶୀତଳ ସଳିଳାଞ୍ଜଳି ଧୋ । ୧ ।
ଜୁଇ, ଜାଇ, ମଲ୍ଲି, ଟଗର, କାମିନୀ,
ବକୁଳ, ସେବତୀ, ଚମ୍ପା
ଗନ୍ଧରେ ଯାର ନିଖିଳ ଜଗତ
ହୋଇଅଛି ଆଜି ଉଷ୍ମା । ୨ ।
ହେଲେ ହେଁ, ମୋ ହୃଦ ଗ୍ରୀଷ୍ମ-ତମୋମୟ
ନାହିଁ ଫୁଲ ବିକସିତ,
ମନେ ହୁଏ ଯେହେ ସତେ କି ସେ ଆହା
ନନ୍ଦନର ପାରିଜାତ ! । ୩ ।
ଯଦି ଫୁଟିଛି ମୋ ବିକସିତ ଫୁଲଟି
ସେ ଦେଖିଟି ମରୁମୟ,
ନାହିଁ ଉପାଦାନ ବିକସାଇବୁ ତହିଁ
ଫୁଲଲୁ ସୌରଭମୟ । ୪ ।

(ମୋ) ବିକସିତ ଫୁଲଟି (ଯେହ) ଗ୍ରୀଷ୍ମ-ମରୁଦେଶେ
ଝାଉଁଳି ଝଣ୍ଟା ପବନେ
ଝଡ଼ି ପଡ଼ିବ କି ଗନ୍ଧହୀନ ହୋଇ
ଦିନା ଅସରେ ମୋ ମଣ୍ଡେ । ୫ ।
(ତେବେ) ଅଶୀଦଅ ଚାରୁ ମୋ ହୃଦ ନିକୁଞ୍ଜେ
ସ୍ନିଗ୍ଧଜଳ-ଗ୍ରସ୍ତ-ବାସେ,
ଲଭି ପ୍ରେମଦାର ଉପାଦାନ ତହିଁ
ବଢ଼ିଯାଉ ମହୋଲ୍ଲାସେ । ୬ ।
ଧୋଇଯାଉ ଏ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ନିକୁଞ୍ଜ ସଦନ
ଫୁଲ୍ଲ-ନନ୍ଦନ ଦାନେ;
ମେଳିଦେଉ ପିକ ସଙ୍ଗୀତ ଲହରୀ
ଧରି ତା, ପଞ୍ଚମତାନ । ୭ ।
ଝଙ୍କାର ଉଠୁ ମୋ ହୃଦ-ବୃନ୍ଦାବନ
ଲଭି ନବ ଉଜାଣ,
ଛୁଟିଯାଉ ପ୍ରାଣେ ମଳିନ ଘରିଣୀ
ଉଦାସୀନତା ଧରୁଥାଉ । ୮ ।

ଶ୍ରୀ ଗ—

Digitized by srujanika@gmail.com

ଆମ୍ଭେମାନେ ମାମଲତଦାର ।

ପ୍ରଥମାଷ୍ଟମୀ ।

ଆଜି ପ୍ରଥମାଷ୍ଟମୀ, ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କର ଅମ୍ବୁବାଚି ଉତ୍ସବ ଦିନ ସେମାନେ ନବ ବସ୍ତ୍ର ପରିଧାନ କରନ୍ତି ଏବଂ ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କଠାରୁ ଆଶୀଷ ଲାଭ କରନ୍ତି । ଯଥା ;— "ସମାଗ୍ଲସ୍ଲାଗଶୀର୍ଷ କୃଷ୍ଣାଷ୍ଟମ୍ୟାଂ ଚ ସଂଗଦା ; ଜଗଦ୍ଗୋପ୍ତାନ, ପୁତ୍ରସ୍ତ୍ରନ୍ତ୍ର, ଜ୍ୟେଷ୍ଠସ୍ୟାସ୍ୟାର୍ଚ୍ଚିବ୍ରତସ୍ୟ ଚ । ଅଗ୍ରୀଷ୍ଟ ଭିନ୍ନ ବସ୍ତ୍ରାଦ ଦ୍ୟତ୍ୟଲଙ୍କର ପୁନଃ ।" ଜଳଜଳରେ ଜତ ପୁତ୍ର ଓ ବନ୍ଧୁଟିଅମାନଙ୍କର ଏ ପୋଷ୍ଟ ପ୍ରଧାନ ପର୍ବ । କିନ୍ତୁ ଏ ପର୍ବଟି କେବଳ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ସନ୍ତାନ ପାଇଁ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ପରିବାରର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଆମୋଦ ଭୋଗ କରିଥାନ୍ତି । ଏଣୁ ପିଠା ଏ ପର୍ବର ପ୍ରଧାନ ଭୋଜ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଭକ୍ତ ଭୋଜ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀରେ ପରିତୃପ୍ତ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଅତ୍ରତ୍ରାଳ ସମସ୍ତଙ୍କ ଘରେ ଏ ପର୍ବର ଅନୁଷ୍ଠାନ ହୁଏ । ସମସ୍ତଙ୍କ ଘରେ ନୂଆଲୁଗା ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ଘରେ ପିଠାପଣା । କେବଳ ପ୍ରଭେଦ ଏତିକି ଯେ କେହି ଘିଅରେ ଘାଟପଡ଼ିଆ ଏବଂ କେହି ଘିଅରେ ଜାଉଳୁଣା ଖଣ୍ଡ, କେହି ଘିଅରେ ଘରିଣୀ ଛୋଡ଼ ଏବଂ କେହି ଘିଅରେ ଡୋଇଅ ଖଣ୍ଡ । ତାହା ଘରେ ଘିଅ ପୁରି ଗୁଣ୍ଡ, ତାହା ଘରେ ବା ଖାଲି ଏଣ୍ଡୁରି ପିଠା ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି । ଯଥା ଚଉଁ, ତଥା ଚଉଁ ।

ଏହି ପର୍ବ ଆମ ମାମଲତଦାର ଜେଠମ ଖିଅଡ଼ୀଙ୍କ ଘରେ ଯେପରି ଭାବରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଅଛି ତାହା ଏବେ ପ୍ରଦେଶକାରେ ଆଲୋଚନା କରି ଦିଅନ୍ତୁ । ଅବଶ୍ୟ ଆମ ମାମଲତଦାରଙ୍କ ଅର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ସ୍ୱଚ୍ଛଳ, ଜମିଦାରୀ ଯାହା ଅତି ଉଦ୍ଭାସ ବର୍ଣ୍ଣନ କରେ, ତାହା ସତ୍ୟ । କାହାର ଦୁଆରେ ଟୋକେଇ ସଉଣୀ ନେଇ ଛଡ଼ା ଦୁଆରେ ନାହିଁ ବା କେହି ତାଙ୍କ ଦୁଆରକୁ ଟୋକେଇ ସଉଣୀ ନେଇ ଆସନ୍ତି ନାହିଁ । ପ୍ରତି ବର୍ଷର ଅମ୍ବଦାନ ଫସଲ ଦୋଳ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ଅଳମ୍ବ ହୁଏ ଅର୍ଥାତ୍ ସେହି ଧାନ ଫସଲ ମାସମାସରେ ଅମ୍ବଳ ହୁଏ ତାହା ଅଗାମୀ ଚୈତ୍ରଠାରୁ ଫାଲ୍ଗୁନ ମାସ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାଲି ଚଳେ । ଧାନ, ମୁଗ, ଚଣା ଓ ଲୋଇଅ ମାମଲତଦାରଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଖାଦ୍ୟ ; ସେଥେ ଖାଇବାକୁ ମୋଟରେ ଚଉଗୁଣା ଚୂଡ଼ିମ୍ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟ ମାମଲତଦାରେ, ତାଙ୍କର ଜନ୍ୟା ଦୁର୍ଗ, ପୁତ୍ର ଗମ୍ଭୀର ଏବଂ ଗୁରୁଜ ଜାତୀୟ ଗଛଡ଼ । ଏହି ଗୁରୁଜଣଙ୍କ ସହିତ ପୃଥକରୁ ସହଚରୀ ଲୋକ ଜଗିଥାଅନ୍ତି । ଅବଶିଷ୍ଟ ଦୁଇଜଣଙ୍କ ସହିତ ପରିଚୟ ହେବାପାଇଁ ସମସ୍ତେ ଇଚ୍ଛା କରିଥାନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଭକ୍ତ ଦୁଇଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ଅନ୍ତରମଙ୍ଗଳବାସୀ । ସେ ଆମର ସହଧର୍ମିଣୀ ଅର୍ଥାତ୍ ମାମଲତଦାରଙ୍କର ପୁତ୍ରବଧୂ । ସୁତରାଂ ତାଙ୍କ ବିଷୟରେ ବିଶେଷ କଥା କହି ପରିଚୟ ଦେବା ଦୁରୂହ । ଅନ୍ୟ ଜଣକ ମଧ୍ୟ ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ, କିନ୍ତୁ ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ହେଲାପରି ବୋଧ ହୁଏ ନାହିଁ । କାରଣ ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଘରେ ଭଡ଼ିଆ ଲୁଗା ପିନ୍ଧିଲାପରି ପିନ୍ଧେ ନାହିଁ ଜମା ସେପରି ଦୁଇ ଅଙ୍ଗୁଳିଅ ମୋଟା ଲୁଗା ବ୍ୟବହାର କରିବାର ଅଭ୍ୟାସ ତାହାଠାରେ ନାହିଁ । ତାଇ ଲୁଗାରେ ମଧ୍ୟ ଦୁଇଧା ଗେଲର ଘଟା ଅଣ୍ଡିରା ଦେଖା ଯାଏ ନାହିଁ । ବିଦ୍ୟୁତ ଅମ୍ବଦାନ ଘିଗୁଣ୍ଡଡ଼ୀ ଶାଢ଼ୀରେ ତାର କେଶୀ ଅଦର । ବଙ୍ଗାଳୀ ଘରେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଯେପରି ହୋଇ ପିନ୍ଧିଲାପରି ସେ ସେହି ଶାଢ଼ୀମାନ ଅନବରତ ପିନ୍ଧିଥାଏ, ଏବଂ ସରୁପଟ କାନିରେ ମଧ୍ୟ ଭଡ଼ାଏ ଦିଅ ଚପଦର କରା ହୋଇଥାଏ । ଦିନ ମଣ୍ଡଳର ଟୋଲ୍ଲଚର୍ଚ୍ଚନ କରିବା ଭାଇ ବ୍ରାହ୍ମଣୀମାନେ ଯେପରି ଗୁଣ, ଜେଣ୍ଡୀ ଓ ନଥ ଇତ୍ୟାଦିରେ ନାସିକା ଭୂଷଣ କରିଥାନ୍ତି ତାହାର ସେପରି ନାହିଁ, କେବଳ ନାସିକାର ମଧ୍ୟଦେଶରେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଗଥର ନଥ ଗୋଳକ ଝୁଲୁଥାଏ, ଏବଂ ସୀମନ୍ତରୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ଜମା ଉଚ୍ଚ ଅଳକାଦ୍ୱାରା ମଣ୍ଡିତ ଜଣେ ସେଇ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଙ୍କିତ ଚିରୁଣିଦ୍ୱାରା ସଜାଡ଼ି ଥାଏ, ତାହା କପାଳଠାରୁ ଶିର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଟିଏ ଶୁକ୍ଳରେଖା ପଡ଼ିଲାପରି ଦେଖାଯାଉଥାଏ । ଗଳଦେଶରେ ହାରେ ମାତ୍ର ଅଣ୍ଟା ସୁନାର ଜଣ୍ଡୀ ଏବଂ କାନର ମଧ୍ୟଦେଶରେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଗଢ଼ନ ଅଛି ଓ ଭକ୍ତ ପଦାର ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ନାଲ ଓ ନେଳୀ କଣ୍ଟିର ପ୍ରସ୍ତର ବିଦ୍ୟମାନ । ଦଣ୍ଡିରେ ଜଣ୍ଡି ଫୁଲଦ୍ୱାରା ଅନ୍ଧକାର ଗଗନରେ ତାରକା ଦୁଇଟି ଲୁଚି ଲୁଚି ଦେଖାପରି ଦେଖା ଯାଉଥାଏ । ହସ୍ତରେ ଭିଡ଼ିଲ ଶ୍ରୀ ନିର୍ମିତ ବଳୟ ଦ୍ୱୟ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନପଟ ଯଥାର ଚୁଡ଼ାର ଅଗ୍ରଭାଗେ ହୋଇଥାଏ । ଜଣ୍ଡିଣୀ ଭୋଗ୍ୟ ନିର୍ମିତ ଜାଜବଳ୍ଲମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଭୂଷିତ, କିନ୍ତୁ

Digitized by srujanika@gmail.com

ORISSA STATE ARCHIVES
Date

ଦକ୍ଷିଣ ହସ୍ତରେ ଗୋଟିଏ ଚକେଲ ଖଣ୍ଡି ନିର୍ମିତ ଅନନ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥ । ଜଣାଶୁଣା ବଡ଼ ମୁହଁ ଲଗା ରୌପ୍ୟ ନିର୍ମିତ ମେଖଳା ସର୍ବଦା ପରିଧେୟ ବସ୍ତ୍ରର ଉପର ଭାଗରେ ଥାଇ ସମସ୍ତ ଦେଖଣା ହାସଲକର ନିପୁଣପଥରେ ସଫଳ ହୁଏ । ପ୍ରତି ପାଦରେ ଦୁଇଟି ଲେଖାଏଁ ମୋଡ଼ା ମୋଡ଼ା କଥା ଅବଶ୍ୟ ତାହାର ଭୂଲିଯିବା ବେଳେ ଟିଣ ଟିଣ ଶବ୍ଦ କରୁଥିବ ଏବଂ ସେଥିରୁ ସେ ଅଣ୍ଟିଶମଗା କି ଗଳଶମ୍ଭା ବୋଲି କିଛିହୁ ଅନୁଭବ ମିଳି ଯାଉଛି । ଯେତେବେଳେ ଦେଖିବ ସେତେବେଳେ ବାମପାଖ ଗାଲଟା ଫୁଲି ଏବଂ ଯେଉଁଠି ବସେ ସେଠାରେ ଧରାତଳର ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ପାଟପିଳ୍ଦାର ରକ୍ଷିତ ହୋଇଯାଏ । ସେଥିପାଇଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାସନର ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ କେତେଦୂର ତା ଉପରେ ବିରକ୍ତ ବା ଅନୁରକ୍ତ ତାହା ଭାବିବାର କଥା । କିନ୍ତୁ ଦେଖି ଯେ କେତେବେଳେ ତା ସମ୍ମୁଖରେ ବିରକ୍ତି ପ୍ରକାଶ କରେ, ଏହାର ପ୍ରମାଣ ଅଦ୍ୟାବଧି ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ମାମଲତଦାରଙ୍କର ସାଧାରଣ୍ୟ ଗ୍ରାମରେ ବିଶେଷ ସାହାରେ ଥାଏ । ପୁଣି ଏ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଟି ମାମଲତଦାରଙ୍କ ମହଲରେ ଥାଏ । ସେଥିଲାଗି ତାର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଯେ ସାର ମାଲପଙ୍କ ମେଳରେ ନ ଥିବ ଏହା ଭାବିହେଉ ନ ପାରେ ।

କର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖାଯାଉ, ଏ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଟି ଲୋକମାନ ଖାଅଁଟାଙ୍କ ଘରେ କିଏ ? ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ବଂଶ ଗୃହସ୍ଥପଣ ଗୃହିଣୀମାନଙ୍କୁ ସୁସ୍ଥରେ ରଖିବା ନିମନ୍ତେ ଜାମ ପାଇଁ କରିବାକୁ ନ ଦେଇ ପ୍ରାୟ ଦାସୀ ମୁଦ୍ରଣ କରିଥାନ୍ତି ଏବଂ ଦାସୀମାନେ ଗୃହର ତାବତୀୟ କାର୍ଯ୍ୟମାନ ସମ୍ପାଦନ କରନ୍ତି, ଗୃହିଣୀ କେବଳ ଦାସୀର କାର୍ଯ୍ୟ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ କରେ, ସେହି ଉଦାହରଣର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଅଧୁନିକ ସଭ୍ୟ ସମାଜରେ ଯାହାର ମାନ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଟିକିଏ ବଳିପଡ଼େ ସେ ପ୍ରାୟ ଅପଣାର ଗୃହିଣୀକୁ ରନ୍ଧନଶାଳାର ଧୂମ୍ର ଗନ୍ଧରୁ ଦୂରରେ ରଖିବା ନିମନ୍ତେ ଓ ଜାମ ପାଇଁ ଦ୍ୱାରା କୋମଳ ଶରୀରରେ ଯେ ବ୍ୟଥା ହେତୁ ହେଉଛି ତାହା ଶାନ୍ତ ରଖିବା ନିମନ୍ତେ ସର୍ବଦା କୋମଳ ଭୂଲିକା ଉଦ୍ଭାବିତ କରି ରଖିବା ମାନସରେ ଦାସୀ ରଖିବାର ଅବଶ୍ୟକତା ଅନୁଭବ କରିଥାଏ, କିମ୍ବା କେହି କେହି ଗୃହିଣୀ ଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ସୁଖ ସନ୍ତାନମାନଙ୍କର ଲାଳନ ପାଳନ ଓ ଅବଶ୍ୟକ ଓ ଗୃହର ଗୃହିଣୀ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଜାମ ପାଇଁଙ୍କର ପରିଚାଳନା ନିମନ୍ତେ ଯାହା ବା ଦାସୀ ରଖିଥାନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଶେଷୋକ୍ତ ପ୍ରକୃତରେ ସାଧାରଣ ଦାସୀ ବା ଚାକରାଣୀ ଶ୍ରେଣୀରେ ଗଣ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ । ତାର ଅସନ ଚାକରାଣୀର ଅସନ ଅପେକ୍ଷା ଉଚ୍ଚତର, ତେବେ ଅମ ମାମଲତଦାରଙ୍କ ଘରେ ଏହି ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଟି ଧାତ୍ରୀ ଓ ଦାସୀ ତାହା ସ୍ଥିର କରିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, କାରଣ ତାହାର ବେଶଭୂଷାରୁ ଜଣା ପଡ଼ୁଛି ଯେ ସେ ଦାସୀ ନୁହେ । ସୁତରାଂ ମାମଲତଦାରଙ୍କର ଦୌହିତ୍ର ସନ୍ତାନଟିକୁ ଦାସୀ ବୋଲି ଭାବାଯାଇ ନ ପାରେ, ତେବେ ସେ ଧାତ୍ରୀ କି ଦାସୀ ଶ୍ରେଣୀରେ ଗଣିତ ହେବାର କଥା । ଅମ୍ଭେମାନେ ତାହାର ଗୁଣଚଳନ, ଅଙ୍ଗର ବ୍ୟବହାର ଯେପରି ଦେଖୁଁ ସେଥିରେ ତାହାକୁ ଦାସୀ ବା ଚାକରାଣୀ ବୋଲି କହିବାକୁ ସାହାସୀ ହୋଇନୁ । ପୁଣି ଉଚ୍ଚଶ୍ରେଣୀର ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଦାସୀ ରଖିବା ପ୍ରଥାକୁ ଏକାକେଳେକେ ଘୃଣା କରନ୍ତି, ମାମଲତଦାରେ ମାଳିତ ଓ ଅଧିକ ସମାଜଗତ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ଉଚ୍ଚଶ୍ରେଣୀଲତା ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଗୁଣ ବୋଲି ସେ ଦାଣ୍ଡରେ ବାସ ଅଭାବ ଅମଳରେ ଯାହା ହୋଇ ନାହିଁ, କି ହୋଇ ନ ଥିଲା ସେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଘୃଣା କରିଥାନ୍ତି । ଅନେକଙ୍କର ମାମଲତଦାରେ ଯେଉଁ ମାନେ ଇଂରେଜୀ ପଢ଼ି ବୁଝି ଜାଣି ଅଛନ୍ତି, ଲୁଚା ମାଡ଼ ପାନ ଖାଆନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ଘୃଣା କରିବାର ଶୁଣା ଯାଇଅଛି । ସୁତରାଂ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଘରେ ଦାସୀ ରଖିବା ପ୍ରଥା ଘୃଣାସ୍ପଦ ହୋଇଲେ ମାମଲତଦାରେ ଯେ ଦାସୀ ରଖିବେ ଏହା ଅଦ୍ୟାବଧି ବିଶ୍ୱାସ କରିବାର କଥା ନୁହେ, ତେବେ ମାମଲତଦାରଙ୍କର ଗୃହିଣୀ ପ୍ରାୟ ଏକ ବର୍ଷ ହେବ ଉଦ୍ୟାମରୁ ଗୃହସାର ଅଛନ୍ତି, ଗୃହିଣୀ କର୍ତ୍ତବ୍ୟକର୍ମମାନ ଘରଗୃହିଣୀ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଓ ପିଲାମାନଙ୍କର ପରିଚର୍ଯ୍ୟା କରିବା ନିମନ୍ତେ ଏହି ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଟିକୁ ମାମଲତଦାରେ ମୁଦ୍ରଣ କରିଥିବେ । ତେବେ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ମାମଲତଦାରଙ୍କର ଘର ପାଇଁ ଯାହା ସେ ସବୁ ଦୁର୍ଗା ଓ ପୁଷ୍ପବଧୂକୁ ଚିତ୍ରଣ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଘରେ ଏପରି କେହି ଅଣଦର୍ଶି ଅର ପିଲା ନାହିଁ ଯେ ଏ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଟି ତାର ପରିଚର୍ଯ୍ୟା କରିବ, ତେବେ ଏହାକୁ ଦାସୀ ବା ଧାତ୍ରୀ ବୋଲି କହିବୁ କିପରି ? ପୁଣି ମାମଲତଦାରଙ୍କ ଘରେ ସେ ଯେପରି ଚଳେ ସେଥିରୁ ଅନୁମିତ ହୁଏ ଯେପରି କି ସେ ଜଣେ ସାନ୍ତ୍ୱନା । ତେବେ ତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଖାଅଁଟାଙ୍କଠାରୁ ଏକକ ସମସ୍ତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଶୁଣାଯାଏ ଯେ ସେ ଜଣେ ଖାଅଁଟାଙ୍କ ଭଉ ସ୍ତ୍ରୀ, ତା ଘର କଟକରେ ଥିଲା, ହଲଦା ଯୋଗରେ ତାହାର ସ୍ୱାମୀ, ପୁତ୍ର ସମସ୍ତେ ମରିଗଲେ ଏବଂ ତାର ଘରବାଡ଼ି ଜମି ଜମା ସାହା କିଛି ଥିଲା ସେ ସମସ୍ତ ଋଣଦାତାମାନେ ମାଲମତ୍ତାଜମା କରି ଛଡ଼ାଇ ନେଲେ, କେବଳ ଖୋସ୍ତ ଖୋଷାକ ମୁଠାକର ମାଲିକ ହେଲା । ପୁଣି ଋଣଦାତାମାନେ ସେ ମୁଠାକ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ହଇରାଣ କରିବାରୁ ସେ ମାମଲତଦାରଙ୍କର ଆଶ୍ରୟ ନେଲା । ତାତରେ ଯାହା ଥାଉ ପୁଣି ଥିଲା ସେବକ ମାମଲତଦାରଙ୍କୁ ଦେଇ ତାଙ୍କ ଆଶ୍ରୟରେ ଖାଇବା ଲାଭାହ କରିବା ପାଇଁ ମାମଲତଦାରଙ୍କ ଘରେ ବର୍ଷେ ହେବ ବର୍ଷ

Digitized by srujanika@gmail.com

ହେବ ଅଣ୍ଡସ୍ତ ନେଇଅଛି । ମାମଲତକାରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଅଲଗା ଗୃହରେ ତା ଜନ୍ମରେ ଗୋଟିଏ ଘର ବୋଲି ସେଠାରେ ଅଣ୍ଡସ୍ତ ଦେବେ ବୋଲି ଅନେକ ଲୋକଙ୍କ ଅଗରେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିବାର ଶୁଣାଯାଇଅଛି । ଅର୍ଥାତ୍ଭକ୍ତିଗତ କିମ୍ବା ଦେବାଦେଶଗତ ମାମଲତକାରେ ଦୋଷଦ୍ଧିଏ ତାହାଙ୍କର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତ କଥାନୁଯାୟୀ ଅଳ୍ପ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କହି କରିଯାଇ ନାହାନ୍ତି ସୁତରାଂ ଉକ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଟି ତାଙ୍କ ପରିବାର ମଧ୍ୟରେ ଚଳାଚଳ ହୋଇ ଅସୁଅଛି ଏବଂ ଘରଦ୍ୱାରରେ ଶୁଣାଯାଏ ଯେ ମାମଲତକାରଙ୍କ ଘରେ ଯେତେବେଳେ ଯାହା ମିଳିଲା ସେଥିରେ ସେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଟି ପରିତୃପ୍ତ ଏବଂ ମାମଲତକାରଙ୍କ ଘରକୁ ଅସଲାଇ ଘରପର ମଣିଥାଏ ଏବଂ ଦୁର୍ଗା, ରାମ ଓ ରାମର ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଅପଶବ୍ଦ ଗିଅ, ପୁଅ ଓ ବଧୂ ବୋଲି କୁହଥାଏ ।

ଇଦିଶିତ ଚରିତ୍ର ଏପରି ଭାବରେ ଏ ପଦ୍ଧତିର ଅପ୍ରୋଦ ଅନୁଭବ କରୁଅଛନ୍ତି ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନ କରିବା ଲେଖକଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନୁହେଁ । ଦୁର୍ଗା ଓ ରାମର ସ୍ତ୍ରୀ ରନ୍ଧନଶାଳାରେ ବସି ପରସ୍ପର ଭୋଜ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀମାନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଅମ୍ବ ମାମଲତକାରେ ଘରର ମଝିଧାଇଡ଼ାରେ ଥିବା କୋଠା ଘରେ ଘରଙ୍କ ଉପରେ ଜଡ଼ସଡ଼ ହୋଇଅଛନ୍ତି ଓ ଉକ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଟି ଖଣ୍ଡିଏ ସରୁ ମସିଣା ଘରର ଚଉଖରେ ବିଛେଇ ଦେଇ ତା ଉପରେ ବସି ପାନଡ଼ାଳ ସମ୍ମୁଖରେ ଥୋଇ ପାନଖିଲି କନାଉଅଛି ଏବଂ ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେତେ ଯେତେ ଖୁସି ଗପ ମଧ୍ୟ ଲାଗିଅଛି । କେଉଁ ବିଷୟ ନେଇ ଉଭୟେ ଉକ୍ତ କରୁଅଛନ୍ତି ତାହା ଅନ୍ୟକୁ ଅଜ୍ଞାତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉଭୟଙ୍କର ଠୋ ଠୋ ହସ ବାହାରକୁ ଶୁଣା ଯାଉଅଛି । ରାମ ମାମଲତକାରଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର ଏବଂ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଟିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଲେଖିଛି । ତାର ଅଜ୍ଞ ନୂତନ ବସ୍ତ୍ର ପରିଧାନ କରିବାର କଥା, ସେ ପିତାଙ୍କ ଆଦେଶ ମତେ ଦୋକାନରୁ ସରଞ୍ଜାମ ସବୁ କିଣି ଆଣି ମଧ୍ୟ ଭୋଜନ ନିମନ୍ତେ ବାଡ଼ିପଟ ଜଳାଶୟକୁ ଯାଇଅଛି, ଏହି ସମସ୍ତରେ ଦୁର୍ଗା କୋଠିଘର ପିଣ୍ଡାକୁ ଅସି ପିତାଙ୍କ ଭୋଜନ କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହେଉଛି ବୋଲି ଜଣାଇବାରୁ ମାମଲତକାରେ ସେ ଘରୁ ଚାଲିଙ୍କ ଉପରୁ ଉଠି ଅସି ଜାଣିଅଛି ଭାବି ପଦାଇଲେ, କାଶୀଅ ଦାଣ୍ଡ ଅଡ଼ଙ୍ଗରେ ବସି ବ ପାଇଟି କରୁଥିଲା । ମାମଲତକାରଙ୍କ ଅଭ୍ୟାସ ଥିବାରୁ ଦୁର୍ଗା ଉଠି ଅସି ସାନ୍ତ୍ରଙ୍କ ପାଖେ ଦ୍ୱାରରେ ଦେବାରୁ ଶାନ୍ତ୍ର ଯୁଗେହତଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଅଣିବାକୁ ଅଦେଶ ଦେଲେ, କାଶୀଅ ଆଦେଶ ପ୍ରତିପାଳନ କରି ପ୍ରସେହତ କାରଣ ରଥଙ୍କ ଘରୁ ତାଙ୍କ ଅଣିଲା । ଏତେମଧ୍ୟରେ ରାମ ସ୍ନାନ କରି ଗୃହକୁ ବାହୁଡ଼ି ଅସିଥିଲା । ମାମଲତକାରେ ଚନ୍ଦ୍ରକଣୀ ଦୁଆ ଯୋଡ଼ିଏ ଅଲମ୍ବାଳ ମଧ୍ୟରୁ ବାହାର କରି ପ୍ରସେହତଙ୍କୁ ଦେଲେ, ପ୍ରସେହତେ ତାହା ଅଭିମନ୍ତ୍ରିତ କରି ରାମକୁ ପରିଧାନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଅନୁରୋଧ କଲାରୁ ରାମ ତାହା ପରିଧାନ କଲେ । ଦୁର୍ଗା ଭିତରେରେ ବସିଙ୍କ ଘରକୁ ସାଉଁ ସେଠାରେ ପୂଜାଦ୍ରବ୍ୟ ସବୁ ଥୋଇ ଅସିଥିଲା, ପ୍ରସେହତ ଓ ରାମ ଉକ୍ତ ଘରକୁ ଚାଲେ ହେଉଛୁ ଯଥାବିଧି ଅଷ୍ଟମୀ ପୂଜା ସମାଧା ହେଲା ଏବଂ ପ୍ରସେହତେ ରାମକୁ ସେ ଘରେ ଗୁଡ଼ି ଦେଇ ଛୋଟା ଘରକୁ ଅସି ପାନ ଦକ୍ଷିଣା ନେଇ ମୁଁଘରେ ଅସିବ ବୋଲି ମାମଲତକାରଙ୍କୁ ଜହ ସ୍ଥାନ କଲେ । ସାରର ସଧବା ବର୍ତ୍ତିପୁତ୍ରୀ ରମଣୀମାନେ ରାମଙ୍କୁ ବନ୍ଦାପନା କଲେ ଏବଂ ସଜ୍ଜନ ଜୁଳାଉଛି ଗଭରେ ମାମଲତକାରଙ୍କର ଗୃହ ଜଳୁଛି ଜଳିଲା । ବନ୍ଦାପନା ସମାପନାନ୍ତେ ଦୁର୍ଗା ପିତା ଓ ଭ୍ରାତାଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଭୋଜ ସଜ୍ଜିତ ବସିଲା, ମାମଲତକାରେ ଓ ରାମ ଯଥା ସମୟରେ ଠା ଭୁ ଉଠେଇଲେ, ତା ମଧ୍ୟରେ ସେ କେବଳ ଏଣ୍ଡୁଲିଠିଠା ଥିଲା, ତାହା ନୁହେ, ଅବଶ୍ୟ ଏ ପଦ୍ଧତି ଏଣ୍ଡୁଲିଠିଠାର ପଦ୍ଧ । ତଥାପି ମାମଲତକାରେ ସେ ଉଚ୍ଚକୁଳ ଏଣ୍ଡୁଲିଠିଠାରେ ଏ ପଦ୍ଧତି ସମାପନ କରିଦେଇଛେ ଏହା ଭାବିବାର କଥା ନୁହେ, ଏଣ୍ଡୁଲିଠା ସାଧାରଣଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଭୋଜ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ହେଲା ବୋଲି ଯେ ରୁଚି ଅନୁଯାୟୀ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପଠାମାନଙ୍କରୁ ରସନାକୁ ବର୍ଜିତ ରଖାଯିବ, ଏପରି କୌଣସି ବିଧି ବା ଶାସ୍ତ୍ରଲିଖିତ କାର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ, ସୁତରାଂ ଏଣ୍ଡୁଲି ମଧ୍ୟରେ ପଣ୍ଡ, ଅଇଶ, ସରୁଚୁଲୀ ମଣ୍ଡା ଇତ୍ୟାଦି ଯେ ସ୍ଥାନ ନ ପାଇବ ଏପରି କଥା ନୁହେ । କଥାରେ ଅଛି "ଅପ୍ରୁଚ୍ଛି ଖାନା, ପରୁଚ୍ଛି ପଦ୍ଧନା" । ସୁତରାଂ ମାମଲତକାରେ ତାଙ୍କର ଚୁଚିଅନୁଯାୟୀ ଭୋଜ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀରେ ରସନା ପରିତୃପ୍ତ କରି ପଦ୍ଧର ଅନୁଭୂତ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଲାଭ ହେବା ଉଚିତ, ଏଣୁ ଠା' ମଧ୍ୟରେ ପୁରି, ଲଡ଼ୁ, କାଳିଆ, ନିମ୍ବସଣ୍ଡୁଲି ମଣ୍ଡା, ଗରୁଚୁଲୁଲି, ଖିରି, କାଳିଆ ଇତ୍ୟାଦି ଦେଖି ଏଣ୍ଡୁଲିଠା ପଦ୍ଧରେ ଏ ସବୁ ସମ୍ଭାର କାହିଁ ବୋଲି କଳ୍ପନା କରିବା ଅବାଞ୍ଛିତ ମାତ୍ର, ଯାହାହେଉ ମାମଲତକାରେ ଓ ରାମକୃଷ୍ଣ ଭକ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୋଜନରେ ପରିତୃପ୍ତ ହୋଇ ଠା,ରୁ ଉଠି ହସ୍ତ ଓ ମୁଖ ପ୍ରକ୍ଷାଳନପୂର୍ବକ ଦେହ ଘରକୁ ପୁନର୍ବାର ବିଶ୍ରାମ ହେଲେ, ରାମ ସାଜ ଦୁଇଖଣ୍ଡି ଗେନ ଉକ୍ତ ଘରୁ ବାହାରି ଅସିଲା ଏବଂ ମାମଲତକାରେ ପଲ୍ୟଙ୍କଶାୟୀ ହେଲେ ।

ମାମଲତକାରଙ୍କ ପରିବାରସ୍ଥ ଅନ୍ୟାନ୍ୟମାନେ ଭିନ୍ନ ଭୋଜନରେ ତୃପ୍ତ ହେଲେ, କେବଳ ବାହାରରୁ ପ୍ରସେହତ ଦାରୁଣ ରଥେ ଜେଜେଜ ସମ୍ବନ୍ଧ ଘଟେ ଟିକିଏ ବିଳମ୍ବରେ

Digitized by srujanika@gmail.com

ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପନ କରି ମାମଲତକାରଙ୍କ ଘରକୁ ଫେରିଥିଲେ ଏବଂ ଉଦର ତୃପ୍ତ କରି ଗଣ୍ଡଗଡ଼ିକୁ ତୋଷାମୋଦ ବାକ୍ୟଦ୍ୱାରା ରଦନ କରିବା ପ୍ରଶଂସା ଘୋଷଣା କରି ସ୍ୱଗୃହକୁ ଫେରି ଯାଇଥିଲେ । ଯେଉଁମାନେ ଅଙ୍ଗମାନଙ୍କରେ ଦିଠା ମାଖୁଛି ଚଳନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ମୁଖରୁ ମଧ୍ୟ ମାମଲତକାରଙ୍କ ଗୁଣର ସଙ୍ଗ ସଙ୍ଗୀତ୍ତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଦିଠାଦଣ୍ଡ ପ୍ରଚୁର ମିଳିଥିଲା ବୋଲି ଦାଣ୍ଡରେ ହାଟରେ ଘାଟରେ ସଂଗ୍ରହ ସ୍ତୁତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ମାମଲତକାରେ ମଧ୍ୟ ଏତାଦୃଶ ନାମ ପ୍ରଚାରକୁ ଜୀବନର ସମ୍ବଳ ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତି ତାହା କି ହେଲେ ତାଙ୍କ ମନରେ ଏପ କଣ କଳ୍ପନା କରୁଥିଲା ତାହା ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବାର ପ୍ରବୃତ୍ତି ହେଉ ନ ଥିଲା ।

କଥାରେ ଅଛି "ସବୁ ସାଉ, ମହତ ଥାଉ, ମହତ ଗଲେ ନ ଅସେ ଅଛ" । ମାମଲତକାରେ ଏହି କଥାଟିକୁ ତାଙ୍କର ଜୀବନର ମୂଳମନ୍ତ୍ର ବୋଲି ଅନେକଙ୍କ ଅଜରେ ଏହି ଗୁଳନ୍ତି । ଆହୁରେ ଅଛି "କୀର୍ତ୍ତିର୍ଯସ୍ୟ ସ ଜୀବତି" । ମାମଲତକାରଙ୍କର ଏପରି ଏହି ଛଳ ସମ୍ବଳ ନ ଥିଲା ଯେ ଦାନ, ଜଳାଶୟ, ଅନ୍ନଛତ୍ର ବା ଦେବାଳୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କର କୀର୍ତ୍ତି ବଜାୟ ରଖିପାରେ । ତଥାପି ସେ ଦରିଦ୍ର ଦରିଦ୍ରସେବା, ଦାନ ପରିଶ୍ରମଙ୍କର ଉପକାର କରିଲେ କୀର୍ତ୍ତି ହେଲା । ସେହି ପ୍ରକାର କୀର୍ତ୍ତି ସାହାର ଅଛି ସେ ସଂସାରରେ ଚିରକାଳ ପାଇଁ ଜୀବିତ । ସାହାର ନାମ ସଂସାରରେ ଗାଇଲେଲେ ତାହାର ମୃତ୍ୟୁପରେ କୀର୍ତ୍ତନ କଲେ ବା ଅମଳ ଲୋକଙ୍କ ଉତ୍ତମ ଲୋକ ସ୍ଥଳ ବୋଲି କହିଲେ, ତାହାହିଁ କୀର୍ତ୍ତି ବୋଲି ଚିରକାଳ ହେବ । ସଂସାରରେ ପ୍ରାସାଦନିବାସୀ ରାଜାଧିରାଜ ସମ୍ରାଟଙ୍କଠାରୁ କୁଟୀରନିବାସୀ ଶ୍ରମଜୀବୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତେ କୀର୍ତ୍ତିର ପ୍ରୟାସୀ । କୀର୍ତ୍ତିର ସାରବତ୍ତା ଅଳ୍ପ ବହୁତରେ ସମସ୍ତେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିଥାନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ପ୍ରଦେଶର ଅବସ୍ଥା ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିପାତ କଲେ ଏହାର ଜଳନ୍ତ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଭାବରେ ପରିସ୍ଫୁଟ ହେବ । ଅଧୁନିକ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଭାବରେ ଯାହାର ବିଦ୍ୟୁତ୍ତା ମାନସମ୍ମୁଖ ତାହାରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା ସେ କହିଲା ଯେ ତାହାର ମତ ଦ୍ୱାରା ଓଡ଼ିଆ ଜାତି କାର୍ଯ୍ୟ କରୁ, ଜନସ୍ୱ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳର ଉନ୍ନତମାର୍ଗ ଫିଟି ପଡ଼ିବ । ଏହାପରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଯେଉଁ ସର୍ବସାଧାରଣରେ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ବୋଲି ବିଦିତ ସେ ପ୍ରାପ୍ତ ନିଜର ମତ ବଜାୟ ରଖିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟତ ହୋଇ ତାହା ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକରେ ଦୂରଦର୍ଶୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ହିତାଦର କରି ଗୋଟିଏ ଦଳ ସୃଷ୍ଟି କଲେ । ଏହିପରି ଦଳଦଳ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟର ଗତି ଚରମ ଦିଗରେ ଚଳିଲା । ଫଳତଃ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରତ୍ୟେକର ବିରୁଦ୍ଧାଚାରୀ ହୋଇ ଅବନତିର ଦ୍ୱାର ଉଦ୍‌ଘାଟନ କଲେ । ଯଦି ବାସ୍ତବିକ ଜଣେ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ଓ ଦୂରଦର୍ଶୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ବାଛିବାକୁ ତାହାଙ୍କ ମତାନୁସାରେ ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମାର୍ଗରେ ଗୋଟିଏ ଜାତି ବଢ଼ିବାର ପ୍ରଯତ୍ନ ହୁଅନ୍ତା ତାହାହେଲେ ଅଚିରେ ଉନ୍ନତିର ମାର୍ଗ ଫିଟି ପଡ଼ନ୍ତା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ତାଙ୍କର ଇତିହାସ ଉଦ୍ଘାଟନ କରେ ଦେଖିବାକି ଯେ ତାଙ୍କୁ ଉଠାଇବା ପାଇଁ ଜଣେ ଜଣେ ମହାପୁରୁଷ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ପଥରେ ଗତି କରିଅଛନ୍ତି, ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସେହି ସେହି ପଥର ଅନୁସରଣ କରି ପରିଶେଷରେ ଉନ୍ନତିର ଚରମ ସୀମାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି, ପ୍ରଥମରେ ଜଣେକ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତି ତାହାର ଶକ୍ତି ବଳରେ କୌଣସି ପନ୍ଥା ଉଦ୍ଭାବନ କଲା, ନିଜ ଉଦ୍ଭାବିତ ପନ୍ଥାଟି ପ୍ରଥମେ ତାହାଲହିଁ ଥିଲା । ପରିଶେଷରେ ଦେଖିବେ ଜନସଂଘ ତାହାର ଆଦର କଲେ, ସେହି ଆଦର କ୍ରମେ ବୃଦ୍ଧି ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲା ଏବଂ ଉକ୍ତ ଉଦ୍ଭାବିତ ପନ୍ଥାଟି ଜଣକର ନ ହୋଇ ଅନେକଙ୍କର ହୋଇଗଲା । ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟ, ମହମ୍ମଦ, ବୁଦ୍ଧ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ପନ୍ଥାମାନ ଉଦ୍ଭାବନ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା ପୃଥିବୀରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ଲୋକଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅନୁସୃତ ହେଉ ନାହିଁ କି ? ସେହିପରି ଯେତେବେଳେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳର ସୁଦିଶା ଅସିବ ଏବଂ ଯେତେବେଳେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳରେ ସେହିପରି ମହାମନା ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅବତାର ହେବ ଏବଂ ସେହି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଉଦ୍ଭାବିତ ପନ୍ଥାକୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳୀୟ ଉକ୍ତି ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖି ତଦନୁଯାୟୀ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେବେ, ସେତେବେଳେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳର ଉନ୍ନତିମାର୍ଗ ଫିଟି ପଡ଼ିବ, ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଜଳଧିରେ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତିଭାଶାଳୀତା ଓ ଉଦାରତାକୁ ଭାଣ୍ଡ ଦେଇ ତାହାର ପ୍ରଦର୍ଶିତ ମାର୍ଗ ଅନୁସରଣ କରେ ନିଶ୍ଚୟ କିଛି ନା କିଛି ଫଳ ଘଟିବା ହେତୁ ବାସ୍ତବିକ ସମସ୍ତେ ଯୋଗୀ ହେବା ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ; ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଆମ୍ଭରେ ଭାଷା ଦେବ କିଏ, ଭାବବାର କଥା ।

ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଶିଷ୍ଟିତମଣ୍ଡଳୀରେ ଗାଳି ଗେଲରେ ଭାସମାନ ହେବାପାଇଁ ଅଧିକାଂଶଙ୍କର ବଳବତ୍ତା ଲାଗି, ସେ ସ୍ଥଳରେ ବିଶେଷତଃ ଗାଳି ଲୀ ସମାଜରେ ଆମ ମାମଲତକାରଙ୍କ ଭଳି ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଯଦି ରାଜିବାପାଇଁ ବା ଗାଳି ବମାଇବାପାଇଁ ଲାଳାୟିତ ହେବା ଦୋଷାବହ ବୋଲି ଭାବିଯାଇ ନ ପାରେ । ପୁଣି ସେଥିଲାଗି ମାମଲତକାରେ ଯେ ବ୍ୟସ୍ତ କରି ଭ୍ରାନ୍ତ ଲମ୍ବାନ୍ତ ବୋଲି ତାଙ୍କୁ ଘୃଣା କରିପାରି ନ ପାରେ, କାରଣ ବିସ୍ତର ଧନବ୍ୟୟ କରି ଉପାଧି ଲାଭ କରିବା ପ୍ରଥା ଭଦ୍ରସମାଜରେ ଅଗୋଚର ନାହିଁ । ସାହାହେଉ ଆମ ମାମଲତକାରଙ୍କର ପ୍ରଥମାଷ୍ଟମୀ ସଂଗ୍ରହ ସଫଳରେ ସୁସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇଅଛି ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ମନୋଭୀଷ ଫଳ ମିଳିଅଛି ବୋଲି ଅନୁମିତ ହୁଏ ।

ଶ୍ରୀ ଅନୁକୂଳାନନ୍ଦ ମିଶ୍ର ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଆଳି-ମାଳିକା ।

୪ର୍ଥ ଖେଳା ।

ଋତୁଗୁଡ଼ିକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶୁଦ୍ଧବିଧିରେ ବସନ୍ତ ଋତୁଟି ପ୍ରଥମ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଶରତ୍ ଋତୁର ସ୍ୱାଭାବିକ ଶୋଭାର ଚିତ୍ତାକର୍ଷକତା ଯଦି ବସନ୍ତ ସହିତ ତୁଳନାରେ ସମକକ୍ଷ ହୋଇ ନ ପାରେ ତେବେ କେତେକାଂଶରେ ସମାନ ବୋଲି ଅନୁମାନ ହୁଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେହି ସର୍ବ ଶୋଭା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଶରତ୍ ଋତୁ ଧରାତଳରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ, ଧରଣୀଗର୍ଭ ଶରତ୍‌ର ଅତୁଳନୀୟ ଶୋଭାରେ ଶୋଭମାନ । ଅନୁମାନ ହୁଏ ବୃକ୍ଷଲତାଦିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶାଖା ପ୍ରଶାଖାରେ ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶିରା ପ୍ରଶିରାରେ ଯେପରି ଦୌଡ଼ିଛି ପ୍ରାଣୀ ଶକ୍ତି ଅଛି ତାହାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ମୋହିନୀ ଶକ୍ତିକୁ ସଂସ୍ପର୍ଶ କରିଦେଇଅଛି । ଧରଣୀଗର୍ଭରୁ ତାହାର ସନ୍ତାନ-ମାନଙ୍କପାଇଁ ସର୍ବାଙ୍ଗରେ ସେମାନଙ୍କର ଜୀବନ ଧାରଣୋପଯୋଗୀ ପରିପୁଷ୍ଟ ଧାନ୍ୟ ଖେତ ଓ ନିତ୍ୟ ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ଫଳ, ପୁଷ୍ପାଦିର ଶୋଭିତ ହୋଇ ମାନବ ମନକୁ ହରଷ କରୁଅଛି । ମାଙ୍କ ସର୍ବାଙ୍ଗ ସୁନ୍ଦର ଦେଖି ମାନବ ମନରେ ଏକ ପ୍ରକାର ଅନିର୍ବଚନୀୟ ଆନନ୍ଦର ଢେଉ ଖେଳିଯାଉଅଛି । ହୃଦୟ ପୁଲକର ଭାବ ଅଶାନ୍ତ ମାନବ ମୁଖ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର କଳ୍ପନା କରି ଜଗତ ଜନ୍ମଦାତା ଜଗଦୀଶ୍ୱରଙ୍କ ଯଶ ଘୋଷଣାରେ ରତ । ଅହରହ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କେତେପ୍ରକାର ନୂତନ ସୁଖ ଅଶାନ୍ତ-ତରଙ୍ଗ ମାନବର ହୃଦୟ ସାଗରରେ ଉତ୍ଥିତ ହୋଇ ମାନବକୁ ଉନ୍ମତ୍ତ କରି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପୁନଶ୍ଚ ଲୋପପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ନର୍ତ୍ତନରେ ପତିତ କରାଉଅଛି । ଏହିପରି ଭାବ ଅଶାନ୍ତ ହୃଦୟରେ ଭୋଗ କରି ମାନବ ଶରତ୍ ଋତୁର ସ୍ୱାଭାବିକ ଶୋଭା ସାଗରରେ ଭାସମାନ ହେଉଅଛି, କିନ୍ତୁ ସର୍ବତ୍ର ଧରଣୀଧରଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଏପରି ଭାବ ସ୍ଥାନପାଇ ନ ଥିବାର ଅନୁମାନ ହୁଏ ଯଦିଓ ସେ ଭୋଗିଛି ତା ଭୋଗିଛି ବିଷୟ ନେଇ ଶରତ୍‌ର ଅତୁଳନୀୟ ଶୋଭାକୁ ଉପଲବ୍ଧି କରୁଅଛନ୍ତି । ପୂର୍ବ ଶୋଭାମାନଙ୍କରେ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇଥିବା ଦୁଃଖର ଭାବନା ବର୍ତ୍ତମାନ ଅପସାରିତ ହୋଇଯାଇଅଛି । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଲକ୍ଷ୍ମୀ ଧରଣୀଧରଙ୍କ କୋଳେ କୋଳେ କ୍ରୋଡ଼କୁ ନେଇଅଛନ୍ତି । ତାହାଙ୍କର ସେ ଦୁଃଖ ନାହିଁ, ସବୁ ଦିନ୍ୟାର ସହିତ ହୃଦୟରେ ଅଶେଷ ନାହିଁ, ତମ୍ଭା ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର ମନ୍ଦରଧରଙ୍କ ମୁଖରେ ଶୋଭନା ନାହିଁ । ପୂର୍ବଜନ୍ମ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ସେ ସର୍ବଗୁଣାଳଂକୃତ ସଜ୍ଜନପୁତ୍ର ଭୁଲ୍ୟ ସମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ପିତାମ୍ବରଙ୍କୁ ପାଇ ସମସ୍ତ ଦୁଃଖ ଭୁଲି ଯାଇଅଛନ୍ତି । ସୁଖର ଅଲୋକ ରଶ୍ମିରେ ପ୍ରାପ୍ତ ମାନବ ଦୁଃଖର ଅନ୍ଧକାରକୁ ଭୁଲିଯାଉଥାଏ, ଏଇଟା ପ୍ରକୃତିର ଚିରନ୍ତନ ନିୟମ । ଧରଣୀଧର ସେହି ନିୟମର ଅଧିବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ମାତୃମମତା ସମତାର ଅଲଙ୍ଘନୀୟ ଶୃଙ୍ଖଳ କବଳରେ ପଡ଼ି ପୂର୍ବ ଦୁଃଖ ଓ ଅପମାନକୁ ମନରୁ ଦୂର କରି ଦେଇଅଛନ୍ତି । ପ୍ରକୃତିର ନିୟମକୁ ଧନ୍ୟ, ମାତୃମମତା ଅଲଙ୍ଘନୀୟ ଶକ୍ତିକୁ ଧନ୍ୟ ମମତା ! ତୋହର କବଳରେ ପଡ଼ି ମାନବ କଣ କହି ନ ପାରେ ! ରୁ ମାନବକୁ ନିଶ୍ଚେତ ଓ ଦୁର୍ବଳ ମନେକରି ଯଥାର୍ଥର ଅତ ଜଗତ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିୟୋଗ କରୁ । ତୋହ ଯୋଗୁ ମାନବ ପଥହରା ହୋଇ ଅପଥରେ ଗତିକରି ଅସାଧ ସାଧନ କରେ, ଧର୍ମକୁ ଗ୍ରହ ହତାହତଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ସମସ୍ତ ବିଷୟରେ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେଇ ନିଜର ପ୍ରାଣକୁ ପାପପଙ୍କରେ କଳୁଷିତ କରେ । ତୋହ ଯୋଗୁ ମାନବର ସର୍ବନାଶ । ଭୁହ ଯଥାର ଖେଳରେ ମାନବର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପଥର ଏକମାତ୍ର ଭିତ୍ତି । ସେହି ମମତାର କୁଶଳ ଶାସନରେ ଶାସିତ ହୋଇ ଧରଣୀଧର ଓ ତାହାଙ୍କର ସହଧର୍ମିଣୀ ରେଣୁକାଙ୍କର ଅଦ୍ଭୁତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଅଛି, ରେଣୁକା ଆଉ ପୂର୍ବ କନ୍ୟାର ଅସ୍ତିତ୍ୱରେ କାତର ନୁହନ୍ତି । ସେ ଧରଣୀଧରଙ୍କ ପରିବାର ମଧ୍ୟରେ ରାଜରାଣୀବତ୍ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ସମୁଦ୍ରରେ ଭାସମାନ । ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ସମସ୍ତ ଅଦ୍ଭୁତ ଓ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ, ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ସଂସାରରେ ସର୍ବଦାହିଁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଖେଳା ଲାଗିଅଛି । ଆଜ ଯେ ଦରିଦ୍ର, କାଲି ସେ ଧନୀ, ଆଜ ଯେ ଚୋର କାଲି ସେ ସାଧୁ, ଆଜ ଯେ ମୂର୍ଖ କାଲି ସେ ପଣ୍ଡିତ, ଆଜ ଯେ ଶଠ ଓ ମିଥ୍ୟାବାଦୀ ବୋଲି ସମାଜରେ ଘୃଣିତ, କାଲି ସେ ସମାଜରେ ମହତ ଧାର୍ମିକରୂପରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ, ଏହାହିଁ ପ୍ରକୃତିର ଦୀଚାର ନିୟମ ।

ଆଜ ସମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଶୁଭଷଷ୍ଠ, ସେଥିଯୋଗୁ ଧରଣୀଧରଙ୍କ ଗୃହ ନାନାବାଦ୍ୟ ବାଜଣାରେ ନିନାଦିତ ଓ ନାନାଫଳ ପୁଷ୍ପରେ ସୁନ୍ଦର ସଜ୍ଜିତ ସୁସଜ୍ଜିତ । ପ୍ରଜାବାସୀମାନଙ୍କର ଆଜ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଅଳକର ସୀମା ନାହିଁ, ଧରଣୀଧର ଏପରି ନାନା କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ରେଣୁକାଙ୍କୁ ଛଡ଼ିବା ମାତ୍ର ଅବଶିଷ୍ଟ ନାହିଁ, ସେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ପିତାମ୍ବରଙ୍କର ବେଶ ଭୂଷାରେ ରତ । ଅନେକଦିନ ପରେ ସାରଦାଦେବୀ ବାଳକଙ୍କର ସ୍ୱକ୍ଷେତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ ହେବାର ଦେଖି ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ ମଣୁଛନ୍ତି । ଦାସ ଦାସୀମାନେ ଖାଦ୍ୟର ଆୟୋଜନରେ ନିଯୋଗ ଅଛନ୍ତି । ସେଇମାନେ ଶିଳ୍ପରୂପେ ପରିଣତ ହୋଇ ଧରଣୀଧରଙ୍କର ନାନା ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଉଡ଼ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଆଜି ନାନା କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟାପୃତ ଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଧରଣୀଧରଙ୍କୁ କରଦ୍ରତାର ଶାସନ ଦଣ୍ଡରେ ଶାସିତ ଓ ଘରାଙ୍କ ଗଳ ଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ହେବାର ଦେଖି ଯେଉଁ ଦାସ ଦାସୀମାନେ ଗୃହତ୍ୟାଗ କରି ଚାଲିଯାଇ ଥିଲେ ସେମାନେ ସୌଭାଗ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ଆଗମନରେ ଆଜି ଜିତେ ଜିତେ ଅଶ୍ରୁପ୍ରାର୍ଥୀ । ଅନୁମାନ କରାଯାଏ ବାଳି ଅଧ୍ୟଳର ଶ୍ରୀଶ୍ୱରଜିଉର ଦେବ ମଧ୍ୟ ଧରଣୀଧରଙ୍କ ବିଚାରରୁ ରକ୍ଷିତ । ଅନ୍ତଃପୁର ମଧ୍ୟରୁ ରେଣୁକା ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ନାନା ସୁବାସିତ ଜଳରେ ସ୍ନାନ କରାଇ ନୂତନ ବସ୍ତ୍ରପରିଧାନପୂର୍ବକ ଭାଲରେ ସିନ୍ଦୁର ବିନ୍ଦୁ ଦେଇ ମନ ମଧ୍ୟରେ ନାନାଦି ସୁଖର କଳ୍ପନା କରି ବାଳକ ଦ୍ୱୟଙ୍କ ସହ ଗଳ୍ପରେ ରତ ଅଛନ୍ତି । କୌଣସି କାରଣ ବଶତଃ ଧରଣୀଧର ଅନ୍ତଃପୁରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଦେଖିଲେ ଯେ ରେଣୁକା ବାଳକଦ୍ୱୟଙ୍କୁ ସ୍ୱଜନୀୟ ବେଶଭୂଷାରେ ଭୂଷିତ କରାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ନେଇ ପିଭୁଳା ଖେଳିବାର ଖେଳାରେ ରତ ଅଛନ୍ତି, ଧରଣୀଧର ବାଳକ ଦ୍ୱୟଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ସିନ୍ଦୁରର ବିନ୍ଦୁ ଦେଖି ଚମତ୍କୃତଭାବରେ କହିଲେ "ରେଣୁକା, ତୁମ୍ଭେ ଆଜି ତ ଅଳକ ସାଗରରେ ମଜିଅଛ ? ମୁଁ ମଜିଲାରେ ମୋର ସର୍ବନାଶ କରିବା ତୁମ୍ଭର ଅନ୍ତରର ଇଚ୍ଛା । ଯଥାତଥ ଏତେଦିନେ ମୋ ପ୍ରତି ସ୍ୱଦୃଷ୍ଟି ଦେଇଅଛନ୍ତି, ତୁମ୍ଭେ ଜାଣୁ ଜାଣୁ ସୌଭାଗ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ପଦ ଦଳିତ କରୁଅଛ, ତୁମ୍ଭର ମନର ଭାବ ଯଦି ଏପରି ଥିଲା ତୁମ୍ଭେ ମୋତେ ପୂର୍ବରୁ ତ ଜଣାଇଲ ନାହିଁ ? ଚିତ୍ତ ମାତୃଶୂନ୍ୟ ବାଳକ ଦ୍ୱୟଙ୍କ ପ୍ରତି ତୁମ୍ଭର ଏପରି ବ୍ୟବହାର ନିତ୍ୟନ୍ତ ଅଶୋଭନୀୟ । ଛି, ଛି, ରେଣୁକା ! ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ମୋର ସ୍ୱକ୍ଷଲକ୍ଷ୍ମୀ ବୋଲି ଆଦର କରୁଥିଲି ସତ୍ୟ କିନ୍ତୁ ଆଜିଠାରୁ ତୁମ୍ଭେ ମୋର ସର୍ବସ୍ୱହରଣକାରିଣୀ । ହଠାତ୍ ଧରଣୀଧରଙ୍କ ଗମ୍ଭୀର ବାକ୍ୟ ଶୁଣି ରେଣୁକା ଚକିତ ପିଭୁଳାଦିକୁ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଅଡ଼କୁ ଏକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅନାଇ ରହିଲେ । କମ୍ପିତକଣ୍ଠ ଚର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଭୟ ନିରବ ଓ ନିସ୍ତବ୍ଧ ବାଳକଦ୍ୱୟ ମଧ୍ୟ ଏହାର କୌଣସି କାରଣ ବୁଝି ନପାରି ଅଦୃଶ୍ୟାନ୍ତିତ ହୋଇ ଉଚ୍ଚ ଶବ୍ଦରେ କାରଣର ଅପେକ୍ଷା କରିଅଛନ୍ତି, ଏପରିଦେଖିଲାରେ ନିସ୍ତବ୍ଧତା ଭଙ୍ଗକରି ରେଣୁକା ଶୋକ ଗଦ୍ ଗଦ୍ କଣ୍ଠରେ କହିଲେ ଆଜି ବିନା ଅପରାଧରେ କାହିଁକି ମୋତେ ମୋର ବାଞ୍ଛିତ ସୁଖରୁ ବଞ୍ଚିତ କରି ମୋ ପ୍ରତି କଟୋକ୍ତି ପ୍ରୟୋଗ କରୁଅଛନ୍ତି ।

ଧରଣୀଧର—ବିନା ଅପରାଧ, ଜାଣିନା ରେଣୁକା, ବରକିଶୋର ଦେବ ଉପରେ ନିସ୍ତ୍ରର ପ୍ରକୃତିର ଲୋକ, ସମସ୍ତ ଦୁଃଖ ତ ଭୁଲିଗଲା, ମୋର ସତ୍ତ ଶ୍ରୀଧ୍ୟ କନ୍ୟା ରପଳାଳ ତୁମ୍ଭ ବକ୍ଷରେ ଆଉ ନୃତ୍ୟ କରୁନାହିଁ, ପ୍ରାଣରୁ ଅଧିକ ମନ୍ଦିରଧରଙ୍କ ପୁତ୍ରକୁ ତ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀରୂପେ ମନରୁ ଦୂରଭୂତ କରିଦେଇଅଛ ।

ରେଣୁକା—ନା, କେବେହେଁ ନୁହେଁ, ଏହା କେବେହେଁ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ପୁତ୍ର ବନ୍ଧ୍ୟା ତ ମାତାର ରକ୍ତ ମାଂସରେ ଗଠିତ, ରକ୍ତ ମାଂସ ଶରୀର ଧାରଣ କରି ଜେଉଁ ମାତା ସେମାନଙ୍କୁ ଭୁଲିଯିବ, ତେବେ ପୁତ୍ର ତୁଲ୍ୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ପିତାମ୍ବରଙ୍କୁ ଧରି ସେମାନଙ୍କର ଦୁଃଖ କେବେହେଁ ପରିମାଣରେ ଲାଘବ କରିଅଛି ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀରୂପେ ନୁହେଁ । ମୋହ ଲାଗିଥାରେତ ମୁଁ ବାଳକମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଦୌରାତ୍ମ ଅନ୍ୟାୟ ଆଚରଣ କରି ନାହିଁ, ବୃଥାରେ ମୋ ପ୍ରତି ବିରକ୍ତ ହେଉଅଛନ୍ତି କାହିଁକି ? କଥା କହୁଁ କହୁଁ ରେଣୁକାଙ୍କର ଚକ୍ଷୁରେ ଲୋତକର ଧାରା ଦେଖାଯାଉଥିଲା ।

ଧରଣୀଧର—ରେଣୁକା ! ଶୁଭ ଦିନରେ ଲୋତକ ସମ୍ବରଣ କର । ତୁମ୍ଭେ ଜାଣ, ଗୃହସ୍ଥର ଘରୁ ବ୍ୟତିତ ଅନ୍ୟ କାହାରି ସିନ୍ଦୁର ବିନ୍ଦୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାର ଅଧିକାର ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ ଆଜି ଜଘନ୍ୟ ବାଳକ ଦ୍ୱୟଙ୍କ କପାଳରେ ସିନ୍ଦୁର ବିନ୍ଦୁ ଦେଇ ସେମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଅଳକ ସାଗରରେ ଭାସମାନ ହେଉଅଛ । ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରକୃତ ଲୋକମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହାର ତ ଭୁଲିଗଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯଦି କୌଣସି ପ୍ରକାର ବରକିଶୋର ଦେବ ଶୁଣିପାରନ୍ତି ତେବେ ସର୍ବନାଶରେ ଶୂଳକୁ ପିଟାକୁ ଦେବ । ରେଣୁକା ସ୍ୱାମୀଙ୍କର କଥା ଶୁଣି ବାଳକ ଦ୍ୱୟଙ୍କ କପାଳରୁ ସିନ୍ଦୁର ବିନ୍ଦୁ ଲିଭାଇ ଦେବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଉଅଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କରେ ହଠାତ୍ ସାରଦା ଦେବୀ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଛିଡ଼ିବା ଜଳିଗି ସ୍ୱରରେ କହି ଉଠିଲେ, ଖାଲି ଦୁଷ୍ଟ, ମା ! ଖାଲି ଦୁଷ୍ଟ, କଣ କରିବାକୁ ଯାଉଅଛ । ଏଇ ପୁତ୍ରଙ୍କ କପାଳରୁ ସିନ୍ଦୁର ବିନ୍ଦୁ ଲିଭାଇ ଦେଉଅଛ କାହିଁକି ? ଏପରି ସାରଦା ଦେବୀଙ୍କ ଏକାଦୃଶ ବାକ୍ୟ ଶୁଣି ସ୍ୱାମୀ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ଉଭୟ ନିର୍ବାକ । ଧରଣୀଧର ଖାଟ ପାଟ ପାଛି ଅନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଚାଲିଗଲେ, କିନ୍ତୁ ରେଣୁକା କମ୍ପିତକଣ୍ଠରେ ପଚାରିଲେ "ମା, ଏମାନେ କିଏ ଏଜନ୍ମ ? ଆଉ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଏପରି ଛଳନା କରୁଅଛନ୍ତି କାହିଁକି ? ଆଜି ଅପରାଧ

Digitized by srujanika@gmail.com

ପରିଚୟ ନ ପାଇଲେ ମୁଁ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଯିବ ନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କ ଦେହ ଦେହ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଦ୍ୱାହିଅଛି, ଆପଣଙ୍କର ଓ ଏ ବାଳକଦ୍ୱୟଙ୍କର ପରିଚୟ ଦେଇନ୍ତୁ ।"

ସାବିତ୍ରୀ (ସ୍ମିତ)—ଅରେ ରକ୍ଷା ନାହିଁ, ଏବାର କୌଣସି ପ୍ରକାର ଗୋପନ ଭଙ୍ଗି ପାରିବ ନାହିଁ, କିପରି କରିବ ? ଉପାୟନ୍ତ ଦେଖିଯାଉନାହିଁ । ନ ଲୁକାଇଲେ ଆଜି ଘଟି ପାରିଥିଲା ! ଅଚ୍ଛା ମଧ୍ୟ କେତେଦିନ ଏମାନଙ୍କୁ ଏପରି ଛଦ୍ମ ବେଶରେ ରଖାଇବି; ରାଜପୁତ୍ର ହୋଇ ଆଜି କେତେଦିନ ଶୃଗାଳବୃତ୍ତି ଅବଲମ୍ବନ କରିବେ, ଏ ବିଷୟରେ ସେହି ଜଗନ୍ନାଥ ଜଗନ୍ନାଥହିଁ ଏକମାତ୍ର ଆଶା ଭରସା ।

ରେଣୁକା—ମା ! ସ୍ଥିର ହୋଇ ରହିଲ ସେ !

ସାବିତ୍ରୀ—ନା, ରେଣୁ ; ମୋର ପରିଚୟ ଦେବାକୁ ସ୍ୱୀକୃତ ହେଲି, କିନ୍ତୁ ଆଜି ନୁହେଁ, ଅନ୍ୟଦିନେ ।

ରେଣୁକା—ମା, ପରିଚୟ ଦେବାରେ କି କିଛି ଭୟଅଛି ?

ସାବିତ୍ରୀ—ନା, ରେଣୁ, ତେବେ ପରିଚୟ ଦେବାରେ ଯଦି କିଛି ଭୟ ନାହିଁ ତେବେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କିଛିଦିନ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେବ, ତୁମ୍ଭର କୌଣସି ପ୍ରକାର ସନ୍ଦେହ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ ।

ରେଣୁ—ହେଉ, ମା, ତୁମ୍ଭଇଚ୍ଛା, କେତେ କହିବ ?

ସାବିତ୍ରୀ—ଏପରି ସମୟ ଆସିବ ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ନିଜେ ନିଜେ ମୋ ପରିଚୟ ଦେଇବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେବି, କିନ୍ତୁ ଦେଖନ୍ତୁ ସମୟ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ, ମୋର ତ ଶେଷ ଅବସ୍ଥା ଆସି ଉପସ୍ଥିତ । ବାଳକମାନଙ୍କ ପରିଚୟ ନ ଦେଲେତ ମୋର ପ୍ରାଣ ଯିବ ନାହିଁ । ବାଳକମାନେ ନିଜେ ନିଜେ ସେମାନଙ୍କର ପରିଚୟ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ।

ରେଣୁକା—ହେଉ, ମା,

ସାବିତ୍ରୀ—ରେଣୁ, ସିନ୍ଦୁର ଚନ୍ଦନ କି ସକାଶ ବାଳକମାନଙ୍କ ଉପାନକୁ ଲଭିବା ଦେବାକୁ ବସିଥିଲ ?

ରେଣୁକା—ମା, ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଦୁଃଖର କାହିଁ ସମସ୍ତ ଅବଗତ ଅଛ, ମୁଁ ଆଉ କେଉଁ କିଛି କହିବି ! ପିତାଙ୍କ ପ୍ରବୃତ୍ତି ସଜା ବିରକିଶୋରଦେବ ଶୁଣିପାରିଲେ କି ଆଉ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ରକ୍ଷାଅଛି ।

ସାବିତ୍ରୀ—ତୁମ୍ଭର ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଭଗିନୀ ବର୍ତ୍ତମାନ ଉଦ୍ଧାରରେ ଅଛି ?

ରେଣୁକା—ପିତା ତାକୁ ଉଦ୍ଧାରରେ ରଖାଇଅଛି କି ପ୍ରମୋଦ ଉଦ୍ୟାନରେ ରଖାଇଅଛି, ତାହା ଆମ୍ଭମାନେ ଜାଣୁନା । ସେ ସମ୍ବାଦ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଦିଏ ନାହିଁ, ସମ୍ଭବତଃ ଉଦ୍ଧାରରେ ଥିବ ।

ସାବିତ୍ରୀ—ନା, ରେଣୁ, ମୁଁ ତ ଅନ୍ୟପ୍ରକାର ଶୁଣିଅଛି ।

ରେଣୁ—ତୁମ୍ଭେ କିଅଣ ଶୁଣିଅଛ ।

ସାବିତ୍ରୀ—ମୁଁ ଗତ ଛ ସାତମାସ ହେଲା ଅସି ପ୍ରବେଶୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଦେଶ ଦେଶାନ୍ତରେ ସ୍ଥାପନ କରିଅଛି, ସେମାନେ କହନ୍ତି ରାଜକୁମାରୀଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଦିନ ଏଠାରୁ ନେଇଗଲେ ସେହି ଦିନ ଉତ୍ତରୁ ରାଜକୁମାରୀ କୌଣସି ସମ୍ବାଦ ମିଳୁନାହିଁ । ସେହି ଦିନଠାରୁ ମଧ୍ୟ ରାଜକୁମାରୀଙ୍କୁ କେହି ଦେଖିବାକୁ ପାଉନାହାଁନ୍ତି । ରାଜକୁମାର ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନର ସବିଶେଷ କାରଣ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଯେତେ ପ୍ରକାର ବୁଝାଇ ପଚାରିଲି ସେମାନେ କାରଣ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ବୋଲି କହିଲେ । ରାଜା ମଧ୍ୟ ଏ ବିଷୟ ଯେପରି କେହି ନ ଜାଣନ୍ତି ଏଥିସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିଶେଷ କଡ଼ା ନିୟମ ଜାରି କରିଥିବାର ସେମାନେ କହିଥିଲେ । ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟ ଜଣାଇବାକୁ ମୋତେ ବାରଣ କରିଥିଲେ । ମନ୍ଦିରଧର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏହି କିଅଣ ଜିଜ୍ଞାସିଥିଲେ ତାହା ମୁଁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ବୁଝିପାରିଲି ନାହିଁ । ପ୍ରାୟ ମନ୍ଦିରଧରଙ୍କୁ ସେମାନେ ହତ୍ୟାକରିବାର ନାହାନ୍ତି ଏହାହିଁ ସେମାନଙ୍କ କଥାରୁ ମୁଁ ଅନୁମାନ କରୁଅଛି ।

ରେଣୁକା—ମା —ସେ ସବୁ ମନ୍ଦିରଧରଙ୍କ କଥା, ସମସ୍ତ ମିଥ୍ୟା ବୋଲି, ମୋର ବିଶ୍ୱାସ । ପ୍ରଜାବାସୀମାନଙ୍କ ଅନ୍ତର ବ୍ୟବହାର ଆପଣଙ୍କୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଜଣାନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ କଥାରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ପଶି ପାରିବେ ନାହିଁ, ମନୁଷ୍ୟ କଥା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର । ଗରିବଶୋରଦେବଙ୍କର ଯେପରି ପ୍ରତାପ, ସେଥିରେ ମନ୍ଦିରଧର ଯେ ମୋର ଜୀବିତ ଅଛି ଏହା ମୁଁ ସ୍ୱପ୍ନରେ ସୁଦ୍ଧା ଭାବିପାରୁ ନାହିଁ । ରାଜା ମୋର ବଡ଼ ସରଳ, ଓ ଅଭିମାନିନ, ସେ ପ୍ରାୟ ଅପମାନ ସହ୍ୟକରି ନପାରି ନିଜେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରି ଥାଇ, ନଚେତ୍ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନ୍ତର ନଦେବାରୁ ପିତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ହତ୍ୟା ହୋଇଥାଇ, ଏହାହିଁ ମୋର ଧ୍ରୁବ ବିଶ୍ୱାସ ! କିଆକହନ୍ତି ? ରେଣୁକାଙ୍କ ଚେହେରେ ଦେଖିବାକୁ ଦେଖା ଯାଇଥିଲା, ବୃଦ୍ଧା ରେଣୁକାଙ୍କୁ ଶୋକାତୁର ଦେଖି କହିଲେ "ରେଣୁ ! ଶୁଭଦିନରେ ଦେଖିବ ସମ୍ବରଣକର ! ସାବିତ୍ରୀ ପ୍ରତିବିଧାନ କରିପାରିବା ନାହିଁ ଓ ପ୍ରତିବିଧାନ କରିବାର କୌଣସି ଉପାୟ ସୁଦ୍ଧା ନାହିଁ, ସେପରି ବିଷୟକୁ ହୃଦୟରେ ସ୍ଥାନଦେଇ ତିଳ ତିଳଳିତ କରିବା ଓ ଦେହ ଶୀର୍ଣ୍ଣ କରିବାର କୌଣସି ଅବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ଉପସ୍ଥାନ ସେ କି ସେମାନଙ୍କୁ ଜଳ ଦେଇଥିଲେ, ତାଙ୍କର କୌଣସି ମହତ ବାସନା ପୂରଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସେ ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ବିରକିଶୋରଙ୍କୁ ଲୁପ୍ରବୃତ୍ତ ପ୍ରଦାନ କରିଅଛନ୍ତି । ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ବିନାଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏ ସଂସାରରେ ସହପତ୍ର ହଲିବାର ସୁଦ୍ଧା ସମ୍ଭବ ନାହିଁ । ମା ! ମହାଭାରତ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଶୁଣିଥିବୁ, ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନଙ୍କର ଅବତାର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅଭିମନ୍ୟୁ ପରି ଭଣଜାକୁ ନିଜେ କୃତିତ୍ୱ କରି ବ୍ୟୁହଭେଦବାକୁ ପଠାଇ ସପ୍ତରଥୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିହତ କଲେ । ତୋ, ମୋ, ଜଗତ ବୃତ୍ତର କଥା । ଯାହାର ପିତା ନିଜ ଭବନ ତ୍ୟଜି ଗଲେ, ଯାହାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖ ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନ, ଯାହା ଜ୍ୟେଷ୍ଠତାତ ଜଦାଘାତରେ କୌରବର ଶତ ପୁତ୍ର ନିଧନ ହେଲେ, ତାହାକୁ ନିଜେ କୌଶଳ ଅଭିଜ୍ଞ ସିଦ୍ଧ ଅଶାରେ ନିଯୁକ୍ତ କଲେ । ଅମ୍ଭମାନେ କେବଳ ଭାବକାର ପାତ୍ର, କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର କ୍ଷମତା ତାଙ୍କ ହସ୍ତରେ । ସେହି ବିପଦ ଭଞ୍ଜନ ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ସମସ୍ତ ଦୁଃଖ ନିବେଦନ କର, ସେ ତହିଁର ପ୍ରତିବିଧାନ କରିବେ" ଏହିରେ ସାନ୍ତ୍ୱନା ବାକ୍ୟରେ ରେଣୁକାଙ୍କ ମନକୁ ଭ୍ରାତା ସେ ତିନିକାର କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଇ ବୃଦ୍ଧା ଜାଜକଦ୍ୱୟଙ୍କ ସହ ଅନ୍ୟ ମହଲକୁ ଗଲେ । ଏହି ପ୍ରକାର ଦୁଃଖମୁଖ ମିଶ୍ରିତ ଆନନ୍ଦ ପ୍ରମୋଦରେ ସେ ଦିନର ସ୍ୱଳ୍ପକ୍ଷଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷହେଲା । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦେବ ମାତୃ କ୍ରୋଡ଼ର ଅଭିଷ୍ଟ ଲାଳସରେ ପଶ୍ଚିମ ଦିଗକୁ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ କିରଣରେ ରଞ୍ଜିତ କରୁ କରୁ ଲୋକ ଚକ୍ଷୁର ବହିର୍ଭୂତ ହେଲେ । ପଶୁପକ୍ଷୀମାନେ ସନ୍ଧ୍ୟା ହେବାର ଦେଖି ସ୍ୱ ସ୍ୱ ନିଡ଼ଭିମୁଖେ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କଲେ । ସନ୍ଧ୍ୟାରାଣୀ ତାହାର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଶାସନ ଦଣ୍ଡ ଧାରଣକରି ପ୍ରାଣୀ ଜଗତକୁ ଶାସନ କରିବାକୁ ଦିବା ସଂଗୁଡ଼ି ହୋଇ ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ ।

(କ୍ରମଶଃ)

ଶ୍ରୀନିଳକଣ୍ଠ ଘୋଷ

ସ୍ୱଜ ସର୍ବେଶ୍ୱର ଦେବ ! ମୁହଁ ଅଭ୍ରଜନ
କିଭୁପେ ସ୍ମରିବେ ଦୁଃଖ କରିବ କ୍ଷାପନ । ୧ ।
ଚରଣ-ମୁକୁଳ-ଜୁଳ ଶୋଭିତ-ପାଦପେ
ଶୋଭନ୍ତି ପୁଷ୍ପିତା ଲତା ଅଗ୍ରେଷେ ଅନଲ୍ପେ । ୨ ।
କୁସୁମ ସ୍ତବକ ଚୂତ ସଜଇ ବିଶାଳ
ମଧରେ ଶୋଭେ ବାସନ୍ତର ଲତା ଅଳବାଳ । ୩ ।
ବସନ୍ତ ପଦ୍ମଳ ଶଶ ଛଳ ସରୋବରେ
ଦିରଇନ୍ତ ସଜ୍ଜନ ପ୍ରମୋଦେ ଭ୍ରମରେ । ୪ ।
ଶୀତଳ ମୃଦୁଳ ସ୍ନିଗ୍ଧ ମଳୟ ପବନ
ବିତରଣ ପରିମଳ ହରିଲେ ମନ । ୫ ।
କଳସ୍ୱରେ କଳକଣ୍ଠେ ଋତୁରନ୍ତ ଗାନ
ବହିଲେ ବିଯୋଗେ କର ଅନୁଧ୍ୟାନ । ୬ ।
ପଚରି ତାପସାଶ୍ରମ ଶାନ୍ତିର ଅଙ୍କର
ଶିଷ୍ୟ କଣ୍ଠୋଚ୍ଚାରିତ ବେଦ ଧ୍ୱନିରେ ମୁଖର । ୭ ।
ବୃକ୍ଷଶାଖ ତରୁକୁଞ୍ଜ ଅଳ୍ପରେଲେ ପକ୍ଷୀ
ଭଣ୍ଡୁଚ୍ଛନେ ଚିତ ମୃଗୀ ଦେହେ ଶୃଙ୍ଗ ଘଷି । ୮ ।
ବର୍ଦ୍ଧିତ ମୃଣାଳ ଦଣ୍ଡ ଧରି ହଂସଗଣ
କରନ୍ତି ପେଷ୍ଟୁର୍ଣ୍ଣ ତନ୍ତୁପୁଟେ ସମର୍ପଣ । ୯ ।
ଏଥି ସ୍ୱଭାବ ଶାନ୍ତିରସ ମୂର୍ତ୍ତି-ଲକ୍ଷ
ବିଦୂର ରଖାଇ ଦୂରେ ମନରଞ୍ଜନ ରଥ । ୧୦ ।
ଏକାକୀ ଅଗ୍ରମେ ନାଥ ଦୋଷ ଜପସ୍ଥିତ
ପଶ୍ଚାତେ ଲତାଲୁରେ ହେଲ ମୁକାଯିତ । ୧୧ ।
ଅମୃତ ବିଶ୍ୱାସ ଲାପ ଶୁଣିଗ ସମସ୍ତ
ଅନଶେଷ ଦିଦ୍ଧାଗଦେଲ ଦେବ ସତ୍ୟବ୍ରତ । ୧୨ ।
ସୁଧାମୟ ନାମାକ୍ଷର ଋଚିର ଅଙ୍କିତ
ତବ କର ତର୍ଜନିକା ଅଙ୍ଗୁଳ ଶୋଭିତ । ୧୩ ।
ସ୍ପଷ୍ଟପାକ ବିଶୋଧିତ କାର୍ଣ୍ଣିକର ମଧ୍ୟ
ପ୍ରଥମ ପ୍ରଣମ୍ବେ କର ମୋତେ ଅନୁଗ୍ରହ । ୧୪ ।
ପ୍ରଦତ୍ତ ମୃତ୍ତିକା ତବ ଅହା ତ ସୁନ୍ଦର,
ଦେଲ ଦେଲେ ବିହ୍ୱଳ—"ଅରେ ଗ୍ରାମବର ! । ୧୫ ।
କାଲି ତୋତେ ନେବାପାଇଁ ପ୍ରେରିବ ଶିଷ୍ୟ
ମହାରାଣୀ ଉପଯୋଗ ସମ୍ଭାଳ ଉପଦ୍ୟ" । ୧୬ ।
ବିହ୍ୱଳ ଏବେ ବିଦା ହେ ସଳାଧିବର !
ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଲଙ୍ଘନ ଦେବ ସଜ୍ଜନ୍ତୁଳେ ଲାଜ । ୧୭ ।
କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନେ ପ୍ରଭୋ ଅଭ୍ୟ ତତପର
ମୋହଲେ ଶେଷ ମୋ ମୁଳା ଇହ୍ୱଜଗତର । ୧୮ ।
ତବ ଅନୁକମ୍ପା ଭିକ୍ଷା କରେ ଏହି ଦୀନ
ସ୍ମରିକରେ ତବ ପୁଣ୍ୟ ପ୍ରଣମ୍ବ ଅଧୀନ । ୧୯ ।

ଯୁବରାଜ ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ଦେବ, ଢେଙ୍କାନାଳ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଜଗତ୍‌ସିଂହପୁର

(୨)

ଯେତେବେଳେ ଜଗତ୍‌ସିଂହପୁର ଏହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଥିଲା, ସେତେବେଳେ ଅର୍ଥାତ୍ ୧୯୦୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଇଂରାଜ ବଣିକମାନେ (୧) ଓଡ଼ିଶାର ମୁସଲମାନ ଶାସନକର୍ତ୍ତା କଟାରୁ ଅନୁମତି ଆଣି ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ factory ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଏଠାର ସ୍ୱଚ୍ଛ ବସ୍ତ୍ର ଚଲାଣକୁ ଅମଦାନୀ କରିବା ଓ ଚଲାଣର ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ଆଣି ଏଠାରେ ବିକ୍ରୟ କରି ବିଶେଷ ଲାଭବାନ ହେବା ସେମାନଙ୍କର factory ସ୍ଥାପନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା । ମାତ୍ର ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମତଭେଦ ଉପସ୍ଥିତ ହେବାରୁ ଓ ବଣିକମାନଙ୍କର ଦେହା Mr. Cart-wright ଅନ୍ୟ ବୁଇଚଣ ସହକାରୀ ସହିତ ବଙ୍ଗଦେଶର ଭିତରକୁ ଯାଇ ଅସେଷାଙ୍କିତ ସୁବିଧାଜନକ ସ୍ଥାନ ଲାଭକରି ସେଠାରେ ବାଣିଜ୍ୟ କୋଠି ସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ଏବଂ ଜଗତ୍‌ସିଂହପୁର factoryର ଭଲରେ ସାଧନ ବିଷୟରେ ବିଶେଷ ମନୋଯୋଗ ପ୍ରଦର୍ଶନ ନ କରିବାରୁ ସେମାନଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସୁସିଦ୍ଧ ହୋଇ ନଥିଲା । ସୁତରାଂ ଅନ୍ତ ସମୟରେ ଜଗତ୍‌ସିଂହପୁରର factory ଉଠିଯାଇଥିଲା । ଜଗତ୍‌ସିଂହପୁରଠାରୁ factory ଉଠିଯିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଜଗତ୍‌ସିଂହପୁର ସମ୍ବନ୍ଧିତ ବାଣିଜ୍ୟର ଉନ୍ନତି ହ୍ରାସଅଳ୍ପକୁ ଅଗ୍ରସର ହୋଇଥିଲା ।

ଏହି ସଂଶୋଧ ବିଷୟକ ଏକମତ ବର୍ଷପରେ ଜଗତ୍‌ସିଂହପୁର ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ଶାସନ ଅଧୀନରେ ପତିତ ହେଲା । ପ୍ରଥମରେ ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କର ସଂଗ୍ରାମୀ ଦଳ ଜଗତ୍‌ସିଂହପୁରଠାରେ ବିଶେଷ ଉତ୍କେନ୍ଦ୍ରିତ ବିସ୍ତାର କରିଥିଲା । ସେମାନେ ଏହି ଜଗତ୍‌ସିଂହପୁରକୁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାରର ଆଡ୍ଡା-କ୍ୱାର୍ଟର କରି ଗୋଟିଏ ଚାଲିତ ମଜବୁତ ହାତରେ ଏହାର ଶାସନ ଅଧିକାରକୁ ସୁବିନ୍ୟସ୍ତ କରିଥିଲେ । ସେହି ଚାଲୁକ ମଜବୁତ ବା ସଜ୍ଜିତ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସହିତ ସଥେଚ୍ଛା ଭାବରେ ଜଳ ଅଧିକାର କରୁଥିଲେ । ସୁତରାଂ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର କଷ୍ଟର ସୀମା ରହିଲା । ଏପରି କଷ୍ଟର ଅର୍ଥ ଯେ ପ୍ରଜାମାନେ କେଣି ଧନ ସଞ୍ଚୟ ନ କରି ଓ ଗଚ୍ଛିତ ଧନକୁ ଗୃହରେ ନ ରଖି ବଣ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ପୋତି ରଖୁଥିଲେ । କେହି କେହି ଗୋଚର ଗଛି ଭିତରେ ଧନ ଓ ଗୁରୁତ୍ୱ ସମ୍ପତ୍ତି ରଖି ପ୍ରତିଦିନ ସେଥିରୁ କେତେକ ଲେଖାଏ ଆଣି ଭକ୍ଷଣ ପୂର୍ବକ ଭୋଜନ କରି ସାରି ବନରେ ଯାଇ ବିଶ୍ରାମ ଲାଭକରୁଥିଲେ । ମାତ୍ର ଏହିପରି କ୍ଲେଶ ବେଶି ଦିନ ଭୋଗ କରିବାକୁ ହୋଇ ନଥିଲା । ନାଗପୁର ମରହଟ୍ଟାଙ୍କର ଦେଉଅନ ଧାର୍ମିକ ହରିବଂଶ ସିଂହ ଏଠାରେ ପୂର୍ବପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ବାସ କରିବାର ଅନୁମତି ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିବା ଉଚ୍ଚ ଜାତିରୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲୋପ ହୋଇଗଲା ଓ ମଜବୁତ ବା ସଜ୍ଜିତ ସମ୍ପ୍ରଦାୟଙ୍କର ଅଡ୍ଡା ଏଠାରୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହୋଇଗଲା । ଲାଲ ହରିବଂଶ ସିଂହ ସଜ୍ଜିତ ଅଧିକାର କରିବାର ସମତା ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ । ସୁତରାଂ ପ୍ରଜାମାନେ କିଛିଦିନ ଶାନ୍ତି ଉପଭୋଗ କରିବାକୁ ସୁବିଧା ପାଇ ନିଜ ନିଜର ଜାତୀୟ ବ୍ୟବସାୟରେ ଲିପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । କେବଳ ବାଣିଜ୍ୟ ପ୍ରସାର ବିଳମ୍ବକାଳ ନିମିତ୍ତ ଲୁପ୍ତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ।

ମରହଟ୍ଟା ଶାସନରେ ୧୮୦୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଇଂରାଜମାନେ ଓଡ଼ିଶାର ଦ୍ୱିତୀୟ ଲାଭ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଜଗତ୍‌ସିଂହପୁରକୁ ଅଧିକାର କଲେ । ସେମାନେ ଏହାର ପୂର୍ବର ଗୌରବ ସ୍ମରଣ କରି ଏହାର ଉନ୍ନତି କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଥାନା ସ୍ଥାପନ କରି ତାହାକୁ ନିମ୍ନ ଅଞ୍ଚଳର ଥାନାମାନଙ୍କର ହେଡ୍-କ୍ୱାର୍ଟର ସ୍ୱରୂପ କରିଥିଲେ । ସେହି ଥାନାଟି ବର୍ତ୍ତମାନ ଷ୍ଟେଟ୍‌ସ୍କୁଲ ବିଦ୍ୟମାନ ଥିବା ସ୍ଥାନରେ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା ।

(୧) ଷଷ୍ଠଦିନ ଇଂରେଜୁମାନଙ୍କର ଅଧ୍ୟକ୍ଷର କାହାଣୀ ନିଦ୍ରାଳକ ଅଗରେ ବହି ତାହାର ପ୍ରଚାରବୃଦ୍ଧି ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା ଓ ଓଡ଼ିଶାରେ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବା ନିମିତ୍ତ ଅଧିକାର ପାଇବା ନିମନ୍ତେ ଇଂରାଜ ବଣିକମାନେ ଅଭିଳାଷୀ ମୁଘଲ ଚାରଟ ଓଡ଼ିଶାର ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ଜଗତ୍‌ସିଂହପୁର ସ୍ଥାନରେ ନିଜ ଅଧିକାରେ ରହିଥିଲେ । ବଂଗଦେଶ ନିବାସ ସଙ୍ଗେ ନାନା ଉପହାର ସହିତ ଦେଖାକରି ଓଡ଼ିଶାରେ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବାର କ୍ଷମତା ପାଇ ଶେଷ ଦିନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଜଗତ୍‌ସିଂହପୁରରେ ବାଣିଜ୍ୟ କୋଠି ସ୍ଥାପନକରିଥିଲେ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ କୋଠି ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା, ତାହା ବର୍ତ୍ତମାନ ଇଂରେଜୀସ୍କୁଲରେ ପରିଣତ ହୋଇ ଅବସ୍ଥାରେ ପତିତ ହେଉଅଛି ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧୮୧୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଶୋର୍ଣ୍ଣାରେ ପାଇକମାନଙ୍କର ବିଦ୍ରୋହ ଉପସ୍ଥିତ ହେବାରୁ ଜଗତ୍‌ସିଂହପୁର ଅର୍ଥାତ୍‌ ପାଇକମାନେ ମଧ୍ୟ ବିଦ୍ରୋହୀ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ସେମାନେ ଲଂଗଳ ସଜ୍ଜର ଶେଷ ଦଶା ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆସି ଓ ଅଫିସ ଘର ପ୍ରଭୃତି ଦଗ୍ଧ କରି ପକାଇଲେ । ମାତ୍ର ସେମାନଙ୍କର ଏହି ଭ୍ରାନ୍ତି ଖାଲିଗଲା ଶୀଘ୍ର ଦୂରୀଭୂତ ହେଲା । କ୍ୟାପ୍ଟେନ କାନେଟ୍‌ ସାହେବ ସେପ୍ରେମ୍ବର ମାସ ମଧ୍ୟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ବିଦ୍ରୋହୀମାନଙ୍କର ଦଳ ଭାଙ୍ଗି ଦେଲେ ଓ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଉଚିତ ଦଣ୍ଡ ବିଧାନ କଲେ । ସୁତରାଂ ଜଗତ୍‌ସିଂହପୁର ପୁନଶ୍ଚ ଶାନ୍ତି ଦେବୀଙ୍କର ବିଳାସ କ୍ଷେତ୍ର ହୋଇ ଉଠିଲା ।

୧୮୬୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ କେତେକ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ ଅଭିପ୍ରାୟରେ ଏଠାରେ Sub-Divisional Magistrateଙ୍କ ଅଫିସ୍‌ ଅବସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା । ମାତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟର ଅପ୍ରତୁଳତା ହେତୁ ବ୍ୟୟ ବାହୁଲ୍ୟ ପଡ଼ିବାରୁ ୧୮୭୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ତାହା ଉଠିଗଲା । ସେହି ସମୟରେ ଉକ୍ତ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ନିର୍ବାହିତ ହେଉଥିଲା ତାହା ବର୍ତ୍ତମାନ ପୋଲିସଷ୍ଟେସନ ଓ ସବରେଜିଷ୍ଟ୍ରାରୀ ଅଫିସର ଭଣ୍ଡାର ଗୃହରୂପେ ନିୟୋଜିତ ହୋଇ ଅଛି ।

ଲଂଗଳ [illegible] ଓଡ଼ିଶା ଦିନକୁ ଦିନ ଉନ୍ନତିର ପଥରେ [illegible] କରୁଅଛି । ମାତ୍ର ଦୁଃଖର କଥା ଯେ [illegible] ଜଳ ଉନ୍ନତି ଲାଭ କରି ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଜଗତ୍‌ସିଂହପୁରକୁ ସରଦର୍ଶନ କଲେ ତାହା ଗୋଟିଏ ପ୍ରାଚୀନ ପଲ୍ଲୀଗ୍ରାମ ଓ ଉନ୍ନତିମନ୍ତ ନଗରର ଦଳାଳମାତ୍ର ବୋଲି ପ୍ରତୀୟମାନ ହୁଏ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଜଗତ୍‌ସିଂହପୁରର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଭାଗର ଶାଖା କାର୍ଯ୍ୟାଳୟମାନ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଅଛି । ଶିକ୍ଷା ସୌକର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ ନିମିତ୍ତ ଗୋଟିଏ ମାଇନରସ୍କୁଲ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଅଛି । ଲୁଙ୍ଗଣ୍ଡାରର ମାତ୍ରା ଦିନକୁ ଦିନ ହ୍ରାସ ଲାଭ କରୁଅଛି । ଲୋକମାନେ ଭାଗ୍ୟପ୍ରବାହ ବ୍ୟବସାୟ, ଚାଷିକାର୍ଯ୍ୟରେ ବିଶେଷ ଉନ୍ନତି ଲାଭ କରିଛନ୍ତି, ପରିଶ୍ରମୀ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ରାସ୍ତାର ଦୋଷ ପ୍ରଭୃତି ତଦ୍ଦିଗରେ ବିସ୍ତାରିତ ହୋଇ ଗୋଟିଏ ପାଇଅଛି । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ବିଧାୟକ ଅଭିନବତାର ହୋଇ ନଗରର ସହରାଣ ବୃଦ୍ଧି କରୁଅଛି । ଅତଏବ ଉନ୍ନତ ସାଧିତ ହେବ ବୋଲି ସମ୍ଭାବନା କରାଯାଏ ।

ଜଗତ୍‌ସିଂହପୁର ଜମିଦାରୀ, ଚାରି ପରଗଣା, ଦେଉଳସାହି, ମାର୍କଣ୍ଡପୁର, ଗୋଷ୍ଟଳ, ଗୋପାଳ ସାଗର, ଦେଉଳୀ ଗ୍ରାମେଶ୍ୱର ପ୍ରଭୃତି ଗ୍ରାମର ସମବାୟରେ ଗଠିତ । ଜମିଦାରୀ ଗ୍ରାମରେ ଜଗନ୍ନାଥ, ଚାରିପରଗଣାରେ ସୋମନାଥ, ଦେଉଳସାହିରେ ଗୁପ୍ତେଶ୍ୱର, ଗୋପାଳସାଗରରେ ଗୋପାଳଜୀ ବିଦ୍ୟମାନ ଅଛନ୍ତି । ଏମାନେ ଜଗତ୍‌ସିଂହପୁରର ଉପାସ୍ୟ ଦେବତା । ମୁସଲମାନମାନଙ୍କର ଦୁଇଜଣ ସାହେବ ଓ ମହାବଳୀ ସାହେବ ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସିତ ହୋଇ ଲୋକଙ୍କର ଭକ୍ତି ଆକର୍ଷଣ କରୁଅଛନ୍ତି । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ପୂଜାର ବିଭାଗ ନାହିଁ, ମାତ୍ର ସେବା ପୂଜା ଯଥାଶକ୍ତି ବିଧି ଅନୁସାରେ ନିର୍ବାହିତ ହେଉଅଛି । ସୋମନାଥ ଅଳକା ନଗର ଶିବାଳୟରେ ଅବସ୍ଥିତ । ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟ ସ୍ୱାମୀ ନାମକ ଜନୈକ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ କର୍ତ୍ତୃକ ଏହି ମହାଦେବ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲେ ବୋଲି କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ବିଦ୍ୟମାନ ଅଛି । ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ 'ସୋମନାଥ' ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟ ସୋମନାଥ (୧) ନାମରେ ବିଦିତ । ଏଠାରେ ମଙ୍ଗଳ ଯାତ୍ରା ଦିନ ଗୋଟିଏ ବୃହତ୍‌ ମେଳା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ । ଗୁପ୍ତେଶ୍ୱର ଲିଙ୍ଗ ବଂଶର ଉପାସ୍ୟ ଦେବତା । ଏହାଙ୍କର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଭୂସମ୍ପତ୍ତି ଥିଲା, ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହାର ଶତାଂଶର ଏକାଂଶ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ଗୋପାଳଜୀ ଲିଙ୍ଗବଂଶର ଜନୈକ ମହାପୁରୁଷ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ଏହି ଗୋପାଳଜୀଙ୍କ ମନ୍ଦିର ନିକଟରେ ଗୋପାଳ ସାଗର ନାମରେ ଗୋଟିଏ ବୃହତ୍‌ ପୁଷ୍କରିଣୀ ଅଛି । ମାତ୍ର ତାହା ବହୁକାଳ ସଂସ୍କାର ଜନିତ ଅବସ୍ଥାରେ ପଡ଼ି ରହିଥିବାରୁ ତାହାର ଜଳ ବ୍ୟବହାର ହୋଇଅଛି ।

---

(୧) ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟ ସ୍ୱାମୀ ଜଣେ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ । ସେ ଗୋଟିଏ ଶିବମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ଥାପନର ବାସନା କରି ଉକ୍ତ ମହାଦେବ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଶିବ ଦେହ ଭୂକୈଳାସେଶ୍ୱରକୁ ଗଲେ । ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଗୋଟିଏ ମୂର୍ତ୍ତି ଅନ୍ୱେଷଣ କଲେ । ଅତଃପରେ ଗୋଟିଏ ମହାଦେବ ମୂର୍ତ୍ତି ଲାଭକରି ତାହାକୁ ଅଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲେ । ଯେତେବେଳେ ସେ ମୂର୍ତ୍ତି ଦେହ ବାହାରିଲେ ଦେଉଚେଃ ଲେ ସେହ ମୂର୍ତ୍ତି ଅବେଶି ଦେଲେ ଯେ "ତୁ ମୋତେ ନେଉଛ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ଯେଉଁଠି ରଖିବୁ ମୁଁ ସେ ସ୍ଥାନ ଛାଡ଼ି ଆଉ ରୁଅଡେ ଯିବାନାହିଁ ।" ବ୍ରାହ୍ମଣ ସେଇରେ ସାବଧାନ ହୋଇ ମୂର୍ତ୍ତି ଦେହ ଅଣିଲେ, ଯେତେବେଳେ ସେ ଚଳିକା ନଗର ଶିବାଳୟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ, ସେତେବେଳେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅସ୍ତ ପ୍ରାୟ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅସ୍ତ ହୋଇଯିବାର ଦେଖି ବ୍ରାହ୍ମଣ ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ଉଡେ ଥୋଇ ଦେଲେ । ନଗର ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଗଲେ । ଦର୍ଶନ କରି ସେ ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ଉଠାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ, ମାତ୍ର ମୂର୍ତ୍ତି ଦୌଡ଼ିଶି ପ୍ରକାରେ ଉଠିଲେ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ଅନାହାରରେ ସେଠାରେ ଅଧା ପଡ଼ି ରହିଲେ । ମାତ୍ର ତାହାଙ୍କୁ ସ୍ୱପ୍ନଦେଶ ହେଲା "ଯା, ତୋ ନାମ ପଛେ ଅସମ ହେବ, ମୋ ନାମ ଛଡେ ହେବ ନୁ ଏଠାରୁ ଦେହେହେ ଯିବ ନାହିଁ ।" ସେହି ଦିନରୁ ସମସ୍ତେ ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟ ସୋମନାଥ ବୋଲି କହନ୍ତି ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଜଗତ୍ ସିଦ୍ଧପୁରର ଲୋକସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାୟ ୧୫ ହଜାର ହେବ । ଅଧିକାଂଶ ଅଧିବାସୀ ମୁସଲମାନ । ସେମାନଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଶୋରଣ୍ଟା ଓ ଗୁଜରାଟ୍ ଅଛନ୍ତି । ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ମଧ୍ୟ ଊଣା ନୁହନ୍ତି ।

ଜଗତ୍ ସିଦ୍ଧପୁରର ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଭଲ ଅଳଙ୍କାର ଗଢ଼ି ପାରନ୍ତି । ଏଠାରେ ଉତ୍ତମ ରୂପା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ତାହା ସିକୋଟୀ ରୂପା ଓ ବଡ଼ବାଗ ରୂପା ନାମରେ ଖ୍ୟାତ । ତେବେ ପୂର୍ବେ ଯେପରି ସୁନ୍ଦର ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲା ବର୍ତ୍ତମାନ ସେପରି ନାହିଁ । କାଳର କୁଟିଳ ଚକ୍ରରେ ସବୁ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁ ଉଦ୍ଯମାନେ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ଗ୍ରାସ ଲକ୍ଷ୍ୟକରିବାରେ ଜୀବନଯାପନ କରୁଅଛନ୍ତି । ଲୁପ୍ତବଂଶର ସେ ପୂର୍ବ ଗୌରବ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଜଗତ୍ସିଦ୍ଧପୁର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ରପରି ଶୋଭା ପାଉଥିଲା, ଆଜି ତାହା ଶ୍ମଶାନ ହେଇଅଛି । କାଳର କୁଟିଳ ଚକ୍ରରେ ସମସ୍ତ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଅଛି । ଭବିଷ୍ୟତରେ ଆଉ କି ହୋଇଯାଇବ, ତାହା କିଏ କହି ପାରିବ ।

ଶ୍ରୀଯତୀନ ବେହେରା

ପୂଜା ।

ମାତୃ ମହାମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରି ଉତ୍ତରେ
ମାତରେ ମାତୃ ପୂଜାରେ,
ମାଆ ମାଆ ବୋଲି କି ହେବ ଡାକିଲେ
ବରଷକେ ମାତ୍ର ବାରେ ।
ଜନନୀ ଜଠର ମାନସ-ନନ୍ଦନେ
ଦେଖୁଛ କି ଦେହ ଗୃହିଁ,
ଜର୍ଜ୍ଜରିତ ଅରେ ଥୋଇ ଦେଇଲେ ଦୂଷ୍ୟ
କ୍ଷତ ବା ଶୁଖିବ କାହିଁ ।
ଅଣ ମାତୃପୀଡ଼ା ନିଜ ଶିରରୁ
ଜୟ ସଦା ମାତୃ ନାମ,
ଯେହ ମୂର୍ତ୍ତି ମନ୍ତ୍ର ଯେହ ଶକ୍ତି ତନ୍ତ୍ର
ଯେହ ଗତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଧାମ ।
ଡାକିଲେ ଡାକିବା— ଏକ ଜନମରେ
ଅଶ୍ରୁରେ ଧୋଇ ଦେ,
ସ୍ନେହ-ପ୍ରସ୍ରବଣ ଦ୍ରୋଣ
ହେବ କି ନ କହ କଥା ।
ମନ ହେଉ ସଦା ଏଣେ ତେଣେ, ଆଉ
ଯାଉଲେ ଗୃହଅଣୀ ନ,
କଳେ କଳେ ଅଣି ଅଭିଳାଷ ଯେ
ଗଳା ସୁଅଁ ଦେବଟିଣ ।

ଶ୍ରୀଚନ୍ଦ୍ରମଣି ମହାନ୍ତି

ଗୁଣୀ ଓ ଗୁଣ ।

ବିନ୍ଦୁରୁ ଅସି ଅଳ କରିଯାରେ
ପଦ୍ମ ମଧୁ ଅହରଣ,
ମାଛି ଲୋକ ଥାଇ ପଦ୍ମକନେ ସଦା
ଜାଣି ନପାରେ ତା ଗୁଣ ।
ସେହି ରୂପେ ଗୁଣୀ— ଲୋକ ଜାଣେ ହିନା
ଗୁଣୀ ଲୋକର ଅଦର ।
ଅଣ୍ଡ ମାଛି ଲୋକ ପ୍ରାୟ ଏ ସଂସାରେ
ସମସ୍ତ ଦିଶେ ଅଜାର ।

ଶ୍ରୀଦାମୋଦରଲାଲ ଶତପଥୀ

Digitized by srujanika@gmail.com

Registered No. 28 D.

ମୁକୁର

୧୪ଶ ଭାଗ । କାର୍ତ୍ତିକ ଓ ମାର୍ଗଶିର, ୧୩୨୭— ୧୩୨୭ । ୭ମ ଓ ୮ମ ସଂଖ୍ୟା

ମାସିକପତ୍ର

ଶ୍ରୀ ବ୍ରଜସୁନ୍ଦର ଦାସ, ବି. ଏ.,

ସମ୍ପାଦକ ।

Printed and Published by B. S. Das,

MUKUR PRESS, CUTTACK.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରବନ୍ଧସମୂହର ମତାମତ ନିମନ୍ତେ ଲେଖକମାନେ ଦାୟୀ ।

ସୂଚୀ ।

ବିଷୟ		ଲେଖକଙ୍କ ନାମ	ପୃଷ୍ଠା
୧ । ମାୟା	(ପଦ୍ୟ)	ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାମଲିଙ୍ଗ ଖଟକାୟିକ ବି; ଏଲ	୧୬୨
୨ । ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ		ଜଗବନ୍ଧୁ ସିଂହ ବି; ଏଲ	୧୬୮
୩ । ଭାରତୀୟ ଶିଳ୍ପ		ଚିତ୍ତ ମାହାନ୍ତି	୧୩୨
୪ । ବିରହ ବିଧୁର		ଜଗନ୍ନାଥ ଚଳ୍ଲରା ଘୋଷ	୧୪୪
୫ । ଅମରାଁ ମାମଲତଦାର		ଅଦ୍ୟୁଦ୍ଧାନନ ମିଶ୍ର	୧୪୨
୬ । ସେଉଗଡ଼ର ଚମ୍ପକଲତା		ମଥୁରମୋହନ ଚେତେଦେସ	୧୫୦
୭ । ଦୁଃଖ		ଧର୍ମାନନ ଦିଶାଠୀ ବି; ଏ	୧୫୨
୮ । ଅଳକାଳକା		ଶ୍ରୀ —	୧୫୭
୯ । ଚେତନ୍ୟ	(ପଦ୍ୟ)	ହରିହର ଶର୍ମା	୧୭୦
୧୦ । ବନବଳୀ ପ୍ରତି	(ପଦ୍ୟ)	ନାରାୟଣ ଚନ୍ଦ୍ରଦାର	୧୭୧
୧୧ । ପଲ୍ଲୀଗ୍ରାମ-ସମିତି		ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବାଣିଦାସ ସ୍ୱଏ	୧୭୧
୧୨ । ସଙ୍ଗୀତ		ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମୀମୋହନ ଖଟକାୟିକ	୨୭୦

ବିଶୁଦ୍ଧ ତାଳପତ୍ର ଜାତକ ।

ମାନବର ଆୟୁରାରୋଗ୍ୟାଦି ବୃଦ୍ଧି ସକାଶେ ଭଲ ପଞ୍ଜିକା ବା ଜାତକ ତାଳପତ୍ରରେ ବିଶୁଦ୍ଧରୂପେ ଲେଖି ରଖିବା ପ୍ରଥା ପ୍ରାଚୀନ ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ମତ ଅଟେ । ଆମେ ଉପଯୁକ୍ତ ପାରିଶ୍ରମିକ ନେଇ ତାଳପତ୍ର ବିଶୁଦ୍ଧ ଜାତକ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଦେଉଅଛୁଁ । ଯେ ଯଥା ଶକ୍ତ୍ୟାନୁରୂପ ପାରିଶ୍ରମିକ ଦେଇ ପରିମାଣ ଉଲ୍ଲେଖ କରି ଜନ୍ମକାଳ ବର୍ଷ, ମାସ, ପକ୍ଷ, ତିଥି, ବାର, ତାରିଖ, ଦିବାରାତ୍ର, ଦଣ୍ଡ ଲତା, ଘଣ୍ଟା ମିନିଟ, ଉଦୟାସ୍ତ ଗ୍ରହ ଚାନ୍ଦ ଓ ମସ୍ତକସ୍ଥ ନକ୍ଷତ୍ରାଦି ସହିତ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ଓ ଗୋତ୍ର, ଜନକଙ୍କ ନାମ ଓ ସଂଜ୍ଞା, କାଳତ୍ର ଓ ଜନ୍ମସଂଖ୍ୟା, ପୁତ୍ରକନ୍ୟା, ଶିକ୍ଷାନାମ ପ୍ରଭୃତି ବିବରଣ ନିମ୍ନ ଲିଖିତ ଠିକଣାକୁ ଶୀଘ୍ର ପଠାଇଲେ ଆମେ ବିଶୁଦ୍ଧ ତାଳପତ୍ର ଜାତକ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଭି; ପି: ଡାକରେ ପ୍ରେରଣ କରିବୁଁ ।

ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ଗୋପୀନାଥ ରାଜଗୁରୁ
ପୁଡ଼ାମାର ଘୋଷ୍ଟ
(ଗଞ୍ଜାମ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ମୁକୁର

୧୪ ଶ ଭାଗ । } କାର୍ତ୍ତିକ, ଓ ମାର୍ଗଶିର, ୧୩୨୬---୧୩୨୭ । { ୭ମ ଓ ୮ମ ସଂଖ୍ୟା ।

ମାୟା ।

ଶ୍ରେ ବିଧାତ୍ରୀମା ବିଶ୍ୱ ବିମୋହନୀ
ବିଶ୍ୱେଶ୍ୱରୀ ବିଶ୍ୱମାୟା,
ଅନନ୍ତ ଶକ୍ତି ଅନନ୍ତ ମୂରତି
ଅନନ୍ତ ଅଖଣ୍ଡ କାୟା । ୧ ।
ଆହେ ମହାମାୟା ଜନ୍ମ ତୋର ନାହିଁ
ଇଚ୍ଛାମୟୀ ତୁ ସର୍ବଜ୍ଞା ।
ତ୍ରିଲୋକ ବ୍ୟାପିନୀ ଆଦ୍ୟା କୁଣ୍ଡଳିନୀ
ସର୍ବଶକ୍ତି ସୁନିପୁଣା । ୨ ।
ତ୍ରିଗୁଣ-ଧାରିଣୀ ତୁ ଇଚ୍ଛା-ରୂପିଣୀ
ଦୁର୍ବୋଧ ତୋର ବନ୍ଧନ,
ବନ୍ଧିତ ଧାରଇ, ମୁକ୍ତ ନ ଚଳଇ,
ଏତତ୍ତ୍ୱ ବୁଝେ କି ମନ ? । ୩ ।
ତୋର ଆବରଣ ମୋହେ ବୁଦ୍ଧି ମନ
ପ୍ରାଣୀ ହରଏ ଚେତନା,
ତାପେ ଜ୍ୱଳଇ ସତ୍ୟ ନ ଖୋଜଇ
ଅହଙ୍କାରେ ଛନ୍ନମନା । ୪ ।
ଅନିତ୍ୟକୁ ନିତ୍ୟ ମଣେ ପ୍ରାଣୀ ଚିତ୍ତ,
କି ବିଚିତ୍ର ତୋ ଶାସନେ ।
ଦେଖି ନଶ୍ୱରତା • ଭଜେ ଅମରତା
ଜୀବନେ, ଯୌବନେ, ଧନେ । ୫ ।
ଭବ ଜାଗରଣେ ଯେସନ ସ୍ୱପନେ,
ସୁଖ ଦୁଃଖ ଭୁଞ୍ଜେ ଜନ ।
ତା ଅଳୀକ ମଣେ, ବିବେକ-ନୟନେ,
ଯହିଁ ଲଭଇ ଚୈତନ୍ୟ । ୬ ।
ଭାରତ ନନ୍ଦନ ଆର୍ଯ୍ୟ ଋଷିଗଣ
ନିର୍ଗୁଣ ସତ୍ୟ ଶ୍ରୀହରି,
ଜାଣି ଏ ଦେଶରେ ମାୟାର ଅନ୍ତରେ
ଥିଲେ, ତତ୍ତ୍ୱ ସାଧ କରି । ୭ ।

ଶ୍ରୀ ରାମକୃଷ୍ଣ ପଟ୍ଟନାୟକ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

(ପୂର୍ବ ପ୍ରକାଶିତ ଉତ୍ତରୁ)

ବଳରାମ ଦାସ—ଏ ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟିକ ଥିଲେ । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଦାସଙ୍କ ହସ୍ତରେ ବହୁତ ଉନ୍ନତି ଲାଭ କରିଥିଲା । ରାମାୟଣ, ମହାଭାରତ, ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା ପ୍ରଭୃତି ବଡ଼ ବଡ଼ କଠିଣ ସଂସ୍କୃତ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କୁ ଦାସେ ଅତି ସରଳ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ କରି ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ମହୋପକାର କରି ଯାଇଛନ୍ତି । ହିଷ୍ଟର ସାହେବଙ୍କ ତାଲିକାରୁ ଦେଖାଯାଏ ସେ "ରସବିନୋଦ" ନାମକ ଗ୍ରନ୍ଥ ଲେଖିଥିଲେ, ମାତ୍ର ରସବିନୋଦ ତାଙ୍କ ଲେଖାନୁହେ । ରସବିନୋଦ ସନକୃଷ୍ଣଦାସଙ୍କ ଲେଖା । ଦାସଙ୍କ ଲେଖାର କିଞ୍ଚିତ ଅଭ୍ୟାସ ଦିଅଗଲା :—

ଗୁପ୍ତଗୀତା—"ରୁଦ୍ର ଅଂଶରେ ଗଜପତି
ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ଯେ ନୃପତି
ତାହାର ସପ୍ତଦଶ ଅଙ୍କେ
ମକର ମାସ ଶୁକ୍ଳ ପକ୍ଷେ
ଶ୍ରୀ ଏକାଦଶୀ ଗୁରୁବାର
ମୁକତ ମଣ୍ଡପ ମଧ୍ୟର
ବିପ୍ରେ ଯେ ଜପ ସ୍ତୁତି ସାର
ବିଚିଲେ ବେଦାନ୍ତ ବିଗୁର ।
ସେ ବଳଭଦ୍ର ରାଜ ଗୁରୁ
ସକଳ ବିଦ୍ୟାରେ ଯେ ଗୁରୁ ।"

ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା—"ଅର୍ଜୁନ ବୋଲଇ ଦେବ ପୁଛିବ କଥାଏ
ସନ୍ୟାସୀ ତ୍ୟାଗୀରେ ପୁଣ ଉତ୍ତମ କେ ହୁଏ
ଦୁଇ କଥା ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଶୁଣିତ ମୋ ମନ
ବୋଲନ୍ତି ମାଧବ ଶୁଣ ପଣ୍ଡୁର ନନ୍ଦନ ।
କାମ୍ୟ କର୍ମ୍ମ ଛାଡ଼ିଲାକୁ ସନ୍ୟାସୀ ବୋଲନ୍ତି
ତ୍ୟାଗୀମାନେ ସବୁ କର୍ମ୍ମ ଫଳହିଁ ଛାଡ଼ନ୍ତି ।
ସତ୍ତ୍ୱରଜ ତମେ ଶୁଣ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର
ଅର୍ଜୁନ ଆଗେ ବୁଝାବନ୍ତି କୃଷ୍ଣ ।
ଜ୍ଞେ ପାର୍ଥ, ଏଙ୍କାନ ଗୁପ୍ତେଶ ମୁହିଁ
ଅଦିତ୍ୟ ଦେବତାଙ୍କୁ କହିଲଇଁ ।"

ସଂସ୍କୃତ ଗୀତା ସହିତ ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦକୁ ମିଳାଇ ଦେଖନ୍ତୁ, ଅନୁବାଦ ଅବିକଳ ହୋଇଛି । ଦାସେ ମଧ୍ୟ ନିଜସ୍ୱ ବ୍ୟବହାର କରିବାରେ ତ୍ରୁଟି କରି ନାହାନ୍ତି । 'ଜ୍ଞାନଚୂଡ଼ାମଣି' ନାମକ ଖଣ୍ଡିଏ ଗଦ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥ ଦାସେ ଲେଖି ଯାଇଛନ୍ତି ।

ବଳରାମ ଦାସ ଯେ ଯେ ପୁସ୍ତକମାନ ରଚନାକରି ଯାଇଛନ୍ତି ସେଥିରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ସେ ବେଦ ବେଦାନ୍ତରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପାରଦର୍ଶିତା ଲାଭ କରିଥିଲେ । ବଳରାମ ଦାସ ଶୂଦ୍ର ଥିଲେ, ତାଙ୍କ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଦେଖି ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ସହ ନ ପାରି ରାଜା ପ୍ରତାପରୁଦ୍ରଙ୍କ ଆଗରେ ଗୁହାର କରିଥିଲେ । ଦାସେ ପଞ୍ଚସଖା ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ, ଅନ୍ୟ ସଖା ଅଚ୍ୟୁତ ତାଙ୍କ 'ଶୂନ୍ୟସଂହିତା'ରେ ଲେଖିଛନ୍ତି :—

"ଶୂଦ୍ର ବଇଷ୍ଣବମାନ ଯେ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରୁଛନ୍ତି ନୃପସାଇଁ ।
ବ୍ରାହ୍ମଣ ଯେ ମେଳି କରଣ କହନ୍ତି ରାଜନ ଅଗରେ ଯାଇଁ ।
ବଳରାମ ଦାସ ଶୂଦ୍ର ବଇଷ୍ଣବ କହେ ସେ ବେଦାନ୍ତ ସାର
ଆମ୍ଭମାନ୍ତ ହକାର ତାହାକୁ ଭେଦ ଦେବ ଅର୍ଥହିଁ କିଛି ପରିବାର
ପାଞ୍ଚ ସାତଜଣ ବୈଷ୍ଣବ ମିଳିଣ ଗତ ଅଚ୍ୟତ କରନ୍ତି ।
ସହ ନ ପାରିଣ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଚର୍ଚ୍ଚିଅ ରାଜାଙ୍କୁ ଗୁହାରିଅନ୍ତି ।"

ବଳରାମ ଦାସ ଜଣେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଭକ୍ତଥିଲେ । କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି ଯେ ରଥ ଯାତ୍ରା ସମୟରେ ଦାସେ ରଥ ଉପରକୁ ଯିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତେ ସେବକମାନେ ତାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଲେ ନାହିଁ । ଦାସେ ଅପମାନିତ ହୋଇ ସେଠାରୁ ବାହାରି ଯାଇ ଚାନ୍ଦି ମୁହାଣ ପାଖରେ ବସି ବାଲି ଉପରେ ରଥ ମୂର୍ତ୍ତି କାଟି ସେହିଠାରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଧ୍ୟାନ କଲେ । ଜଗନ୍ନାଥ ସର୍ବଦା ଭକ୍ତାଧୀନ, ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନ କହିଛନ୍ତି "ମଦ୍‌ଭକ୍ତା ଯତ୍ର ଗାୟନ୍ତି ତତ୍ର ତିଷ୍ଠାମି ନାରଦ ।" ସୁତରାଂ ଭକ୍ତ ବଳରାମ ଦାସଙ୍କ ସ୍ତୁତି ଶୁଣି ଜଗନ୍ନାଥ ମହିମୟ ରଥ ତ୍ୟାଗକରି ବାଲି ରଥରେ ବିରାଜମାନ ହେଲେ । ଏଣେ ବଡ଼ ଦାଣ୍ଡରେ ମହାସମାରୋହ ଲାଗିଛି, ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଲୋକ ଚୁପ୍ ହୋଇ ରଥ ଦଉଡ଼ି ଧରିଛନ୍ତି, ମାତ୍ର ରଥ ଚଳିଲା ନାହିଁ, ସମସ୍ତେ ହତାଶ ହୋଇ ଫେରିଗଲେ । ସ୍ୱପ୍ନରେ ରାଜାଙ୍କୁ ସ୍ୱପ୍ନ ହେଲା "ମୋଭକ୍ତକୁ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସେବକମାନେ ଅପମାନ କଲେ, ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ରଥରେ ନାହିଁ, ବଳରାମ ଦାସ ମତେ ବାଲିରେ ବାନ୍ଧି ରଖିଛି । ତୁ ତାଙ୍କୁ ସମ୍ମାନକରି ନେଇ ଆସିଲେ ମୋ ରଥ ଚଳିବ ।" ପ୍ରାତଃକାଳରୁ ସ୍ୱୟଂ ରାଜା ଯାନବାହାନ ସହିତ ବାଜି ମୁହାଣକୁ ଯାଇ ବହୁତ ପ୍ରଣପତ୍ୟ କରି ସସମ୍ମାନପୂର୍ବକ ଦାସଙ୍କୁ ନେଇ ଆସିଲେ ଏବଂ ସେ ଦିନ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦରେ ରଥ ଚଳିଲା ।

ଅଦ୍ୟତନ ଗୋଟିଏ ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ ଦାସେ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କି କାଣୀ ବୋଲି କହିଥିଲେ । ଏହା ଶୁଣି ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ମନରେ ବଡ଼ କ୍ରୋଧ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଶାପ ଦେଲେ ଯେ ଦାସେ କ୍ଷେତ୍ର ଲାଭ କରିପାରିବେ ନାହିଁ । ଦାସେ ଶେଷ ଜୀବନ ଏରବଙ୍ଗ ନାମକ ପୁରାତନ୍ତ୍ରର୍ତ୍ତ ଗ୍ରାମରେ କଟାଇଥିଲେ । ସେଠାରେ ମୃତ୍ୟୁ କାଳରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରିବାରୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସହିତ ପ୍ରଭୁ ସେ ସ୍ଥାନକୁ ବିଜେ କଲେ । ଦାସେ କହିଲେ "କି ଲୋ, କାଣୀ ! ଏବେ କଣ ହେଲା ?"

ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଉତ୍ତର ଦେଲେ "କଣ ହେଲା, ଏ କଣ କ୍ଷେତ୍ର କି ?" ଦାସେ କହିଲେ "କି ଲୋ ! କ୍ଷେତ୍ର ଆଜି କାହାକୁ କହନ୍ତି, ତୁ ଯେଉଁଠି, ଜଗନ୍ନାଥ ସେଉଁଠି, କ୍ଷେତ୍ରତ ସେହି, କ୍ଷେତ୍ର ଆଜି କେଉଁଠି ?" ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନିରୁତ୍ତର ହେଲେ । ସେହିଦିନୁ ଏରବଙ୍ଗ ଠାରେ ଜଗନ୍ନାଥ ବଳଭଦ୍ର ଶୁଭଦ୍ରା ତିନିମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ଥାପିତ ହୋଇ ପୂଜା ପାଉଅଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ଏ ମଠ ଅଛି ଏବଂ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଜିତ ଗତ ହେଉଅଛି । ବଳରାମଦାସଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ନାମ ସୋମନାଥ ଥିଲା । ଏରବଙ୍ଗରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେହିଲି ଅଛି ଏବଂ ତିନିମୂର୍ତ୍ତି ପୂଜା ପାଉଛନ୍ତି ।

ବଳରାମଦାସ ଜଣେ ବୈଷ୍ଣବ, ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗର ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କ ପରି ଅପଣା ସୁଖସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ ଚିନ୍ତାରେ କାଳ କଟାଇ ନ ଥିଲେ । ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଯେପରି ଧର୍ମତତ୍ତ୍ୱ ଜାଣି ପାରିବେ ଏବଂ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଓଡ଼ିଆ ସରଳ ଭାଷାରେ ସାଧାରଣ ବୁଝିପାରିବା ଭଳି ଧର୍ମତତ୍ତ୍ୱମାନ ପ୍ରକାଶିତ ହେବ, ଏଥିଲାଗି ସନ୍ତତ ଚେଷ୍ଟିତ ଥିଲେ । ସେହି ସାଧୁ ଚେଷ୍ଟାର ଫଳ ସ୍ୱରୂପ ଆଜି ଅମ୍ଭେମାନେ ତାହାଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ଓଡ଼ିଆ ଗ୍ରନ୍ଥମାନ ନେଇ ଗର୍ବ କରୁଥାଉ । ଏକା ବଳରାମ ନୁହଁନ୍ତି, ତାଙ୍କ ସମସାମୟିକ ସମସ୍ତ ବୈଷ୍ଣବ କବିମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଏ ଉକ୍ତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ।

'ଉତ୍କଳାଅଧ୍ୟାତ୍ମ' ଦାସଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ଗୋଟିଏ ଉପନ୍ୟାସ, ମାତ୍ର ପଦ୍ୟରେ ଲିଖିତ । ଏଥିରେ ସତ୍ୟର ମାହାତ୍ମ୍ୟ ଏବଂ ଅନ୍ନ ଦାନର ଫଳ ପ୍ରକଟିତ ହୋଇଛି ।

"ସତ୍ୟେ ପ୍ରାଣୀମାନେ ଯେ ଲଭନ୍ତି ସଦଗତ
ତାହା ତୋତେ କହିଦେଲା ଶୁଣ ହୋ ନୃପତି"

'ବେଦାନ୍ତସାର' ଗୁପ୍ତଗୀତାଙ୍କର ବଳରାମ ଦାସଙ୍କ ରଚିତ । ଏଥିରେ ଲେଖାଅଛି ଯେ ବଳରାମ ଦାସଙ୍କ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଦେଖି ମୁକ୍ତିମଣ୍ଡପର ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ରାଜା ପ୍ରତାପରୁଦ୍ରଙ୍କ ଆଗରେ ନାନାପ୍ରକାର ବିଦ୍ରୂପ କରି ଖଟ କହିଲେ । ରାଜା ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ଦାସଙ୍କୁ ପରୀକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ଦାସେ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ କୃପାରୁ ବେଦାନ୍ତ କହି ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ । ରାଜା ପ୍ରତାପରୁଦ୍ରଙ୍କ ଛାମୁରେ ଭଗବାନ୍ ଧର୍ମତତ୍ତ୍ୱମାନ ପ୍ରକାଶ କରି ଥିଲେ ତାହାହିଁ ଏ "ଗୁପ୍ତ ଗୀତାରେ" ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି । ଏଥିରେ ଅଙ୍ଗନ୍ୟାସ, ଆସନ, ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ, ଶବ୍ଦବ୍ରହ୍ମଭେଦ ଓ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ରହସ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି, ଏ ଗ୍ରନ୍ଥଟି ଭୁଜଙ୍ଗପ୍ରୟାତ ବୃତ୍ତରେ ଲିଖିତ ।

ସ୍ୱାଗତ ଗୀତା ଦାସଙ୍କର ଅନ୍ୟତମ ଗ୍ରନ୍ଥ । ଏଥିରେ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଓ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତତ୍ତ୍ୱ ଜ୍ଞାନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କଥୋପକଥନ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି ।

"ବେଭାରେ ମୋର ରୂପ ନାହିଁ, ଅରୂପ ବ୍ରହ୍ମ ମୁଁ ଅଟଇ ।
ସ୍ୱାଗତ ରୂପେ ଥିଲି ମହିଁ, ମୋ ବିନୁ ଅନ କେହି ନାହିଁ ।
ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ନାମ ମୋର ଯେତେ, ଭକତ ଦେଲେ ତୋଷ ଚିତ୍ତେ ।
ବାମ ଜାସିକା ବହୁଥିବ, ସ୍ନାନ ଭୋଜନ ନ କରିବ ।"

'କମଳଲୋଚନ' ଗୀତ ଓ 'ଶ୍ରୀପଞ୍ଚମୀ' ଗୀତ ସେହି ଦାସଙ୍କ ରଚିତ, ଏଗୁଡ଼ିକ ଗୃହଶାଳୀମାନଙ୍କରେ ପିଲାମାନେ ପାଠ କରନ୍ତି, ଭାଷା ଅତି ସରଳ । କାନ୍ତି କୋଇଲି ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଲେଖା ।

"ଖଳ ବୋଲି ଜାଣି ନ ପାରିଲି । ଖଳ ଯେ ଜନକ ମୃଗ ଦେଖି ଲୋଭ କଲି ଲୋ କୋଇଲି ।"

ଏଥିରୁ ଦେଖାଯାଏ ଦାସେ ଅତି ଶିଶୁମାନଙ୍କ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଅତି ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ପାଠୋପଯୋଗୀ ପୁସ୍ତକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲେଖି ଯାଇଛନ୍ତି ।

ହଳଧର ଦାସ—ଏ ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ଓଡ଼ିଆ କବି, ଏ ଅଧ୍ୟାପ୍ତ ସମାପ୍ତଣକୁ ଓଡ଼ିଆରେ ଅନୁବାଦ କରିଛନ୍ତି । 'ହଳଧର କାବ୍ୟିକା' ଏହାଙ୍କ କୃତ ଅନ୍ୟତମ ଗ୍ରନ୍ଥ । ଏହାଙ୍କ ଅନୁବାଦର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଖନ୍ତୁ ।

"ନିର୍ମଳ ଦର୍ପଣ ଯେସନ, ଏମନ୍ତ ପ୍ରକାର ବଦନ ।
ପ୍ରକାଳ ଶ୍ରେଣୀ କି ଅଧର, ଦଶନ ମୁକୁତା ପ୍ରକାର ।
କରୁଣା ଭାସରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ, କୋଣ ଅଞ୍ଜନ ଲୋଚନ ।
ନାସିକା ଅତି ମନୋହର, ସ୍ୱୟ ଚେତନ କି ଯେ ଘର ।"

"ଗଳପତ ମୁକୁଳଦେବ, ଭବେଳୀ ଚ୍ରୁଡ଼ାମଣି ବୈଷ୍ଣବ ।
ପ୍ରଜା ପାଳନେ ଧର୍ମ୍ମସମ, ଦଣ୍ଡ୍ୟ ଲୋକଠାରେ ଯେ ଯମ ।
ସଂଗ୍ରାମେ ମହେନ୍ଦ୍ର ସମାନ, ଚୁପରେ ଯେସନ ମଦନ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଯାଚକଠାରେ କଳ୍ପଦ୍ରୁମ, ତେଜରେ ଚଣ୍ଡକର ସମ ।
ଏମନ୍ତ ଦରକାରେ ଯେହ୍ନ, ତାଙ୍କର ଅଟନ୍ତି ଯେ ଭାଇ ।
ଶ୍ରୀ ଅନନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକ, ସେ ବଡ଼ ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟ ବିବେକ ।
ବିବେକୀ ଦାତା ଶାନ୍ତ ଦାନ୍ତ, ବିଷ୍ଣୁଭକ୍ତ ଅଗ୍ରୁରବନ୍ତ ।
କନିଷ୍ଠ ପୁତ୍ର ମୁଁ ତାଙ୍କର, ମୋହର ନାମ ହଳଧର ।
'ହଳଧର କାରିକା' ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଲିଖିତ, ଏଥିରୁ ଜଣାଯାଏ କବି ସଂସ୍କୃତରେ ପଣ୍ଡିତ ଥିଲେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ତାଙ୍କ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ସଂସ୍କୃତ ଛାଡ଼ିଆ ପଢ଼ିଥିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ।
କବି ବିଶ୍ୱନାଥ 'ଖଣ୍ଡିଆ'—ଏ କବି ବିରଚିତ ରାମାୟଣ ଲେଖିଛନ୍ତି ।

"ପ୍ରବେଶ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପମ୍ପା ସରୋବର,
ଦେଖନ୍ତି ନିର୍ମଳ ଜଳ ଅତି ମନୋହର ।
କମଳ କୁମୁଦ କୋକନଦ ଝଳୋତ୍ପଳ,
ମଧୁପାନେ ମତ୍ତ ହୋଇ ଭ୍ରମନ୍ତି ଭ୍ରମର ।
ଚାରିପାଶେ ବେଢ଼ିଛନ୍ତି ପୁଷ୍ପ ତରୁଚୟ,
ବିରହି ଜନକୁ ଯେ କରାଉଛନ୍ତି ଭସ୍ମ ।
ଦେଖି ଦେଖି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଏ ସରୋବର ଶୋଭା,
ଏହା ଦେଖି କେବଣ ଦେବ ନୋହିବ ଲୋଭ ।
ବିବିଧ ହଂସମାନଙ୍କେ ଦିଶଇ ସୁନ୍ଦର,
ଚାହୁଁକ ଚକର ଚାକ ବକେ ଶୋଭାକର ।
କୋଷନ୍ତି ନବ ନବ ଚୂତାଙ୍କୁରମାନେ
ପ୍ରକଟି ବାସନ୍ତ ବାସ ସଙ୍ଗ ସନ୍ନିଧାନେ ।
କାମ ତୂଣୀରର ପ୍ରାୟ ଦିଶନ୍ତି ଅଶୋକ ।
ସୀତାଙ୍କ ବିଚ୍ଛେଦ କରାଉଛି ବହୁ ଶୋକ ।
ପାଟଳୀ ପାଟଳ କାମାନଳ ପ୍ରାୟେ ଦିଶେ ।
କେତକୀ କଳିକା ମନସିଜ କୁନ୍ତ କି ସେ ।
ମଲ୍ଲିକା ସୌରଭରେ ମଧୁକର ଚକର,
ଧ୍ୱନି କରି ଖୋଜୁଛନ୍ତି ସଙ୍ଗ ଦିଗନ୍ତର ।"

ସଦାନନ୍ଦ କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମା—ପ୍ରେମତରଙ୍ଗିଣୀରେ କବି ଅମୃ ପଦ୍ୟରେ ଦେଇଛନ୍ତି,

"ନୃପଅଙ୍ଗଡ଼େ ଶରଣ କୂଳ ସ୍ଥଳରେ ଭକ୍ତାସ୍ତ ପଡ଼ା ଶାସନ
ସ୍ମୃ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସଙ୍ଗ ସାମବେଦ ଅଧ୍ୟାପକ କୁଳେ ମୋର ଜନ୍ମ,
ହେ ସୁଜନେ, ଛଡ଼ାଇଲ ତା ମୂରଖ,
ନାଦ ଶୁଣି ନାହିଁ ନାମ ଶୁଣି ସଦାନନ୍ଦ କବି ରବି ଭ୍ରଲି ।"
୨୬ଶ ଛନ୍ଦ,

"ପୂର୍ବେ ଶ୍ରୀ ଶାର କେଶସ୍ତ ଦତ୍ତ ପଦ
କବି ମୂର୍ଯ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମା ବୋଲି ଲୋକେ ବେଦ
ସଂଙ୍ଗ ଜାଣିବା ଯାଇଁ ଏ ନାମ ଭଣି,
ସାଧ ଚରଣ ଦାସ ମୁଁ ଥିବ ଜାଣି ।" ୨୯ଶ ଛନ୍ଦ ।

"ଅଗୋଚର ରସାମୃତ କୃପାକର
ପିଅଇଲେ ଭକ୍ତଗଣେ,
ଅଠଗୁଳିଶ ବରଷେ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ
ତୋଷା ଗୋପୀନାଥ ସ୍ଥାନେ,
କୋଟି ପୁସ୍ତକେ କହିଲେ ନ ସରିବ
ଗୁଣ ଅଗାଧ ଅପାର
ସେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଚୈତନ୍ୟ ପାଦ ସଦ୍ଭା-
ଶ୍ରିତ ପ୍ରିୟ ଗଦାଧର
ସେ ପଣ୍ଡିତ ଗୋସ୍ୱାମୀର ଶିଷ୍ୟ ଅନନ୍ତା-
ଚାର୍ଯ୍ୟ ଯା ନାମ ବ୍ୟାସ
ଶ୍ରୀ ରଘୁ ଗୋପାଳ ଗୋସ୍ୱାମୀ ସେ ବାସ
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପ୍ରିୟ ତାଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ
ତାଙ୍କ ପ୍ରିୟ ପାତ୍ର ଶ୍ରୀ ଗଙ୍ଗା ମାତା ସେ
ଶ୍ରେଷ୍ଠବରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ
ତାଙ୍କ ପଦାଶ୍ରୟ ବନମାଳୀ ଦାସ
ଗୋସ୍ୱାମୀ ଲୋକେ ବିଦିତ
ତାଙ୍କ ଅନୁଗତ ଶ୍ରୀ କିଶୋର ଦାସ
ନାମରେ ମୋହର ସ୍ୱାମୀ
ଶାକ୍ତ କୁଳେ ଜନ୍ମ ମୁଁ ଅତି ଅଧମ
କୃପା କଲେ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମି
ସାଧୁଚରଣ ଦାସ ବୋଲି ଅପଣା
ଶ୍ରୀମୁଖେ ଅଙ୍କା ହୋଇଛି
ମାତୃ ପିତୃ ବଂଶକ ରାଜଦତ୍ତ
ବହୁ ନାମ ମୋର ଅଛି ।" (୩୬ଶ ଛନ୍ଦ)

"ଅଳକା ବେଢ଼ି ଗୁମ୍ଫରା ପାଟ
ଏ କର୍ଣ୍ଣ ସେ କର୍ଣ୍ଣାବଧ୍ୟ ଘୋଟ
ଅଁ କର କେଶ ସ୍ପର୍ଶ ମୁଖଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଗିଳିବା ଅରମ୍ଭେ
ଅଛି ଘୋଟ ଗୋ, ପ୍ରତେ ହୁଏ,
ରକ୍ତ ଲୁଗିଲାନ ଝଳ ଦନ୍ତେ ହୁଏ ଗୋ,
କର୍ଣ୍ଣେ ମକର କୁଣ୍ଡଳ ଅଦୋଳାଏ,
ହର ସ୍ନିଗ୍ଧ ତ ଚକ୍ଷ ସେଷିଲେ ଦମ୍ଭେ,
କାମ ରୂପୀ ଦୁଇ ଦିଗୁଁ ଦୁଇ ପ୍ରାୟେ
ବାଳ ନାହିଁ ବର୍ଣ୍ଣ ଭ୍ରମୁଁ ଭ୍ରମୁଁ ଭୟେ" । ୮ ।

ଲକ୍ଷ୍ମଣ କବି—ଏ "ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଲୀଳାମୃତ" ନାମକ ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରଣୟନ କରିଥିଲେ ।

ଅଳମାନେ ବାଳୀ ସଙ୍ଗେ ଫୁଲ ତୋଳ
ଭଲି ଭଲି ପ୍ରିୟ ସ୍ୱଷକୁ
ବଡ଼ାଇ ପ୍ରେମ ସଙ୍କୁଳ କେ ଗମନ
କରନ୍ତେ ବକୁଳ ପାଶକୁ,

Digitized by srujanika.com

କେ କହେ ଲଭାଇ ସେ ପରିହାସକୁ
କେଶରେ ମଣ୍ଡନ କରିବାର ପାଇଁ
ଛେଡ଼ୁ କି କେଶର ବାସକୁ ।
ବାସ ଆଉ ସହିଁ ଅନୁରାଗ ନାହିଁ ତାଠାରେ
ଥୋଇ ଅଦରକୁ
ଅନଙ୍ଗଙ୍ଗେଣୀ ହୋଇ ତୁ ରଙ୍ଗିଣୀ
ଚ ଅଣୁ କି କେ ଚଳରକୁ
ସେ କହେ "ଯାହା ମନ ସହିଁ ଛିଲି" ,
ଏତେ କହି ବାଳୀ ଚକ୍ଷେ ନାସା ତୋଳ
ଜଳ ଜଳ ଲୁଚି ବସିଲା ।
ଦେଖ ଏ କାଳନ୍ଦୀ ଜଳ
କଳାରେ ଜନ୍ମେ କଳ୍ପ୍ଳ
ହୋଇଛି କେତେ ପାତଳ,
ଦେଖୁଛି ଜଳ ଯେ, ଇତ୍ୟାଦି ।
ତନ୍ଦ୍ରକୁ ଅଛି ଉପାୟ ଉଦେ ହୋଇବା ସମୟ
ଦର୍ଶଣ ଦେଖାଇ କର, ମାରିବା ଧରି ଗୋ ।

କେଶର କେଶର ସେ କରି କେଶର ଅବ କେତେ ଫୁଲ ଫୁଟିଲା
ଯଥ ମଧ୍ୟ ରସରେ ମଧୁର ଝଙ୍କାର କେତେ ପ୍ରକଟିଲା ।
ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖି ରେ, ତୋତେ କି ମୁହଇ ଗୋଚର
କୁସୁମ ସୁଗନ୍ଧ ହରି ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ଗନ୍ଧବହ ହେବା ପ୍ରସାର ।
ହରିଦ୍ରାଅଙ୍ଗରେ ହରିଦ୍ରା ଝଙ୍ଗ ରସରେ ଗୋଳ
ଲେପନ କଲେ ତପନ-ମିଶ ଲୋଚନା ଭଳ ॥"

ଶ୍ରୀଶାରକେଶରୀ ଦେବଙ୍କ ତେପନ ଅଙ୍କ ଭୁଳ ମାସ
ଦଶଦିନ ଦିନ ଦଶ ଦଣ୍ଡଠାରେ ଏହି ଗୀତ ଶେଷ ॥

ଅଭିମନ୍ୟୁ ସାମନ୍ତସିଂହାର— କବିଙ୍କ ଅପରିଚୟ "ପ୍ରେମକଳା" ନାମକ ସ୍ୱରଚିତ ପୁସ୍ତକରେ ଦିଆ ଯାଇଛି ।

"ଜମ୍ବୁ ଦ୍ୱୀପେ ଭରତଖଣ୍ଡ ଏ ସାର ମହୀ
ମହୋଦଧି ଯାନ ନଗ ମଧ୍ୟ ରମ୍ୟ ତହିଁ ଯେ
ସୁବିହାର ସ୍ଥାନ ଏଣୁ ଥିବାରୁ ସେ ଦେଶ,
ଗୋଳକୁଣ୍ଡ ନାମେ ଗ୍ରାମ ତହିଁ ପ୍ରକାଶ ଯେ,
ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ସେ ଗ୍ରାମର ସୀମା ଭେଦ ବହ୍ନ,
ବିଶିଷ୍ଟ ଗୋଧନ ରହିବାର ସ୍ଥାନ ସେହି ଯେ ।
ଏ ରାଜ୍ୟରେ ରାଜା ମିଶ୍ରବଂଶୀ କ୍ଷତ୍ରୀବର
ଚନ୍ଦ୍ରଜିତ ସାମନ୍ତସିଂହାର ନାମ ବର ହେ ।
ତାଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ସୁତ ଅଭିମନ୍ୟୁ ନାମ ମୋର
ଅତ୍ୟମ୍ବର ସ୍ୱଭାବରେ ତ ସାମନ୍ତସିଂହାର ଯେ ।"

ଏପରି ସ୍ପଷ୍ଟ ପରିଚୟ ଥିବା ସ୍ଥଳେ ପଣ୍ଡିତ ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟ ରଥ ଅଭିମନ୍ୟୁଙ୍କ ଜନ୍ମ ସ୍ଥାନ "ବାଲିଅ" ଗ୍ରାମରେ ଥିବାର କିପରି ସ୍ଥିର କଲେ ତାହା ବୁଝିବାରୁ ନାହିଁ । ବରଂ "ବାଲିଅ" ଗ୍ରାମ ସାମନ୍ତସିଂହାରଙ୍କ ଜମିଦାରୀ ଥିଲା । ପ୍ରବାଦ ଅଛି ବାଲିଅ ଗ୍ରାମ ତାଙ୍କ ନିଜ ଗ୍ରାମଠାରୁ ଏକ କୋଶ ଦୂରରେ ଥିଲା । "ବିଦଗ୍ଧଚିନ୍ତାମଣି" କାବ୍ୟ କବିଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଲେଖା । ସେ ମହାଶୟ ଏ ଲେଖାରେ ଯେଉଁ କୃତିତ୍ୱ ଦେଖାଇଛନ୍ତି ତାହା ଅସାଧାରଣ ଅଟେ । ପଣ୍ଡିତ ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟ ରଥ ଯଥାର୍ଥରେ କହିଛନ୍ତି ଯେ "ଉପମାଭିଷ୍ଟ ସାରସ୍ୟ ତସ୍ୟୈବ ଗୃର୍ଥ ଗୌରବଂ, କଙ୍କୋଳେ (ରସକଙ୍କୋଳେ) ପଦ ଲଳିତ୍ୟଂ ସନ୍ତି ଚିନ୍ତାମଣୌ (ବିଦଗ୍ଧଚିନ୍ତାମଣୌ) ତସ୍ୟଃ । ବିଦଗ୍ଧଚିନ୍ତାମଣି ରଚିତ ହେବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗୋଟିଏ କିମ୍ବଦନ୍ତି ଶୁଣାଯାଏ । ସାମନ୍ତସିଂହାରଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନାମ ରାଧା ଥିବାର ପ୍ରବାଦ ଅଛି । ସାମନ୍ତସିଂହାରଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ସତୀ ସାଧ୍ୱୀ ପତିବ୍ରତା ଥିଲେ ଏବଂ ପତି ସେବା ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ କିଛି ଜାଣୁ ନ ଥିଲେ, ସ୍ୱହସ୍ତରେ ରନ୍ଧନ କରିବା ଏବଂ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଅପେ ବସି ଭୋଜନ କରାଇ ସାରିଲେ ସେହି ଅବଶିଷ୍ଟ ଅନ୍ନ କରିବା ସାମନ୍ତଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ପ୍ରାତ୍ୟହିକ କାର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା; ସ୍ୱାମୀ ଭୋଜନ ନ କରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଜଳ ଗ୍ରହଣ କରୁ ନ ଥିଲେ; ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଏହିପରି ନିଷ୍ଠା ପତିଭକ୍ତି ଦେଖି ସାମନ୍ତସିଂହାର ଦିନେ କହିଲେ "ଦେଖ, ତୁମ୍ଭେ ମତେ ଦଣ୍ଡେ ନ ଦେଖିଲେ କଣା ହେଉଛ, ମୁଁ ମରିଗଲେ କଣ ତୁମେ ମରିଯିବ ? ସ୍ତ୍ରୀ ଉତ୍ତର ଦେଲେ "ମୁଁ ଯଦି ପ୍ରକୃତରେ ତୁମ୍ଭର ସ୍ତ୍ରୀ ହୋଇଥାଏ ତେବେ ତୁମ୍ଭେ ମରିଯିବ, ମୁଁ କିପରି ଜୀବିତ ? ସାମନ୍ତ ଏ କଥା ଶୁଣି ମନକଥା ମନେ ରଖିଲେ, କେତେଦିନ ଗୁଲିଗଲା, ଦିନେ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଉକ୍ତିକି ପରୀକ୍ଷା କରିବାକୁ ମନସ୍ଥ କଲେ । ଭୋଜନଭଜନ ସାରି ସାମନ୍ତ ଅପଣା ଜମିଦାରୀ ବାଲିଅକୁ ଗଲେ, ସଙ୍ଗରେ ଗୋଟିଏ ପୁରାତନ ବାଳକ ଗୁଳିକରକୁ ନେଲେ, ବାଲିଅ ଓ ସାମନ୍ତଙ୍କ ନିଜ ଗ୍ରାମ ମଧ୍ୟ-ରାସ୍ତାରେ ଗୋଟିଏ ଜଙ୍ଗଲ ପଡ଼େ, ସାମନ୍ତଙ୍କ ଅଣ୍ଟାରେ ସର୍ବଦା ଗୋଟିଏ କିରିଚ ଥାଏ । ହାତ ହତ୍ୟାରର ବ୍ୟବହାର ଜାଣିବା କ୍ଷତ୍ରିୟର କୌଳିକ ଧର୍ମ । କ୍ଷତ୍ରିୟମାନେ ଯାଉଥି କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଭଲ ପାଉଥିଲେ, ସୁତରାଂ ସାମନ୍ତସିଂହାର ଅପଣାର କୌଳିକ ଧର୍ମରେ ଅପଟୁ ନଥିଲେ ।

ବାଲିଅରୁ ଫେରି ଆସିବା ବେଳେ ଅପଣା ହାତର ମଧ୍ୟ ଓ ଅଣ୍ଟାରୁ କିରିଚ କାଢ଼ି ଭଣ୍ଡାର ହାତରେ ଦେଇ କହିଲେ "ତୁ ଯା, ଲାଉ ଭାଣ୍ଡକର ଯିବୁ, ସାନ୍ତାଣୀକି କହିବୁ ସାନ୍ତଙ୍କୁ ବାଘ ଖାଇଲା", ଭଣ୍ଡାର ପ୍ରଥମେ ଅସମ୍ମତ ହେଲା କିନ୍ତୁ କଣ କରିବ, ଗୁଳିର କରିଛି, ସାନ୍ତଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ପାଳନ ନ କରୁଛି

Digitized by srujanika@gmail.com

କପର ? ସୁତରାଂ ସାମନ୍ତଙ୍କ ଅଙ୍ଗାକୁ ଅବଜ୍ଞା କରି ନ ପାରି ଅଭିନୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଗଲା । ଭଣ୍ଡାର ଯାଇଁ ପହଁଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ ସାନ୍ତାଣି ସ୍ଥଳକୁ ଧରି ଠିଆ ହୋଇ ସାମନ୍ତଙ୍କ ଆଗମନକୁ ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରୁଛନ୍ତି । ଭଣ୍ଡାର ହାତରେ ମୁଦ ଓ କଟାର ଏବଂ ଆଖିରେ ଲୁହ ଦେଖି "କି ଓହଲା କି ହେଲା?" ପଚାରିବାରୁ ଭଣ୍ଡାର ଅବକଳ ନାଟକାଭିନୟ କରି ସାମନ୍ତଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁବାର୍ତ୍ତା ଜଣାଇଲା । ସାନ୍ତାଣି ସେହିପରି ସ୍ଥଳକୁ ଧରି ଠିଆ ହୋଇ ଖବର ସତ୍ୟ କି ନା ବୋଲି ତିନିଥର ପଚାରିଲେ ମାତ୍ର ଦୁଷ୍ଟ ଭଣ୍ଡାର ତିନିଥର ଯାକ ଉତ୍ତର ଦେଲା "ସତ୍ୟ"; 'ବେଶ', ଏତିକ କହି ସାନ୍ତାଣି ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି, ସ୍ଥଳର ବଟାକୁ ଧରିଛନ୍ତି ଅଥଚ ଇତସ୍ତତଃ ଜାବାସ୍ତା ଶସ୍ତ୍ରର ପାଖର ଶ୍ରୀତପଲେଖି । ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ପରେ ସାମନ୍ତ ଆସି ପ୍ରବେଶ ହେଲେ । ସ୍ୱାମୀ ଆଗରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଠିଆ ହୋଇ ରହିବା କୌଳିକ ପ୍ରଥା ନୁହେ ଏବଂ ସାମନ୍ତ ମଧ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଏପରି ବ୍ୟବହାର କେବେ ଦେଖି ନ ଥିଲେ, ସୁତରାଂ ସାମନ୍ତ ଯେତେ ଅଗ୍ରସର ହେଉଥାନ୍ତି ତାଙ୍କର କୌତୂହଳ ତେତେ ବଢୁଥାଏ ? କ୍ରମେ ମନେ କରୁଥାନ୍ତି " କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ, ଏ ମତେ ଦେଖି ସ୍ଥଳିଯାଇ ନାହାଁନ୍ତି, କାଠପରି ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି ନାହିଁକି । ମୋ ଉପରେ ବିଶେଷ କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ କଣ ମାନମର୍ଯ୍ୟାଦା ଭୁଲିଗଲେ ।" ଅବଶେଷରେ ଅତି ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ସାମନ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ହାତକୁ ସ୍ଥଳରୁ ଓଟାର ବିଅଣ୍ଡିତ ଦେଖିଲେ ଯେ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଜୀବନ ନାହିଁ, ସ୍ତ୍ରୀ ଢଳି ପଡ଼ିଗଲେ । ପାଠକେ ! ସାମନ୍ତଙ୍କ ମନର ଅବସ୍ଥା ଏତେବେଳେ କିପରି ହୋଇଥିବ, ସହଜରେ ବୁଝି ନେବେ । ଜ୍ଞାନକୃତ ସ୍ତ୍ରୀ ହତ୍ୟା କି ମହାପାପ ! ଅପଣା ଦୁଷ୍ଟତାଦ୍ୱାରା ଯେ ସେ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ହରାଇ ବସିଲେ ଏ ଅନୁତାପ ସାମନ୍ତଙ୍କ ମନକୁ ବିଦଗ୍ଧ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା, ହେବାର ତ କଥା ! ସାମନ୍ତ ଅଜ୍ଞ ହତ୍ୟା କରିବାକୁ ସଂକଳ୍ପ କଲେ, ମାତ୍ର ପରେ ମନେ ହେଲା ଅସ୍ତ୍ରହତ୍ୟା ମହାପାପ, ସୁତରାଂ ସେ ସଂକଳ୍ପ ତ୍ୟାଗ କଲେ । ଅଳ୍ପ ଦିନ ପରେ ସାମନ୍ତଙ୍କ ହିତାର୍ଥ ଫାସାରକ ବିଷୟର ଭାର ଅପଣା ପୁତ୍ର ଉପରେ ଅର୍ପଣ କରି ଗୃହ ତ୍ୟାଗ କଲେ ଏବଂ ସର୍ବଦା "ରାଧା" ଭାବରେ ଉନ୍ମତ୍ତ ହେଲେ । ତ୍ୟାଗୀ ହେଲେ ବୈରାଗ୍ୟ ଜାତହୁଏ ଏବଂ ସାମନ୍ତ ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିବା ପରେ ରାଧାକୃଷ୍ଣ ପ୍ରେମରେ ପ୍ରେମିକା ହୋଇ "ବିଦଗ୍ଧ-ଚିନ୍ତାମଣି" ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରଣୟନ କଲେ ।

"ଯାକ ଅଭିମନ୍ୟ ଜୀବ, ରାଧାଭାବ ଭାବ ବାହାର ଯିତ ଗୋ,
ସତେ ଏ ଭାବ୍ୟ କି ଦେଖାଯିବ ।"

"ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ ସୁତ ଏ ଶ୍ରୀଜ ଭାବରେ ରାଧା ଧ୍ୟାନ କରି ଯା ଯା ବାହାର ଭକ୍ତି ଶ୍ରୀରାଧା ଭାବ । ଦା ହା କହ ସାମନ୍ତ ହିତାର ଜୀବ ।"

"ରାଧାଭାବ ମନ ଯାକ ଅଭିମନ୍ୟ ନ ତେଜୁ ନିଶି ବାସରେ" ଇତ୍ୟାଦି ଉକ୍ତି କବିଦଲ୍ଲୀରୁ ପ୍ରକାଶିତ । ଅଭିମନ୍ୟୁଙ୍କ ମାନସିକ ଅବସ୍ଥା ସହିତ ବିଶେଷ ଭାବ ଖାଇଲାପରି ଜଣାଯାଏ । ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟ ପଣ୍ଡିତେ ଯେଉଁ "ଚକ୍ରବାକ" କବିଦଲ୍ଲୀ ଲେଖିଛନ୍ତି ସେ କଥାର ସତ୍ୟତା କେତେଦୂର କହିପାରୁ ନାହିଁ ମାତ୍ର ପକ୍ଷୀପଶୁ ଶିକାରାଭ୍ୟସ୍ତ ଛତ୍ରିପୁତ୍ର ମନ ସହିମା ଏ ଘଟନାଦ୍ୱାରା ଏତେଦୂର ବିଚଳିତ ହେବା ଅନୁମାନିତ ପସନ୍ଦ ହେଉ ନାହିଁ ।

"ବିଦଗ୍ଧଚିନ୍ତାମଣି" ଉତ୍କଳ ଭାଷାର ଗୋଟିଏ ଅମୂଲ୍ୟ ରତ୍ନ, ଉତ୍କଳ ଭାଷା ଅଭିମନ୍ୟୁଙ୍କ ହସ୍ତରେ କେତେଦୂର ଉନ୍ନତାବସ୍ଥା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲା "ବିଦଗ୍ଧଚିନ୍ତାମଣି" ତହିଁର ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଉଦାହରଣ ।

କବିଙ୍କର " ସୁଲକ୍ଷଣା " ବୋଲି ଅଜ ଖଣ୍ଡିଏ କାବ୍ୟ ଅଛି । 'ପ୍ରୀତ ଚିନ୍ତାମଣି' କବିଙ୍କର ଅନ୍ୟତମ କାବ୍ୟ, କବି ୧୭୫୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।

ବିଦଗ୍ଧଚିନ୍ତାମଣି— ଏଥିରୁ କେତେଗୋଟି ପଦ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ସ୍ୱରୂପ ଦିଆଗଲା ।

"ଘଟେ ଜଳଥିଲେ ଚନ୍ଦ୍ରମା ଦିଶେ,
ଥିଲେହେଁ ତ ଦିଶଇ ଜଳ ଶେଷେ,
ଘଟ ଜଳ ଚନ୍ଦ୍ର ସମସ୍ତ ଥିବ,
ଘଟ ଅଜଳ କଲେ କି ଦିଶିବ,
ଏ ଜାତ ପୀରତି ।
ଭୁସ୍ୱା ଚମ୍ପ ପ୍ରତିବମ୍ବ ବୋଲନ୍ତି । ୨୨ ।
ସାଜରୁ ବୃକ୍ଷ ଯେ ବୃକ୍ଷରୁ ସାଜ,
ଏହି ପ୍ରକାରେ ରତ ପ୍ରୀତ ହେଜ,
ଏ ଦୁହେଁ କେବଳ ଚିନ୍ତିତ ସାକ୍ଷୀ,
ଫଳରେ ସ୍ୱାଦ ଯେଉଁପରି ଲକ୍ଷି,
ଜାତ ଯେତେ ଭାବ ।
ସେହି ପ୍ରୀତସ୍ୱା ଆନନ୍ଦାନୁଭବ । ୨୩ ।
ପ୍ରେମବଳେ ପ୍ରେମୀ ସଦା ଅମୃତ,
ମାଦକୀ ଯେମନ୍ତ ମାଦକେ ମତ୍ତ,
ପ୍ରେତାବେଶୀ ଚେଷ୍ଟା ପ୍ରେତର କରେ,
ପ୍ରେମୀ କର୍ମ କରେ ପ୍ରେମାଧୀନରେ,
ଜିନା ସୁତ ଦୁଇ ।
ସୁସାଧ ସମାନେ ସମ ମଣଇ । ୫୧ ।
ଶାସ୍ତ୍ର ପଶ୍ଚାତ୍ରେ ଥିଲୁ ଜାଣି,
କୋଟି ସୃଷ୍ଟି ଗୁରୁ ବେଣୁପାଣି,
ଯୋଷ୍ଟିଛି ଅନନ୍ତ କୋଟି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ
ଯାର ଅଶେଷ ମହିମା ପୁଣି ଗୋ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ବେନ୍ଦ ପକ୍ଷୀ ।

କଳ କଳେ ମୋତେ କର ସାକ୍ଷୀ । ୨
ଈଶ୍ୱର ଅନନ୍ଦଦାୟକ ପ୍ରୀତ,
ଖ୍ୟାତ ସାକ୍ଷାତ ଅଦ୍ଭାବଳା ମୂର୍ତ୍ତି,
ଛନ୍ଦଳା ସମ୍ବନ୍ଧଳା ବ୍ୟାପ୍ତି ସ୍ୱାତ,
କାର୍ଯ୍ୟ କାରଣ ମୂଳ ହେତୁ ବୃତ୍ତି ।
ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ହୃଦତେ ।
ସମ୍ବନ୍ଧ କଳେ ନାନା ମୂର୍ତ୍ତି ଧରେ । ୨ ।"

କବିଙ୍କ ବାଦ୍ୟ ଗୀତ ଓ ତତ୍ରେଇ ଗୀତରୁ କେତେଗୋଟି ପଦ ଏଠାରେ ଦିଆଗଲା ।

"ସାମାନ୍ତ ସ୍ୱାରଭୂମିରୁ ଧରିବ
ଉତ୍ତମ ଲକ୍ଷଣ ଚିହ୍ନି ରଖିବ
ପୁଅ ସବୁ କର ପ୍ରତିପାଳିବ
ଭସ୍ମ ପରସ ତା ଦେହରୁ ଯିବ
ତେତେବେଳେ ଯାଇ
ସଧାଇବ ଦଶ ଭୋକ ଭଖାଇ ।
ଜରଣ୍ଡି ମାଛ ଅକୃତ ହୋଇବ
ମୋତପନ୍ତ ପଣି ବରଜୁଥିବ
କାଳ ଗୋଡ଼ ପେଟ ମୁଣ୍ଡି ଅ ଜାତ
ତେଣା ମୂଳେ ପକ୍ଷୀ ପନ୍ତ୍ରକ ପନ୍ତ
ଦେଖ ଏ ଚଢ଼ାଇ
ସହଁ ଇଚ୍ଛା ତହଁ ଦିଅ ଲଢ଼ାଇ ।
ଲମ୍ବ ଲଙ୍ଗୁଡ଼ିଅ ରଙ୍ଗ ପାଟିଅ
ବଡ଼ାସି ଗୋଡ଼ିଅ ସରୁ ଅଣ୍ଟିଅ
ଲଞ୍ଜ ବହଳିଅ ଡ଼େଣା ପାଟିଅ
ଭଣ୍ଡି ପାଚଳିଅ ଭଳା ବେଢିଅ
ଏମନ୍ତ ଚଢ଼ାଇ ।
ପେଟି ଥିଲେ ଗୁଣ୍ଡେ ଦିଅ ଛଡ଼ାଇ ।
ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ ସାମନ୍ତ ନାମ ସତ
ଦାଦଛୁର ତାଙ୍କ କେତେକ ମାନ
ଯାହାଙ୍କ ଧନ ପେଟେ ଲୁହାପାତ
ଗଜ କଣ୍ଟ ଥିଲେ ଧରି ଦନ୍ତ
ଏତେ ବଳବନ୍ତ
ବହନ୍ତି ଦୁରଶ ପଳିଅ ଭୁନ୍ତ ।

ରସବଙ୍ଗ—ଏ କାବ୍ୟ ଖଣ୍ଡି ସାମନ୍ତ ସିହାରଙ୍କ ଲେଖା । ଲାବଣ୍ୟବଙ୍ଗ ଅନୁକରଣରେ "ରସବଙ୍ଗ" କାବ୍ୟ ଲେଖା ହୋଇଛି । ଲାବଣ୍ୟବଙ୍ଗର ଘଟଣାବଳୀ ଯେପରି ରସବଙ୍ଗର ଘଟଣାବଳୀ ଠିକ୍ ତଦ୍ରୂପ । କାବ୍ୟଟି ଶୃଙ୍ଗାର ରସାତ୍ମକ ଲେଖା ଏବଂ ଗ୍ରନ୍ଥ ଦରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଅଙ୍ଗଦେଶ ରାଜା କୀର୍ତ୍ତିବନ୍ତ, କୀର୍ତ୍ତିବନ୍ତଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନାମ ଦ୍ରିଭଦ୍ରମା ଏବଂ ତାଙ୍କ ଦୁହିତା ରସବଙ୍ଗ । ରସବଙ୍ଗର ସ୍ୱୟଂବର ବିଷୟ ଏ କାବ୍ୟରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି, ଏ କାବ୍ୟରେ ଋତୁବର୍ଣ୍ଣନା ଅଛି ।

ବର୍ଷାଋତୁ—"ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ଦୋଣା ସର୍ଦ୍ଧିକଷ୍ଟରେ,
ଚଞ୍ଚଳା ନାଟ କରେ ଚହଟେଙ୍କେ
ଝଞ୍ଝା ପବନେ ପଲ୍ଲବ ଚଳନ,
ଜଳୁଅଛି ଜ ଅଙ୍ଗ ଉଷେପଣ
ଷଡ଼ଜ ସ୍ୱରରେ ।
କେକା କେକୀ ରାଗ କଲେ ମୁଦରେ ।

ଶରତ୍—ଶରଦରେ ମାରଦ ବଣଦ ପ୍ରସ୍ତୁ
ଜଳ ଜଳଜ ନଭ ନିର୍ମଳ ଅଛି ଯେ ।
ମୂଳ କାଶ କୁସୁମ ବିକାଶ ହେଲେ
ଦନ୍ତଅବଳୀ ଲୋଧ୍ର ତରୁ ବହୁଲେ ଯେ । ୧ ।
ତ୍ରିନେତ୍ର ପନ ହେଲେ ଅତ ସମସ୍ତ
ପୁରେ ପୁରେ କୁମାରୀ ଗୀତ ବହୁତ ଯେ ।
କେଦାର ପକ୍ଷ ଦେଖି ଅଳିକ ଜୀର
ପଦ୍ମେ ତୋଷିଲେ ଦେବୀ ଅବନୀଶ୍ୱର ଯେ । ୧ ।

ହେମ—ଏହିଲ ହେମ ଋତୁ ମହା ମନୋରମ ଜାତ କଲ ବହୁପରି, ପରାଣୀମାନେ ଅରୁଣି ହେଲେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶସ୍ୟ ଲାଭ ପାଇ କରି, ଦିନ ଖୀଣରୁ ଦିନ ଖୀଣ ହୋଇଲେ ଗୀତ ଗ୍ରୀତ ଅସମରେ । ତେଜିଲେ ଉତ୍ତର ଗମନ ଭଜିଲେ ହଂସ ଗତ ଦକ୍ଷିଣରେ ।

ବସନ୍ତ—ଏ ଅନ୍ତେ ଚିତ୍ରତ ଶୁଣ ହେ ଧୀମନ୍ତ ବସନ୍ତ ଋତୁ ହେଲା ଅସି । ଜନ ମାନସ ମହାସୁଖ ରାଶି । ଦକ୍ଷିଣ ଅଳନ ପଛବାଇ ଦେଲା ବିଟପିମାନଙ୍କୁ ରସି ହେ । ସୁଜନେ । ନିଜ ଯୁବତୀ ଜବ ପୁଷ୍ପବତୀ । ହେଲା ଶୁଣି ଯେମନ୍ତ କାନ୍ତ ମତ । ଅଶା ଅଗୁର ସେପରି ଦିନଦିନ ବଢ଼ାଇଲେ ଭୁଙ୍ଗପନ୍ତ ହେ । ସୁଜନେ ।

ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପ ଭ୍ରତ ଖଣ୍ଡରେ । ଉତ୍କଳ ଦେଶର ମଧ୍ୟରେ ॥
ଶ୍ରୀ ସାଜନଗ୍ର ସର୍ଦ୍ଧ କଟେ । ଏହାର ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ତଟେ ॥
ଛତ୍ରିଶ୍ରୁବଂଶ କୀର୍ତ୍ତିବର । ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ ସାମନ୍ତ ବର ॥
ମୁ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ କୁମର ତାଙ୍କର । ଦ୍ରୋଷ୍ଠା ସାମନ୍ତସିହାର ॥
ମୋ ନାମ ସତ ଅଭିମନ୍ୟୁ । ମୋ ପ୍ରାଣପତି ନନ୍ଦସୁନ୍ଦ ॥
ଶ୍ରୀଗାର ଦେଶର ନୃପତ । ନିବ ଷର୍ଣ୍ଣ ଅଙ୍କେ ସମାପ୍ତି ॥"

କବି ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଭପର ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି ଦେଖନ୍ତୁ,

ଜନ୍ମ କନ୍ମ ଅସ୍ତାଚଳ ଭଜିଲେ ।
ରଙ୍ଗ ଛବିକ ବେଗେ ପ୍ରକାଶିଲେ ॥
ଗୋତ୍ର ଜ ରଙ୍ଗ ଛବିକ ଟେକାଇ ।
ବୋଲେ ନ ରଖିବ ଗୋତ୍ର ବଢ଼ାଇ ॥

Digitized by srujanika@gmail.com

କି ଅବା ସନ୍ଧ୍ୟା-ବନ୍ଦୁର ଲଲାଟେ ।
ସିନ୍ଦୂର ବିନ୍ଦୁ ଅଛି ଝଲମଟେ ॥
ସର୍ଦ୍ଦାଳକ ଅଣ୍ଡ ଦେଖାଇ ଭସେ ।
ତନ୍ଦ୍ରେ ଅନ୍ଦଗଣକୁ ପ୍ରକାଶେ ॥
କି ଦିବସ-ତରୁରେ ପାଚିଛି ଫଳ ।
ତମ ଏ ସେନ୍ଦ କରୁଛି ଜଳ ॥
କି ଅବା ନିଶାଳଳୀ ପତଙ୍ଗ ।
ହେତୁରୁ ଅଙ୍ଗେ ବ୍ୟକ୍ତ ଭକ୍ତ ରଙ୍ଗ ॥

କବିଙ୍କର "ପ୍ରେମଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ଓ ସୁଲକ୍ଷଣା" ପ୍ରଭୃତି ଅନ୍ୟ କେତେ ଖଣ୍ଡି ଗ୍ରନ୍ଥ ଅଛି ।

କବିଙ୍କ ଭାଷା ସରଳ ଓ ସୁମଧୁର ଏବଂ ସୁନ୍ଦର ଭାବଗର୍ଭକ । କବିଙ୍କ "ବିଦଗ୍ଧ-ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି" ସର୍ବାପେକ୍ଷା ଉତ୍କୃଷ୍ଟ । "ବିଦଗ୍ଧ ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି" ଭକ୍ତିରସାମୃତରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ବିଦଗ୍ଧ-ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ପାଠକଲେ ଭକ୍ତ ହୃଦୟ ବିଗଳିତ ହୁଏ ଏବଂ ଅନନ୍ଦାଶ୍ରୁ ବିଳଚିତ ହୁଏ । ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଛତ୍ର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଅମୂଲ୍ୟ ରତ୍ନ ସ୍ୱରୂପ । କବି ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଛତ୍ରର ମାହାତ୍ମ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି ମାତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣନା ଗୁଡ଼ିକରେ କିଛି ମାତ୍ର ଅତିଶୟୋକ୍ତି ନାହିଁ । ଏକ ସ୍ଥାନରେ କବି କହିଛନ୍ତି ।

"ଧୀର ରଙ୍ଗ ହୃଦ ପଦ୍ମ ମିହିର
ରସିକ ରସ ରତନ ଭଣ୍ଡାର
ଶ୍ରାବକ ପ୍ରେମ ବଣିଜ ପସର
କାମୀ କାମଦା ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ପର
ଏଛନ୍ଦ ସରମା
ପ୍ରୀତି ଅନନ୍ଦ ସିନ୍ଧୁକୁ ଚନ୍ଦ୍ରମା ।"

ଏସବୁର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ଅଛି ମାତ୍ର ଅର୍ଥ ସ୍ଥାନରେ ସାର୍ଥକତା ଲାଭ କରିଛି । ବଙ୍ଗ ଭାଷାରେ ଅନେକ ଭକ୍ତି ଗ୍ରନ୍ଥ ଅଛି ମାତ୍ର ବିଦଗ୍ଧ-ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ଚାଟରେ ପଦ୍ୟ ନାହିଁ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ ।

କବି ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ ପଟ୍ଟନାୟକ—ଏ କବି ଶାଳବାହାନ ଅବ୍ଦ ୧୭୦୭ ରେ ଅଷାଢ଼ ମାସ ଶୁକ୍ଳ ପ୍ରତିପଦ ଦିବସରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରି ୧୭୭୮ ଅବ୍ଦରେ ମାନବଲୀଳା ସମ୍ବରଣ କରିଥିଲେ । ଗୋପାଳଙ୍କ ଜନ୍ମ ସ୍ଥାନ ପାରଳାଖିମୁଣ୍ଡି, ମାତ୍ର ଏହାଙ୍କ ପୂର୍ବ ପୁରୁଷଙ୍କ ଆଦି ଘର ଯାଜପୁର । କବି ୧୭୧୫ ଅବ୍ଦରେ ଖଡ଼ିପାଠ ଶେଷକରି ବ୍ୟାକରଣ ଅଭିଧାନ ପଢ଼ା ଆରମ୍ଭ କଲେ ଏବଂ ସେ ପାଠ ୧୭୨୭ ଅବ୍ଦରେ ଶେଷ ହେଲା ।

ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ବୈଷ୍ଣବ ଓ ଭକ୍ତ ଥିଲେ । କବି ରାଜାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଉତାଡ଼ିତ ହୋଇ ବ୍ରହ୍ମପୁରଠାରେ ବାସ କରିଥିଲେ । ପରେ ପୁଣି କବିଙ୍କ ଗୁଣ ବୁଝିପାରି ରାଜା ତାଙ୍କୁ ଘରକୁ ନେଇଗଲେ । କବିଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ନାମ ବନବାସୀ ଏବଂ ମାତାଙ୍କ ନାମ ଲଳିତା ଦେବୀ ଥିଲା ।

କବି ବଡ଼ କାବ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ଲେଖି ନାହାନ୍ତି ସତ, ମାତ୍ର କବି ଅନେକ ଓଡ଼ିଆ ସଙ୍ଗୀତ ରଚନା କରି ଯାଇଛନ୍ତି । ଏହାଙ୍କ ସଙ୍ଗୀତମାନ ଭକ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ, ସୁଲଳିତ, ଭାବଗର୍ଭକ ଓ ସରଳ । କେତେଗୋଟି ପଦ ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଦିଆଗଲା ।

"ଦଖରୁ ଶିଖ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତେ । ଅଳି ସାଜିଲେ ବେଶ ଭୁଇତେ ।
ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ ପୁରତେ । ସେତେଗଲା ଲାଗ ବସ୍ତ୍ରରେ ॥
ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ ଭଣେ । ତୋର ଗୁଣ ସ୍ମରଣେ ।
ମାନସେ ଅନୁକ୍ଷଣ ରହୁଛିରେ ।
ପାଣି ଚୋରକ ଚୁତ କରି ସେ ଦିଇସେବଲ୍ଲି ବୋଲୁ ମୁଁ ।
ଜାଣି ସେବକ ବୋଲି ସେବକାନ୍ତରେ
ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ କହିଲ ॥
କୂଟ କପଟ ନଟ । ଅଷ୍ଟାଦଶଲୀ-ଚଟ,
ବଟିଅଛ ମୋ ଅଗେ ଗୁଟି କହ ନା ।
ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ ସେ କାଳେ ଧୀରେ ଭାଷେ,
ଦେଖି ବସିଛନ୍ତି ପୁଷ୍ପ ବାଟୀରେ ।
ଗୋପାଳ କୃଷ୍ଣ ଭାଷିତ ଜାଣି ସଙ୍ଗିନୀ,
ଭଙ୍ଗିତ କଲା ଦୋଷ ଭେଦିଛି ମରମକୁ ଗୋ ।
ମନେ ପଡ଼ୁଛି ଯେ ସେହି ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖ ।
ପାଶୋରିବା ପାଇଁ କେତେ ହେଲେହେଁ ବିମୁଖ ।
ନିଟିଳ ଅଳକାବଳୀ, ଗଣ୍ଡମଣ୍ଡଳରେ ଝଳ ।
ନାସା ପୁଟର ଦ୍ୱିରଦ ମୁକୁତା ମୟୂଖ ॥
ମୋହନ ମାଧୁରୀ ଦେଖିଥିବା ନାରୀ,
ନିଦ ସିତ କି ଅନ୍ତରେ ସେ । ଧ୍ରୁ ।
ଦୃଷ୍ଟି ପାତଠାରେ, ଅନୁବ୍ରତ ରେ,
ଛବି ଦିଶିବ ତାହାରରେ ।
ପାଶକୁ ଅସିଲା ପର ଲାଗୁଥିଲା,
ହସି ହସି ବଂଶୀଧାରୀ ରେ ॥
କୃଷ୍ଣ ବୋଲି କେଣେ ଡାକିଲେ ଗୋ ଏଣେ
ଶୁଣିଲେ ପୁରୁ ବାହାର ରେ ।
ଗୁରୁ ଦିବକୁ ଗୃହିଲେ ଅମୋଦରେ ହୋଇ
ଯାଉଥିବ ଘାର ରେ ॥
କେତେ ସହ ନାହିଁ କେତେ ଦେବ ତାଙ୍କୁ
ତା ପ୍ରୀତ ପାଇଁ ଜୁହାର ରେ ।
ସବୁ ବରତ କରିବ ବୋଲୁଥିବ ପାଇଲେ
କୁଣ୍ଡ ବିହାରୀ ରେ ॥
ପ୍ରିୟ ସଖି ଠିଠିକଲେ କେ କାହାର ଗୋ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦସ୍ୟୁ ଦାସ—ଏ କବି ଅନନ୍ତ ସାଗର ଗୀତା ନାମକ ଖଣ୍ଡିଏ ପୁସ୍ତକ ରଚନା କରିଛନ୍ତି, ପୁସ୍ତକର ଓ କବିଙ୍କର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ପରିଚୟ ନିମ୍ନରେ ଦିଆଗଲାର ।

"କହଇ ସ୍ତନ ଦସ୍ୟୁଦାସ । ସନ୍ତ ଚରଣେ କର ଅଶ ।
ଏ ଗୀତା ଅନନ୍ତ ସାଗର । ଭବସିନ୍ଧୁକୁ ସେତୁପାର ।
ଜ୍ଞାନିଙ୍କ ଜ୍ଞାନ ଚକ୍ଷୁ ଏହା । ଏ ଶାସ୍ତ୍ର ପଢି ଜ୍ଞାନ ପାଇ ।
କୋଦଣ୍ଡା କାଳର ବନ୍ଧରେ । ଦୁଇ ପରଗଣା ଭେଦରେ
ଏଥିରେ ମୋହର ନିବାସ । ପରମ ହଂସ ପଥ ଶୋଷ ।
ଏ ସ୍ଥାନ ପରମ ପବିତ୍ର । ଗୁପ୍ତରେ ଅଛି ଗଦା ଷେତ୍ର ।
ଏହି ହେତୁରୁ ଅଙ୍କା ହେଲା । ପୁରୁଷ କର୍ଣ୍ଣରେ ଶୁଣିଲା ।
ତେଣୁ ମୁଁ ଲେଖିଲି ଏ ଗୀତା । ଅନନ୍ତ ସାଗର ପବିତ୍ର ।
ବାର ଚତୁଷଷ୍ଟି ଅଙ୍କରେ । ଜଗନ୍ନାଥ ଦୋଷ ଯାଇବାରେ ।
ଏ ଗୀତା ହୋଇଲା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ । ସୁଜନେ ମୋ ଦୋଷ ନ ଦେଇ ।
ଶାଖା ମୋ ଅଭିଧ୍ୟ ଅନନ୍ତ । ଯା ନାମେ ଭବଭୟ ହତ"

ଏଥିରୁ ଜଣାଯାଏ ଏ କବି ପଞ୍ଚଶାଖା ଅନନ୍ତଙ୍କ ଶିଷ୍ୟଥିଲେ ।

ଜଗକାର ଦାସ—ଏ କବି ଜୁମର ସଂହିତା ନାମକ ପୁସ୍ତକ ଲେଖିଛନ୍ତି । ଏଥିରେ ଅଚ୍ୟୁତ ଓ ଜଗକାରଙ୍କ କଥୋପକଥନ ଭଗବତ ବୃତ୍ତରେ ଲେଖାଅଛି ।

ଓଁକାର ପଦଷ୍ଟ ଜୁମର । ଇକାର ପଦଷ୍ଟ ଅମର ।
ଓଁକାର ଡାହାଣ ପଦହଁ । ଇକାର ବାମ ପଦ କହ ।"

କେତେକ ଅଂଶ ଚତ୍ରଦ ଅକ୍ଷର ବୃତ୍ତରେ ଲେଖାଅଛି ।

"ଅଖଣ୍ଡଳା ଲିଗିଛି ଏ ଦେହ ବହିଅଛି
ବୋଲେ ଜଗକାର ଏହା କହ ଦେଲୁଁ ବାଛି ।"

ଦୁଇ ଅଣ୍ଟୁରେ ଦୁଇ କଳା, ମଳ ଦ୍ୱାରରେ ଏକ କଳା, ନାଭିରେ ଏକ, କଣ୍ଠରେ ଏକ, ଲଲାଟ ଉପରେ ଦୁଇ, ନାସିକାରେ ଏକ ବ୍ରହ୍ମକଳା ।

"କର୍ଣ୍ଣକୁ ନାଦ ମୁଣ୍ଡା କହ । ଶବ୍ଦଟି ତହିଁ ବାହାରଇ
ସେହିଟି ବ୍ରହ୍ମରନ୍ଧ୍ର ସ୍ଥାନ । ଅଚ୍ୟୁତ ତହିଁ ଦିଅ ମନ ।
ଏହି ମନ ଗୋଟିକ ଯେ ସ୍ୱର୍ଗ ନର୍କ ହୋଇ
ଏହି ମନ ଗୋଟି ସିନା ବୈଷ୍ଣବ ବୋଲାଇ ।
ଯେତେବେଳେ ଏ ଜୀବର ଅଶକତ ହୋଇ
ଇନ୍ଦ୍ରା ଚଲିବେଳେ ଅଶକ୍ତେ ପଡ଼େ ଶୋଇ
ତେତେବେଳେ ଜୀବ ବ୍ରହ୍ମକାଳଅ ଦିଅଇ
ସେହିଠାରେ ଚକମାନ ଅଟକି ରହଇ ।
ତେଲ ଦେଇ ଚକକୁ ମୋଡ଼ଇ ଯେତେବେଳେ
ଘଡ଼ ଘଡ଼ ଶବଦ କରଇ ତେତେବେଳେ ।
ତାହାର ନାମଟି ନାଥ ଦୁଗୁଡ଼ ଅଟଇ
ଯେତେ ଡ଼ାକୁଥିଲେ ନାଥ କେହେ ନ ଶୁଣଇ ।
ସଜଡ଼ା ସରଲେ ଜୀବ ହୁଙ୍କାର କରଇ ।
ଏକ ଡ଼ାକକରେ ରଥ ତଳେ ବେଗ ହୋଇ ।"

କବି ଏ ଶରୀରକୁ ଗୋଟିଏ ରଥ ସହିତ ତୁଳନା କରିଛନ୍ତି । ସୁତରାଂ ଏପରି ଉପମା ଦିଆଯାଇଛି ।

ଭୀମାର୍ଜୁନ—ଏ ଜାତିରେ ଦୈବଜ୍ଞ ଥିଲେ, ମାତ୍ର ସର୍ବସ୍ୱଗ ଜାତ ବିଗ୍ରହ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଯେ ତାଙ୍କୁ ଆରାଧନା କଲା ସେ ତାର ବଶୀଭୂତ ହୁଅନ୍ତି । ଉତ୍କଳରେ ଅନେକ ନୀଚ ଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ ଲୋକେ କବିତା କରିପାରୁଥିଲେ, ଏହାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ବିରଳ ନୁହେ । ସେଉଁଦେଶର ନିମ୍ନ ଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ ଲୋକେ କବିତା କରିପାରୁଥିଲେ ସେ ଦେଶରେ ବିଦ୍ୟାଚର୍ଚ୍ଚା କିପରି ଭାବରେ ପ୍ରଗ୍ରହିତ ହୋଇଥିଲା ତାହା ସହଜରେ ଅନୁମେୟ । ଏ କବି ନାନାବୃତ୍ତ ଓ ରାଗ ସମନ୍ୱିତ "କପଟଯାଗା" ନାମକ ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରଣୟନ କରିଥିଲେ । ମହାଭାରତାନ୍ତର୍ଗତ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ସହିତ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କ କପଟ ପଶା ଖେଳ ଏ ପୁସ୍ତକର କର୍ଣ୍ଣିତ ବିଷୟ । ଗ୍ରନ୍ଥର ଭାଷା ସରଳ ଓ ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ।

"ଦୁଃଶାସନ ବୋଲେ ମାତ ପ୍ରଥମେ ଧର୍ମଙ୍କ ସ୍ତୁତ
ହାରିଲେ ସମସ୍ତ ଘର ଧନ ଭଣ୍ଡାର,
ଦ୍ୱିତୀୟରେ ଦିଡ଼ କରି ଦଣ୍ଡ ଦିହାସନ ହାରି
ତୃତୀୟେ ହାରିଲେ ଭୀମ ଭୀମ କୁମର
ଚତୁର୍ଥେ ହାରିଲେ ଅର୍ଜୁନ
ପଞ୍ଚମେ ହାରିଲେ ମାଦ୍ରୀ ମାଦ୍ରୀ ନନ୍ଦନ ।—

ଭକ୍ତଦାସ—ଏକବିଙ୍କ "ମଥୁରା ମଙ୍ଗଳ" ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜଣା । ଏ କାବ୍ୟର ଭାଷା ଅତି ସରଳ, ସୁଲଳିତ ଓ ସୁବୋଧ । ଅଗେ ଗୃହଶାଳାରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ଥିଲା । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଗୋପରୁ ମଥୁରାକୁ ଯିବା ବିଷୟ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥରେ କର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି । ଭାଷା କିପରି ସରଳ ଓ ସୁଲଳିତ ନିମ୍ନଲିଖିତ କେତେଗୋଟିରୁ ବୁଝିପାରିବେ ।

"ତୁମ୍ଭ ସନ୍ତେ ସନ୍ତେ ଜୀବ ଯିବ ।
କାହିଁପାଇଁ ଏ ପିଣ୍ଡରେ ଥିବ ।
ଯାହା ବାହା ସାହା ପାଇ ବନ୍ଧୁଥିଲୁଁ ସେହି
ଯେବେ କଂସପୁର ଯିବ ହେ ମୋହନ ।

କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ବେଶ କରି ସୁଦାମା ମାଳୀ
ଶିରେ ଖଞ୍ଜିଲା ନେଇ କେତକୀ କଳି
ଅଣେ ତ କେଶ ରାହୁ ରସନା ଗୁଳି
ମୁଖ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଅବା କି ଦେବ ଗିଳି ଯେ ।"

ଅଚ୍ୟୁତ ଦାସ—ଏ କବି ଶୂନ୍ୟସଂହିତା, ଜ୍ଞାନ ଗୀତା ଲେଖିଛନ୍ତି । ଏ କବି ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦଙ୍କ ସମସାମୟିକ ଅଟନ୍ତି ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ନିମ୍ନଲିଖିତ କେତେଗୋଟି ପଦ ପୁସ୍ତକରୁ ଉଦ୍ଧାର କରି ଦିଅଗଲା ।

"ତେଜଣ ଈଶ୍ୱର ବାଳସ୍ତ ପଥର
ପୂଜ ବୋଲ୍ ରାମଦେବ
ଅଲକ୍ଷ୍ମୀକ ଦର- ପ୍ରୀତ୍ୟା ପ୍ରାପ୍ତେ କର
ଘେନିଲେ କ ଦୁଃଖ ଯିବ ।
ଘୋର କଳି ଯୁଗ ସ ଗଲ ତରଙ୍ଗ
ଚିତ୍ତସ୍ଥା ହୋଇଛି ସର୍ବ ।
ଦୁଷ୍ଟ ଜନମାନେ ଚସାର ସମାନେ
କ୍ରୀଡ଼ା କରୁଛନ୍ତି ତହିଁ ।
କାଳ କଲ୍ପିତ ଧରଣ ସ୍ୱସ୍ତ
ଚହିଛି ଗୁପତ ହୋଇ
ପଡ଼ିଲେ ତା ଦାଉ ମାରିବେ ଅଉ
ଉପାସ୍ତ ତୁମ୍ଭର ନାହିଁ ।
କୃଷ୍ଣ ଭକ୍ତି ନାବ ଥିଲେ ଭବାର୍ଣ୍ଣବ
ଲଙ୍ଘିବା ଅଟେ କିଞ୍ଚିତ
ଟାକୁ ଦୁରେ ଏଡ଼ ମୋହ ଜଳେ ବୁଡ଼
ଅଜ୍ଞାନେ ହେଉଛ ଗତ ।
ସବ ଜୀବେ ସାର ନର କଳେବର
ମର୍ତ୍ତ ନିସ୍ତାରଣ ଗତ ।
ପାରଲେ ଗୋବିନ୍ଦ ଚରଣାରବିନ୍ଦ
ଠାରେ ଜନେ ଦିଅମତ ।

ଏହି ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦଙ୍କ ଶିଷ୍ୟଥିଲେ ।

ସାଳବେଣ୍ଟ ଦାସ—ଏ କବି ରାଧାକୃଷ୍ଣ ଲୀଳାମୃତ ନାମକ ଗ୍ରନ୍ଥ ଭାଗବତ ବୃତ୍ତରେ ପ୍ରଣୟନ କରିଛନ୍ତି ।

" ଶିରେ ଶୋଭିତ ଶିଖିଚୂଳ
ବନ-କୁସୁମେ ଶୋଭେ ମାଳ ।
ପୀତବସନ କଟୀ ମାଝେ
ଅତ ଗୋଟିଲ ଅଙ୍ଗେ ସଜେ ।
ଉରେ ଲମ୍ବିତ ବନମାଳ
କଙ୍କଣ କଙ୍କିଣୀର ଗୋଳ ।"

ଭୁବନେଶ୍ୱର କବିଚନ୍ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ନାମ ହରିକୃଷ୍ଣ ପାଠୀ । କବିଙ୍କ ଜନ୍ମ ସମୟ ଶାଳିବାହନ ଅବ୍ଦ ୧୬୬୮ ଫାଲ୍ଗୁନ କୃଷ୍ଣ ଦଶମୀ ବୁଧବାର ବୃଷଲଗ୍ନ ଏବଂ ମୃତ୍ୟୁ ସମୟ ୧୮୧୪ ଶକାବ୍ଦ ଭାଦ୍ର କୃଷ୍ଣ ସପ୍ତମୀ ରବିବାର । କବିଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ବ୍ରହ୍ମପୁର ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ହସ୍ତିଳ ଗ୍ରାମ । ଏହାଙ୍କ ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଆଦିମ ବାସ ସ୍ଥାନ ଗଡ଼ ତିରିଅଣ ଥିଲା । ଦାମୋଦର ମିଶ୍ର ନାମକ ଏହାଙ୍କ ପୂର୍ବ ବଂଶଧର ତଦାନୀନ୍ତନ ତିରିଅଣ ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଭଜନ ହୋଇ ରାଜ୍ୟରୁ ବିତାଡ଼ିତ ହୋଇଥିଲେ । କବିଙ୍କ ମାତାଙ୍କ ନାମ କୃଷ୍ଣପ୍ରିୟା ଥିଲା । କବିଙ୍କ ପିତା ଜଣେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଭକ୍ତ ଥିଲେ ଏବଂ ମାତା ସାଧ୍ୱୀ ଓ ପତିପରାୟଣା ଥିଲେ । କବି ମଧ୍ୟ ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀଥିଲେ । ତାଙ୍କ ନିମ୍ନଲିଖିତ ପୁସ୍ତକମାନ ରଚନା କରିଥିଲେ ।

୧-ବୈଦେହୀଶ ବିଳାସ ଅନୁକରଣରେ ସଳାର ନିୟମରେ ସୀତେଶ ବିଳାସ ।

୨-ବିକାର ନିୟମରେ ୧୨ ଛନ୍ଦ ରାସୁଦେବ ବିଳାସ ।

୩-ଭକ୍ତଙ୍କ ଚିତ୍ରକାବ୍ୟ ବନ୍ଧୋଦୟ ଅନୁକରଣରେ ୮୪ବନ୍ଧ ଶୈଶ୍ଚ ୧୨ ଛନ୍ଦ ପ୍ରବନ୍ଧ ରତ୍ନମାଳା ।

୪-ଶିବରାମ ଜଣାଣ, ୫-ଚରିତ୍ରବୃତ୍ତ, ୬-ଚୌପଦୀ ରତ୍ନ, ୭-ଚୌପଦୀମାଳା, ୮-ରସଲୀଳା, ୯-ଦଶପଦୀ, ୧୦-ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବିଳାସ, ୧୧-ରାମାୟଣ ଚୂଡ଼ାମଣି ୧୨-ରାଧାମାଧବ ବିଳାସ ୧୩-ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ ପଦ୍ୟ, ୧୪-କୋଳ ବିଳାସ ଲୀଳା । ୧୫-ଶ୍ରୀଳବାସ ଦୀପିକା ଅନୁବାଦ ୧୬-ଜାତକ ପ୍ରକରଣର ପଦ୍ୟାର ଅନୁବାଦ ଓ କଟକାଷ୍ଟ ଗ୍ରାମ ନିବାସୀ ଦ୍ୱାମ୍ବର ରାଜ ବଂଶର ବଂଶଧର ଶ୍ରୀଷଣ୍ଢିପ୍ରବର ଦେବ ବାସୁଦେବ ଶରଣ ଭକ୍ତ କବିଙ୍କୁ କୁଶଳ ଓ ପାଟ ଦେଇ କବିଚନ୍ଦ୍ର ଉପାଧିରେ ଭୂଷିତ କରିଥିଲେ ।

"ଯେବେ ଗୁରୁ ଲଗ୍ନକୁ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ନ ଦେଖିବେ ।
ଅଥବା ଚନ୍ଦ୍ରର ବିରେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିବେ ଯେ
ବୃହସ୍ପତି ନ ଦେଖିବେ ଚନ୍ଦ୍ରଯାପଯୁତ
ରବି ସନ୍ନିତରେ ଥିଲେ ପରସ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଜାତ ଯେ ।
ବୃନ୍ଦାର କରେ ବୃନ୍ଦାର କରେ ବନ୍ଦିତ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ
ବିପତିତରେ ବି-ପତିତରେ ଦେବାର କ ଶୋଭନ ।

ରେବତୀ ନକ୍ଷତ୍ର ବତିଶ ଜାଣ
ବତିଶ ଲକ୍ଷଣିରେ ଏ ପ୍ରମାଣ ।
ବିବାହ କଲେଟି ଏ ନକ୍ଷତ୍ରରେ
ଯେତେଟି ସଂଖ୍ୟା ତେତେ ବରଷରେ
ଶୁଭେ ଶୁଭଫଳ । ଅଶୁଭେ ଅଶୁଭ ଫଳଦ ଭଳ ।
ଗୁରୁର ଅଦ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ଦାନ କାଳରେ
ଛଡ଼ିଲେ ସୃଷ୍ଟି ଗୁରୁ ଗୁରୁନାଯୁକ ମରେ ଯେ ।
ଜୀବାବସ୍ଥ ହୋଇଲେ ସୂର୍ଯ୍ୟାକର୍ଷଣେ
ବଡ଼ ରୋଗ ହୁଅଇ ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରମାଣେ ।
ମିଥୁନ୍ ଲଗ୍ନ ଭୁଲ ଲଗ୍ନ ଯେବେ
ବିବାହ କଲେ କନ୍ୟା ସାଧ୍ୱୀ ତେବେ ।

ସ୍ୱଚ୍ଛେ ଥିଲେ ଗ୍ରହପନ୍ତ । ଶେଷବଳୀ ଯେ ବୋଲନ୍ତି, ମୂଳ ତ୍ରିକୋଣ ସ୍ୱସ୍ତହେ । ମଧ୍ୟମ କଣ୍ଟହ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

କାଣ୍ଡୁ ଦାସ—ଏକ "ରସରସାମୃତ" ନାମକ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିଥିଲେ । ସେଥିରେ କବି ଅସ୍ପ ପରିଚୟ ଦେଇଛନ୍ତି ।

"ସେ ରଘୁନାଥ ମହାପାତ୍ର । ବ୍ରାହ୍ମଣ ବଂଶରେ ପବିତ୍ର
ବଶିଷ୍ଠ ଗୁଳ ଶିଷ୍ଟ ସୋମ । ମୁଁ ତାଙ୍କ ଅଟଇ ନନ୍ଦନ
ନଳାନ୍ଦ୍ର ପଶ୍ଚିମ ପାଶର । ଉତ୍କଳ ଦେଶେ ଜନ୍ମ ମୋର
ସଜ୍ୟର ଧର୍ମ କୋଟ ନାମ । ମଙ୍ଗଳ ପୁର ଗ୍ରାମ ନାମ ।
ସଜ୍ୟର ଅଟଇ ସେ ପାଟ । ଗ୍ରାମମାନଙ୍କରେ ସେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।
ଅତି ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଅମ୍ଭେ ତହିଁ । ସେ ଯେ ଅମ୍ଭର ଜନ୍ମଭୂଇ ।
ନରେନ୍ଦ୍ର ମୁକୁନ୍ଦ ଦେବଙ୍କ । କୁଶଳ ପଞ୍ଚଦଶ ଅଙ୍କ ।
ଶ୍ରାବଣ ମାସାଦ୍ୟ ପକ୍ଷରେ । ଏକାଦଶମୀ ରବିବାରେ
ଜନମ ସପ୍ତଦଶ ପୂର୍ଣ୍ଣେ । ମୋର ଜନମ ଶୁଭ ଲଗ୍ନେ ।
ବିଂଶ ଅବଦ ବୟସ । କାଳରେ ଏଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରକାଶ ।
ଭବ ସଂସାର ଜନ ହିତେ । ଶୁଣି ହରଷ ଲଭ ଚିତ୍ତେ ।
ଶ୍ରୀ ଦିବ୍ୟସିଂହ ଦେବଗଜେ । ଗଜପତିଙ୍କ ଶୁଭ ରାଜ୍ୟେ
ଦ୍ୱିତୀୟ ଦ୍ୱୟୋଦଶ ଅଙ୍କେ । ଅଷାଢ଼ ମାସ ଶୀତ ପକ୍ଷେ ।
ଦ୍ୱିତୀୟା ଶ୍ରୀଗୁରୁଶୁ ଦିନ । ଏରସ ରସାମୃତ ପୂର୍ଣ୍ଣ ।
ପ୍ରାକୃତ ଭାଷା ରସ ପଦ । ସବୁର ଶ୍ରବଣ ଜୁମ୍ବଦ ।
ହୋଇବ ସବ ପ୍ରାଣୀ ପ୍ରୀତ । ଚରଣ ଚରଣ ସୁଭାରଗ ।
ସବଙ୍କ ଅଙ୍ଗ ଜ୍ଞାନୀ ପୁଣି । ଅନନ୍ତ ହେବେ କର୍ଣ୍ଣେ ଶୁଣି ।
ଯାହା ସେ ବଳରାମ ଦାସ । ପ୍ରାକୃତେ କଲେକ ପ୍ରକାଶ ।
ଶୁଣିଲେ ଲଭ ହେବେବୋଲ । ମୁଁ ଏହା ଏକ ଖଣ୍ଡ କଲ ।"

ଶ୍ରୀଧର ସ୍ୱାମୀ—ଏ ପ୍ରାତଃସ୍ମରଣୀୟ ମହାତ୍ମା, ଏ ଜଣେ ଓଡ଼ିଆ ଏବଂ ଉତ୍କଳବାସୀ । ଶ୍ରୀଯୁତ ଚନ୍ଦ୍ରମୋହନ ମହାରଣା ବହୁ ଅନୁସନ୍ଧାନ ପରେ ସ୍ଥିର କରିଛନ୍ତି ସେ ଶ୍ରୀଧରଙ୍କ ଜନ୍ମ ସ୍ଥାନ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାନ୍ତର୍ଗତ ରେମୁଣା ଗ୍ରାମ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ମରେଇଗାଁ । ମରେଇଗାଁ ଗଜପୁର ତାଲୁକ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଏବଂ ରେମୁଣାଠାରୁ ଦୁଇକୋଶ ଉତ୍ତରକୁ । ଶ୍ରୀଧର ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ଲାଭ କରି ନବଦ୍ୱୀପରେ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ସହବାସରେ ଅଧିକାଂଶ ସମୟ କଟାଇଥିଲେ । ପୁଣି ସେ ସଜ ସଭାରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରତିପତ୍ତି ଓ ଆଦର ଥିଲା ଏବଂ ସମୟ ସମୟରେ କାଶୀ ଯାଉଥିଲେ ।

ଶ୍ରୀଧର ସଂସ୍କୃତ ଓ ଉତ୍କଳ ଭାଷାରେ ଓ ଉତ୍କଳାକ୍ଷରରେ ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିଥିଲେ, ମାତ୍ର ତାହାଙ୍କ କୃତ ଶ୍ରୀ ମଦ୍ଭାଗବତ ଟୀକା ପ୍ରଧାନ ଅଟେ । (କ୍ରମଶଃ)

ଶ୍ରୀନବକିଶୋର ଦାସ ।

(ଦୂର ପ୍ରକାଶିତ ଉଦ୍ଧରୁ)

(Names of sites and places described)

(ବାସ୍ତୁଭୂମିର ନାମ ଓ ଗୁଣାଗୁଣ ବିଷୟ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି)

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦର [ଏକପଦ,ଦ୍ୱିପଦ ପ୍ରଭୃତିର] ଉପଯୁକ୍ତତା ମାନସାର ଶାସ୍ତ୍ରରେ ବିଶଦ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି, ଯାହାର କି ସାର ମର୍ମ ନିମ୍ନରେ ଦିଆଗଲା । ବିଭିନ୍ନ ପଦ ବିନ୍ୟାସ ମାନସାର ଶାସ୍ତ୍ରରୁ ଉଦ୍ଧୃତ କରାଗଲା ।

"ପ୍ରଥମଂ ଚୈକପାଦଂ ସ୍ୟାତ୍ ସକଳଂ ନାମମେବତ,
ଦ୍ୱିତୀୟଂ ଚତୁଷ୍ପଦଂଚୈବ ନାମ ଦ୍ୱିଶାଚମେବତ ।
ତୃତୀୟଂ ନବପଦଂ ଚୈବ ନାମପୀଠମିତ ସ୍ମୃତମ୍,
ଚତୁର୍ଥ ଷୋଡ଼ଶପଦଂ ମହାପୀଠମିତ ସ୍ମୃତମ୍ ।
ପଞ୍ଚମଂ ଦ୍ୱାତ୍ରିଂଶପଦାଶମୁପପୀଠମିତ ସ୍ମୃତମ୍,
ଷୋଷ୍ଠମଂ ଷଷ୍ଟ୍ୟାଶଂଗ୍ରେ ଗ୍ରେଷ୍ଠପୀଠଂ ତ କଥ୍ୟତେ ।
ସପ୍ତମଂ ସପ୍ତାଂଶଂ ସ୍ତ୍ରୀଲିଂ ପରକ୍ଷାଦ୍ଧିତମ୍,
ଅଷ୍ଟମନ୍ତୁ ଚତୁଷ୍ଷଷ୍ଟ୍ୟାପଦଂ ଚଣ୍ଡିତମୀରିତମ୍ ।
ନବମେକାଶୀତି ପଦଂ ନବମଂ ପରମଶାସ୍ତ୍ରିକଂ,
ଦଶମଂ ଶତପଦଂ ସ୍ୟାତ୍ତି ନାମ ଗୁସନମୀରିତମ୍ ।
ଏକାଦଶଂ ତଥା ପ୍ରୋକ୍ତମେ କବଂ ଶତତଂ ପଦଂ,
ସ୍ଥାଳୀସ୍ୱଂ ନାମଚୈବ ଭୁ ଅଥୋ ଦ୍ୱାଦଶକଂ ତଥା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ବେଦାଧିକଂ ସପତାଷ୍ଟଶତଂ ପଦମୁପାରୁତମ୍,
ତ୍ରୟୋଦଶଂ ତଥା ପ୍ରୋକ୍ତଂ ନବଷଷ୍ଟ୍ୟଧିକଂ ଶତମ୍ ।"

"ଏକପଦ"

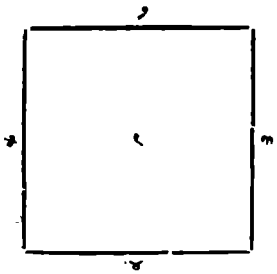

"ଦ୍ୱିପଦ"

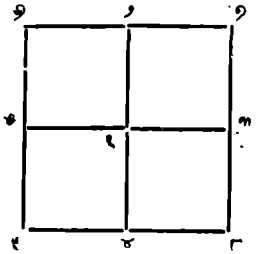

"ତ୍ରିପଦ"

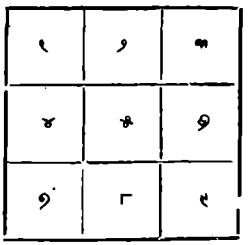

ଦେବତାଳୟ, ଯୋଗୀ, ଅଗ୍ନିହୋତ୍ର, ଯତ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ପ୍ରଭୃତିପାଇଁ ଏକପଦଘର ସୁବିଧା ଅଟେ । ସାନ୍ୟ ଗ୍ରାମବାସିମାନଙ୍କ ଉପାସନା ଘର ପାଇଁ ଦ୍ୱିପଦଘର ସୁବିଧା ଅଟେ । ମଠ ଗ୍ରହଣାବାସ ଓ ସାନ ସାନ ଗ୍ରାମପାଇଁ ତ୍ରିପଦ ସ୍ଥାନ ସୁବିଧା ଅଟେ । ୪, ୫, ୬ ପଦ ସ୍ଥାନ ମଧ୍ୟ ସାନ୍ୟ ଗ୍ରାମ ପାଇଁ ସୁବିଧା ଅଟେ । ସପ୍ତପଦ ସ୍ଥାନ ଘର, ବଗିଚା, ଶିବ, ବିଷ୍ଣୁ ମନ୍ଦିର ଓ ଘଣ୍ଟା ପ୍ରଭୃତି ହୋଇପାରେ ।

"ଚତୁଃପଦ"

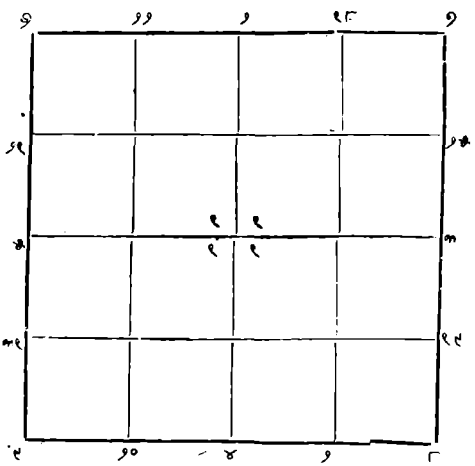

"ପଞ୍ଚପଦ"

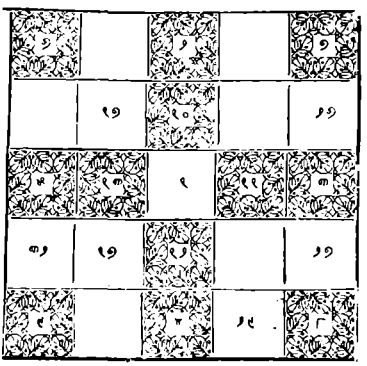

Digitized by srujanika@gmail.com

"ଷଷ୍ଠପଦ"

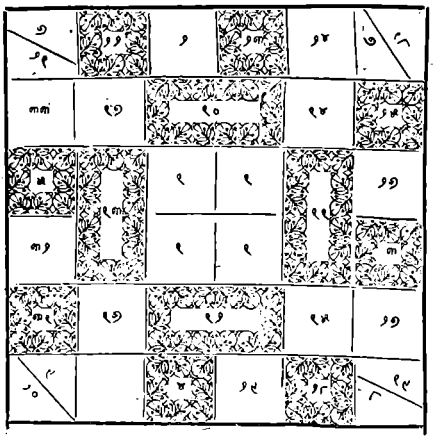

"ସପ୍ତପଦ"

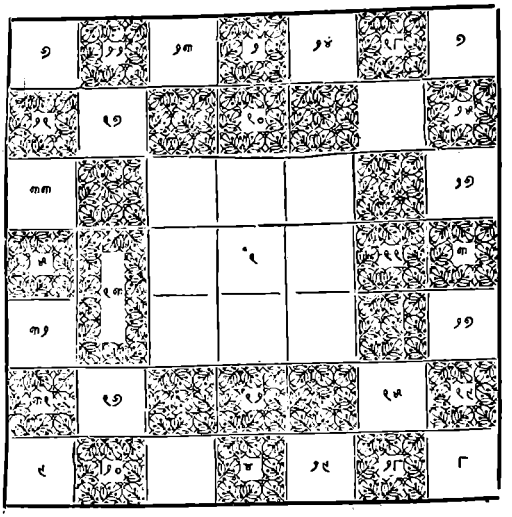

୧ ଠାରୁ ୧୦୨୪ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭଗମାନଙ୍କର ନାମ ମାନସାର ଶିଳ୍ପରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବେ ଦିଆ ହୋଇଅଛି ଯଥା;— ୧ ସକଳମ୍, ୨ ଯୋଚକଂ, ୩ ପୀଠକଂ, ୪ ମହାପୀଠକଂ, ୫ ଉପପୀଠକଂ, ୬ ଉପପୀଠକଂ, ୭ ସ୍ରଗ୍ଧିଳଂ, ୮ ମଣ୍ଡୁକଂ ବା ଚଣ୍ଡିତଂ, ୯ ପରମଶାୟିକଂ, ୧୦ ଅଶନଂ ୧୧ ସ୍ତନିୟଂ, ୧୨ ଦେଶୀୟଂ, ୧୩ ଉଦ୍ଭୟଚଣ୍ଡିତଂ, ୧୪ ଭଦ୍ର ମହାସଲଂ ୧୫ ପଦ୍ମଗର୍ଭଂ, ୧୬ ଜିଯୁତମ୍, ୧୭ ବୃଷଭୋଶଂ, ୧୮ କର୍ମାସ୍ଥାକଂ, ୧୯ ଜୟନ୍ତିତ, ୨୦ ମୂର୍ଯ୍ୟବଶାଳଂ, ୨୧ ସୁସଙ୍ଗିତଂ, ୨୨ ସୁପ୍ରତିକାନ୍ତଂ, ୨୩ ବଶାଳକଂ, ୨୪ ବିଦ୍ରଗର୍ଭଂ, ୨୫ ବିଶ୍ୱେଶ୍ୱରଂ, ୨୬ ବିପୁଳଭୋଗଂ, ୨୭ ବିପ୍ରତିକଣ୍ଠକଂ, ୨୮ ବିଶାଳାକ୍ଷଂ, ୨୯ ବିଦ୍ରଭ୍ରକ୍ତିକଂ ବା ଦେବେଶଂ, ୩୦ ବିଶ୍ୱଶେଷାରଂ, ୩୧ ଈଶ୍ୱରକାନ୍ତକଂ, ୩୨ ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତକଂ ବା ଇନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତକଂ ।

କାମିକାଗମାନୁସାରେ ପଦ ବିନ୍ୟାସ ;—ବାସୁଭୂମି ୮×୮=୬୪ ଓ ୯×୯=୮୧ ବିଲ୍ଲେ ହୋଇ ଉପରୋକ୍ତ ୪୫ ଦେବତାମାନଙ୍କର ସ୍ଥାନ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରା ହୋଇଅଛି ।

Digitized by srujanika@gmail.com

"ଅଷ୍ଟପଦ"

Digitized by srujanika@gmail.com

"ଚକ୍ରପଦ"

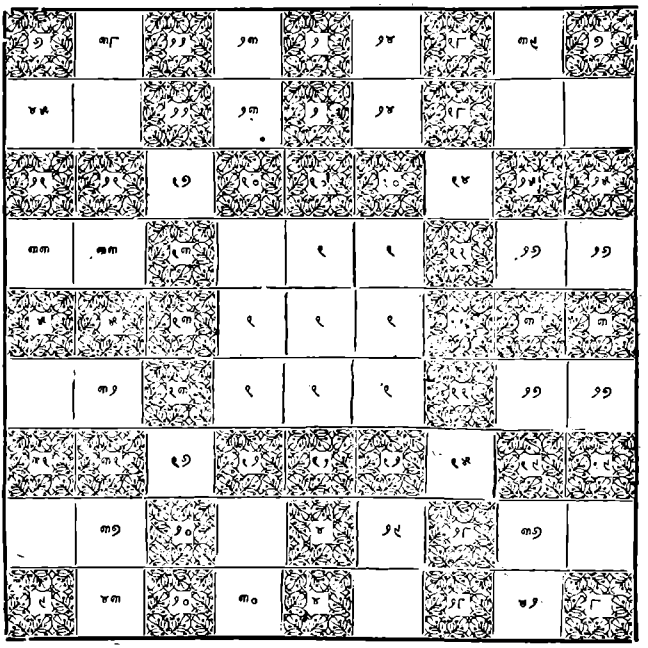

୮ ପଦ୍ମ ଓ ୯ ପଦ୍ମ ସ୍ଥାନରେ ଏକ ଦାଗ କରି ହୋଇଥିବା ଅଂଶ ଏକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏବଂ ଏକପ୍ରକାର ଅଙ୍କ ଦୁଇ ଅଂଶ ମଧ୍ୟରେ ଦାଗ କରି ହୋଇଥିବା ଅର୍ଥ ବୁଝାଇବ ଯେ, ସେହି ସେହି ସ୍ଥାନମାନଙ୍କର ଅଧିକାର ଏକ ଦେବତାର ଅଟେ । ଉପରୋକ୍ତ ଚିତ୍ରରୁ ଜଣାଯିବ ଯେ କିପରି ସାବଧାନତାର ସହିତ ଏହା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ହୋଇଅଛି; ଏହି ଅନୁସାରେ ୧୦, ୧୧, ୧୪ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନମାନଙ୍କୁ ବିଭକ୍ତ କରି ଦେବତାମାନଙ୍କର ସ୍ଥାନ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରି ଯାଇପାରେ । ବିଷୟ ବୃହତ୍ ସଂହିତା, ମତ୍ସ୍ୟମହ ପ୍ରଭୃତି ଶିଳ୍ପଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କରେ ଏହି ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି । ସ୍ଥାନକୁ ଭାଗ ୬୪ ଗରେ ବିଭକ୍ତ କରିବାର ନିୟମ ବୃହତ୍‌ସଂହିତାର ନିମ୍ନ ଶ୍ଳୋକରୁ ଜଣାଯିବ ।

"ଅଷ୍ଟାଷ୍ଟକ ପଦମଥବା ଲୁଣ୍ଠା ରେଖାସ୍ତ କୋଣଶାସ୍ତ୍ରିର୍ଯ୍ୟକ୍,
ତ୍ରିହ୍ନ ଚତୁଷ୍ପଦୋଦ୍ଭିନ୍ନାର୍ଦ୍ଧପଦା ବ୍ରହ୍ମକୋଣସ୍ଥାଃ ।
ଅଷ୍ଟୌ ଚ ବହ୍ନିଷୋଣେଶ୍ୱର୍ଦ୍ଧପଦାସ୍ତ୍ରିଭୁବ୍‌ସ୍ଥିତାଃ ସାର୍ଦ୍ଧାଃ,
ଭକ୍ତୈର୍ଭେଦ୍ୟା ଯେ ଶେଷାସ୍ତେ ଦ୍ୱିପଦାର୍ଦ୍ଧାଂଶତି ସ୍ତ୍ରେହ୍ନ ।"

ମତ୍ସ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ଶିଳ୍ପଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଲ୍ପ ସଂଖ୍ୟାରେ ସ୍ଥାନ ବିଭକ୍ତ କରିବା ଶ୍ଳୋକ ନିମ୍ନରେ ଦିଆଗଲା ।

"ଚତୁଷ୍ପର୍ଶ୍ୱଦ୍ୱୟୋଶ୍ଚୈବ ଭୋଗେନୈକେନ ବର୍ଦ୍ଧନାତ୍,
ଉପପୀଠଂ ଭବେଦଥ ଦେବତାଃ ସ୍ଥାପୟେତ୍ ସ୍ଥିତାଃ ।
ତଦ୍ଭତ୍ ପାର୍ଶ୍ୱଦ୍ୱୟୋଶ୍ଚୈବ ମେକୈକାଂଶ ବିବର୍ଦ୍ଧନାତ୍;
ଇନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତପଦଂ ଯାବତ୍ତାବଦ୍ୟୁକ୍ତୀତ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ।
ସମାନି ଯାନି ଭାଗାନି ଚତୁଃଷଷ୍ଟି ବଦିଷ୍ୟତେ,
ଅସମାନ୍ୟପି ସର୍ବାଣି ତୈର୍ଭାଗାଂଶତ ବଦିଷ୍ୟତେ,
ପଦାନାମପି ସର୍ବେଷାଂ ମଣ୍ଡୁକଂ ଗ୍ରହି ତତ୍‌ପରଂ ।
ଚଣ୍ଡିତଂ ସର୍ବକସ୍ତ୍ରୀନାମାଧାରଂ ଚତୁର୍ଦ୍ଧ ସ୍ତତଃ,
ତସ୍ମାତ୍ ସର୍ଷିପ୍ୟତରେଣ୍ଟ୍ୟ ବକ୍ଷେଦ୍ଦ୍ରମପଦ୍ମଦ୍ୱୟଂ ।"

Digitized by srujanika@gmail.com

"ତ୍ରିକୋଣାକାର ବାସ୍ତୁର ନକ୍ସା"

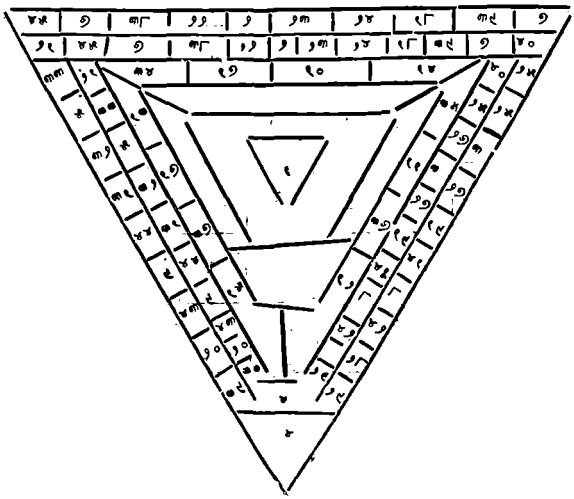

ତ୍ରିକୋଣାକାର ଓ ଗୋଲାକାର ଭୂଖଣ୍ଡ ୬୪ ଓ ୮୧ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାହୋଇ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ରହ୍ମ ସ୍ଥାନ ରଖା ହୋଇ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ବିଭିନ୍ନ ଦେବତାମାନଙ୍କର ସ୍ଥାନ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରା ହୋଇଅଛି । ତ୍ରିକୋଣାକାର ଭୂଖଣ୍ଡମଧ୍ୟରେ ବ୍ରହ୍ମସ୍ଥାନ ରଖା ହୋଇ ୨ୟ, ୩ୟ, ଓ ୪ର୍ଥ ବିଭକ୍ତ ଅଂଶମାନଙ୍କରେ ବିଭିନ୍ନ ଦେବତାମାନଙ୍କର ସ୍ଥାନ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରା ହୋଇଅଛି ।

ଉପରୋକ୍ତ ନିୟମାନୁସାରେ ଗୋଲାକାରଭୂଖଣ୍ଡର ବିଭିନ୍ନ ଦେବତାମାନଙ୍କର ସ୍ଥାନ ତଳର ଭାବେ ସ୍ଥିର କରା ହୋଇଅଛି ନିମ୍ନ ଦୁଇଗୋଟି ଚକ୍ରରୁ ଜଣାଯିବ ।

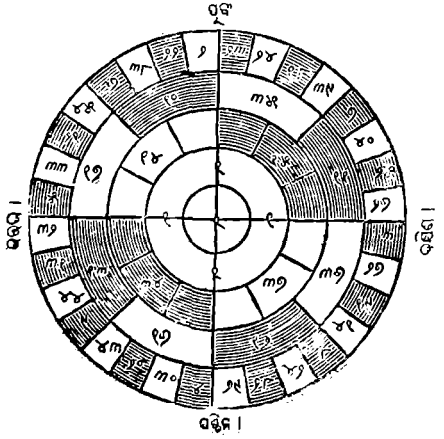

Digitized by srujanika@gmail.com

ବୃହତ୍ ସଂହିତାରୁ ନିମ୍ନ ଶ୍ଳୋକ ଉଦ୍ଧୃତ କରାଗଲା;—

"ଏକାଶୀତିପଦେନୈବ ସର୍ବାନେତାନ୍ ପ୍ରମାପୟେତ୍,
ନଗର ଗ୍ରାମ ଖେଟାପାନ୍ ଶିବରାଣି ଚ ଭୂଭୃତାମ୍ ।
ସ୍ଥାପତ୍ୟାନ୍ ଶତପଦ୍ ପ୍ରକ୍ରଭାଗେନ ମାପୟେତ୍ ।"

ପୂର୍ବ

ଉତ୍ତର

ଦକ୍ଷିଣ

ପଶ୍ଚିମ

"ସକଳେ ମଧ୍ୟମେ ବ୍ରହ୍ମା ପୂଜ୍ୟଃ ଗ୍ରାମାଦିସୂତ୍ରକେ,
ଇନ୍ଦ୍ରଂ ଯମଞ୍ଚ ବରୁଣଂ ସୋମଂ ସନ୍ଧ୍ୟାଦନାର୍ଚୟେତ୍ ।
ଅସ୍ମିନ୍ ଦେବାଦୟଃ ପୂଜ୍ୟାସ୍ତାନ୍ନିକାର୍ଯ୍ୟଂ ଚ ଭୋଜନଂ,
କୁର୍ଯ୍ୟାନ୍ନୁପେରକପଦେ କର୍ଣ୍ଣସୂତ୍ରଦ୍ୱୟାଦ୍ଧିତେ ।
ଅଷ୍ଟସୂତ୍ର ଚତାଲ୍ଲେକ ପାଲ୍ଲମଧ୍ୟେ ପ୍ରଜାପତଃ,
ଜଲଧ୍ୟେ ଭଷ୍ଟକଂ କେଚିଂ ସ୍ଥାପୟେତ୍ରେଣକୋତ୍ତମଃ ।
ସର୍ବମଙ୍ଗଳକାର୍ଯ୍ୟଞ୍ଚ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗ୍ରାମ ପ୍ରବାଦକଂ;
କର୍ଣ୍ଣସୂତ୍ରଦ୍ୱୟୋପେତ୍ରୈକ ସଂଖ୍ୟଂ ପୀଠମିଷ୍ୟତେ ।
ପୃଷ୍ଠୋକ୍ତାସ୍ତୁ ସ୍ମରୟେତ୍ତୁ ପଦସ୍ଥାସ୍ତେ ପ୍ରକୀର୍ତ୍ତିତାଃ,
ଏତେଦଂ ମଠାସ୍ଥାନାଂ ତତ୍ତଗ୍ରାମାଦ ଯୋଗ୍ୟକମ୍ ।
କ୍ଷୁଦ୍ରଗ୍ରାମାଦକେ ଚେଷ୍ଟଂ ପେରକଂ ତୁ ତଥୈବ ହି,
କର୍ଣ୍ଣସୂତ୍ରଦ୍ୱୟୋପେତଂ ମହାପୀଠଂ ତୁ କାରୟେତ୍ ।
ମଧ୍ୟେ ଚତୁଷ୍ପଦଂ ବ୍ରହ୍ମଭୂଭ୍ରେଂଶ୍ରମ୍ନିସତ୍ତ୍ୱମଃ,
ଏକୋଲଜସ୍ତ୍ରଅଦତ୍ୟୌ ଭୁଶୋଽଗ୍ନି ଚିତ୍ତଯୋଗମଃ ।
ଭୁଂଗ୍ରୁଷ୍ଟ ପିତୃସ୍ତ୍ରୀକୌ ବରୁଣ ଶ୍ରୋଷମାରୁତୌ,
ମୁଖ୍ୟସୋମୋଽଦିତି ଶ୍ଚେତି ହ୍ରସ୍ତ୍ରେନ୍ଦ୍ରଦେବତାଃ ।
ମହାପୀଠ ପଦଂପ୍ରୋକ୍ତଂ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗ୍ରାମାଦଯୋଗ୍ୟକମ୍ ।"
"ଚତ୍ରଶାଦ୍ଧାସ୍ତୁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟଂ ସୂତ୍ରଂ ପିତୃତୋଽଥ ଦ୍ରୁତାଗଳଂ,
ଏତତ୍ ସୂତ୍ରଦ୍ୱୟଂ ପ୍ରୋକ୍ତଂ ମୂଳଭଦ୍ୱାଶୟଂ ଚ ତମ୍ ।
ଚତଆଲ୍ଲେଷକଂ ସ୍ଥାନ୍ୟ ଭୁଶଂ ମୁଖ୍ୟାଭ୍ରଥା ଜସ୍ୟେତ୍,
ଜସ୍ୟୁକ୍ତା ଶ୍ଚାଥ ସ୍ଥାଳାଖ୍ୟଂ ସୁଗ୍ରୀବମଦ୍ଧତେ ସ୍ତଥା ।
ଏତତ୍ତୁଷ୍ଟସ୍ତ୍ରଂ ପ୍ରୋକ୍ତ ରକ୍ତସଂଜ୍ଞଂ ମଣ୍ଡିତ୍ରିଭିଃ ।"

ଉପରୋକ୍ତ ଶ୍ଳୋକରୁ ବୁଝା ଯାଉଅଛି ଯେ କେଉଁ କେଉଁ ଘରପାଇଁକ କ ଜାଗସ୍ତ୍ର ସୂତା ଓ କେଉଁ କେଉଁ ଜାଗସ୍ତ୍ର ମାପ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ହେବ ।

ଗ୍ରାମଦେବତା, ମନ୍ଦିରର ଦେବତା, ଗୃହ ଦେବତା କିପରି ଭାବେ କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ରଖି ପୂଜାକଲେ ସମସ୍ତ ଅମଙ୍ଗଳ ନାଶ କରି ଧନ ଓ ଜନ ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ ଏ ବିଷୟ ମାନସାରରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି ଓ ମଧ୍ୟ କାମିକାଗମରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି ।

କେଉଁ କେଉଁ ବାସ୍ତୁ ୫×୫ ଓ ୧୦×୧୦ ଏବଂ ଏହି ପ୍ରକାର ଭାବରେ ବିଭକ୍ତ କରାହେବ ଏହି ବିଷୟ ବ୍ରହ୍ମସଂହିତାରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି ।

ବାସ୍ତୁଭୂମି ବିଶ୍ୱକର୍ମା ଶିଳ୍ପଅନୁସାରେ ଭୂ ୮୧ ଘରେ ବିଭକ୍ତ କରା ହୋଇଅଛି, ନିମ୍ନଶ୍ଳୋକ ସେଥିର ପ୍ରମାଣ ;—

"ଗଜବେଶ୍ମ ନିବେଶଂଚ ଗୃହାଦୀନ ଚ କର୍ତ୍ତିନାଂ,
ଏକାଶୀତିପଦେନୈବ ଶକ୍ତସ୍ଥାନ୍ ଚ ମାପୟେତ୍ ।
ପ୍ରାସାଦନ୍ନିବିଧାନ୍ ଛନ୍ନାଂ ସ୍ଥାଦ୍ୟାଂ ଶ୍ଚାଷ୍ଟମଣ୍ଡପାନ୍,
କ୍ରଏଶୀତିପଦେନୈବ ସର୍ବାନେତାନ୍ ପ୍ରମାପୟେତ୍ ।"

Digitized by srujanika@gmail.com

ତଦନୁସାରେ ଶୋଲ୍ଲକାର ଭୁଷଣ୍ଡର୍ କପର ଭାବେ ବାସୁ ଦେବତାମାନଙ୍କର ସ୍ଥାନ ନିରୁପଣ କରା ହୋଇଅଛି ଉପରୋକ୍ତ ଚିତ୍ରରୁ ଜଣା ଯିବ । ମଧ୍ୟ ଦୁଇ ବୃତ୍ତର ମଧ୍ୟ ସ୍ଥାନ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାନ ବାକି ୪୪ଟି ଦେବତାଙ୍କର ସ୍ଥାନ ଅଟେ ।

ଯେ ସମସ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ସଜ୍ଜନଗଣ, ଭ୍ରମଣକାରୀମାନଙ୍କର ବାସ ସ୍ଥାନ (traveller,s bungalow), ମଠ, ସଜ୍ଜକର୍ମଗୃହୀମାନଙ୍କର ବାସସ୍ଥାନ, ନାନାପ୍ରକାର ପ୍ରାସାଦ, ମଣ୍ଡପ, ସହର, ନଗର, ଗ୍ରାମ, ସଜ୍ଜଟି ପକାଇବାର ସ୍ଥାନ (camping place) ୧୦×୧୦ ଅଥବା ବା ୧୦୦ଟରେ ବିଭକ୍ତ ହେବ । ବୃହାଦାକାର ସ୍ଥାନ ଉପର ୧୦୨୪ ଚଉଖରରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇ ପୂର୍ବକଥିତ ୪୫ଟି ଦେବତା-ମାନଙ୍କର ଦ୍ୱାରା ଅଧିକୃତ ହୋଇଅଛି ଚିତ୍ର ଚିତ୍ରରୁ ଜଣାଯିବ । ଏହା ଇନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ନାମରେ କଥିତ ଅଟେ । ଏହି ଚିତ୍ରରେ ୬୭୬ ଚଉଖରା ବ୍ରହ୍ମ ସ୍ଥାନ ଅଟେ ଓ ବାକି ୩୪୮ ଚଉଖରା ୪୪ଟି ଦେବତାଙ୍କର ଅଧିକାର ସ୍ଥାନ ଅଟେ । (କ୍ରମଶଃ)

ଶ୍ରୀଚନ୍ଦ୍ରବଡ଼ ମାହାନ୍ତି ।

(ମହାକବି ସେକ୍ସପିୟରଙ୍କର ' Merchant of Venice ' ନାମକ ନାଟକ ଅବଲମ୍ବନରେ ରଚିତ)

ଭେନିସ ନଗରରେ ଶାଇଲକ୍ ନାମକ ଜଣେ ଇହୁଦୀ ବଣିକ ବାସ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଟଙ୍କାର ମହାଜନ କାରବାର ଥିଲା । ଏହି ବ୍ୟବସାୟଦ୍ୱାରା ସେ ଅନେକ ଅର୍ଥ ସଞ୍ଚୟ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସୁଧର ହାର ଏତେ ଉଚ୍ଚ ଥିଲା ଯେ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ତାଙ୍କଠାରୁ ଥରେ ଋଣ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲା ସେ ଆଉ ଋଣ ପାଉ ନଥିଲା । ଶାଇଲକ ଅସଲସୁଧ, ଜରିମାନା ହିସାବ କରି ଅତି ନିର୍ଦ୍ଦୟଭାବରେ ତାହାଠାରୁ ଅଦାୟ କରୁଥିଲେ । ଏହି କଠୋରତା ନିମନ୍ତେ ଶାଇଲକ ଭେନିସବାସୀ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କର ଘୃଣାର ପାତ୍ର ହୋଇଥିଲେ । ବିଶେଷତଃ ଏଣ୍ଟୋନିଓ ନାମକ ଜଣେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ବଣିକ ଶାଇଲକକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଘୃଣା କରୁଥିଲେ । ଅର୍ଥଲୋଭୀ ଶାଇଲକ ଯେପରି ନିର୍ଦ୍ଦୟ, ଏଣ୍ଟୋନିଓ ସେହିପରି ଦୟାଳୁ ଓ ପରୋପକାରୀ ଥିଲେ । ସେ ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ବିନା ସୁଧରେ ଟଙ୍କା କରଜ ଦେଉଥିଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଶାଇଲକର ବିଶେଷ କ୍ଷତି ହେଉଥିବାରୁ ଶାଇଲକ ମଧ୍ୟ ଏଣ୍ଟୋନିଓଙ୍କୁ ପରମ ଶତ୍ରୁ ବୋଲି ଜ୍ଞାନ କରୁଥିଲେ । ହାଟରେ ହେଉ ବା ବାଟରେ ହେଉ ଶାଇଲକ ସଙ୍ଗେ ଏଣ୍ଟୋନିଓଙ୍କ ସାକ୍ଷାତ ହେବାମାତ୍ରକେ ଏଣ୍ଟୋନିଓ ଶାଇଲକକୁ ନାନାପ୍ରକାର ତିରସ୍କାର କରୁଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ଚକ୍ରବୃଦ୍ଧି ବ୍ୟବସାୟକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ନାନାପ୍ରକାର ବିଦ୍ରୂପ ମଧ୍ୟ କରୁଥିଲେ। ଶାଇଲକ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ କିଛି କହୁ ନଥିଲେ । କିନ୍ତୁ କ ଉପାୟରେ ଥରେ ଏଥିର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବେ, ବିପରି ଏଣ୍ଟୋ-ନିଓଙ୍କ ଖଳ ଖଳ କରିବେ ସର୍ବଦା ସେହି ଚେଷ୍ଟାରେ ଥିଲେ ।

ବେସାନିଓ ନାମକ ଜଣେ ଯୁବକ ଏଣ୍ଟୋନିଓଙ୍କର ପରମ ବନ୍ଧୁ ଥିଲେ । ଦୁହିଙ୍କର ଏକ ଦେହ, ଏକ ପ୍ରାଣ ଥିଲା । ପିତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ ବେସାନିଓ ପିତୃତ୍ୟକ୍ତ ସାମାନ୍ୟ ଭୂସମ୍ପତ୍ତିର ଅଧିକାରୀ ହୋଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଅନେକ ସମୟରେ ଦେଖାଯାଏ ଉଚ୍ଚ ବଂଶୀୟ ଯୁବକମାନେ ବାହ୍ୟାଡ଼ମ୍ବର ପ୍ରିୟ ହୋଇ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅତିରିକ୍ତ ବ୍ୟୟ କରି ଋଣଗ୍ରସ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ବେସାନିଓଙ୍କର ସେହି ଦଶା ଘଟିଥିଲା । ସେ ଅଳ୍ପଦିନ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପଦାୟ ସମସ୍ତ ନିଷ୍ଟକରି ଅବଶେଷରେ ଋଣ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ଅର୍ଥର ଆବଶ୍ୟକ ହେଉଥିଲା ଏଣ୍ଟୋନିଓ ତାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । କ୍ରମେ ବେସାନିଓ ଋଣ ଜାଲରେ ଜଡ଼ିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ।

ଦିନେ ବେସାନିଓ ଅତିଶୟ ବିମର୍ଷ ହୋଇ ଏଣ୍ଟୋନିଓ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ବନ୍ଧୁର ବିମର୍ଷ ଭାବ ଦେଖି ଏଣ୍ଟୋନିଓ ତହିଁର କାରଣ ପଚାରିବାରୁ ବେସାନିଓ କହିଲେ "ବନ୍ଧୁ ଏଣ୍ଟୋନିଓ, ମୋହର ଦୁରବସ୍ଥାର ବିଷୟ ତୁମ୍ଭେ ସବୁ ଜାଣ । ଅପରିଣାମ ଦର୍ଶିତା ହେତୁ ମୁଁ ଋଣଜାଲରେ ଜଡ଼ିତ ହୋଇଅଛି । କି ଉପାୟରେ ଋଣ ମୁକ୍ତ ହେବ ତାହାହିଁ ମୋହର ପ୍ରଧାନ ଚିନ୍ତା ହୋଇଅଛି । ମୁଁ ତୁମ୍ଭଠାରେ ନାନାପ୍ରକାରେ ଋଣୀ । ଏ ଜୀବନରେ ତୁମ୍ଭର ଋଣ ପରିଶୋଧ

Digitized by srujanika@gmail.com

କରିଯାଇବ ସେ ଅଶା ମୋହର ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମୋହପ୍ରତି ତୁମ୍ଭର ଅକୃତ୍ରିମ ସ୍ନେହ ଥିବାର ଜାଣି ଆଜି ଥରେ ତୁମ୍ଭର ସାହାଯ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାକୁ ଆସିଅଛି । ମୋହ ନିମନ୍ତେ ତୁମ୍ଭେ ଅନେକ ଶତ ସ୍ୱୀକାର କରିଅଛ, ଆଜି କିଞ୍ଚିତ ଶତ ସହ୍ୟ କରିବାକୁ ହେବ । ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ମନସ୍ଥ କରିଅଛ ତାହା ଯଦି ସଫଳ ହୁଏ ତାହାହେଲେ ତୁମ୍ଭର ଋଣ ପରିଶୋଧ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହେବ, ନଚେତ୍ ଆଜୀବନ ତୁମ୍ଭ ନିକଟରେ ଋଣୀ ହୋଇ ରହିବ ।" ଏଣୋଲିଓ କହିଲେ "ବନ୍ଧୁ, ମୋହପ୍ରତି ତୁମ୍ଭର ସନ୍ଦେହ ଜାତ ହୋଇ ଥିବାର ଦେଖି ଯେପରି ଦୁଃଖିତ ହେଲି ତୁମ୍ଭେ ମୋହର ଯଥା ସର୍ବସ୍ୱ ନଷ୍ଟ କରିଥିଲେ ସେପରି ଦୁଃଖିତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ କି ପ୍ରକାରେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହେବ ଶୀଘ୍ରଭାବରେ କୁହ । ନିଶ୍ଚୟ ଜାଣ ଯେ ତୁମ୍ଭର ଉପକାରାର୍ଥ ମୋହର ଅର୍ଥ, ମୋହର ଜୀବନ ଓ ମୋହର ସର୍ବସ୍ୱ ଦାନ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି ।" ବେସାନିଓ କହିଲେ "ବୋଧହୁଏ ବେଲମଣ୍ଟ ନଗରର ସେହି ସୁନ୍ଦରୀ କୁମାରୀ ପୋର୍ଶିୟାର ନାମ ତୁମ୍ଭେ ଶୁଣିଅଛ । ଅଳ୍ପଦିନ ହେଲା ତାଙ୍କର ପିତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ପୋର୍ଶିୟା ପିତୃତ୍ୟକ୍ତ ଅତୁଳ ସମ୍ପତ୍ତିର ଅଧିକାରିଣୀ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ପୋର୍ଶିୟାର ପାଣି ପ୍ରାର୍ଥୀ ହୋଇ ନାନାଦେଶରୁ ଉଚ୍ଚବଂଶୀୟ ଯୁବକମାନେ ଅହି ବେଲମଣ୍ଟରେ ସମବେତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ମୋହର ଇଚ୍ଛା ମୁଁ ମଧ୍ୟ ସେଠାକୁ ଯାଇ ଥରେ ଭାଗ୍ୟ ପରୀକ୍ଷା କରିବ । କିନ୍ତୁ ଅର୍ଥାଭାବ ହେତୁ ସେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବାକୁ ସାହାସ ହେଉ ନାହିଁ । ପୋର୍ଶିୟାର ପିତା ଜୀବିତ ଥିବା ସମୟରେ ମୁଁ ତାଙ୍କ ଗୃହକୁ କେତେକ ଥର ଗମନ କରିଥିଲି । ସେ ସମୟରେ ପୋର୍ଶିୟା ମୋହ ସଙ୍ଗେ ଯେପରି ବ୍ୟବହାର କରିଥିଲେ, ମୋପ୍ରତି ଯେପରି କଟାକ୍ଷ ପାତ କରୁଥିଲେ ତହିଁରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ସେ ମୋହପ୍ରତି ଏକାନ୍ତ ଅନୁରକ୍ତା । ମୋହର ବିଶ୍ୱାସ, ଚେଷ୍ଟାକଲେ ସେହି ରମଣୀ ରତ୍ନକୁ ଲାଭକରି ପାରିବ । ଯଦି ତୁମ୍ଭେ ଅନୁଗ୍ରହ କର ମୋତେ ତିନି ସହସ୍ର ମୁଦ୍ରା ସାହାଯ୍ୟ କରିପାର ତାହାହେଲେ ବେଲମଣ୍ଟ ଯିବାର ଆୟୋଜନ କରିବି ।"

ଏଣୋଲିଓ ନିକଟରେ ସେ ସମୟରେ ଏତେ ଟଙ୍କା ଥିଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ବନ୍ଧୁର ଅର୍ଥର ଅକଳନ ହୋଇଅଛି, ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାରରେ ହେଉ ତାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହେବ ଭାବି କହିଲେ "ବନ୍ଧୁ, ମୋହ ନିକଟରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଟଙ୍କା ନାହିଁ, ଯାହା କିଛି ଚଳିତ ଅର୍ଥ ଥିଲା ସମୁଦାୟ ଏକ ନୂତନ ବ୍ୟବସାୟରେ ନ୍ୟସ୍ତ କରିଅଛି । ମୋହର ବାଣିଜ୍ୟ ପୋତ ଗୁଡ଼ିକ ନାନାବିଧ ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଘେନି ଶୀଘ୍ର ଫେରିବାର ଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଶାଇଲକ ନିକଟକୁ ଚାଲ, ମୋହର ପୋତ ଗୁଡ଼ିକ ଅବଦ୍ଧ ରଖି ତାହାଠାରୁ ତିନି ସହସ୍ର ମୁଦ୍ରା ଆଣି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଦେବ । ପୋତମାନ ଫେରିଆସିଲେ ତାହାର ଟଙ୍କା ପରିଶୋଧ କରିଦେବି, ତୁମ୍ଭେ ଆଗେ ଯାଇ ତାହା ସଙ୍ଗେ ସବୁ କଥା ସ୍ଥିର କର, ଅଳ୍ପକ୍ଷଣ ପରେ ମୁଁ ଯାଇ ତୁମ୍ଭ ସଙ୍ଗେ ମିଳିତ ହେବି ।" ବନ୍ଧୁର ଦର୍ଶନାନୁସାରେ ବେସାନିଓ ଶାଇଲକ ନିକଟକୁ ଗଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ସବୁ କଥା କହିଲେ । ଏଣୋଲିଓର ଅର୍ଥାଭାବ ହୋଇଅଛି ଏବଂ ସେ ଋଣ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଅଛନ୍ତି ଶୁଣି ଶାଇଲକର ଆନନ୍ଦର ସୀମା ରହିଲା ନାହିଁ । ସେ ଯେଉଁ ସୁଯୋଗ ଖୋଜୁଥିଲେ ତାହା ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାରରେ ହେଉ ଏଣୋଲିଓଙ୍କୁ ଉଚିତ ଶିକ୍ଷା ଦେବାକୁ ହେବ । ଏହିପରି ମନେ ମନେ ଭାବି କହିଲେ "ଏଣୋଲିଓ ଜଣେ ମହତ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଟନ୍ତି, ଅତିସତ୍ୟ, ଅତି ଦୟାଳୁ ।"

ଶେ—ତାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ତୁମ୍ଭେ କି କେଉଁ ଅନ୍ୟରୂପ ଶୁଣିଅଛ ?

ଶା—ନାହିଁ, ନାହିଁ, ତୁମ୍ଭେ ମୋହର କଥାର ଅର୍ଥ ବୁଝି ପାରିଲ ନାହିଁ । ମୁଁ କହୁଅଛି ଯେ ଏଣୋଲିଓ ଜଣେ ବିଖ୍ୟାତ ବଣିକ ଅଟନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ଟଙ୍କା କରଜ ଦେବାର ମୋର କିଛିମାତ୍ର ଆପତ୍ତି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ କେବଳ ତାଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟତ ଲାଭ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ଏତେ ଗୁଡ଼ିଏ ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ ହେବ । ତାଙ୍କର ଟଙ୍କା ଗୁଡ଼ିକ ବର୍ତ୍ତମାନ ସାଗର ବକ୍ଷରେ ଭାସୁଅଛି । କିନ୍ତୁ ପୋତ ଗୁଡ଼ିକ କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ ମାତ୍ର, ନାବିକମାନେ ମନୁଷ୍ୟ, ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ କେତେପ୍ରକାର ବିପଦ ଅଛି । ଜଳ ଦସ୍ୟୁ ଅଛନ୍ତି, ସ୍ଥଳଦସ୍ୟୁ ଅଛନ୍ତି, ତହିଁ ପରେ ବାୟୁ ଅଛି, ବୃଷ୍ଟି ଅଛି, ପାହାଡ଼ ପର୍ବତ ଅଛି । ଯାହାହେଉ ଏଣୋଲିଓ ଯଦି ଋଣ ପତ୍ରରେ ସ୍ୱାକ୍ଷର କରିଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛନ୍ତି, ତାହାହିଁ ଯଥେଷ୍ଟ । ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ ଅବଦ୍ଧ ରଖିବାର ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । ଥରେ ଏଣୋଲିଓ ସଙ୍ଗେ ସାକ୍ଷାତ ହୋଇ ପାରିବ କି ।"

ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ଏଣୋଲିଓ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ତାଙ୍କ ଦେଖି ଶାଇଲକର ସର୍ବାଙ୍ଗ ଜଳି ଉଠିଲା । ସେମନ୍ତ କି ସେ ଏଣୋଲିଓଙ୍କୁ ଦେଖି ନାହାନ୍ତି, ଏହିପରି ଭାବରେ ଅନ୍ୟ ଦିଗକୁ ଚାହିଁ ମନେ ମନେ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲେ "ଦୁରାତ୍ମାର କି ନିଷ୍ଠୁର କଥା । କିନ୍ତୁ ହୃଦୟ ବିଷ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଥରେ ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ ନିଶ୍ଚୟ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବି । ଯଦି ତାକୁ କ୍ଷମା କରେ, ତାହାହେଲେ ମୋହର ଇହୁଦୀ କୁଳରେ ଜନ୍ମ

Digitized by srujanika@gmail.com

ନୁହେଁ । ” ଶାଇଲକଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ ମନସ୍କ ଦେଖି ବେସାଣ୍ଟ ପଚାରିଲେ “କଅଣ ଭାବୁଅଛ” ? ଶାଇଲକ କହିଲେ “ବିଶେଷ କିଛି ନୁହେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋହ ନିକଟରେ କେତେ ଟଙ୍କା ଅଛି ତାହାହିଁ ଭାବୁଥିଲି । କିନ୍ତୁ ସେଥିର ଦେଢ଼ଅଛି ତିନି ସହସ୍ର ମୁଦ୍ରା ହେବ ନାହିଁ । ଯାହାହେଉ ସେଥିରୁକାଣ ଭାବିତ ହେବେ ନାହିଁ । ମୁଁ ଅନ୍ୟ କାହାରିଠାରୁ ଅଣି ନିଶ୍ଚୟ ଦେବି । କେତେ ମାସ ମଧ୍ୟରେ ପରିଶୋଧ କରିବ ?” ପରେ ଏଣ୍ଟୋନିଓଙ୍କୁ ଚାହିଁ କହିଲେ “ମହାଶୟ ଏହି ମାତ୍ର ଅପଣଙ୍କର କଥା ହେଉଥିଲା ।” ଏଣ୍ଟୋନିଓ କହିଲେ “ଦେଖ ଶାଇଲକ, ମୁଁ ଅଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାହାରିଠାରୁ ସୁଧ ଗ୍ରହଣ କରି ନାହିଁ କିମ୍ବା କାହାରିକୁ ସୁଧ ଦେଇ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ କେବଳ ମୋହର ପ୍ରିୟ ବନ୍ଧୁ ବେସାଣ୍ଟଙ୍କର ଅର୍ଥର ବିଶେଷ ଆବଶ୍ୟକ ହେବାରୁ ଆଜି ମୋହର ସ୍ୱତ ବିରୁଦ୍ଧ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଅଛି ।” ପରେ ବେସାଣ୍ଟଙ୍କୁ ପଚାରିଲେ “କେତଟଙ୍କା ଆବଶ୍ୟକ, ତାଙ୍କୁ କହିଅଛ ?”

ଶା—ହଁ, ହଁ, ତିନି ସହସ୍ର ମୁଦ୍ରା ।

ଏ—ତିନିମାସ ନିମନ୍ତେ ।

ଶା—ତିନିସହସ୍ର ମୁଦ୍ରା, ତିନିମାସ ନିମନ୍ତେ । ତାରିମାସ ମଧ୍ୟରୁ ତିନିମାସ, ତାହାହେଲେ ସୁଧ କେତେ ହେବ, ହିସାବ କରେ ।

ଏ—ହିସାବ ପରେ ହେବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତିନିସହସ୍ର ମୁଦ୍ରା ଦେଇ ପାରିବ କି ନାହିଁ, କୁହ ।

ଶା—ମହାଶୟ, ମୋହର ଏହି ବ୍ୟବସାୟ ନିମନ୍ତେ ଅପଣ ଅନେକ ସମୟରେ ମୋତେ ତିରସ୍କାର କରିଅଛନ୍ତି, ମୁଁ ତାହା ଅମ୍ଳାନ ବଦନରେ ସହ୍ୟ କରିଅଛି । କାରଣ ସହିଷ୍ଣୁତା ତାହାହିଁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଜାତୀୟ ଧର୍ମ ଅଟେ । ଅପଣ ମୋତେ ‘ଅବିଶ୍ୱାସୀ’ ‘କୁକୁର’ ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରିଅଛନ୍ତି । ମୋହର ନିନ୍ଦେ ପରିଚ୍ଛଦୋପରି ନିଷ୍ଠୀବନ ନିକ୍ଷେପ କରି ଅଛନ୍ତି । କାରଣ ମୁଁ ଜଣେ କୁସିଦ ଜିଙ୍ଗ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଅପଣଙ୍କ ଅର୍ଥର ଅବଶ୍ୟକ ହୋଇଥିବାରୁ ମୋହ ନିକଟକୁ ଆସି କହୁଅଛନ୍ତି “ଶାଇଲକ, ମୋହର ଏତେଟଙ୍କା ଦରକାର, ମୋତେ ଟଙ୍କା ଦିଅ” । କୁକୁରେ କି ଟଙ୍କା ଅଛି । କୁକୁର ଯୋଗାଏ ତିନି ସହସ୍ର ମୁଦ୍ରା କର୍ଜ୍ଜଦେଇ ପାରିବ ଏହା କି ସମ୍ଭବ, ? ମୁଁ କି ଅପଣଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ନତଜାନୁ ହୋଇ ଯୁକ୍ତି କରିବେ କହିବି “ମହାଶୟ, ଅପଣ ଦିନେ ମୋହ ଦେହରେ ନିଷ୍ଠୀବନ ନିକ୍ଷେପ କରିଥିଲେ, ଆଉଦିନେ ମୋତେ ପଦାଘାତ କରିଥିଲେ, ଅନ୍ୟ ଏକ ସମୟରେ ମୋତେ କୁକୁର ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରିଥିଲେ, ସୁତରାଂ ଅପଣଙ୍କର ଏହି ଭଦ୍ରୋଚିତ ବ୍ୟବହାର ନିମନ୍ତେ ମୁଁ ଅପଣଙ୍କୁ ଏତେ ଟଙ୍କା କର୍ଜ୍ଜ ଦେବି ।

ଏ—ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପୁନର୍ବାର କୁକୁର କହିବି, ତୁମ୍ଭ ଉପରେ ନିଷ୍ଠୀବନ ନିକ୍ଷେପ କରିବି, ତୁମ୍ଭକୁ ପଦାଘାତ ମଧ୍ୟ କରିବି ମୁଁ, ନିଜ ଭାବରେ ତୁମ୍ଭ ନିକଟକୁ ଆସିନାହିଁ । କାରଣ ବନ୍ଧୁ ବନ୍ଧୁଠାରୁ କେବେ ସୁଧ ଗ୍ରହଣ କରେ ନାହିଁ । ଯଦି ତୁମ୍ଭେ ମୋତେ ଟଙ୍କା କର୍ଜ୍ଜ ଦିଅ ତାହାହେଲେ ଭାବିବ ତୁମ୍ଭର ଶତ୍ରୁକୁ କର୍ଜ୍ଜ ଦେଲ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଯଦି ତୁମ୍ଭର ଟଙ୍କା ପରିଶୋଧ ନ କରେ ତାହାହେଲେ ତୁମ୍ଭର ଯେ ପ୍ରକାର ଇଚ୍ଛା ସେ ପ୍ରକାରରେ ମୋହଠାରୁ ଅଦାୟ କରିନେବ ।

ଶା—ମହାଶୟ, ଅପଣ ମୋହର ଅଭିପ୍ରାୟ ବୁଝି ନ ପାରି ବୃଥାରେ କ୍ରୁଦ୍ଧ ହେଉଅଛନ୍ତି । ମୋହର ଏକାନ୍ତ ବାସନା ଅପଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସଖ୍ୟତା ସ୍ଥାପନ କରେ । ଅପଣଙ୍କର ଯେତେଟଙ୍କା ଆବଶ୍ୟକ ତାହା ମୁଁ ଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି ଏବଂ ତହିଁ ନିମନ୍ତେ ଏକ ପଇସା ସୁଦ୍ଧା ସୁଧ ନେବ ନାହିଁ । କେବଳ ଅପଣଙ୍କୁ ଏହିପରି ସର୍ତ୍ତରେ ଋଣ ପତ୍ର ଲେଖି ଦେବାକୁ ହେବ ଯେ ଯଦି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଅପଣ ସମୁଦାୟ ଟଙ୍କା ପରିଶୋଧ ନ କରିବେ ତାହାହେଲେ ମୁଁ ଅପଣଙ୍କର ଶରୀରରେ ଯେ କୌଣସି ସ୍ଥାନରୁ ଅର୍ଦ୍ଧସେର ମାଂସ କାଟିନେବି ।

ଏଣ୍ଟୋନିଓ ସେହି ସର୍ତ୍ତରେ ଋଣ ପତ୍ର ଲେଖି ଦେବାକୁ ସମ୍ମତ ହେଲେ । କିନ୍ତୁ ବେସାଣ୍ଟଙ୍କ ମନରେ ବିଷମ ଆଶଙ୍କା ଜାତ ହେଲା । ଅର୍ଥ ଲୋଭୁ ଶାଇଲକ ଏହିସ୍ଥ ଏଣ୍ଟୋନିଓର କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅନିଷ୍ଟ କରିବା ଅଭିପ୍ରାୟରେ ଏପରି ସଦାଶୟତା ପ୍ରକାଶ କରୁଅଛି ବୁଝିବାର ସେ ଏଣ୍ଟୋନିଓଙ୍କୁ ସେପରି ସର୍ତ୍ତରେ ଋଣ ପତ୍ର ଲେଖି ଦେବାକୁ ନିଷେଧ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଏଣ୍ଟୋନିଓ କହିଲେ “ବନ୍ଧୁ, ଭୀତ ହୁଅ ନାହିଁ, ଆଜିହୁ ଦୁଇମାସ ମଧ୍ୟରେ ମୋହର ପୋତ ଗୁଡ଼ିକ ଇଷ୍ଟସ୍ଥ ଫେରି ଆସିବ । ସୁତରାଂ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ ଅତୀତ ହେବାର ଏକମାସ ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ତାର ସମୁଦାୟ ଟଙ୍କା ପରିଶୋଧ କରିଦେବି ।” ବନ୍ଧୁଦ୍ୱୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏହିପରି ବାଦାନୁବାଦ ହେଉଥିବାର ଶୁଣି ଶାଇଲକ କହିଲେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନମାନେ କି ସଦ୍ଭାବ ଜାତ । ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱଭାବ ସେହିପରି ମନେକରନ୍ତି । କହିଲ ଭଲ, ଯଦି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଏଣ୍ଟୋନିଓ ମୋହର ଟଙ୍କା ପରିଶୋଧ ନ କରନ୍ତି, ତାହାହେଲେ ମୁଁ ତାଙ୍କ ଦେହରୁ ଅର୍ଦ୍ଧସେର ମାଂସ ନେଇ କଅଣ କରିବ ? ଅର୍ଦ୍ଧସେର ଛାଗ ମାଂସ କିମ୍ବା ଅର୍ଦ୍ଧସେର ମେଷ ମାଂସ ଅପେକ୍ଷା କି ଅର୍ଦ୍ଧସେର ମନୁଷ୍ୟ ମାଂସ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟବାନ ? କେବଳ ତାଙ୍କର ଅନୁଗ୍ରହ ଲାଭ କରିବା ଆଶାରେ ମୁଁ ଏହା କହିଲି ଯଦି

Digitized by srujanika@gmail.com

ଯଦି ଏ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ସମ୍ମତ ହୁଅନ୍ତି ଭଲ, ନଚେତ୍ ବଦାନ୍ୟ ହେଉଅଛି । ପରେ ମୋ ପ୍ରତି ଦୋଷାରୋପ କରିବେ ନାହିଁ ।"
ଏଣୋନିଓଁର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା ଯେ ତାଙ୍କର ବାଣିଜ୍ୟ ପୋତଗୁଡ଼ିକ ନାନାବିଧ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ଦ୍ରବ୍ୟ ଘେନି ଶୀଘ୍ର ଫେରିବ ଏବଂ ସେତେବେଳେ ସେ ଏଥିର ତିନିଗୁଣ ଟଙ୍କା ପରିଶୋଧ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହେବେ । ସୁତରାଂ ଦ୍ୱିତୀୟବନ୍ଧୁ ବେସାନିଓଁର ନିଷେଧ ନ ମାନି ତାଙ୍କର ପରମ ଶତ୍ରୁ ଶାଇଲକ ଯେଉଁ ସର୍ତ୍ତରେ ଋଣପତ୍ର ଲେଖିଦେବାକୁ କହିଥିଲେ ସେ ସେହି ସର୍ତ୍ତରେ ଋଣପତ୍ର ଲେଖିଦେଲେ ଏବଂ ଶାଇଲକଠାରୁ ତିନିସହସ୍ର ମୁଦ୍ରା ନେଇ ବେସାନିଓଁକୁ ଦେଲେ ।
ବେସାନିଓଁ ଅବଶ୍ୟଙ୍କର ଅର୍ଥ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ଅପଣାର ଓ ଭୃତ୍ୟମାନଙ୍କର ସୁନ୍ଦର ପରିଚ୍ଛଦ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଇଲେ ଏବଂ ପୋର୍ଶିୟା ନିମନ୍ତେ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ଉପଢୌକନମାନ କ୍ରୟ କଲେ । ଏହିପରି ସମ୍ବାଦ ଅବଶ୍ୟଶ୍ୱର ଦ୍ରବ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କଲା ପରେ ଗ୍ରାସିୟାନୋ ନାମକ ଜଣେ ସହଚରଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଘେନି ବେଲ୍ମଣ୍ଟ ଅଭିମୁଖରେ ଯାତ୍ରା କଲେ ।

(କ୍ରମଶଃ)

ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଚରଣ ଘୋଷ,

(ପୂର୍ବପ୍ରକାଶିତ ଉତ୍ତରାଂଶ)

[ମାମଲତକାରଙ୍କ କଳ୍ପନା ।]

ଭାବୁକ କଳ୍ପନା କରି ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରେ । କବି କଳ୍ପନା କରି କାବ୍ୟ ଲେଖେ । ରାଜା କଳ୍ପନା କରି ରାଜ୍ୟ ଚଳାଏ । କୃଷକ କଳ୍ପନା କରି କୃଷି କରେ । ଧନିକ କଳ୍ପନା କରି ଧନ ବଢ଼ାଏ । ବଣିକ କଳ୍ପନା କରି ବାଣିଜ୍ୟ କରେ । କଳ୍ପନାର ଜାଲ ସର୍ବତ୍ର ଘେରି ରହିଅଛି । କଳ୍ପନା ନ କରି କେହି କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରି ନାହିଁ । ଫସାଇବା ଯାଇଥିବା ବସ୍ତୁ କଳ୍ପନା ପ୍ରସୂତ । ସୁତରାଂ ମାମଲତକାରେ କଳ୍ପନା ନ କରି ବର୍ତ୍ତିବେ କିପରି ? ଅବଶ୍ୟ ସବୁ କଥାରେ ସୀମା ଅଛି, କଳ୍ପନାର ମଧ୍ୟ ସୀମାଅଛି । ମନୁଷ୍ୟ ବଡ଼ ହେବା ପାଇଁ କଳ୍ପନା କରିଥାଏ, କିନ୍ତୁ ଯାହା ତାହାର ଶକ୍ତିର ଅତୀତ ତାହା କଳ୍ପନା କରି ଫଳଭାଗୀ ହେବା ଦୁଷ୍କର । ମାମଲତକାରଙ୍କର କଳ୍ପନା ଅସୀମ କି ସସୀମ, ଏବଂ ତାଙ୍କ କଳ୍ପନାରେ ସେ ଫଳଭାଗୀ ହେବେ କି ନା, ତାହା ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକାର ପ୍ରଧାନ ଅଲୋଚ୍ୟ ବିଷୟ । ସୁତରାଂ ପାଠକମାନଙ୍କ ମାମଲତକାରଙ୍କ କଳ୍ପନାର ଭୂମିକା ସ୍ୱରୂପ ଏକଛତ୍ର ଉପହାର ଦେବା ବହୁତ ମଣି ତହିଁର ଅବତାରଣା କରୁଅଛୁ ମାତ୍ର ।

ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି :—"ମନୋରଥାନାଂ ନ ସମାପ୍ତିରସ୍ତି
ବର୍ଷାସୁତେନାପି ତଥାଦ୍ୟଲବ୍ଧୈ
ଦ୍ୱେଷ୍ଟ ପ୍ରଶ୍ନେଷ୍ଟ ପୁନର୍ନବାନା
ମୁତ୍ପତ୍ତିରସ୍ତି ମନୋରଥାନାଂ ।"

ଅମ ମାମଲତକାରଙ୍କର ଅଭିଳାଷ ଯେ କିପରି ଗୁଡ଼ାଏ ସମ୍ପତ୍ତି କରିବେ, ଦାଣ୍ଡରେ ପାଞ୍ଚଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ଅଗ୍ରଣୀ ହେବେ, ପାଞ୍ଚଲୋକେ ଖାତିର କରିବେ, ମାନ୍ୟ କରିବେ ଓ ଭୟ କରିବେ । ଏ ସବୁଥିରୁ କଡ଼ାଏ ହେଉ ବା ଖାଣ୍ଡିଏ ହେଉ ବା ଦାଢ଼େ ହେଉ ମାମଲତକାରେ ଅର୍ଜ୍ଜନ କରିବାରେ ସକ୍ଷମ ହୋଇ ପାରିଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏ ସବୁ ଅର୍ଜ୍ଜନ କରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଲୋକର ପ୍ରୟାସ, ତାହାର ମନ ଭୋଗଚ୍ଛା ବା ବିଳାସିତା ପ୍ରତି ଧାବିତ ନୁହେ, ଏକଥା କହି ହେବ ନାହିଁ । ଅମ ମାମଲତକାରଙ୍କର ବିଳାସିତା ପ୍ରତି ବଡ଼ ନଜର ଥାଏ । ଅବଶ୍ୟ ବିଳାସିତା ନାନାରକମର ଏବଂ ଭଲ ଭଲ ଲୋକେ ଭଲ ଭଲ ପ୍ରକାର ବିଳାସର ବ୍ୟାମୋହରେ ଅଭିଭୂତ ହେଉଥାନ୍ତି କିନ୍ତୁ ଅମ ମାମଲତକାରଙ୍କର ବିଳାସ କେବଳ କାମନା କାଞ୍ଚନରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ । ବାଲ୍ୟକାଳାବଧି ଅନେକ

Digitized by srujanika@gmail.com

ବାଷ୍ପନ ତାଙ୍କର ହାତ ସଉଠ ହୋଇ ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା ଝଙ୍ଗ ଗୁଲିଅଛି । ବ୍ୟସ୍ତରେ ତାଙ୍କୁ କେହି କେବେ ସଙ୍କୁଚିତ ହେବାର ଦେଖି ନାହିଁ । 'ଯେପରି ଅସ୍ତ୍ର, ସେପରି ବ୍ୟସ୍ତ' ତାଙ୍କର ଏଖ୍ୟାତିଟି ସେ ଅଞ୍ଚଳଭିତରେ ପ୍ରଚଳିତ । ସେ ଯେଉଁ ତାଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଅସିଅଛନ୍ତି ବା ତାଙ୍କ ଘରେ କେବେ ଅତିଥି ହୋଇଅଛନ୍ତି ସେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ସଚ୍ଚାରିତ୍ରେ ପରିତୃପ୍ତ । ଅର୍ଥାତ୍ ମାମଲତକାରେ ଅତିଥି ସତ୍କାର ଓ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି ଚର୍ଚ୍ଚା ଲତ୍ୟାଦିରେ ଯେଉଁ ଆଦର ଲାଭ କରିଅଛନ୍ତି ତାହା ସେ ଅଞ୍ଚଳର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମୌଳା ଧର ବଦିଲେ କାହାର ତାଦୃଶ ଆଦର ପାଇବାର ଅଧିକାର ନାହିଁ । ଏତେ ସୁ ନାମରେ ବାଷ୍ପନ ଅର୍ଜନରେ ଉଦାସୀନ ହେବା ମାମଲତକାରଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ହେବ କି ? ପାଠକମାନେ ଅବଗତ ଅଛନ୍ତି ଯେ ମାମଲତକାରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବିପତ୍ନୀକ ଏବଂ ବୟଃକ୍ରମରେ ବୃଦ୍ଧ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଜାନିକା ସମ୍ପର୍କୀୟ ବିଳାସ ବାସନା ମାମଲତକାରଙ୍କ ପକ୍ଷେ ସମ୍ଭବ କି ? ଅବଶ୍ୟ ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମର ବିଧାନମତେ ଦାମ୍ପତ୍ୟ ପ୍ରଣୟର ଅନୁଭୂତ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ସ୍ୱର୍ଗ । ରାମ ପ୍ରଣୟବିଶ୍ୱସ୍ତ ସୀତାଙ୍କୁ ପାଇ ଦାମ୍ପତ୍ୟ ପ୍ରଣୟର ଅନୁଭୂତିରେ ବନବାସ କ୍ଲେଶକୁ କ୍ଲେଶ ବୋଲି ମଣି ନ ଥିଲେ । ଚକ୍ରବାକ ଯୋଡ଼ିଏ ସାମାନ୍ୟ ଜଳଚର ପକ୍ଷୀ ମାତ୍ର । ସାମାନ୍ୟ ପକ୍ଷୀ ମଧ୍ୟ ରାତ୍ରିର ଅନ୍ଧକାରରେ ଅସ୍ତ ହୋଇ ଦାମ୍ପତ୍ୟ ପ୍ରେମର ଅନୁଭୂତି ନିମନ୍ତେ ଅନେକ କାକୁତିମିନତି କରିଥାନ୍ତି । ସୁତରାଂ ପ୍ରେମ ଯେ ପ୍ରାଣୀ ସ୍ୱଭାବର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ତରରେ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଅଛି ସେଥିପ୍ରତି ସନ୍ଦେହ କରାଯାଇ ନ ପାରେ । ତାହା ଅନେକଙ୍କ ମନରେ ଅନେକ ଭାବରେ ପ୍ରତିଭାତ ହୁଏ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ତାହାକୁ ଯେ ଅବସ୍ଥାରେ ଅନ୍ୟର ସୁଖ ନିମନ୍ତେ ଧର୍ମଶ୍ରୀ ବା ପୁଣ୍ୟଶାଳାତ୍ମାର ବିଶେଷଣ ନ ହୋଇ ଅପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବିବର୍ତ୍ତନ ହେବାଯାଇ ମନ୍ଦ୍ରଷ୍ୟ ସ୍ୱତଃ ପ୍ରସୂତ ହୁଏ ତାହାକୁ ପ୍ରକୃତ ପ୍ରେମ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ସୁତରାଂ ରୂପବତୀର ରୂପଭୋଗ ଲାଳସାରେ ପ୍ରକୃତ ପ୍ରେମ ଥାଇ ପାରେ କି ? ତୃଷ୍ଣାକାତର ପଥିକ ଜଳର ସ୍ୱଚ୍ଛତା କିପରି ଅନୁଭବ କରିଥାଏ ? ତୃଷ୍ଣା ନିବାରିତ ହେଲେ ସେହି ଜଳପ୍ରତି ତାହାର ଆଦର କି ପରିମାଣରେ ଥାଏ, ଏଥିରୁ କାମାତୁରର ଚିତ୍ତଚାଞ୍ଚଲ୍ୟକୁ ରୂପବତୀ ତାରା ପ୍ରତି ପ୍ରେମର ମାତ୍ରା ତୁଳନା କରାଯାଉ । ପ୍ରାଚୀନ ଆର୍ଯ୍ୟ କବିଗଣ ସେହି ଚିତ୍ତଚାଞ୍ଚଲ୍ୟକୁ ମଦନଶରଜ ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନ କରିଅଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ମୁନି ଶିବଙ୍କର ଧ୍ୟାନ ଭଙ୍ଗକରି ଏବଂ ଯାହା ଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କ ତପୋବନ ମଧ୍ୟରେ ରୂପବତୀ ଶକୁନ୍ତଳାଙ୍କୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ଅଧୀର କରି ପକାଇଥିଲା ତାହା ରୂପଜ ମୋହ ମାତ୍ର । ଏହି ରୂପଜ ମୋହକୁ ପ୍ରଣୟ ବୋଲି ଯାଇ ନ ପାରେ । ପ୍ରଣୟ ବୁଦ୍ଧିବୃତ୍ତି ମୂଳକ । ପ୍ରଣୟାସ୍ପଦ ବ୍ୟକ୍ତିର ଗୁଣସମୂହ ଯେତେବେଳେ ବୁଦ୍ଧିବୃତ୍ତିଦ୍ୱାରା ପରିଗୃହୀତ ହୁଏ, ହୃଦୟ ସେହି ସବୁ ଗୁଣରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ତୃପ୍ତି ସମାକୃଷ୍ଟ ଓ ସମ୍ବଳିତ ହୁଏ, ସେତେବେଳେ ଗୁଣାଧାରର ସଂସର୍ଗଲିପ୍ସା ଏବଂ ତୃପ୍ତି ଭକ୍ତି ଜନ୍ମେ । ଏହାର ଫଳରେ ସହୃଦୟତା ଜନ୍ମେ ଏବଂ ପରିଣାମତଃ ଅସ୍ମିତ୍ରସ୍ମୃତ ଓ ଅସ୍ମ ତତ୍ତ୍ୱର୍ଜନ ଘଟିଥାଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରଥମେ ବୁଦ୍ଧିଦ୍ୱାରା ଗୁଣ ଗ୍ରହଣ, ଗୁଣ ଗ୍ରହଣରେ ଅସଙ୍ଗଲିପ୍ସା, ଅସଙ୍ଗଲିପ୍ସା ସଫଳ ହେଲେ ସଂସର୍ଗ, ସଂସର୍ଗ ଫଳରେ ପ୍ରଣୟ, ପ୍ରଣୟରେ ଅସ୍ମିତ୍ରସ୍ମୃତ ଏବଂ ଏହି ଅସ୍ମ-ତତ୍ତ୍ୱର୍ଜନରେ ପ୍ରକୃତ ପ୍ରେମର ଅନୁଭୂତି । ଦାମ୍ପତ୍ୟ ପ୍ରେମ ଠିକ୍ ଏହିପରି । ରୂପଜମୋହ ଓ ଗୁଣଜମୋହ—ଏ ଦୁଇଯାକ ଅସଙ୍ଗଲିପ୍ସାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୋଇଥାଏ । ସୁତରାଂ କେହି ରୂପଜମୋହରେ ବା କେହି ଗୁଣ ଗ୍ରହଣରେ ଦାମ୍ପତ୍ୟପ୍ରେମର ପରିକାଷ୍ଠା ଅନୁଭବ କରିଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏରେ ପ୍ରଣୟ ସଂସର୍ଗ ଫଳ ବିଚାରମୂଳ ହେଲେ ରୂପ ଥିବା ନ ଥିବା ସମାନ । ରୂପକାନ୍ ଯେ କୁତ୍ସିତକୁ ସ୍ନେହ କରେ ଏହାର ଉଦାହରଣ ସଂସାରରେ ଅଭାବ ନାହିଁ ।

ଗୁଣଜନିତ ପ୍ରଣୟ ଚିରସ୍ଥାୟୀ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ଗୁଣ ଚିନ୍ତିବା ପାଇଁ ସମୟ ଲାଗେ । ଏଥିପାଇଁ ସେ ପ୍ରଣୟ ଏକେକାଳେ ହଠାତ୍ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ରୂପଜ-ମୋହରେ ପ୍ରଥମାବସ୍ଥାରେ ତାହାର ବଳ ଏତେ ଅଧିକ ହୋଇ ଏତେ ଯେ, ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟ ସକଳ ବୃତ୍ତି ନିଷ୍କ୍ରିୟ ହୋଇ ପଡ଼େ । ଏହା ମୋହ କି ସ୍ଥାୟୀ ପ୍ରଣୟ ତାହା ଜାଣିବାର ଶକ୍ତି ଜନ୍ମେ ନାହିଁ । ଅମ ମାମଲତକାରେ ବଡ଼ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ଦର୍ଶୀ, ତାଙ୍କ ଅଖିରେ ଅଳ୍ପଅମଳଅ କଥା ବିଷୟର ବୋଧ ହୁଏ । ସୁତରାଂ ରୂପଜ ମୋହ ଜାତ ପ୍ରଣୟପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଅଭିଳାଷ ଜନ୍ମିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ତେବେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖିବା ଆବଶ୍ୟକ ଯେ ସେ ଏ ପ୍ରକାର ପ୍ରଣୟରେ କେତେଦୂର ଅଭିଳାଷ ଦିଏ ଲାଭ କରିଅଛନ୍ତି ।

ଅମଦେଶରେ କନ୍ୟା ସ୍ଥିର କରିବାର ଭାର ଅଭିଭାବକଙ୍କ ହାତରେ । ସୁତରାଂ ଅମ ମାମଲତକାରଙ୍କ ପାଇଁ ତାଙ୍କ ଅଭି-ଭାବକ ଯେଉଁ କନ୍ୟା ଘଟାଇଲେ ସେ ମାମଲତକାରଙ୍କ ଚକ୍ଷୁକୁ ସୁନ୍ଦର ବୋଲି ବୋଧ ହୋଇ ନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସମାଜର ଲୋକମାନଙ୍କ ପାଖରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଣୟର ଅଧିକାରରେ ରହିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ମାମଲତକାରଙ୍କର ପତ୍ନୀ ଶ୍ୟାମାଙ୍ଗୀ ଓ କୁରୂପା ହେଲେହେଁ ତାଙ୍କର ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ ସଦ୍‌ଗୁଣ ଥିଲା । କଥାରେ ଅଛି, "ଯହିଁ ଗୁଣ, ତହିଁ ରୂପ" ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସେହି ଗୁଣର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ସାମଲତକାରେ ତାଙ୍କର ଫଟୋ ଛବିଟି ଏତେଦିନ ଚଳାଇ ନେଲେ ସତ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ରୂପଭୋଗ ତୃଷ୍ଣା ପରିତୃପ୍ତ ହେଲା ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ଷ୍ଟୁଡିଓର ଖାଲି ଜଳଜ ବାଡ଼ିର ଶାଗ ପଟ୍ଟାଳୀକୁ ପୂଜାଏ ଖାଇ ସେଠାରୁ ପରିଭକ୍ତ ପାଇବା ସାଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟ ବାଡ଼ୀକୁ ବା ସେହି ବାଡ଼ୀକୁ ଭୋଗରେ ଡେଇଁ ପଡ଼ିଲା ପରି ସାମଲତକାରଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟତଃ ହେବାପାଇଁ ପଡ଼ିଥିଲା ।

କବି ଗାଇ ଅଛନ୍ତି—

"ତୃଷାତୁର ଗେଣ୍ଡୀ ଗୃହେ ଯଥା ବସି
ସ୍ମରେ କମଳିନୀ ହରିତ ସରସୀ ।"

କିନ୍ତୁ ଗେଣ୍ଡୀ କମଳିନୀ ହରିତ ସରସୀକୁ ନୀର ପାନ କରିବା ପାଇଁ କଳ୍ପନା କରିବା କଥା କବି ପ୍ରକାଶ୍ୟଭାବରେ ନ କହି ସ୍ମରଣ କରିବା କହି ସେଥିରେ କଳ୍ପନା ଭାବଟି ଲୁକ୍ଷ୍ୟ ରଖି ଅଛନ୍ତି । ସେହିପରି ଅମ୍ଭ ସାମଲତକାରେ ଚାଟରେ, ଘାଟରେ, ଦାଣ୍ଡରେ, ହାଟରେ, ବଜାରରେ ଯେଉଁଠାରେ ବି ରୂପସୀ ନାରୀର ପ୍ରତିମା ତାଙ୍କର ନୟନ ପଥର ପଥିକ ହୋଇପଡ଼େ, ସେହି ନାରୀର କଳ୍ପନା ତାଙ୍କ ମନରେ ଉଦିତ ହୋଇଥାଏ । ସୁତରାଂ କାମିନୀରେ ଯେ ସାମଲତକାରଙ୍କର ବଳାସ ଏଥିରେ ଅଛି କିଛି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ଯେଉଁଲୋକମାନଙ୍କର ଚରିତ୍ର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ପକ୍ଷରେ ନିମ୍ନ, ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସମ୍ପଦାସ୍ଥ ବିଷୟ ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖରୂପେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ବଡ଼ ଉତ୍କଣ୍ଠିକର । ସାମଲତକାରେ ତାଙ୍କର ରୂପତୃଷ୍ଣାକୁ ପରିତୃପ୍ତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଜୀବନରେ ବି ବି କାର୍ଯ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି ତାହାର ଯଥାଯଥ ବିବରଣ ଦେବାପାଇଁ ଲେଖକାର ସାଧ୍ୟାତ୍ତ । ତେବେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥାରେ ତାଙ୍କର ମନ ଯେଉଁ କଳ୍ପନା ସାଗରରେ ଉତ୍ତେଜିତ ହେଉଅଛି ତାହା ବି ନିମନ୍ତେ ? ଅବଶ୍ୟ ସେହି ରୂପତୃଷ୍ଣାର ପରିତୃପ୍ତି ନିମନ୍ତେ ।

ସାମଲତକାରେ ! କହ ଦେଖି, କାହାର ସର୍ବନାଶ କରିବାପାଇଁ କଳ୍ପନା କରୁଅଛ ? କହ ଦେଖି, ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ପରି ପୁରୁଷମାନଙ୍କର ଚରିତ୍ର ବି ଏତିପରି ? କହ ଦେଖି, ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ଭଲ ପରି ଭଲ ମନ ବୋଧ କରିବାକୁ ଧର୍ମ-ଜ୍ଞାନ ନାହିଁ ? ସାମଲତକାରେ ! ତୁମ୍ଭର ସାଧାରଣରେ ବେଶ୍ ସୁନାମ ଅଛି । ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପାଞ୍ଚଜଣେ ବେଶ୍ ଖାତିର କରନ୍ତି—ପରାମର୍ଶ ଲୋଡ଼ନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭେ ଜଣେ ସାମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ସର୍ବନାଶ କରିବାକୁ ଯାଉଅଛ ? ଜଅ, ତାର ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି, ସେଥିପାଇଁ ଶୋଚନା ନାହିଁ । ଜଗଦୀଶ୍ୱର ପ୍ରାଣୀକୁ ଜୁମ୍ପିଷ୍ଟ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ତାହାର ଜୀବନ ଧାରଣ ନିମନ୍ତେ ମାତୃ ସ୍ତନରେ ଖାଦ୍ୟ ରଖି ଦେଇଥାନ୍ତି । ସେ ଭିକ୍ଷାଦ୍ୱାରା ବା କାର୍ଯ୍ୟ କରି ତାର ଜୀବନ ପ୍ରତିଯୋଗିତା କରିପାରିବ, କିନ୍ତୁ ତାହାର କମଳିନୀ କାନ୍ତିରେ ତୁମ୍ଭର କିଛି ଅଧିକାର ନାହିଁ । ତାହାର ମୁଖ୍ୟ ବମ୍ବାଧର, ସୁଗଠିତ ନାସା, ଉନ୍ନତ ଫୁଲ୍ଲେନ୍ଦୀବର ତୁଲ୍ୟ ଚକ୍ଷୁ, ଚନ୍ଦ୍ରରେଖାବତ୍ ଭ୍ରୂଯୁଗଳ, ଲଟୋଲଲଲାଟ, ହିମକରକଳାକୋମଳରୂପ ମୃଣାଳୀ ଗଠିତ ବାହୁଦ୍ୱୟ ଏବଂ ଚମ୍ପକଦାମମୟୀ କାନ୍ତି—ଏ ସବୁରେ ତୁମ୍ଭର କି ଅଧିକାର ଅଛି ? ମନେ କରନା, କରୁଣାମୟ ଭଗବାନ ଏ ସବୁ ତାହାଠାରେ ଶକ୍ତି ଅଛନ୍ତି ତୁମ୍ଭ ନିମନ୍ତେ ! ବରିଷ୍ଠରେ ଯେ ସବୁ ପୁଷ୍ପ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ହୁଏ, ତାହାର ସୌରଭ ବାୟୁମାନଙ୍କର ବିଳାସ ଭବନକୁ ଆମୋଦିତ କରେ । ବାୟୁମାନେ ସେ ଆମୋଦରେ ଆମୋଦିତ ହୁଅନ୍ତି କିନ୍ତୁ ବନରେ ନାନାଜାତୀୟ କମଳିନୀ କାନ୍ତି ବଶିଷ୍ଠ ଓ ସୌରଭ ବିକାଶିତ ପୁଷ୍ପମାନେ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ହୋଇ ମଜଳି ପଡ଼ନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସାମଲତକାରେ ! ତୁମ୍ଭେ ଯେଉଁ ପୁଷ୍ପର ସୌରଭ ପାଇଁ କଳ୍ପନା କରୁଅଛ, ସେହି ପୁଷ୍ପ ଉପବନରୁ ବନକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତର ହୋଇଅଛି, ସେ ବନରେ ମଜଳି ପଡ଼ିବ । ଭଗବାନଙ୍କର ତା ପ୍ରତି ସେହି ଆଦେଶ । ସୁତରାଂ ତୁମ୍ଭର କଳ୍ପନା ଫଳପ୍ରଦ ହେବ ନାହିଁ । ସାବଧାନ ହୋଇ କଳ୍ପନା କର । ରୁଦ୍ଧି ସୁଦ୍ଧି କଳ୍ପନା କର । ନୋହିଲେ ଅପଶାର ଅନିଷ୍ଟ ଅପେ ଲୋଡ଼ ଅଶିବ ।

ଅହା ! କି ଅଭ୍ୟାଦ ! କଳ୍ପନା କରୁ କରୁ ଅଭ୍ୟାଦ ! ସେହି ଅପରୂପ ସୁନ୍ଦର ମୁଖମଣ୍ଡଳ କଳ୍ପନା ଚକ୍ଷୁରେ କି ଅଭ୍ୟାଦ ଭାସିଉଠୁଅଛି ! ଅଭ୍ୟାଦ—ଅଭ୍ୟାଦ ନୁହେ, ଅମୃତଭୋଜ ! ମନେ ପଡ଼ୁଛି—ମନେ ପଡ଼ୁଛି ସେହି ରସପୂର୍ଣ୍ଣ ଜାମୁନ ସଦୃଶ ଓଷ୍ଠାଧର, ସେହି ମୁକ୍ତା ସଦୃଶ ଦନ୍ତଶ୍ରେଣୀ ଏବଂ ସେହି ଚନ୍ଦ୍ରବଦନର ହାସ୍ୟ ଛଟା—ହାସ୍ୟଛଟା ନୁହେଁ—ଜୋତ୍ସ୍ନା ଉପରେ ବିଦ୍ୟୁତର ଛଟା । ସାମଲତକାରେ ! ଆଉ ଅଭ୍ୟାଦର ସୀମା ଲଙ୍ଘନ କର ନାହିଁ । ଆଉ ସେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଭାରମା ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ କର ନାହିଁ, ବିପଦ୍ ଅଛି । ଭୟଙ୍କର ବିପଦ—ଭୟଙ୍କର ବିପଦ୍—ଅଚିରେ ବୁକୁ ଫାଟିଯାଏ, ଅଚିରେ ମଧ୍ୟ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟେ ।

ସାମଲତକାରେ ! ଶାନ୍ତହୁଅ ! ଶାନ୍ତହୁଅ ! ଓଃ । କି କଳ୍ପନା ତେଜ ! ଛି ! ଛି ! ଏ କଳ୍ପନା କର ନା ! ଏ କଳ୍ପନା ଯେ ସର୍ବନାଶୀ । ଏ ସର୍ବନାଶୀ କଳ୍ପନା ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କଦାପି ସାଜିବ ନାହିଁ । ସାମଲତକାରେ ! ଛିଛି ! ବିବେକର ସହିତ କଳ୍ପନା କର । ସେଉଁ ଅନାଥିନୀର ତୁମ୍ଭେ ସର୍ବନାଶ କରିବାକୁ କଳ୍ପନା କରୁଅଛ ସେ ଅନାଥିନୀର ଦଶା ପ୍ରତି ଛିଛି ଦୃଷ୍ଟିପାତ କର । ସେ ତୁମ୍ଭର ଅଶ୍ରିତା

Digitized by srujanika@gmail.com

ସତ୍ୟ, ଭୂମି କବଳରୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ପାଇବା ତା ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେ । ତାହାର ସର୍ବସ୍ୱ ନେଇଅଛ, ସେ ଭୂମିଠାରେ ଅସ୍ପୃ ସ୍ପର୍ଶ କରିଅଛ । ଭୂମି ତାହାର ଚରିତ୍ର କଳୁଷିତ କର ନା । ଉପରେ ଦେବତା, ତଳେ ବସୁମାତା ଅଛନ୍ତି, ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଭଗବାନ ତାଙ୍କର ଶ୍ରୀବାହୁ ବିସ୍ତାର କରି ରହିଅଛନ୍ତି । 'ଧର୍ମଧାରଣା ଏ ଜଗତେ' ଭୂମି ପାପଗ୍ରସ୍ତ ବୁଝିବାପାଇଁ କଳ୍ପନା କରୁଅଛ କାହିଁକି ? ସେ ଅବଳା, ଅନାଥିନୀ, ଧର୍ମ ନିଷ୍ପାପ ତାକୁ ପଥକୁ ଭଗି ରହିବ । ତାର ସର୍ବସ୍ୱ ନେଇ ଚରିତ୍ରରେ କାଳିମା ଢାଳିବା ଅପେକ୍ଷା ବିଷ୍ଟ ଭ୍ରଷ୍ଟ ଅ । ତାର ଧନରେ ଲୋଭ ନାହିଁ—ଚରିତ୍ରରେ ଲୋଭ । ଅନାଥିନୀ ଭସ୍ମ କରନା, ସାହସ ବାନ୍ଧି ଫସାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଠିଆ ହୁଅ, ଧର୍ମକୁ ଭଗି ବାଟ ଚାଲ, ଧର୍ମ ସହାୟ ହେବ । ଭଗବାନ ସହାୟ ହେବେ । ଅତଙ୍କ ନାଶନ ଭଗବାନ ସର୍ବଦା ଅର୍ତ୍ତର ଅବସ୍ଥାରୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବା ପାଇଁ ମୁକ୍ତ ହସ୍ତ । ଦ୍ରୌପଦୀର ଲଜ୍ଜା ନିବାରଣ କରିଥିଲେ—ଗଜେନ୍ଦ୍ର ଜଳରେ ଗଜକୁ ଉଦ୍ଧାର କରିଥିଲେ—ମୃଗୀକୁ ବ୍ୟାଧ ପାଶରୁ ମୋଚନ କରିଥିଲେ । ତୋର ବିପଦରେ ସେହି ଭଗବାନ ସହାୟ ହେବେ । ଧର୍ମ ତୋର ଧର୍ମକୁ ରକ୍ଷା କରିବେ । ସାହସ ବାନ୍ଧି ଫସାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଠିଆ ହୁଅ ।

ମାମଲତକାରେ ଏହିପରି କଳ୍ପନାର ମାଦକରେ ମଜୁଅଛି । ଚକ୍ଷୁ, କର୍ଣ୍ଣ, ନାସିକା ସମସ୍ତେ କଳ୍ପନା ରାଜ୍ୟରେ ବିଚରଣ କରୁଅଛନ୍ତି । କେତେବେଳେ ରଥେ ଅତି ମାମଲତକାଙ୍କ ପାଖରେ ବସିଗଲେଣି, ସେ କଥା ତାଙ୍କୁ ଜଣା ନାହିଁ । ରଥେ ମଧ୍ୟ ଥରେ ଦୁଇଥର ଏଣୁତେଣୁ ଦୁଇଟା କଥା ଚେଷ୍ଟା ପକାଇଲେଣି, ତଥାପି ମାମଲତକାରେ କଳ୍ପନା ରାଜ୍ୟରୁ ଫେରି ନାହାନ୍ତି । ଅବଶେଷରେ ରଥେ ଟିକିଏ ବିରକ୍ତ ହେଲା ପରି ହୋଇ ହାଇମାରି, ଫୁଟିଲେ ଫୁଟାଇ, ଗମ ଗମ ଶବ୍ଦଟା କ୍ରୋଧ ସ୍ୱରରେ ଜହ୍ନ ପକାଇଲେ, ଏଥିରେ ମାମଲତକାଙ୍କର ଘୁମ ଭାଙ୍ଗିଗଲା ଏବଂ ରଥଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କଥାବର୍ତ୍ତା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ରଥେ କଳ୍ପନାର କଥା କିଛି ବୁଝିପାରି ନଥିଲେ ଏବଂ ମନେ କଲେ ସେ ଅତିମ ନିଶାରେ ମାମଲତକାରଙ୍କର ଟିକିଏ ତନ୍ଦ୍ରା ହୋଇଥିଲା ।

(କ୍ରମଶଃ)

ଶ୍ରୀ ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦ ମିଶ୍ର,

ସେରଗଡ଼ର ଉତ୍ତର ସୀମା ଜାଳିରି ଗ୍ରାମ, ପଶ୍ଚିମରେ ଶାସନ ଦୋଷ୍ଟାଗ୍ରାମ, ଦକ୍ଷିଣରେ ଉଣାଳଖା, ପୂର୍ବରେ କର୍ଣ୍ଣେଇଙ୍ଗ ଗ୍ରାମ, କଟିଦେଶରେ ମେଖଳା ସ୍ୱରୂପ ଜଗଲାଥ ଗ୍ରାମ ବିରାଜିତ । ଏ ଗୋଟିଏ ଅତି ପ୍ରାଚୀନ ବିଖ୍ୟାତ ପ୍ରଶସ୍ତ ଗ୍ରାମ । ଏ ଗ୍ରାମରେ ପାଞ୍ଚଶତରୁ ଅଧିକ ଲୋକଙ୍କ ବସତି ଅଛି । ଖେଳୁଆ ପ୍ରଜାର ପ୍ରଧାନ ଦେବତା ଖେଳୁଆଶ୍ୱର ମହାଦେବଙ୍କ ମନ୍ଦିର ଗଡ଼ଚଣ୍ଡୀ ନାମକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଠାକୁରାଣୀ ସାଆନ୍ତା ଓ ଚୈତନ୍ୟକର୍ଣ୍ଣ ନାମକ ଦୁଇଗୋଟି ସରୋବର, ଗୋଟିଏ ମୁସଲମାନ ବସତି, ଉଚ୍ଚଳପ୍ରସିଦ୍ଧ ସଦାବର୍ତ୍ତାଜାତା, ଜମିଦାର, ମହାଜନ ଅନନ୍ତପ୍ରସାଦ ସେନାପତିଙ୍କ ପୁତ୍ର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବାବୁ ଦାମୋଦର-ପ୍ରସାଦ ସେନାପତିଙ୍କ ନିବାସ ବିଦ୍ୟମାନ ।

ସେରଗଡ଼ ଏହି ଗ୍ରାମର ବୃଦ୍ଧଲୋକମାନଙ୍କ ମୁଖରୁ ଶୁଣା ଯାଏ ଯେ ଶେର୍ ଶା ନାମକ ଏକ ମୁସଲମାନ ସମ୍ରାଟଙ୍କର ଗଡ଼ ଏଠାରେ ଥିବାରୁ ତାହାଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ ଗ୍ରାମର ନାମ ସେରଗଡ଼ ହୋଇଅଛି । ବାସ୍ତବିକ ଗ୍ରାମରେ ଶତାଧିକ ମୁସଲମାନଙ୍କର ବସତି ଥିବାରୁ କଥାଟି ପ୍ରକୃତ ବୋଲି ପ୍ରତୀୟମାନ ହେଉଅଛି । ଏ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରଥମେ କେବଳ ମୁସଲମାନ ବସତି ଥିଲା । କାଳକ୍ରମେ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ବସତି ହୋଇ ଯିବାରୁ ସେ ବିଶ୍ୱାସ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ ହୋଇଯାଇଅଛି । ଏଠାରେ ଇତିହାସ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଦିଲ୍ଲୀ ସମ୍ରାଟ ଶେର୍ଶାହ କି ଅନ୍ୟ କେହି ଶେର୍ଶାହ ଥିଲେ ତାହାର କୌଣସି ପ୍ରମାଣ ମିଳୁ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଇତିହାସସ୍ଥ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କେତେକ ଘଟଣାରୁ ଜଣାଯାଏ ଦିଲ୍ଲୀ ସମ୍ରାଟ ଶେର୍ଶାହ କିଛିଦିନ ଏଠାରେ ଥିଲେ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ତଦପରେ ଇତିହାସରୁ ଜଣାଯାଉଅଛି ଖାଁ ଜାତା ବୈରମ ନାମକ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଅକବରଙ୍କ ଅଭିଭାବକ ଥିଲେ । ଅକବର ଗୋପନରେ ହଠାତ୍ ସିଂହାସନ ଅଧିକାର କରିବାରୁ ବୈରମ ବିଦ୍ରୋହୀ ହୋଇଥିଲେ । ସରେ ପରାସ୍ତ ହୋଇ ବୃଦ୍ଧି ପାଇ ତୀର୍ଥ ଭ୍ରମଣରେ ବାହାରିଲେ । ସେ କାଇପଦାର ପୀରଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଯିବା ସମୟରେ ସେରଗଡ଼ ନିକଟରେ କିଛି ଦିନ ଥିଲେ ଏବଂ ସେ ସ୍ଥାନରେ ଗୋଟିଏ ନଗର ବସାଇଥିଲେ । ଖାଁଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ ଗ୍ରାମଟିର ନାମ ଖାଁ ନଗର ଥିଲା । ତାହା କାଳକ୍ରମେ ଖାନ ନଗର ନାମ ଧାରଣ କରିଅଛି । ଏ ଗ୍ରାମଟି ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ବୃହତ୍ତ ଜନାକୀର୍ଣ୍ଣ ଗ୍ରାମ ଅଟେ । ଏ ଗ୍ରାମରେ ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ ପୁଷ୍କରିଣୀ ରହିଅଛି । ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କ ମୁଖରୁ ଶୁଣାଯାଏ ମରହଟ୍ଟାଙ୍କ ସଜ୍ଜିତ ସମୟରେ ସେ ଗୁଡ଼ିକ ଖୋଦିତ ହୋଇଥିଲା ।

ତଦନନ୍ତର ଅକବରଙ୍କ ସ୍ୱକ୍ଷିତ୍ୱ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଦାଉଦ ଅକବରଙ୍କଦ୍ୱାରା ବଙ୍ଗଳାରେ ପରାସ୍ତ ହୋଇ ଓଡ଼ିଶାରେ ରହି ବିଦ୍ରୋହୀ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଶାସନ କରିବା ପାଇଁ ଟୋଡ଼ରମଲ୍ଲଙ୍କୁ ପଠାଇଥିଲେ । ଟୋଡ଼ରମଲ୍ଲ ଶାସନ କରି ଓଡ଼ିଶାକୁ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କଲେ, ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ପରେ ଖ୍ରୀ. ୧୫୮୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଦିଲ୍ଲୀକୁ ଫେରିଗଲେ । ପୁଣି ମୁସଲମାନମାନେ ବିଦ୍ରୋହୀ ହେଲେ । ତାହାଙ୍କ ବିଦ୍ରୋହ ଦମନ ପାଇଁ ମାନସିଂହ ଯାଇଥିଲେ । ମାନସିଂହ ଖ୍ରୀ ୧୫୯୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରିଥିଲେ । ଖ୍ରୀ ୧୬୦୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଶାର ଶାସନକର୍ତ୍ତା କାଲୀଖାନମଲ୍ଲ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ବିଦ୍ରୋହ ନିବାରଣ କରିବାପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଏକସ୍ଥାନରେ ବାସ କରିବାକୁ ନ ଦେଇ ଭିନ୍ନ ଗ୍ରାମରେ ବାସ କରିବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ସେହି ସମୟରୁ ପଠାଣମାନେ ଓଡ଼ିଶାର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ବିକୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଏଥିରୁ ଅନୁମିତ ହେଉଅଛି ଯେ ସେରଗଡ଼ରେ ଥିବା ବୃହତ୍ତ ମୁସଲମାନ ବସତି ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ସୋମନାଥପୁର, ରାମନଗର, ଶାସିଙ୍ଗ, ଅସ୍ତ୍ରିଆ ପ୍ରଭୃତିରେ ବାସ କରିଅଛନ୍ତି । ଏ ମୁସଲମାନ ନେତାଙ୍କୁ ଶାସନ କରିବାପାଇଁ ସେରଗଡ଼ର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଗୋ ୫ ଟି ସାମନ୍ତ ରାଜା ଓ କେତେକ ସୈନ୍ୟ ରଖାଇ ଦେଲେ । ଉକ୍ତ ପାଞ୍ଚଗୋଟି ରାଜାଙ୍କ ବସତି ଗ୍ରାମ ପଞ୍ଚାଗଡ଼ ନାମରେ ପାଞ୍ଚଟି ଗ୍ରାମ ଏବଂ ସୈନ୍ୟ ଥିବା ସ୍ଥାନର ନାମ ରକ୍ଷାବାସ୍ତା ଗ୍ରାମ ଅଦ୍ୟାବଧି ବିଦ୍ୟମାନ ଅଛି । ରାଜାମାନଙ୍କ ଗଡ଼ ନିର୍ମିତ ଓ ରକ୍ଷା ନିମିତ୍ତ ସ୍ଥାନମାନ ଖୋଳିଲେ ପ୍ରସ୍ତର ନିର୍ମିତ ମୂଳ ଭିତ୍ତି ଓ ଭଗ୍ନ ଭିତ୍ତିର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରସ୍ତରମାନ ବହୁତ ଦେଖାଯାଏ । ଏହି ଗ୍ରାମର ପଶ୍ଚିମରେ ହନୁମତ ପଦାରୁ ବହୁତ ମାଙ୍କଡ଼ା ପ୍ରସ୍ତର ମିଳିଥିଲା । ତାହା ସେନାପତି ମହୋଦୟ ଅଣ ପୋଖରୀ ଘାଟ ନିର୍ମାଣ କରିଅଛନ୍ତି ।

ସୈନ୍ୟ ଓ ସାମନ୍ତ ରାଜାମାନଙ୍କ ନେତାଙ୍କୁ ଗଡ଼ ନିକଟରେ ଗଡ଼ର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ ଗଡ଼ଚଣ୍ଡୀ ଠାକୁରାଣୀ ଅଦ୍ୟାବଧି ବିଦ୍ୟମାନ । ସାମନ୍ତ ରାଜାମାନଙ୍କ ଖୋଦିତ ପୋଖରୀର ନାମ ସାଅଣ୍ଟା; ପୋଖରୀଟି ଗଡ଼ ଓ ରକ୍ଷାର ମଧ୍ୟ ଭାଗର ଅଳ୍ପ ଉତ୍ତର ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଖୋଦିତ, ପୋଖରୀଟି ପ୍ରଶସ୍ତ, ସୁଗଭୀର ଓ ସ୍ୱଚ୍ଛନୀର ଅଟେ । କାଳକ୍ରମେ ତାହା ପୋତି ହୋଇଗଲାଣି । ଏ ପୋଖରୀ ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ହରଡ଼ ପଦା ନାମରେ ପ୍ରଶସ୍ତ ପଡ଼ିଆ ଅଛି । ଜନ ଶ୍ରୁତିରୁ ଜଣାଯାଏ ଏଠାରେ ହରଡ଼ ଚାଷ ହେଉଥିଲା ।

ସାମନ୍ତ ରାଜାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କୌଣସି ରାଜା ଶିବ ଭକ୍ତ ଥିବାର ବୋଧ ହୁଏ, କାରଣ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାର ପରୀକ୍ଷା କରିବାପାଇଁ ଏବଂ ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମୈତ୍ରୀଭାବ ସ୍ଥାପନ କରିବାପାଇଁ ଅକବରଙ୍କ ଅନୁମତି ନେଇ ମୁସଲମାନ ବସତି ପାର୍ଶ୍ୱରେ ପ୍ରଚଳିତ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅନୁସାରେ ଜେଜୁରେଶ୍ୱର ନାମକ ଏକ ମହାଦେବ ସ୍ଥାପନ କରାଇଥିଲେ । ମନ୍ଦିରଟି ପକ୍କା ନିର୍ମିତ, ଏହାକୁ ଦକ୍ଷିଣ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଅଳ୍ପ ୫।୭ ଗୋଟି ମହାଦେବ ଲିଙ୍ଗ ମାଙ୍କଡ଼ା ପ୍ରସ୍ତର ନିର୍ମିତ ମନ୍ଦିରରେ ସ୍ଥିତି; ଏ ସମସ୍ତ ମନ୍ଦିରର ଉତ୍ତର ପାର୍ଶ୍ୱରେ ପ୍ରଶସ୍ତ, ସୁଗଭୀର ନିର୍ମଳ ଜଳ ବିଶିଷ୍ଟ କୁଣ୍ଡପୋଖରୀଟିଏ ବିଦ୍ୟମାନ । ପୋଖରୀଟି ସ୍ୱଚ୍ଛନୀର ହେତୁ ସେଥିରେ ଗ୍ରାମର ଅଧିକାଂଶ ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନ ସ୍ନାନ କରନ୍ତି । ଶୈବମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଭକ୍ତି ଅନୁସାରେ ମହାଦେବ ଖୁବ ପ୍ରତିଜ୍ଞାବାନ୍; ଯାହାର କୌଣସି ଆକସ୍ମିକ କଠିନ ପୀଡ଼ା ଜାତ ହେଲା ସେ ତାହାଙ୍କୁ ପୂଜା ମାନସ କଲେ କିମ୍ବା ଶିବରାତ୍ରି ଉପବାସ ମାନସ କଲେ ସେଇଟି ଘୁଞ୍ଚିଯାଏ । ମୁଁ ଯଦିଚ ଶୈବ ଭକ୍ତ ନୁହେଁ ତଥାପି ଲୋକେ ପ୍ରାପ୍ତିତ ଫଳ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବାର ଅନେକ ଦେଖିଅଛି । ଏ ମହାଦେବଙ୍କ ଉପରେ ଚମ୍ପାଫୁଲ ଚଢ଼ାଇବାପାଇଁ ସାମନ୍ତରାଜାମାନେ ଗୋଟିଏ ଚମ୍ପା ବଗିଚା କରିଥିଲେ । ଅଦ୍ୟାବଧି ଚମ୍ପାପଦା ନାମକ ଗୋଟିଏ ପଦା ବିଦ୍ୟମାନ ଅଛି । ମହାଦେବଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ବଟବୃକ୍ଷ ବିରାଜମାନ । ବଟ ବୃକ୍ଷ ମୂଳରେ ନାନା କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ବିଶିଷ୍ଟ ମୂଲ୍ୟବାନ ପ୍ରସ୍ତର ନିର୍ମିତ ଏକ ଦେବୀ ମୂର୍ତ୍ତି ବିଦ୍ୟମାନ ଅଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ ମୂର୍ତ୍ତିର କାରୁଗର ପ୍ରାଚୀନ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର କଳାବିଦ୍ୟାର ଦକ୍ଷତାର ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କରୁଅଛି । ଉକ୍ତକଳାର ଆଜି ସେପରି କାରୁଗର ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିବେ ନାହିଁ ?

Digitized by srujanika@gmail.com

ଭଦ୍ର, ଭଜ ଏବଂ ସୁଣ୍ୟାମ୍ବା ବଂଶ ସମ୍ଭୂତ ୬ ଅନନ୍ତ ପ୍ରସାଦ ସେନାପତି ଜଣେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସଦାବର୍ତ୍ତ ଦାତା ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଜମିଦାରୀ ଓ ମହାଜନୀ ଅଛି । ଭଦ୍ରକରେ ଯେତେବେଳେ ରେଲ ଲାଇନ ଖୋଲି ନ ଥିଲା, ଜଗନ୍ନାଥ ଦର୍ଶନ ପାଇଁ ଯାତ୍ରୀମାନେ ଯେତେବେଳେ ଜଗନ୍ନାଥ ରାସ୍ତାରେ ଯାତାୟାତ କରୁଥିଲେ, ସେନାପତି ମହୋଦୟ ଦୈନିକ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଲୋକଙ୍କୁ ସଦାବର୍ତ୍ତ ଦେଉଥିଲେ । ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ସଦାବର୍ତ୍ତ ପ୍ରାପ୍ତାଙ୍କୁ ସ୍ଥାନାଭାବ ହେଉଥିବାରୁ କେତେକ ଯାଇ ଜଗନ୍ନାଥ ରାସ୍ତାଧାରରେ ଥିବା ସେରଗଡ଼ ବଜାର ଓ * ଚୈତନ୍ୟ କର ପୋଖରୀ କୂଳରେ ଅଶ୍ରୟ ନେଇ ରନ୍ଧନ ଭୋଜନ ଶେଷ କରି ଶ୍ରମ ସାରି ଯେଉଁ ଗନ୍ତବ୍ୟ ପଥରେ ଚାଲି ଯାଉଥିଲେ । ମାତ୍ର ଅଦ୍ୟାବଧି ଉକ୍ତ ସଦାବର୍ତ୍ତ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ରେଲ ପ୍ରସାଦରୁ ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କର ସମାଗମ ନାହିଁ ।

"କେତେ କେତେ ଯଶ ଛାଡ଼ି ଉତ୍କଳ ବକ୍ଷରେ,
ଲୁପ୍ତ ହେଉଅଛି ପଡ଼ି କାଳ କବଳରେ ।"

ଶ୍ରୀ ମଥୁରମୋହନ ବେହେରା ।

ମାନବମାତ୍ରଙ୍କେ ଦୁଃଖ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ସର୍ବଦା ଓ ସର୍ବଥା ଅନିଚ୍ଛୁକ । ଜ୍ଞାନହୀନ ଶିଶୁକୁ ଶ୍ରୁତିଦେଲେ ସମସ୍ତେ ଦୁଃଖର ପକ୍ଷପାତୀ ନୁହନ୍ତି ବୋଲି ଅକୁଣ୍ଠିତ ଚିତ୍ତରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବାକୁ ସର୍ବଦା ପ୍ରସ୍ତୁତ । ମାନବସମାଜ ବଳବତୀ ସୁଖଲିପ୍ସା-ପ୍ରଣୋଦିତ ହୋଇ ଦୁଃଖ ଦୂରୀକରଣର ଉପାୟ ଉଦ୍ଭାବନରେ ସର୍ବଦା ବ୍ୟସ୍ତ । ଅବଶ୍ୟ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ନିବାରଣର ପନ୍ଥା ଅନୁସନ୍ଧେୟ, ମାତ୍ର ତାହା ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ତହିଁରେ ହତୋତ୍ସାହ ନ ହୋଇ ସାହସ ଅବଲମ୍ବନପୂର୍ବକ ତାହାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ପୃହଣୀୟ ।

"ଭାବିଦ୍ଭବ୍ୟସ୍ୟ ଭେତବ୍ୟଂ ଯାବଦ୍ଭୟମନାଗତଂ ।
ଅଗତଂ ତୁ ଭୟଂ ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ନରଃ କୁର୍ଯ୍ୟାତ୍ତୁ ଯଦୋଚିତଂ ॥"

ଏହି ଫସାରରେ ଜନ୍ମଲାଭ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମନୁଷ୍ୟର ଭାଗ୍ୟ ସୁଖ ଦୁଃଖରେ ଅଂଶୀ ହେବା ସୁନିଶ୍ଚିତ । ଯେପରି ପିତା ଓ ପୁତ୍ର, ଜଳ ଓ ସ୍ଥଳ, ପ୍ରଭୁ ଓ ଭୃତ୍ୟ, ଗୁରୁ ଓ ଶିଷ୍ୟ, ଧନ ଓ ଘୃତ ଇତ୍ୟାଦି ଶବ୍ଦମାନଙ୍କମଧ୍ୟରେ ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ପର୍କ ଅଛି, ସେପରି ସୁଖ ଓ ଦୁଃଖ ମଧ୍ୟ ସମ୍ପୃକ୍ତ । ଉଲ୍ଲିଖିତ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିକର ଉଚ୍ଚାରଣରେ ଅପରଟିର ଉପସ୍ଥିତି ଓ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ୱତଃ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ଗୋଟିଏ ଯନ୍ତ୍ରିର ଦୁଇପାଖ ପରି ସମ୍ପୃକ୍ତ । ଗୋଟିକର ଅଗ୍ରଭାଗ ଦେଖିଲେ ଅପରଟିର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଅଧଣା ଅପଣା ମାନଙ୍କ ହୃଦୟରାଜ୍ୟରେ ଉଦିତ ହୁଏ ।

"ସୁଖସ୍ୟାନନ୍ତରଂ ଦୁଃଖଂ ଦୁଃଖସ୍ୟାନନ୍ତରଂ ସୁଖଂ ।
ଦ୍ୱୟମେତଦ୍ଧି ଜନ୍ତୁନା ସଂଲଂଭ୍ୟଂ ଦିନରାତ୍ରିବତ୍ ॥"

ଅତଏବ ବିପଦାଗମରେ କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ ହୋଇ ନିରୁତ୍ସାହ ଓ ନିଷ୍ପନ୍ଦତାର ବଶବର୍ତ୍ତୀହେବା ବା ନୈରାଶ୍ୟ ଜର୍ଜ୍ଜରିତ ହୃଦୟରେ ଲୋକଚାତ କରିବା ପ୍ରକୃତ ମନୁଷ୍ୟତାର ପରିଚାୟକ ନୁହେ । ବିପଦର ଉପସ୍ଥିତିମାତ୍ରଙ୍କେ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଦ୍ୱାରା ତାହାର ଶ୍ରେଣୀ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାହିଁ ମାନବର ଏକାନ୍ତ ଉଚିତ ।

ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ବିପଦକୁ ପ୍ରଥମତଃ ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇପାରେ । ଯଥା:— ପ୍ରକୃତ ବିପଦ ଓ ଅପ୍ରକୃତ ବା କଳ୍ପିତ ବିପଦ । ସ୍ଥୂଳ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିଲେ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ବିପଦ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ ଭୁକ୍ତ ବୋଲି ଉପଲବ୍ଧି ହେବ । ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀର ବିପଦ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ ଭୁକ୍ତ ବିପଦ ଠାରୁ ଅଧିକ । ମାତ୍ର ଦ୍ୱିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀର ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବିତ୍ୱକୁ ଏଡ଼ି ଦେବାକୁ କାହାର ଅଧିକାର ନାହିଁ । ଯଦି ଅନ୍ତର ସୂକ୍ଷ୍ମ ଦୃଷ୍ଟିର ପରିଚାଳନା କରାଯାଏ, ତେବେ ଦେଖାଯିବ ମାନବ ସମାଜହିଁ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ

* ଚୈତନ୍ୟ କର, ଏ ଗୋଟିଏ ଅତି ପ୍ରଶସ୍ତ ଅତଳସ୍ପର୍ଶୀ; ନିର୍ମଳ ସଲିଳା ଓ ଦେବମାତୃକା ପୂର୍ଣ୍ଣ ପୁଷ୍କରିଣୀ । ଏହାକୁ ବାଲେଶ୍ୱରର ପ୍ରଧାନ ଏବଂ ପ୍ରାଚୀନ ଜମିଦାର କିଶୋର ଚୈତନ୍ୟ କର ନାମକ ଜନୈକ ବ୍ୟକ୍ତି ଖୋଳାଇଥିବାରୁ ତାହାଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ ପୁଷ୍କରିଣୀଟିର ନାମ ଚୈତନ୍ୟ କର ରହିଅଛି । ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ତରଣକାରୀ ଏ କୂଳରୁ ସେ କୂଳକୁ ସନ୍ତରଣ କରିଯାଇପାରେ ନାହିଁ, ମଧ୍ୟରେ ଡୁବିଯାଏ । ତେଣୁ ଏହାକୁ ଦେବମାତୃକା ପୋଖରୀ କହନ୍ତି ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ବିପଦ ନିମିତ୍ତ ସମ୍ପୃଷ୍ଟି କାର୍ଯ୍ୟ । ମନୁଷ୍ୟ ନିଜର ଦୁର୍ବଳତା ବଶତଃ ଦୋଷାବହ କାର୍ଯ୍ୟ ସଂସାଧନରେ ଏ ପ୍ରକାର ବିପଦର ଅଗମନ-ପଥ ନିଜେ ପରିଷ୍କାର କରିଦିଏ । ତାହା ନ ହେଲେ ମାନବ ଜୀବନ ଶାନ୍ତିର ନିତ୍ୟ ଲୀଳାନିକେତନରୂପେ ପ୍ରତିପନ୍ନ ହେଉଥାନ୍ତା ।

ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀର ବିପଦ ଅର୍ଥାତ୍ ନିଶ୍ଚିତ ବିପଦ ଘଟିଲେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ତା ଅବଲମ୍ବନହିଁ ତାହାର ନିରାକରଣର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଉପାୟ । ମନୁଷ୍ୟର ଭାଗ୍ୟ ବିଚ୍ଛିନ୍ନମାନଙ୍କ ମତାନୁଯାୟୀ ଚୋଟିଏ ଘୂର୍ଣ୍ଣାୟମାନ ଚକ୍ରବତ୍ ସର୍ବଦା ଅବର୍ତ୍ତନଶୀଳ । "ଚକ୍ରବତ୍ ପରିବର୍ତ୍ତନ୍ତେ ଦୁଃଖାନି ଚ ସୁଖାନି ଚ" । ମାନବ ଜୀବନରେ ସୁଖ ଦୁଃଖ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ।

"ସୁଖ ମଧ୍ୟେ ସ୍ଥିତଂ ଦୁଃଖଂ, ଦୁଃଖମଧ୍ୟେ ସ୍ଥିତଂ ସୁଖଂ ।
ଦ୍ୱୟମନ୍ୟୋନ୍ୟ ସଂଯୁକ୍ତଂ ପ୍ରୋତ୍ୟତେ ଜଳ ପଙ୍କବତ୍" ।

ସୁତରାଂ ଦୁଃଖର ଉପସ୍ଥିତି କେବଳ ତାହାର କ୍ରମଶଃ ଅପସାରଣ ଓ ଭବିଷ୍ୟ ସୁଖପ୍ରାପ୍ତି ଆଶା ହୃଦୟରେ ଜାଗରୂକକରି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ତା ବଳରେ ଉପସ୍ଥିତ ବିପଦମାନଙ୍କୁ ଧୀର ଓ ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ସହ୍ୟ କରିବା ଉଚିତ । ଏ ଉକ୍ତିଟିକୁ ହୃଦୟରେ ସର୍ବଦା ସ୍ଥାନ ଦେବା ବିଧେୟ ଯେ "Pleasures and pains are closely interwoven in the web of life." ମାନବର ଜୀବନ ଜାଲଟି ସୁଖ ଦୁଃଖ ସୂତ୍ରରେ ନିର୍ମିତ । ଏ ମାନବ ଜୀବନରେ କେବେ ବା ସୁଖ, କେବେ ବା ଦୁଃଖ ନିଶ୍ଚୟ ଅନୁଭୂତ ହେବାର କଥା । ଅତଏବ ସୁଖବେଳେ ଦୁଃଖର ସୁନିଶ୍ଚିତ ଆଗମନ ଓ ଦୁଃଖ ସମୟରେ ଏହାର ଯଥାର୍ଥ ଅପସାରଣ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବଦ୍ଧମୂଳ ହେଲେ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ନୈରାଶ୍ୟ ଯେ ଦୂରୀଭୂତ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ପ୍ରକୃତିର ନିୟମ ଯେ ସର୍ବଦା ଅଖଣ୍ଡନୀୟ ଓ ଅଲଂଘନୀୟ ଏଥିରେ କାହାର ମତ ଦ୍ୱୈଧ ହେବାର କାରଣ ନାହିଁ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଅନୁଭବ ଓ ଜ୍ଞାନର ଅପୂର୍ଣ୍ଣତାଯୋଗୁଁ ତଦୁପରି ନିୟମ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ସମାଜ ନିୟମରେ ସାମୟିକ ବିଶୃଙ୍ଖଳା ପରିଲକ୍ଷିତ ହେବା ବିଚିତ୍ର ନୁହେ । ମାତ୍ର ପ୍ରକୃତିର ନିୟମରେ ଅପରିପକ୍ୱତା ବା ବିଶୃଙ୍ଖଳତା କଦାପି ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇନାହିଁ, ନ ହେବନାହିଁ । ତେବେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ମାନସିକାବସ୍ଥା ଓ କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀକୁ ପ୍ରକୃତିର ନିୟମାନୁଯାୟୀ ଗଠନ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଯଦି ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରୁ, ତେବେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଦେଖିବାକୁ ପାଇବୁଁ ଯେ ପ୍ରକୃତିରେ ସୁଖ ଓ ଦୁଃଖ ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ କ୍ରୀଡ଼ା କରୁଅଛି । ଯଦି ମାନବର ବିଭିନ୍ନାବସ୍ଥା ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ନିକ୍ଷେପକରୁଁ, ତେବେ ଦେଖିବୁଁ ଏହାର ଜୀବନରେ ଉନ୍ମାଦପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଯୌବନ ସମୟରେ ବିଷାଦ କାଳମାରମ୍ଭିତ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟାବସ୍ଥା ଯୌବନ ସୁଲଭ ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦ ଅଡ଼କୁ ଉଷତ୍ ହାସ୍ୟକର ଧୀରେ ତାହାର ପଥରେ ଅଗ୍ରସର ହେଉଥାଏ; ଏବଂ ବୟୁଦ୍ଧିନସରେ ସୁକୋମଳ ଯୌବନ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରି ମାନବ ଉପରେ ତାହାର ଆଧିପତ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରେ । ପୁଣି ଦେଖ ଅଜ ବସନ୍ତ କାଳୀନ ପ୍ରକୃତିର ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ କ୍ରମ୍ବିକ୍ରମରେ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଓ ଶୀତର ଖରତାରେ ବିପରୀତ ଶ୍ରୀଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଉଛି ଏବଂ ଅଜ ନବ ପଲ୍ଲବ ଶୋଭିତ ବୃକ୍ଷ, ଲତା ଓ ଦୁର୍ବାଦଳଶ୍ୟାମଳ ଭୂତଳର ଶୋଭା ପ୍ରକୃତିର ନିୟମାନୁଯାୟୀ କ୍ରମେ ବିଷାଦପୂର୍ଣ୍ଣ ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟତାରେ ପରିଣତ ହେଉଅଛି ! ଦିନେଦିନ ଘଟଣାମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ମଧ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମରେ ସୁଖ ଦୁଃଖର ଯଥାର୍ଥତା ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ଦେଖ ମଧ୍ୟାହ୍ନର ଅସହ୍ୟ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ମାର୍ତ୍ତଣ୍ଡ କିରଣ ସାୟଂକାଳକୁ କିପରି ଶୀତଳତା ଲାଭ କରୁଅଛି ! ପୁଣି ଗ୍ରୀଷ୍ମର ଗମ୍ଭୀର ନିସ୍ତବ୍ଧତା ଓ ଶୈତ୍ୟ ବିଭାବରେ କିପରି ଅପସାରିତ ହେଉଅଛି ! ଏହିପରି ପ୍ରକୃତିର ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କଲେ ସୁଖ ଦୁଃଖର ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳତା ନିଶ୍ଚୟ ନୟନ ଗୋଚର ହେଉଥିବ । ସୁତରାଂ ଦୁଃଖର ବା ଦୁଃଖପରେ ସୁଖର ଅନ୍ତର୍ଭାବରେ କିଛି ନୂତନତ୍ୱ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଏକଥା ଦେଖି ବୁଝି ସୁଦ୍ଧା ଦୁଃଖଟା ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ନିତାନ୍ତ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ଓ ତହିଁରେ ବିଚାରଶକ୍ତିର ଅବଲମ୍ବନ-ପୂର୍ବକ ନିଶ୍ଚେଷ୍ଟତା ଅନୁସରଣ କରି ମୂର୍ଖତାର କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେ ?

ସୁତରାଂ ନିଶ୍ଚିତ ବିପଦ ଅଗମନରେ ଅଧୀରତାର ସୁଦୂର ପରିତ୍ୟାଗ ଓ ମାନସିକ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲତାର ସଂରକ୍ଷଣ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ଲୋକର କାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ଉଚ୍ଚାରିତ ମତରୁ ପ୍ରମାଣିତ ହେଉ ନାହିଁକି ?

ବର୍ତ୍ତମାନ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ ବିପଦ ଅର୍ଥାତ୍ ଅନିଶ୍ଚିତ ବା କଳ୍ପିତ ବିପଦର ବିଷୟ ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନା କରାଯାଉ । ଏହା ପ୍ରକୃତରେ ବିପଦ ନୁହେ । ଏହା ସମ୍ପଦ ବା ସୁଖର ରୂପାନ୍ତର ମାତ୍ର । ଏହାର ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖ ସବେଷଣା କରାଗଲେ ଦେଖାଯିବ ଯେ ଏହାର ମୂଳରେ ସୁଖ ବିଦ୍ୟମାନ । ଏହା ମାତ୍ରବତ୍ ଅପରିପକ୍ୱ ବୁଦ୍ଧିକୁ ବିପଦ ପରି ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ମାନବ ତାହାର ସ୍ଥୂଳ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଏହାକୁ ବିପଦ ବୋଲି ଧରି ନେଇଥାଏ । ନଚେତ୍ ଏହାର ପରିଣାମ ଶୁଭପ୍ରଦ ଓ ଏହା ସୁଖ ଉତ୍ପାଦକ । ଏ ପ୍ରକାର ବିପଦ ମାନବର ଅଭିଷ୍ଟ ପରିବର୍ତ୍ତରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ସାଧନ କରେ । ଏହା ଜ୍ଞାନାଲୋକ ବିମଣ୍ଡିତ ମନୁଷ୍ୟର (୧) ସତର୍କ କରଣ (୨) ବଳ ପରୀକ୍ଷାରେ ସୁଯୋଗ ଦାନ (୩) ମନୁଷ୍ୟତା ଗଠନ (୪) ଭୁଲ କଳ୍ପନା

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦୂରୀକରଣ (୫) ସ୍ୱକୃତ ଅଜ୍ଞାନତା ଉପଲବ୍ଧି ଓ (୬) ଦଣ୍ଡ ଅପସାରଣର ପଥ ନିରୂପଣ ପ୍ରଭୃତି ମହୋପକାରମାନ ସାଧନ କରେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଉପରୋକ୍ତ ବିଷୟମାନଙ୍କର ସମାଲୋଚନା କରାଯାଉ ।

(୧) ସତର୍କୀକରଣ:—ଯନ୍ତ୍ରଣା ଅନେକ ସମୟରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ସତର୍କ କରିବାକୁ ଅସିଥାଏ । ଦେଖନ୍ତୁ, ଜଣେ ଲୋକ ଯଦି ଲୋଭସାଧୀନ ହୋଇ ଚୁରୁ ଖାଦ୍ୟ ଖାଇ ପକାଏ, ତେବେ ତାକୁ ଅଜାଣ୍ଡିତାଜନିତ କୌଣସି ଏକ ରୋଗ ନିଶ୍ଚୟ ଅଚିରେ ଆକ୍ରମଣ କରେ । ଏହା ଅନୁଭବ କଲାପରେ ସେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ସତର୍କ ରହିବାକୁ ଶିଖିକରେ । ଏହିପରି ଅଜ୍ଞାନତାବଶତଃ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ସ୍ଖଳନ ହେବାପରେ ତହିଁର ଭୁଫଳ ଅନୁଭବକରି ଆମ୍ଭେମାନେ ତହିଁର କାରଣ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେଥିରୁ ଦୂରରେ ରହିବାକୁ ଶିଖିକରୁଁ । ତେବେ ସାମୟିକ ବିପଦ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ଅନିଷ୍ଟର କାରଣ ନ ହୋଇ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଅଜ୍ଞାନତା ଦୂରୀକରଣ ଓ ତାହା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଭାବୀ ମହତ୍ତର ବିପଦ ନିବାରଣର ପ୍ରଶସ୍ତ ପଥ କୋଲି ଉଲ୍ଲିଖିତ ପଂକ୍ତିମାନଙ୍କରୁ ଜଣାଯାଉ ନାହିଁ କି ?

(୨) ବନ୍ଧୁ ପରୀକ୍ଷାରେ ସୁଯୋଗ ଦାନ :— ଦୁଃଖଠାରୁ ବଳି ପ୍ରକୃତ ବନ୍ଧୁ ପରୀକ୍ଷାର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ପନ୍ଥା ଆଉ ନାହିଁ ବୋଲି କହିଲେ ଚଳେ । ସମ୍ପଦବେଳେ ଅନେକ ଧୂର୍ତ୍ତ ଶଠମାନେ ସ୍ୱାର୍ଥପ୍ରାପ୍ତି ସାଧନ ନିମିତ୍ତ ଧନୀ ଲୋକକୁ ଭୁଲାଇ ରଖନ୍ତି । ସର୍ବଦା ଅଯଥା ଗୁଣ୍ଠି ବାକ୍ୟରେ ତାକୁ କେତେବେଳେ ବା ଉତ୍ତେଜିତ ଓ କେତେବେଳେ ବା ମଦାନ୍ଧତାର ଭଣିବର୍ତ୍ତୀ କରି ଚିତ୍ର ପୁତ୍ତଳିକାପରି ନଚାଇଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଜନମସ୍ଥ ଓ ଶଠତାଦୃଷ୍ଟି ଯଥମାନଙ୍କୁ ତାହା ନିକଟରେ ବିପଦ୍ଧତରୂପେ ଚିତ୍ରିତ କରି ଅନେକ ସମୟରେ ତହିଁ ଅଡ଼କୁ ତାହାକୁ ଅକୃଷ୍ଟ କରି ନିଅନ୍ତି । ଏବଂ ସେ ବିପନ୍ନ ହେବାମାତ୍ରକେ ଏମାନଙ୍କର ବନ୍ଧୁତା ଗ୍ରନ୍ଥି ଶିଥିଳ ହୋଇଯାଏ ।

"ସମ୍ପଦବେଳେ ସବେ ସଖା । ବିପଦେ ନ ଦିଅନ୍ତି ଦେଖା" ।

ଏ ଉକ୍ତିଟି ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ସତ୍ୟ । ଯଦି ମନୋନିବେଶ ସହକାରେ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରାଯାଏ ତେବେ ରାମାୟଣ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କପରି ଓ Shakespear ଙ୍କ ଚିତ୍ରିତ Eart of kent ଙ୍କ ପରି କେତେଜଣ ବନ୍ଧୁ ମିଳିବେ ? "A friend in need is a friend indeed." ଏହି ଉକ୍ତିଟିରୁ ପ୍ରକାଶପାଏ ଯେ ବିପଦ ସମୟରେ ବନ୍ଧୁ ପରୀକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଦୁଃଖହିଁ ପ୍ରକୃତ ବନ୍ଧୁ ପରୀକ୍ଷାର ଗୋଟିଏ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ନିକଷ ପାଷାଣ । "The darker the nights, the brighter the stars" ତେଣୁ ବିପଦ ଅନାଦୃତ ନ ହୋଇ ଆଦୃତ ହେବା ଉଚିତ ।

(୩) ମନୁଷ୍ୟତା ଗଠନ ;— ଦୁଃଖ ମନୁଷ୍ୟତା ଗଠନର ଏକ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଉପାଦାନ । ଧନ ମନୁଷ୍ୟକୁ ମଦାନ୍ଧକରି ତାହାର ଅନୁସଙ୍ଗିକ କେତେ ଦୋଷଯୁକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ତାହାକୁ ନିୟୋଜିତ କରେ । ସାଧାରଣତଃ ଧନୀହିଁ ମଦ୍ୟପରସ୍ପୃଶ, ବେଶ୍ୟାନୁରକ୍ତ ଓ ଦ୍ୟୂତକ୍ରୀଡ଼ାସକ୍ତ ଥିବାର ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ନିର୍ଦ୍ଧନ ସର୍ବଦା ପେଟ ଚିନ୍ତାରେ କାର୍ଯ୍ୟାନୁରକ୍ତ ଥିବାରୁ ଦୁଷ୍ଟ ବୃତ୍ତି ତାହାର ହୃଦୟଗ୍ରାସ୍ୟକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିପାରେ ନାହିଁ । ଅର୍ଥ ମନୁଷ୍ୟକୁ ମୋହାନ୍ଧ କରି ନାନା ଅନିଷ୍ଟକର କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ କରାଏ । ମାତ୍ର ଦୁଃଖ ଯଦିବା ଯନ୍ତ୍ରଣାଦାୟକ ତଥାପି ମାନବକୁ ସାଧୁତା ଓ ସରଳତାର ମାର୍ଗ ପ୍ରଦର୍ଶନପୂର୍ବକ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଉନ୍ନତି ଓ ସମ୍ମାନ ଅଡ଼କୁ ପରିଚାଳିତ କରେ । ଇଙ୍ଗ୍ଲାଣ୍ଡର ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ କବି Shakespeare କହିଛନ୍ତି :—

"Sweet are the uses of adversity,
Which, like the toad, ugly and venomous
Wears yet a precious jewel in his head"

ପ୍ରକୃତ ମନୁଷ୍ୟତାରୂପ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପରୀକ୍ଷା ନିମିତ୍ତ ଦୁଃଖ ଅଗ୍ନିକୁଣ୍ଡହିଁ ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ମହାଭାରତରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି ଯେ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ଜନନୀ ସର୍ବଦା ଦୁଃଖରେ ରହିବାକୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଥିଲେ ।

ତୁଚ୍ଛ କଳ୍ପନା ଦୂରୀକରଣ:—ଧନୀର ମନ ସର୍ବଦା ବ୍ୟସ୍ତ, ଧନ ବୃଦ୍ଧି ଲାଳସା ଓ ଦୌର୍ଯ୍ୟାଦିଭାବରୁ ସମ୍ପତ୍ତି ସଂରକ୍ଷଣ ଚିନ୍ତା ଧନୀମାନଙ୍କୁ ସବୁବେଳେ ଉଦ୍ବେଳିତ କରୁଥାଏ । ଯଦିବା କୌଣସି ଲୋକ ତାହାର ଅନିଷ୍ଟ ସାଧନକରିବାକୁ ସ୍ୱପ୍ନରେ ଭାବ ନାହିଁ କି ତାହାର ଧନାପହରଣ ପ୍ରବୃତ୍ତି ହୃଦୟରେ ଅଦୌ ସ୍ଥାନ ପାଇନାହିଁ ତଥାପି ଧନୀ ଲୋକର ମନ ସର୍ବଦା ସନ୍ଦେହ ଗ୍ରସ୍ତ ଥାଏ । ସେ ଦେବୋପମ ଉଦାର ପ୍ରକୃତ ମାନବଠାରେ ମଧ୍ୟ ସଂଶୟ ପୋଷଣ କରିବାକୁ ଛାଡ଼େ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏ ତୁଚ୍ଛ କଳ୍ପନା ଧନସ୍ଥାନ ମାନବ ହୃଦୟରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଥିବାର ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ କେବେ ଜଣା ଅଛି କି ? ସେ ଦିବାଭାଗରେ କଠିନ ପରିଶ୍ରମ କରି ରାତ୍ରିରେ ଧନରେ ପରିବାର ପ୍ରତିପୋଷଣପୂର୍ବକ ଗୃହରେ ଗାଢ଼ ନିଦ୍ରାଭିଭୂତ ହୁଏ । ବୃଥା ସନ୍ଦେହ ବା ତୁଚ୍ଛ କଳ୍ପନା ତାକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିପାରେ ନାହିଁ । ସେ ସର୍ବଦା ନିଶ୍ଚିନ୍ତ, ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ ଓ ସୁସ୍ଥକାୟ ଥାଇ ବିନା କ୍ଲେଶରେ ତାହାର ଜୀବନ ଯାତ୍ରା ଅତିବାହିତ କରେ । କିନ୍ତୁ ଧନୀଲୋକ ହୃଦୟରେ ବୃଥା

Digitized by srujanika@gmail.com

ସନ୍ଦେହ ଜାଗରୁକ ଥିବାରୁ ସେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ କିମ୍ବା "ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ବରଂ ଗଭୀର ଚିନ୍ତାଯୋଗୁଁ ଅକାଳ ମୃତ୍ୟୁ ମୁଖରେ ପତିତ ହୁଏ ।

"Half of the ills we hoard within our hearts
Are ills because we hoard them."

(୫) ସ୍ୱକୃତ ଅଜ୍ଞାନତାର ଉପଲବ୍ଧି:—

ଅନେକ ସମୟରେ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ଧନଶାଳୀ ଓ କ୍ଷମତାଶାଳୀ ଲୋକମାନେ ମୋହାନ୍ଧତା ହେତୁରୁ ହେଉ ବା ପ୍ରକୃତିର ବଶବର୍ତ୍ତିତା ହେତୁରୁ ହେଉ ଅନେକ ନୃଶଂସ କାର୍ଯ୍ୟ କରିପକାନ୍ତି । ସେମାନେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦୁଃସ୍ଥମାନଙ୍କର ହୃଦୟର ଭାବକୁ ନିଜ ହୃଦୟରେ ଚିନ୍ତିତ କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ବରଂ ନାନାପ୍ରକାର ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତିଦ୍ୱାରା ବା କର୍କଶ ବାକ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗଦ୍ୱାରା ନିମ୍ନଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ ଲୋକମାନଙ୍କ ମନରେ ଗଭୀର ଦୁଃଖ ବା ପରିତାପ ଉତ୍ପାଦନ କରନ୍ତି । ସମ୍ପଦ ଦୃଷ୍ଟି ଥିବାଯାଏ ନିଜର ଏତାଦୃଶ କୁତ୍ସିତ ବ୍ୟବହାର ମାନବ ନିକଟରେ ଦୋଷ ବୋଲି ପ୍ରତୀୟମାନ ହୁଏ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ବିପଦ ହେବା ମାତ୍ରକେ ସେ ଏ ସମସ୍ତ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିପାରେ ଏବଂ ଗଭୀର ଅନୁତାପ ତାହାର ମନୋରାଜ୍ୟକୁ ଆଲୋଡ଼ିତ କରେ । ଏହିପରି ପ୍ରକୃତ ମନୁଷ୍ୟତା କ୍ରମଶଃ ମାନବଠାରେ ଆବିର୍ଭୂତ ହୁଏ । କୌଣସି ଲୋକ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଶତ୍ରୁ ହୋଇ ଜନ୍ମି ନ ଥାଏ । ସଙ୍ଗ ବ୍ୟବହାରଦ୍ୱାରା ବା କୁବାକ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗଦ୍ୱାରା ଆମ୍ଭେମାନେ ନିଜ ନିଜର ଶତ୍ରୁ ସୃଷ୍ଟି କରୁଁ ଏବଂ ଏହାଦ୍ୱାରା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଭାବୀ ଜୀବନକୁ କଣ୍ଟକମୟ କରି ପକାଉଁ । ସମ୍ପଦ ଦୃଷ୍ଟି ଥିବାଯାଏ ଏ ମୋହାନ୍ଧତା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ବେଷ୍ଟନ କରିଥାଏ, ମାତ୍ର ବିପଦର ଉପସ୍ଥିତି ମାତ୍ରକେ ସମସ୍ତ ସୁଚିନ୍ତା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଜାଗରିତ ହୋଇ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ମୋହାବରଣରେ ଅପସାରଣ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦୁଃଖାଭିଭୂତ କରିପକାଏ ଏବଂ ଭାବୀ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଉନ୍ନତିର ସୋପାନ ନିର୍ମାଣ କରେ ।

(୬) ଦଣ୍ଡ ଅପସାରଣର ପଥ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ:—

ଉଚ୍ଚବଂଶୀୟ ଲୋକ ଗର୍ବଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ଅନେକ ନିର୍ବୋଧ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପକାଏ, ସଦ୍ୟତ କି ତାହାର ଭାବୀ ଦଣ୍ଡଭୋଗ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇପଡ଼େ । ମାତ୍ର ନିର୍ଦ୍ଦନ ସେ ସ୍ୱଭାବରୁ ବଞ୍ଚିତ ଥିବାରୁ ତାଦୃଶ ଦୋଷାବହ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରି ନ ଥାଏ । ସୁତରାଂ ସେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଦଣ୍ଡର କବଳ କବଳରୁ ନିଷ୍କୃତି ଲାଭକରେ ।

ପୂର୍ବୋକ୍ତ ଉକ୍ତିମାନଙ୍କରୁ ଏହା ଉତ୍ତମରୂପେ ଉପଲବ୍ଧି ହେଉଅଛି ଯେ ଦୁଃଖ ପ୍ରକୃତରେ ଦୁଃଖପ୍ରଦ ନୁହେ । ସୁଖ କେବଳ ଦୁଃଖର ଛଦ୍ମବେଶ ଧାରଣ କରି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଥାଏ । ମାତ୍ର ବୁଦ୍ଧି ଶକ୍ତିର ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିକାଶ ଓ ଅପରପକ୍ଷ ଜ୍ଞାନାଧିକାର ହେତୁରୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ତାହା ଚିହ୍ନି ନ ପାରି ଦୂରେ ନିକ୍ଷେପ କରିଥାଉଁ । ଯଦି ସମସ୍ତ ଉପସ୍ଥିତ ବିପଦମାନଙ୍କର ବିଶଦ ଗବେଷଣାରେ ରତ ହେଉଥାନ୍ତି, ତେବେ ସେମାନଙ୍କୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ କଦାଚ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଉ ନ ଥାନ୍ତି । ଅନେକ ସମୟରେ ଦେଖାଯାଇ ଅଛି ଯେ ବିପଦ ଛଦ୍ମବେଶଧାରୀ ସମ୍ପଦ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେ । ସମ୍ପଦକୁ କେବଳ ଧନଲାଭ ଅର୍ଥରେ ପ୍ରୟୋଗ କରି ଅନେକ ସମୟରେ ତାହାର ପ୍ରଶସ୍ତତାକୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ସଙ୍କୁଚିତ କରି ପକାଉଁ । ସମ୍ପଦକୁ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଉନ୍ନତି, ଚରିତ୍ରୋତ୍କର୍ଷ ଲାଭ ଓ ଜ୍ଞାନ ବୃଦ୍ଧି ପ୍ରଭୃତି ଅର୍ଥରେ ଗ୍ରହଣ କଲେ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ବିପଦହିଁ ସମ୍ପଦ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେ ବୋଲି ନିଶ୍ଚୟରେ ପ୍ରତୀୟମାନ ହେବ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଦେଖାଯାଉ । ଅତି ପୁତ୍ର ମରଣରେ ତାହାର ବିଚ୍ଛେଦରେ ଗଭୀର ଦୁଃଖ ଅନୁଭବ କରୁଅଛୁଁ । ମାତ୍ର ଏ କଥା କଣ ଅସମ୍ଭବ ଯେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ସେହି ପୁତ୍ର ଅତି ଜଘନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନରେ ପିତୃପିତାମହଙ୍କ ସୁନାମ ଓ ଖ୍ୟାତି ନଷ୍ଟ କରି ନ ପାରେ ବା ଯୌବନ ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଇହଲୀଳା ସାଙ୍ଗ କରି ବୈଧବ୍ୟବିଧୁର ଭଗିନୀ ଓ କୋମଳ ବିଷୁଣ୍ଣ ସନ୍ତାନମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ଭରଣପୋଷଣ ଭାର ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତକରି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ମହତ୍ତର ଦୁଃଖର କାରଣ ହୋଇ ନ ପାରେ ? କେଜାଣିବା ସେଥିରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ବଂଶମର୍ଯ୍ୟାଦାର ଯେଉଁ ଅଧଃପତନ ହୋଇଥାନ୍ତା ବା ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରଣା ପୁତ୍ର ବଧୂ ଓ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଶୁମାନଙ୍କ ଭରଣପୋଷଣରେ ଯେଉଁ ଦ୍ୱିଗୁଣିତ ହୋଇଥାନ୍ତା ସେଥିରୁ ରକ୍ଷାକରିବା ନିମିତ୍ତ ସର୍ବଜ୍ଞତା ପରମେଶ୍ୱର ଏପରି ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ସୁଖକୁ ଦୁଃଖପରି ବିଧାନ କରିଥାନ୍ତି । ସବୁବେଳେ ସ୍ମରଣ ରଖିବା ଉଚିତ ଯେ ପରମେଶ୍ୱର ଯାହାକୁ ସର୍ବଶେଷ ସ୍ନେହକରନ୍ତି ତାହାକୁହିଁ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ବିପଦମାନଙ୍କରେ ପକାଇଥାନ୍ତି । ସେଥିରେ ସେ ମାନବର ଭାବୀ ମଙ୍ଗଳକୁ ଅକାଙ୍କ୍ଷା କରିଥାନ୍ତି । ସୁତରାଂ ଦୁଃଖକୁ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ବିବେଚନା ନ କରି ବରଂ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଅଭିପ୍ରେତ ଭବିଷ୍ୟତ ମଙ୍ଗଳର ପୂର୍ବ ଲକ୍ଷଣ ବୋଲି ଧରିନେବା ଉଚିତ । ଏବଂ ଦୁଃଖ ସମୟରେ ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ୍ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ନାମୋଚ୍ଚାରଣପୂର୍ବକ ସହିଷ୍ଣୁତା ସହକାରେ ତାହାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାହିଁ ବିପଦ ନିରାକରଣର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଉପାୟ ।

ଶ୍ରୀ ଧର୍ମାନନ୍ଦ ତ୍ରିପାଠୀ ବି. ଏ.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଷଷ୍ଠ ଖେଦା ।

(୨ଙ୍କ ପ୍ରକାଶିତ ଉତ୍ତର ।)

ରାତି ଅର୍ଦ୍ଧ ପ୍ରହର ଗତହେଲାଣି, ତହିଁରେ ପୁଣି କୃଷ୍ଣପକ୍ଷର ଗାଢ଼ ଅନ୍ଧକାରମୟୀ ରଜନୀ, ଦିଗ ସମୀରଣ ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ଶବ୍ଦରେ ଶୂନ୍ୟ ମାର୍ଗରେ ପ୍ରବାହିତ ହୋଇ ଯାଉଅଛି । ରଜନୀ ରାଣୀ କଳା ଝିମିଟି ଶାଢ଼ୀ ପରିଧାନ କରି କରାଳ ଶାସନ ଦଣ୍ଡଧର ସୁପ୍ତ ପ୍ରାଣୀ ଜଗତକୁ ଶାସନ କରିବାରେ ରତ । ମାତା ନିଜର ସନ୍ତାନମାନଙ୍କର ଦୁଃଖ କିମ୍ବା ସେମାନଙ୍କ ଅସତ୍ପଥରେ ଗତି କରିବାର ଦେଖିଲେ ଯେପରି ତାହାର ଚକ୍ଷୁରୁ କ୍ଷୋଭର ଧାରା ପ୍ରବାହିତ ହୁଏ, ତଦ୍ରୂପ ରଜନୀ ରାଣୀ ମାନବମାନଙ୍କ ଦୁଃଖ ଓ ସେମାନଙ୍କୁ ପାପ ପଥରେ ପଥିକ ହେବାର ଦେଖି ଅଶ୍ରୁବିନ୍ଦୁରୂପେ ତୁଷାର ପାତରେ ରତ । ଉକ୍ତ ତୁଷାରପାତ ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ଉଦ୍ଭିଦ ଜଗତର ପ୍ରେମାଶ୍ରୁରୂପ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କର ମହତ କଲ୍ୟାଣ ସାଧନ କରୁଅଛି । ଅନ୍ଧକାର କ୍ରମେ ଗାଢ଼ରୁ ଗାଢ଼ତର ହେଉଅଛି । ଅନ୍ଧକାରର ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବରେ ନିଜର ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ନିଜକୁ ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ । ନିର୍ଜ୍ଜନତା ରଜନୀ ରାଣୀଙ୍କ ଗୁପ୍ତ ସହଚରୀ ରୂପରେ ସଙ୍ଗରେ ବିଚରଣ କରି ପ୍ରାଣୀ ଜଗତର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ନିଶ୍ଚଳଭାବରେ ଅଲୋଚନା କରୁଅଛି । ପୃଥିବୀ ସଙ୍ଗ ଯେପରି ମାନବମାନଙ୍କ ଦୁଃଖ ନିମନ୍ତେ ସେହି ଶୀତଋତୁଶାୟୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପାଦପଦ୍ମରେ ଧ୍ୟାନ ମଗ୍ନ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଉ ପ୍ରାଣୀ ଜଗତରେ ସେ କୋଳାହଳ ନାହିଁ, କେବଳ ତାନଲୟ ବିମିଶ୍ରିତ ନିଶାବିହଙ୍ଗର ମନୋହର ସଙ୍ଗୀତ ଯୋଗୀଜନମାନଙ୍କ ମନକୁ ହରଣ କରୁଅଛି । ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ସନ୍ଦୋହନ ଝିଙ୍କିରବ କଳାର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କର ମଧୁର କଣ୍ଠ ନିସୃତ ସଙ୍ଗୀତ ସହ ମିଶ୍ରିତ ହୋଇ ଯେପରି ଶ୍ରୀଶ୍ରୀଧରକୁ ନିନ୍ଦା କରୁଅଛି । ଅନ୍ଧମାନ ହୁଏ ପ୍ରକୃତରାଣୀ ପ୍ରାଣୀ ଜଗତକୁ ମନ୍ତ୍ରବଳରେ ବିମୋହିତ କରିଅଛି କି ? ଲଘୁ ବାୟୁସଞ୍ଚାଳନରେ ଦୋଦୁଲ୍ୟମାନ ହେଉଥିବା ହସ୍ତପାଦରୂପ ଶାଖା ପ୍ରଶାଖା ପ୍ରସାରଣକାରୀ ବିଟପୀଶ୍ରେଣୀ ପ୍ରେତଯୋନିବତ୍ ପ୍ରତୀୟମାନ ହୋଇ ବିପଥଗାମୀ ପଥିକ ମନରେ ଭୟର ସଞ୍ଚାର କରାଉଅଛି । ଏ ସମୟରେ ସମସ୍ତେ ନୀରବ, ସମସ୍ତେ ନିଦ୍ରାର କୋମଳ କ୍ରୋଡ଼ରେ ନିଦ୍ରିତ, ସଂସାରରେ ଆଉ କେହି ଜାଗ୍ରତ ନାହାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଅନତି ଦୂରରେ ସ୍ପନ୍ଦସଲିଲ, ପୁଣ୍ୟତୋୟା ମହାନଦୀ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ପାହାଡ଼ର ଚରଣ ଧୌତ କରି "କୁଳୁ, କୁଳୁ" ସ୍ୱରରେ "ଧର୍ମ୍ମର ଜୟ, ଧର୍ମ୍ମର ଜୟ" କହି ମନ୍ଦ ମନ୍ଥର ଗତିରେ ପ୍ରବାହିତ ହୋଇ ଯାଉଅଛି ।" ଶୂନ୍ୟମାର୍ଗରେ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ନକ୍ଷତ୍ର ରାଜି ମହାନଦୀର ନୀରଦର୍ପଣରେ ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଦେଖି ପରସ୍ପର ପରସ୍ପର ସହିତ ରୂପ ତୁଳନାରେ ରତ । ସେ ଦୃଶ୍ୟ ଅତୀବ ମନୋହର । ଯେଉଁଦିଗକୁ ଚାହିଁ ସେ ଦିଗରେ କେବଳ ଅନନ୍ତ । ଶୂନ୍ୟରେ ଅନନ୍ତ ନୀଳାକାଶ, ଅନନ୍ତ ସଙ୍ଗରେ ଯେପରି ଅନନ୍ତର ମହାମିଳନ । ଏପରି ସମୟରେ କ୍ଷୁଦ୍ର ପାହାଡ଼ର ଶିଖରଦେଶରେ ଜଣେ ଯୁବକ ନିସ୍ତବ୍ଧତା ଭଙ୍ଗକର କହୁଥିଲେ, "ମନ୍ଦରଧର ! ସମସ୍ତ ନିଶ୍ଚଳବର୍ତ୍ତୀ, ଥରେ ମାତ୍ର ନିଶ୍ଚଳ ଚିତ୍ତରେ ଭାବ ଦେଖିତ—ଏକ ଦିଗରେ ବହୁ ତପସ୍ୟାଲବ୍ଧ ମାନବ ଜୀବନ, ଅନ୍ୟଦିଗରେ ଚପଳାକୁ ରାଜାଙ୍କ ହସ୍ତରେ ସମର୍ପଣ; ଏକଦିଗରେ ରାଜକୀୟ ଭୋଗ ବାସନା, ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ସଂସାରରୁ ଚିରକାଳ ନିମନ୍ତେ ବିଦାୟ, କେଉଁଟି ଏହା ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟତର ? ମନ୍ଦରଧର ! ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ସମୟ ଅଛି, କାଳ ବିଳମ୍ବ ନ କରି ଏଥିରେ ସମ୍ମତି ପ୍ରଦାନକର ।

ଯେତେବେଳେ ଅଧର୍ମ୍ମର ଭୀଷଣୀୟ ଦୃଶ୍ୟ ମାନବ ହୃଦୟରେ ଧର୍ମ୍ମର ପ୍ରବୃତ୍ତି ଜାଗ୍ରତ କରେ, ଯେତେବେଳେ ପାପର ବିଭୀଷିକାଣ୍ଡ ସ୍ୱଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖି ମାନବ ମନରେ ପାପପ୍ରତି ଏକପ୍ରକାର ବିଜାତୀୟ ଘୃଣା ଜନ୍ମେ, ସେତେବେଳେ ସେ ଏହି ନଶ୍ୱର ଦେହର ମମତା ତ୍ୟାଗକରି ନିଜର ଧର୍ମ୍ମ, କୁଳ, ମାନ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ପ୍ରାଣପଣରେ ଚେଷ୍ଟାକରେ । ମନ୍ଦରଧର, ମାରକରେ ବିଶ୍ୱାସସମ୍ବନ୍ଧ ଉପଦେଶଗର୍ଭକ

Digitized by srujanika@gmail.com

ବକ୍ତା ଶୁଣୁଥିଲେ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ହୃଦୟ ସମୁଦ୍ରରେ ଯେ ବିରାଟକାୟୀ ଝଞ୍ଝାର ତାଣ୍ଡବ ନୃତ୍ୟ ହେଉଥିଲା ତାହା ପାଠକମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇବା ଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଲେଖନୀର ସାଧ୍ୟାତୀତ । କିନ୍ତୁ କଅଣ କରିବେ ? ଉପାୟ ନାହିଁ, ହସ୍ତପଦ ଦୃଢ଼ ଲୌହ ଶୃଙ୍ଖଳଦ୍ୱାରା ଆବଦ୍ଧ, ତଥାପି ମନ୍ଦରଧର ଦୃଢ଼-ସ୍ୱରରେ କହିଥିଲେ, "ପିଶାଚ ! ତୁ କଅଣ ମନେ କରିଅଛୁ ଯେ ଏହିପରି ମୃତ୍ୟୁର ଭୟ ଦେଖାଇ ମୋତେ ସେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସମ୍ମତ କରାଇନେବୁ ? କ୍ଷତ୍ରିୟ ସନ୍ତାନ ଭୁଲିବୁଯେ ମରଣାଣେ । ଫିଦି ଶାବକ କି କେବେ ଶୃଗାଳ ହୋଇଯାଏ ? ଶୃଗାଳ ! ତୋହିପରି ମୁଁ କାପୁରୁଷ ନୁହେଁ, ତୋହିପରି ମୁଁ ପରଲଭୋଗୀ କୁକୁର ନୁହେଁ । ସହ ଫିଦି ଶାବକର ପରାକ୍ରମ ଦେଖିବାକୁ ଚାହୁଁ, ତେବେ ଥରେ ମାତ୍ର ଶୃଙ୍ଖଳ ଖୋଲି ଦେ, ଦେଖିବୁ, କ୍ଷତ୍ରିୟ କିପରି ଭାବରେ ମୃତ୍ୟୁକୁ ସାଦରରେ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ଜାଣେ । ଅଷ୍ଟର ମଧ୍ୟ ହୃଦୟ ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ କରି ଦେଖାଇ ପାରନ୍ତି, ଏ ନଶ୍ୱର ଦେହର ଶିରା ପ୍ରଶିରାରେ କିପରି ଉତ୍ତପ୍ତରକ୍ତର ମନ୍ଦାକିନୀ "ମା'ର, ମା'ର" ବୋଲି ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ସଙ୍ଗୀତ ଗାଇ ଚାଲିଗତରେ ବହି ଯାଉଅଛି । ତୁ ବରଂ ନରରୁପଧାରୀ ଶୃଗାଳ ହୁଅ, କ୍ଷତ୍ରିୟନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଏବେ ହେ ଧର୍ମ୍ମରେ କାଳି ଲଗା ନା । ତୁ ମନେ କରୁଛୁ, ତୁ ଆଦର୍ଶ ଜଗତର ମଣି ସ୍ୱରୂପ ହେବୁ । ତୋହିପରି କି ସମସ୍ତ କୁଳରେ କାଳି ଲଗାଇ, ସ୍ୱଧର୍ମ୍ମରେ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେଇ, ରାଜ ଭୃତ୍ୟର ସମ୍ମାନରେ ଚାଲି ଚଳାଇ, ରାଜ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଭୋଗଲାଳସାରେ ଲାଳାୟିତ ହୋଇ ଅକାତରରେ ରାଜାଙ୍କ ହସ୍ତରେ ଭୃତ୍ୟକୁ ଅର୍ପଣ କରିବେ ! ସେ ସମସ୍ତ ଭାବନା ଅଳୀକ ମାତ୍ର । ଯେତେ ଶୀଘ୍ରତାରୁ ସେ ଭାବନାଗୁଡ଼ିକୁ ହୃଦୟରୁ ଦୂରକର । ଥରେ ମାତ୍ର ସେହି ନୀଳାଚଳବିହାରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କର ଜଗତ୍ମାତା ଚର୍ଚ୍ଚିକାଙ୍କୁ ନିଜର ପାପ ନିମନ୍ତେ କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା କର, ବୁଝିପାରୁ ତୁ କି ଭୁଲ୍ଲକ୍ଲିଙ୍ଗର ମାୟାଜାଲରେ ଜଡ଼ିତ ଅଛୁ ।

ବିଶ୍ୱାସ ଗ୍ରସ୍ତ—ମନ୍ଦରଧର, ଥରେ ପରା ତୁ ଏ ଉପଦେଶ ଗୁଡ଼ିକ ରାଜଦରବାରେ ଶୁଣାଇଥିଲୁ, ଆଜି ଶୁଣାଇବାର ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । ତୋର ଏ ଉପଦେଶଗୁଡ଼ିକ ପାଗଳର ପ୍ରଳାପ ମାତ୍ର, ଏ ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନପତନକା-ପତନର ସୂଚକ ଲକ୍ଷଣ । ଫିଦି ଶାବକର ପରାକ୍ରମ ଶୃଗାଳ ହସ୍ତରେ ବନ୍ଦୀ । ଏଥିରୁ ବଳି ଜ୍ୱଳନ୍ତ ପ୍ରମାଣ ଆଉ କଅଣ ହୋଇପାରେ ? ତୋ ମୋ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଏଥିରୁ ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ ? ମୁଁ ଉପସ୍ଥିତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧି, ତୋର ଜୀବନ ମରଣ ମୋ ହସ୍ତରେ, ତୁ ମନେ କରିଅଛୁ ମୋତେ ଏହିସବୁ ତର୍ଜ୍ଜନ ଗର୍ଜ୍ଜନ ଦେଖାଇ ମୋ ହସ୍ତରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇଯିବୁ । ସେ ଗୁଡ଼ିକ ସ୍ୱପ୍ନର ବିକାର ମାତ୍ର । ଅଚ୍ଛା, ଥରେ ଭାବ ଦେଖନ୍ତ, ତୁ ଯେଉଁ ଭୃଗ୍ରୀର ସମ୍ମାନ ରକ୍ଷାଲାଗି ପ୍ରାଣ ବିସର୍ଜ୍ଜନ ଦେବାକୁ ଯାଉଅଛୁ, ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ କାହାର ଅଙ୍କଶାୟୀ ହୋଇଥିବ ? କାର୍ଯ୍ୟତ ସନ୍ଧ୍ୟା ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣପରେ ଶେଷ ହୋଇ ଯାଇଥିବ । ତୁ ବୃଥାରେ ଏ ବହୁମୂଲ୍ୟ ଜୀବନ ହରାଇବୁ କାହିଁକି, କେ ଅବା ତୋର ସମ୍ମତ ଅସମ୍ମତ ଖୋଜୁଅଛି ? କାହିଁକି ବୃଥାରେ ଏ ଦୃଶ୍ୟ ଭୂମିକୁ ନରରକ୍ତପାତରେ କଳୁଷିତ କରିବୁ ? କାହିଁକି ଅଯଥା ତୋହିପରି ଅପାତ୍ରର ଶୋଣିତପାନରେ ଘାତକର ଖଡ଼୍ଗ କଳଙ୍କିତ ହେବ ।

ମନ୍ଦରଧର—(ସ୍ୱଗତ) ମା, ଚର୍ଚ୍ଚିକା, ତୁ ହୃଦୟରେ ମୋର ସାହସ ଦେ, ଶକ୍ତିମୟୀ ମା, ଦୁର୍ବଳ ସନ୍ତାନ ଦେହରେ ଶକ୍ତି ଦେ, ତୋର ରଣ ରଙ୍ଗିଣୀ ମୂର୍ତ୍ତିର ଖଡ଼୍ଗ ଦେ ମା । ଏ ବାକ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକ ବେଳକୁ ବେଳ ମୋତେ ଅସହ୍ୟ ହେଉଅଛି । କିପରି ସନ୍ତାନମାନଙ୍କର ଏପରି ପାପର ତାଣ୍ଡବ ନୃତ୍ୟ ଦେଖିବୁଁ ମା ।

ବିଶ୍ୱାସ ଗ୍ରସ୍ତ—ପ୍ରହରୀ ! ବନ୍ଦୀକୁ ଶୀଘ୍ର ମାଆଙ୍କ ନିକଟକୁ ନେଇ ଆସ ।

ପ୍ରହରୀଦ୍ୱୟ—ଆଜ୍ଞା, ମଣିମା ! କିନ୍ତୁ; ଉଁ, ଉଁ, :—

୧ମ ପ୍ରହରୀ—କିନ୍ତୁ, ଉଁ ଉଁ କଅଣ, ସଫାତ ମନା କରିଦେବୁ, "ନା, ବାବୁ ! ଆମ୍ଭେମାନେ ଏପରି ଅଧର୍ମ୍ମ କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରିବା ନାହିଁ ।" ଯେଉଁଠରେ ଗୁଲୁପୁରୁ କଅଣ ? ଗୁଳିର ଯେତିକ ହେଲା ସେତିକ । ତୋ ଇଚ୍ଛା ହେଉଅଛିତ ତୁ ନେଇ ଯାଆ । ମୁଁତ ଭାଇ କେତେବେଳେ ଯିବନାହିଁ, ମୋର ଗୁଳିର ବରଂ ଏତିକ ।

୨ୟ ପ୍ରହରୀ—ହଇରେ, ଆମର ସେଥିରେ ଯାଏ ଆସେ କଅଣ । "ରାଜାନୁଗତ ଧର୍ମ୍ମ" ଆମ୍ଭେମାନେତ ଗୁଳିର କରିଥାଏ, ଆମକୁ ପାଣି ବାଡ଼େଇବାକୁ କହିଲେ ପାଣି ବାଡ଼ାଇବା, ଆମର ଏତେ କଥା ବୁଝେ କିଏ ? ଆମେତ ହୁକୁମର ଚାକର, ତାଙ୍କ ଧର୍ମ୍ମ ଅଧର୍ମ୍ମରୁ ଆମର ଯାଏ ଆସେ କଅଣ ?

୧ମ ପ୍ରହରୀ—ହଁରେ ଭାଇ, କଥାରେ କହନ୍ତି "ପେଟପୋଷ, ନାହିଁ ଦୋଷ" ଆମର ପେଟ ପୋଷିଲେ ହେଲା, ତେବେତ ଟିକିଏ ଭାବିବା ଦରକାର, ବିନା ଅପରାଧରେ ମୁଣ୍ଡ କାଟ ଶାସ୍ତି ! ବସୁଧା ! ତୁ ଫାଟିଯା, ମୁଁ ସେଥିରେ ପଶିଯାଏଁ, ଏ ବିଷୟ କେବେ ମରିବ । ସତ କହୁଛି ଭାଇ, ସେ ମଲେ ଗୋଟାଏ ଯାଉ ଯିବ, ଏହିତ ସବୁ ବିଖଡ଼ର ମୂଳ, ଏତ ରାଜାକୁ ଶିଖାଇ ସବୁ ନଷ୍ଟ କଲା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୨ୟ ପ୍ରହରୀ—ନାହିଁରେ, ତୁ ଟା ଜାଣୁ କଅଣ । ଅପଣା ସୁନାତ ଭେଣ୍ଡୀ, ସର ସଙ୍ଗରେ ଏତେ ବାଳ ଧରାଧରା କଅଁ ? ବର୍ଦ୍ଦିଚଖୁଣ୍ଡ ରାଜାକୁ ତ ପୁଅଳ ଚଣ୍ଡା ମନ୍ତ୍ରୀ ମିଳିଛି, ତୁ ବୁଝୁଛୁ କଅଣ । ଆଜ କାଲିକାର ରାଜା ଗୁଡ଼ିକର ଧର୍ମ କର୍ମକୁ କଅଣ ବିଚାର ଅଛି । ସେତ କହିଲେଣି ଆମ୍ଭେତ ନିଜେ ଧର୍ମଦେବତା, ଆମର ପୁଣି ଗୋଟାଏ ଧର୍ମ ଅଧର୍ମ କଅଣ ମା । ଆମ ରାଜାଟା ତ ସବୁବେଳେ ମାଇକନା ମାଇକନା, ବୋଲି ପାଗଲ । ରାଜାତ ଯେବେ ଏସରି କରିବେ, ତେବେ ଦୁଃଖୀ ଭିକ୍ଷିଙ୍କ ଗୁଡ଼ାରା ଶୁଣିବ କିଏ ? ହଁରେ, ଭାଇ ବଡ଼ ଲୋକଙ୍କ ସବୁ ଶୋଭାପାଏ, ଅମେତ ଅଦା ବେପାର କରିବା, ଆମର ଜାହାଜ ବେପାରର ଖବର ନେବାର ଆବଶ୍ୟକ କଅଣ ଅଛି । ଗୁଲରେ ଭାଇ, ଭଜୁର ହେଲେ ପୁଣି ଆମର ମୁଣ୍ଡରେ ସବୁ ଯିବ ।

୧ମ ପ୍ରହରୀ—ତୁ ସବୁ ଯାହା କହୁଛୁ ତା ସତ । ହେଲେ କଅଣ ହେବ, ଆମର ତ ଫେରେ ଧର୍ମ ଅଧର୍ମ ଅଛି, କୁଳ-ମୂଳ ଅଛି, ଛୁଆପିଲା ଅଛନ୍ତି, ଗୃହିଣୀତ ଭାଇ କୋଳିଛନ୍ତି ଗୁଇ । ଅଗ୍ରୁ ମୁଁ ତୋଟିଏ କଥା କହିବ, ମାନିବୁ ନା, ?—ବିଶ୍ୱାସ ସମ୍ମତ ଅଗେ ଗଲେଣି । ଗୁଲ, ଆମ୍ଭେ ଦୁହେଁ ମନ୍ଦରଧର ସାଆନ୍ତିଙ୍କ ଖୋଲିଦେଇ ଏଆଡ଼େ ଛୁ କରିବା, କଅଣ କହୁଛୁ ବା ।

୨ୟ ପ୍ର—ଅରେ ଓଲ୍, ଆମ୍ଭେ ଦୁହେଁ ସିନା ପଳାଇବା, ସେ ଆଡ଼େ କଣ କାଲି ସବଂଶରେ ଶୂଳକୁ ଯିବେ, ସେଥିରେ ପୁଣି ଜମକହାସମ ହେବା ଯେ ।

୧ମ ପ—ମୁଁ ଦେଖୁଛି, ଭାଇ ତୋ ଲିଷ୍ଟା ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ।

୨ୟ ପ—ଅରେ ମଣିଷ କଅଣ ଜାଣୁ ଜାଣୁ ନିଥାଁ କୁ ଡ଼େଇଁ ପଡ଼େ ? ଯିବା ଗୁଲମା, ବିଶ୍ୱାସଘାତ ସବ କେଉଁଠାରେ ଛିପି ସବୁ ଶୁଣୁଥିବ, ତେବେତ ସର୍ବନାଶ ।

୧ମ ପ—ହେଉରେ ବାବୁ ନେଇ ଗୁଲ ।

ଏ ଦିଗରେ ପାହାଡ଼ର ଶିଖର ଦେଶରେ ଚେଁଳାଙ୍କ ମନ୍ଦିର, ମନ୍ଦିରର ଦ୍ୱାର ଉନ୍ମୁକ୍ତ, ମାଆଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଘୃତପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଦୀପ ଧପ୍ ଧପ୍ ହୋଇ ଜଳୁଅଛି । ଝୁଣା ଗୋଟାଏ ଜଳି ଏଇ ମନ୍ଦିରଟିକୁ ଟିକିଏ ଅନ୍ଧାରଅ କରି ପକାଇଅଛି, ମାଆଙ୍କର ସାଙ୍ଗସଙ୍ଗୀ ଆଜ ଏକପ୍ରକାର ଅଦ୍ଭୁତ ଧରଣର, ଯେପରି କି କୌଣସି ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ଦମନରେ ରଣରଙ୍ଗିଣୀ ବେଶ ଧାରଣ କରିଅଛନ୍ତି । ମା'ଙ୍କର ଆଜ ଏକ ଭୟଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି । ସେ ମୂର୍ତ୍ତିରେ ହାସ୍ୟର ଛିଟା ଟିକିଏ ନାହିଁ । ମନ୍ଦିରର ମୁଖଗୁଲିଅରେ ଗୋଟିଏ ଲୋକ ମାଇବରେ ବସି ଚିତ୍ରାଦେବୀଙ୍କ ଉପାସନା କରୁଅଛି । ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ମୃଣ୍ମୟ ଦୀପ ମିଛି ମିଛି ହୋଇ ଜଳୁଅଛି, କେତେକ ପ୍ରକାର ନୈବେଦ୍ୟ ଗୋଟିଏ ପିତଳ ଥାଳୀରେ ରଖା ହୋଇଅଛି, ଘାତକଟି କିଞ୍ଚିତ ଦୂରରେ ତାହାର ଶାଣିତ ଡ଼େଗଟିକୁ ରଖିଦେଇ ମାଆଙ୍କୁ ନିଜର ଉଦର ପ୍ରତିପୋଷଣର ଭାର ଜଣାଇବାରେ ରତ । ଏ ଦିଗରେ ନିଦ୍ରାଦେବୀ ଅସି ଟିକିଏ ଆଶ୍ୱାସନା ବାଣୀ କର୍ଣ୍ଣରେ ଢ଼ାଳିଦେଇ ଚାଲିଗଲେ । ହଠାତ୍ କଣେ ଅସି ପଗ୍ଭରିଲେ, "ସମସ୍ତ ପ୍ରସ୍ତୁତ ତ ।"

ସେବକ—ମଣିମା, ସମସ୍ତ ଠିକ୍ ଅଛି, ସମସ୍ତର ମଧ୍ୟ ହୋଇସାରିଲାଣି, ବିଳମ୍ବ କାହିଁକି ?

ବିଶ୍ୱାସ ରାଏ—ବିଳମ୍ବ ନାହିଁ, କେବଳ ଅସି ବନ୍ଦୀ ପହଞ୍ଚିଲେ ହେଲା । କାହିଁକି ବିଳମ୍ବ ହେଉଛି ଜାଣି ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ । ତେବେ ଟିକିଏ ଅପେକ୍ଷାକର । ଘାତକ ! ତୁମେ ଟିକିଏ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଦୂର ଅସତ, କିନ୍ତୁ ସାବଧାନରେ ଛୋଡ଼ ଛିପି ଛିପି ଯାଅ ।

"ଅଜ୍ଞା, ମଣିମା" କହି ଘାତକ ସଙ୍କୁଚିତ ଭାବରେ ଡ଼େଗଟିକୁ ଉତ୍ତୋଳନ କରି ଦ୍ୱିତୀୟ ସମ୍ବରାଙ୍କ ସଦୃଶ ହୁକୁମ ରକ୍ଷାକରିବାକୁ ବାହାରିଲା ।

ଇତ୍ୟବସରେ ପ୍ରହରୀ ଦ୍ୱୟ ବନ୍ଦୀକୁ ଅସି ମନ୍ଦିର ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥିତ କରାଇଲେ । ବନ୍ଦୀ ହସ୍ତ ଉତ୍ତୋଳନକରି ମାଆଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପ୍ରଣାମ କଲେ ।

ବିଶ୍ୱାସରାଏ ବନ୍ଦୀକୁ ଉପସ୍ଥିତ ହେବାର ଦେଖି ସେବକଙ୍କୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ ଯେ ଆଉ ବିଳମ୍ବ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ, ଶୀଘ୍ର ପୂଜାଦି କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ କର, 'ଶୁଭସ୍ୟ ଶୀଘ୍ର' ।

ବିଶ୍ୱାସ ରାଏଙ୍କ ଆଦେଶ ମତେ ସେବକ ମଧୁମିଶ୍ରିତ ବ୍ରହ୍ମ ଶ୍ରୁଣ୍ଠ ଶ୍ରୁଣ୍ଠ ସ୍ୱରରେ ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ପୂଜା କାର୍ଯ୍ୟ ଆମ୍ଭେ କରିଦେଲେ । ଇତି ମଧ୍ୟରେ ଘାତକ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ନିରୀକ୍ଷଣ କରି ଅସି କାହାର ସନ୍ଧାନ ନ ପାଇ ସମ୍ବାଦ ବିଶ୍ୱାସରାଏଙ୍କୁ ଜଣାଇବାରୁ ବିଶ୍ୱାସରାଏ ସେବକକୁ ପୂଜାରେ ନିଯୁକ୍ତଥିବାର ଦେଖି ମନ୍ଦରଧରଙ୍କ ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟକରି କହିଥିଲେ "ମନ୍ଦରଧର, ଆଉତ ବିଳମ୍ବ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭର ଶିଷ୍ୟମାନେ କେଉଁଠାରେ ଥରେ ଦେଖାଇ ପାରିବକି ? ଶମନ ରାଜାଙ୍କର ଦ୍ୱାରସ୍ଥ ଅସି ଦ୍ୱାରସ୍ଥ, ଥରେ ଭାବ ଦେଖତ, ବୃଥାରେ କାହିଁକି ବହୁମୂଲ୍ୟ ଜୀବନ ହରାଇବ ? ଯେ କାର୍ଯ୍ୟ ସକାଶ ତୁମ୍ଭର ଏତେ ଜିଦ୍, ତାହା ପ୍ରାୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ ହେବଣି, ବୃଥାରେ କାହିଁକି କଥା ମାନୁ ନାହିଁ ।

ମନ୍ଦରଧର—ମୁଁ ଆଜ ତୁମ୍ଭର ସେ ଉପଦେଶ ଶୁଣିବାକୁ ଗୃହୀ ନାହିଁ, କୁକୁର କୁକୁରର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ, ତାହାର ଏତେ କଥା କହିବାର ଆବଶ୍ୟକ କଅଣ ? ତୁମ୍ଭଠାରୁ ମୁଁ ଏଡ଼େ ନିର୍ଦ୍ଧନ, ଏଡ଼େ କୁଳାଙ୍ଗାର ମନେହେଁ ଯେ ଷଣ୍ଢିଆ ହୋଇ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଭଗ୍ନୀର ଅନିଚ୍ଛାସତ୍ତ୍ୱେ ତାହାର ସତ୍ତ୍ୱ ନଷ୍ଟ କରିବାକୁ ଅନ୍ୟକୁ ଅଦେଶ ଦେବ ? ଏ ଦେହରେ ଏକ ବିନ୍ଦୁ ରକ୍ତ ପ୍ରବାହିତ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ କେବେହେଁ ସମ୍ମତି ପ୍ରଦାନ କରିବି ନାହିଁ । ସାରକିଶୋର ଦେବଙ୍କପରି ଶତ ସାରକିଶୋରଙ୍କ ସହ ତୋହପରି କୃମିପୃଷ୍ଠି, ପରିଲଭ୍ୟେଗୀ ଶତ ଶୃଗାଳ ମିଶିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଚପଳାର ଦିଣ୍ଡରେ ପ୍ରାଣ ଥିବାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାହାର କେଶାଗ୍ର ସ୍ପର୍ଶ କରିବା ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କପରି ଦିଶାଚରର ସାଧ୍ୟ ନୁହେଁ ।

ବିଶ୍ୱାସରାଏ—'ଫଳେନ ପରିଚୀୟତେ;' ବୃଥା ବାକ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗରେ ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । ତେବେ ଭବ୍ୟବସରେ ଥରେ ଇଷ୍ଟଦେବଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରନିଅ ।

ମନ୍ଦରଧର—ତାହା ତୁମ୍ଭେ ସ୍ମରଣ କରାଇବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାକି ନାହିଁ, ମୁଁ ତୁମ୍ଭପରି ଏତେ ଖିରୁ ନୁଟେ ଯେ ଏ ଶ୍ରୁବ ଜୀବନ ଲାଗି ଇଷ୍ଟଦେବଙ୍କୁ ଭୁଲିଯିବି । ସ୍ୱୟଂ ଇଷ୍ଟଦେବୀ ମା ଚଣ୍ଡିକା ସମ୍ମୁଖରେ ବିରାଜମାନ । ବୃଥା ବାକ୍ୟ ବ୍ୟୟରେ କାଳ ବିଳମ୍ବ କର ଏ ପ୍ରାଣରେ ଆଉ ବ୍ୟଥା ଦିଅ ନାହିଁ । ଶୀଘ୍ର ତୁମ୍ଭର ବାଞ୍ଛିତ ବାସନା ପୂର୍ଣ୍ଣ କର । (ସ୍ୱଗତ) ମା, ଦୁର୍ଦ୍ଦିନନାଶିନୀ, ଆଜି ମୋର ଜୀବନ ସାର୍ଥକ ହେବ । ଏ ଅଧମ ସନ୍ତାନର ରକ୍ତରେ ତୋର ମା ଆଜି ତର୍ପଣ ହେବ, ତୋର ଯଦି ସେଥିରେ ତୃପ୍ତି ହୁଏ ତେବେ ମୋର ଜୀବନ ଧନ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ତିମରେ ଚରଣ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଆଶ୍ରୟ ଦିଅ ମୋର ଶେଷ ଇଚ୍ଛା । (ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ) ବିଶ୍ୱାସରାଏ, ଆଜି ବିଳମ୍ବ କାହିଁକି ?

ମା ଏରେ ଅଟ୍ଟହାସ୍ୟରେ ଦିଙ୍ମଣ୍ଡଳ ଚକମକି ହେବାକୁ ଲାଗିଲା; ସେ ହାସ୍ୟ ଘୋର ରାବରେ । ବିଶ୍ୱାସରାଏ ହାସ୍ୟ ସମ୍ବରଣ କରି ସେବକଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ର ଜଳଦ୍ୱାରା ମନ୍ଦରଧରଙ୍କୁ ଶୋଚ କରିବାକୁ ଅଦେଶ ଦେଲେ । ସେବକ ଅଦେଶ ପାଇବା ମାତ୍ରେ ମନ୍ଦରଧରଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ର ଜଳରେ ଶୋଚ କରି ଗଳାରେ ସ୍ପର୍ଶ ଦ୍ୱାରାଙ୍କୁ ନିର୍ମାଲ୍ୟ ଦେଲେ । ପ୍ରତିଶ୍ୱାସ୍ୱ ମନ୍ଦରଧରଙ୍କୁ ନେଇ ଅର୍ଗଳା କାଠରେ ପୁରାଇଲେ । ସେବକ ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ମାଆଙ୍କୁ ଧ୍ୟାନ କରୁଅଛି, ଘାତକ ସେବକଙ୍କ ଅଦେଶକୁ ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରି ଚକ୍ରୁ ଦ୍ୱିଗ୍ଧେଳନ କରି ଅଛି । ସେ ରକ୍ତ ଲୋଲୁପ ଚକ୍ରୁ ମନ୍ଦରଧରଙ୍କ ଗ୍ରୀବାଦେଶ ଛିନ୍ନ କରିବାକୁ ପ୍ରଳୟଙ୍କର ମହାକାଳଙ୍କ ତେଜିଲ ରସନା ସଦୃଶ ନିଜ ରକ୍ତ ପିପାସାରେ ଲହ୍ ଲହ୍ କରୁଅଛି । ବିଶ୍ୱାସରାଏ ମନ୍ଦରଧରଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ଚରମ ପୁରସ୍କାର ପ୍ରାପ୍ତି ଆଶାରେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ସୁଖର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଅଛନ୍ତି । ଏହିପରି ସମୟରେ ହଠାତ୍ ଦୁଷ୍ଟ ଦିଗରୁ କିଏ ଜଣେ ଆସି ଘାତକର ହସ୍ତଦ୍ୱୟକୁ ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ଧରି ପକାଇଲା । ଶୀଘ୍ର ଭୂମି ଉପରେ ଘାତକର ଶାଣିତ ଖଡ୍ଗ ହସ୍ତଚ୍ୟୁତ ହୋଇ ଭୂମି ଚୁମ୍ବନ କଲା । ସେ ଚୁମ୍ବନ ଶବ୍ଦରେ ବିଶ୍ୱାସରାଏଙ୍କର ସୁଖର ସ୍ୱପ୍ନ ଭଙ୍ଗିଗଲା । ବିଶ୍ୱାସ ରାଏ ଚମକିତ ହୋଇ "ପ୍ରହରୀ, ପ୍ରହରୀ, ଏଁ, ଏଁ" ଚିତ୍କାର କରିବା ମାତ୍ରକେ ଏକଜଣ ମଣିଭୂଷିତ ସନ୍ୟାସୀ କେତେକ ଶୈଷ୍ୟକ ବସନଧାରୀ ସହଚର ସହ ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ କହିଥିଲେ, "ବିଶ୍ୱାସ ରାଏ, ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁମ୍ଭେ ବନ୍ଦୀ । ଆଉ ଚିତ୍କାର କରିବାର ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ ।" ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ପ୍ରହରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ସନ୍ୟାସୀମାନେ ଘୋର ମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧରେ ରତ । ବିଷ୍ଣୁଭୂଷଣ ପରେ ସମସ୍ତ ନୀରବ । ସନ୍ୟାସୀ ନିସ୍ତବ୍ଧତା ଭଙ୍ଗ କରି ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଅଦେଶ ଦେଲେ ଯେ ମନ୍ଦରଧରଙ୍କୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଖୋଲିଦିଅ । ତାପରେ ସମସ୍ତ ଶିଷ୍ୟବର୍ଗ ସହ ମାଆଙ୍କୁ ସ୍ତବ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ସେବକ ବିଚାରେ ସ୍ତବ ଶେଷ ହେବା ପରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଠାକୁରଙ୍କଙ୍କ ପ୍ରସାଦ ସ୍ୱରୂପ ଜଳପାନ ଦେଇଥିଲେ । ତାପରେ ସନ୍ୟାସୀ ସେବକଙ୍କୁ ମାଆଙ୍କ ଶୟନର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାକୁ ଅଦେଶ ଦେଇ ମନ୍ଦରଧରଙ୍କୁ କହିଥିଲେ, "ମନ୍ଦରଧର, ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁମ୍ଭେ ମୁକ୍ତ, ତୁମ୍ଭେ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ଭ୍ରମଣ କରିପାର । ବିଶ୍ୱାସ ରାଏ, ତୁମ୍ଭେ କିଅଣ ଚାହୁଁ, ତୁମ୍ଭେ କେଉଁଠାରେ ଦେଖିଅଛ, ମା, ନିଜର ପାଳିତ ଶିଶୁର ରକ୍ତ ପାନକରେ ? ମା, ମୋର ପରମ ବୈଷ୍ଣବୀ, ତୁମ୍ଭେ ତାଙ୍କର ପବିତ୍ର ନାମରେ କଳଙ୍କ ଲଗାଇବାକୁ ବସିଥିଲ । ରାଜା ବିରକିଶୋରଦେବ ମଧ୍ୟ ବୁଦ୍ଧି ବୁଦ୍ଧି ହରାଇ ତୁମ୍ଭପରି ପାଷାଣ୍ଡର ସଂସର୍ଗରେ ପଡ଼ି ଏପରି ଘୃଣିତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଏହା ରାଜାର କାର୍ଯ୍ୟନୁହେଁ, ଆମ୍ଭମାନେ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଜାଣିଅଛୁଁ । ଏ ଘଟଣା ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭେମାନେ ସ୍ୱଚ୍ଛ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅବଗତ ଅଛୁଁ । ପାପର ସୀମା ଅଛି, ନିଶାର କୂଳ ଅଛି, ନିଶା ସେପରି କୂଳ ଲଙ୍ଘିଲେ ଦେଶର ସର୍ବନାଶ କରେ, ପାପ ସେହିପରି ତାର ସୀମା ଲଙ୍ଘିଲେ କାହାର ଇଚ୍ଛା ରହିବ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭର ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ଜଣା ଅଛି, ତୁମ୍ଭେ ଏ ରାଜ୍ୟର କଣ୍ଟକ, ତୁମ୍ଭେ ଦେବପ୍ରତିମ ରାଜାଙ୍କୁ କୁପରାମର୍ଶ ଦେଇ ପିଶାଚରେ ପରିଣତ କରିଅଛ । ତୁମ୍ଭଙ୍କ ଶେଷ କରି ପାରିଲେ ରାଜ୍ୟରୁ ସମସ୍ତ କଣ୍ଟକ ଦୂର ହୁଅନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ମାଆଙ୍କର ସେ ଅଦେଶ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ ତୁମ୍ଭର କାର୍ଯ୍ୟ ନିମିତ୍ତେ ଅଚିରେ ଫଳ ଭୋଗ କରିବ । ସାବଧାନ ହୁଅ; କେତେକ ତୁମ୍ଭର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାର ସୀମା ନାହିଁ । ରାଜା ବିରକିଶୋରଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସାବଧାନ କରାଇଦେବ ଯେ ଆଜି ଏପରି ନିନ୍ଦିତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ

Digitized by srujanika@gmail.com

ହୋଇ ରାଜ ଧର୍ମ ଓ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମକୁ କଳଙ୍କିତ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ, ନଚେତ୍;—

ବିଶ୍ୱାସଘାତ—ଭ୍ରଷ୍ଟ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ! ତୁମ୍ଭେ ଜାଣ, ଏ ରାଜ୍ୟର ରାଜା ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ଦେବ । ତାଙ୍କର ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ-ଏପରି ଦସ୍ୟୁ ଭାବରେ ଆସି ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟରେ ବାଧା ଦେବା ତୁମ୍ଭର ବୁଝିବାର ଭ୍ରମ ବ୍ୟତିତ ଆଉ କଅଣ ହୋଇପାରେ ? ତୁମ୍ଭର ପ୍ରାଣର ମମତା ମୁଁ ଦେଖୁଛି ଖୁବ କମ୍ । ଯଦି ରାଜା କୌଣସି ପ୍ରକାରରେ ଏହାର ସମ୍ବାଦ ପାଆନ୍ତି, ତେବେ ଜାଣ ଆଉ ତୁମ୍ଭର ରକ୍ଷା ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭର ସାହାଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ କରି ନାହିଁ । ସାମାନ୍ୟ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହୋଇ ରାଜାଙ୍କ ସହିତ ବିବାଦ । ଅଚ୍ଛା, କଅଣ କରୁଛ କର ।

ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—ଆଉ କରିବାର କିଛି ନାହିଁ । ଶିଷ୍ୟବର୍ଗ ! ଏମାନଙ୍କର ହସ୍ତ ପଦ ଦୃଢ଼ଭାବରେ ବନ୍ଧନ କର ବିଶେଷତଃ ବିଶ୍ୱାସଘାତକଙ୍କୁ ଅର୍ଗଳୀ କାଠ ମଧ୍ୟରେ ପୂରାଇ ଦିଅ । ପ୍ରଭୁସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ଯଥାଆଜ୍ଞା । ଦେଖ, କ୍ରମଶଃ ତାର ଜଟିଳ୍ଲଣି, ଆଉ ଯିବା, ବିଳମ୍ବରେ ବିପଦର ଆଶଙ୍କା । ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଶିଷ୍ୟ ବର୍ଗଙ୍କ-ସହ ଚର୍ଚ୍ଚିକାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପ୍ରଣାମ କରି ସେହି ଘୋର ଅନ୍ଧକାର ମଧ୍ୟରେ ମିଶିଗଲେ । ମନ୍ଦରଥର ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଅନୁସରଣ କରିଥିଲେ । କ୍ରମଶଃ ।

ଶ୍ରୀ—

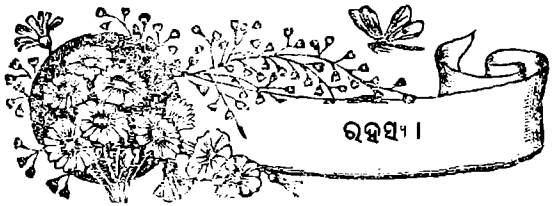

ଶୋଇଅଛି କାନ୍ତ ମାତାଙ୍କ କୋଳରେ
ଦୁଧ ଚୋକେ ଦିଇ ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ମନରେ । ୧ ।
ଜାଣିନାହିଁ କିଛି ଏ ସଂସାର ଖେଳ
ହୃଦେ ଛୁଇଁ ନାହିଁ ଚିନ୍ତାର ଅନଳ । ୨ ।
ସେନେହେ ପ୍ରେମର ସମ୍ମୋହନ ଡୋର
ବାନ୍ଧି ନାହିଁ ଭୁଲି ପରଣ ଅବର । ୩ ।
ସୁଖ ଦୁଃଖଙ୍କର କରଳ ବଦନ
କରି ନାହିଁ ଭଳେ କେବେହେଁ ଦର୍ଶନ । ୪ ।
ମୃତ୍ୟୁଦେବଙ୍କର ଭୀଷଣ ମୂରତି
ଶୁଣି ନାହିଁ କେବେ ଏ କଅଁଳ ମତି । ୫ ।

* * * *

ବକ୍ଷ ଉନ୍ମିଳନ କରି ନିଶ୍ୱାସଶ
ଚେତନରେ ଦେଖେ ହରଷ ହୋଇଣ । ୬ ।
ଦେଖିଲି ପରାଚ ଗଗନେ ଜନକ
ଖେଳୁଛି କିରଣ ହୋଇ ଜକ ଜକ । ୭ ।
ସୁଗନ୍ଧ ମଳୟ ଫୁଲ ଚେତୁ ଧରି
ବହିଯାଉ ଅଛି ସଂସାର ଭିତରି । ୮ ।
ଚଞ୍ଚଳ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଧୀର ସ୍ୱାଣାସ୍ପନେ
ଫୁଟିଉଠି ଦିକ ଅଳଣା ବଚନେ । ୯ ।
ମଧୁପ ସମୀର ଉଚ୍ଛ୍ୱାସେ ଖେଳଇ
ଗୁଣୁ ଗୁଣୁ ସ୍ୱନେ ପ୍ରେମ ଗୀତ ଗାଇ । ୧୦ ।
କେବେ କେବେ ସେହି ପଲକ ଅନ୍ତରେ
ଢଳ ପଡ଼ୁଅଛି ସୁମନ କୋଳରେ । ୧୧ ।
ଦେଖି କାନ୍ତ ଏବେ ସ୍ୱଚ୍ଛଳ ସ୍ୱପନେ
ମୁଗ୍ଧ ମୂରକି ହୁଏ ତା ମନେ । ୧୨ ।
ଅସ୍ପଷ୍ଟ ବଚନେ କହି ଏଣୁ ତେଣୁ
ହେଉଅଛି କାନ୍ତ ମନେ ଗୁଣୁ ଗୁଣୁ । ୧୩ ।
କି କାରଣ ତହିଁ ବହିଛି ନିହିତ
ଜାଣିବା ମୋପରେ ଦୁଷ୍କର ନିତାନ୍ତ । ୧୪ ।

ଶ୍ରୀ ହରିହର ପଣ୍ଡା,

Digitized by srujanika@gmail.com

ଜନକଚମ୍ପାପ୍ରତି

ସୀତ ବସ୍ତ୍ର ତୋର ଲଲିତ କୋମଳ
ଅମଳ ଦଳରେ ଯୋଡ଼ା,
ଦୋହଲୁଛୁ ରଙ୍ଗେ ଅକାଶ ତରଙ୍ଗେ
ଅଭ୍ରସ୍ଥ କବରେ ଯୋଡ଼ା,
ସୁଖମାର ଶିର ତରଳ ମାଧୁରୀ
ସରଳ ପରଶେ ମିଶି,
ଅନ୍ତର ତମ ପରଶେ ମିଳନ
ପାଇଁ ଲୋଡ଼େ ଦବାଳିଶି,
ଅନ୍ତର ତମ ପଦ ରଜ ତଳେ
ଅଭିମାନ କଲ୍ପ ସାରି,
ଲକ୍ଷିପଲ୍ଲ ତୋର ପୂତ ଅନ୍ତର
ସ୍ନାତ ଲୋଚକ ଧାରି,—
ଚିତ୍ତ ଧ୍ୟାନ ମୁକ୍ତ ପରଶ
କେଉଁ ଅମୋହନେ ବାସ୍ତ୍ରୀ,
ଅରୂପ ମାଧୁରୀ ଅସ୍ୱାଦନେ ବୁଡ଼
କାସ୍ତ୍ରରେ ମିଶିଲ ଶ୍ରୁତ୍ରୀ,
ସୁଶାନ୍ତ ପରଶେ ପାଗଲିଲା ହେଲୁ
ଲଳିତ ଶାନ୍ତିର କୋଳେ,
ସ୍ତିମିତ ପରଶେ ସାରା ବିଶ୍ୱ ସାର
ରୂପ ମାଧୁରୀରେ ଭୋଳେ,

ଜ୍ଞାନାରସ୍ମଣ ବହିଦାର ।

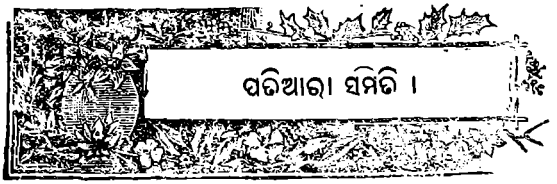

(ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶ୍ରୀ ବାହାଦୁର ମହିଉଦ୍ଦିନ ଅହମଦଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ବକ୍ତୃତା)

ମନ୍ତବ୍ୟ—

ଅଜି ଯେ ସମସ୍ତ ଭାରତବର୍ଷ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର କରାଳ କବଳରେ ପଡ଼ି "ହା, ଅନ୍ନ ! ହା, ଅନ୍ନ !" ବୋଲି ଚିତ୍କାର କରୁଅଛି, ଏହାର ପ୍ରଧାନ କାରଣ କୃଷିଜନିତ ହ୍ରାସ ଓ କୃଷକମାନଙ୍କର ଦରିଦ୍ରତା । କୃଷିର ଉନ୍ନତି ଯଦି ଜମିର ଉର୍ବରା ଶକ୍ତି ଓ ସାମୟିକ ବୃଷ୍ଟି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ତେବେ ସୁଦ୍ଧା କୃଷକର ଦୈହିକ ବଳ ଓ ଅର୍ଥ ପ୍ରଭାବରେ ଅବଶ୍ୟକ ହେଉଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଉପରୋକ୍ତ ଚାରିଗୋଟି କାରଣ ମଧ୍ୟରୁ ସାମୟିକ ବୃଷ୍ଟି ବ୍ୟତିତ ଅନ୍ୟ ତିନୋଟି କାରଣ ଅବଶ୍ୟ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଚେଷ୍ଟାଧୀନ । ତଥାପି ଆମ୍ଭେମାନେ କହିପାରୁ ଅର୍ଥକୁ ଏହା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଧାନ ଅଙ୍ଗ । କୃଷକ ପ୍ରଥମ ବର୍ଷ ସକାଶ ତାହାର ଦୈହିକ ବଳ ଓ ସଞ୍ଚିତ ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ କରି ଯଦି କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ନ ପାରିଲା, ତେବେ ୨ୟ ବର୍ଷକୁ ସେ ନିରୁପାୟ । କାରଣ ଏସ୍ଥଳରେ ଅର୍ଥର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଭାବ ହେଲା । ଅର୍ଥର ଅଭାବରୁ ଯେ କେବଳ କୃଷିର ହାନି ହେଉଅଛି, ତାହା ନୁହେଁ । ଟିକିଏ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି ଦେଖିଲେ ବୁଝି ପାରିବେ, ଶିଳ୍ପ ଓ ବାଣିଜ୍ୟର ମଧ୍ୟ ଉପରୋକ୍ତ କାରଣଟି କଣ୍ଠକସ୍ୱରୂପ ହୋଇ ଉନ୍ନତି ପଥରେ ବାଧା ଦେଉଅଛି । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରେ ଭାରତବର୍ଷ ଶିଳ୍ପ, ବାଣିଜ୍ୟ ଓ କୃଷି ନିମନ୍ତେ ପୃଥିବୀରେ ଶୀର୍ଷ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରି ରହିଥିଲା ନାମରେ ପତାକା ଉଡ଼ାଉଥିଲା । ଆଜି ସେହି ଭାରତ ଅଛି, ତାହାର ଉପଯୁକ୍ତ ସନ୍ତାନମାନଙ୍କର ବଂଶଧରମାନେ ଅଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଶିଳ୍ପ ନାହିଁ, ବାଣିଜ୍ୟ ନାହିଁ ଓ କୃଷି ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ବୈଦେଶୀକମାନେ ଆସି ଭାରତମାତାର ନାମକୁ ସାର୍ଥକ କରି ସେମାନଙ୍କର

Digitized by srujanika@gmail.com

ଅଶା ପୂର୍ତ୍ତିକର ଗୁଣ ସାଉଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ମାତାର ଅଯୋଗ୍ୟ ସନ୍ତାନମାନେ ଅନ୍ୟର ମୁଖାପେକ୍ଷୀ ହୋଇ ଜଳଭୂମିର ପରିବର୍ତ୍ତନାମରେ କଳଙ୍କ ଲଗାଉ ଅଛନ୍ତି । ଭାରତମାତାର ଯେ ଧନ ନାହିଁ, ତାହା ନୁହେଁ । ଧନ ଅଛି, ବଳ ଅଛି, କିନ୍ତୁ ତାହାର ଯଥାର୍ଥ ବ୍ୟବହାର ନାହିଁ । ଭାରତବାସୀମାନଙ୍କର ବିଳାସପ୍ରିୟତା ଯେପରେକି ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାର ମୂଳ କାରଣ କହିଲେ କିଛି ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ ।

ଯେଉଁ ବିଳାସିତାର କୁହକ ଜାଲରେ ପଡ଼ି ଆମ୍ଭେମାନେ ଭାରତମାତାଙ୍କୁ ନେଇ ଅନ୍ୟର ଦ୍ୱାରସ୍ଥ କରାଇଅଛୁଁ, ଆଜି କାଲି ନବ୍ୟଯୁବକମାନଙ୍କର ଶିରା ପ୍ରଶିରାରେ ସେହି ବିଳାସିତାର ଧାରା ପ୍ରବାହିତ । ଏହାଠାରୁ ବଳି ଆଉ ବିଶେଷ ଅଶେଷର ବିଷୟ କଅଣ ହୋଇପାରେ ? ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଚକ୍ଷୁ ଅଛି, ଆମ୍ଭେମାନେ ଦେଖିପାରୁ ନାହୁଁ, କର୍ଣ୍ଣ ଅଛି, ଶୁଣିପାରୁ ନାହୁଁ, ଭାବବାର ଶକ୍ତି ଅଛି ଭାବିପାରୁ ନାହୁଁ, କେବଳ ଅଛି ମୁହଁ, ତାହାର ବଳରେ ଯାହା ସଂସାରକୁ ଦେଖାଇ ପାରିବୁଁ । ପାଠକେ, ଥରେ ଭାବି ଦେଖନ୍ତୁ, ଆଜି ଭାରତବାସୀ ପୃଥିବୀ ମଧ୍ୟରେ ଘୃଣ୍ୟଜାତିରୂପେ ପରିଗଣିତ । ଭାରତମାତା ଆଜି ଶିଳ୍ପ, ବାଣିଜ୍ୟ, କୃଷି ଆଦିରୁ ସ୍ୱାନଦରିଦ୍ରା ଭିକାରିଣୀ । କେତେଦିନ ଭାଇ, ନିଜର ବଂଶର, ଜାତିର ଗୌରବ ଭୁଲି ନିଶ୍ଚେଷ୍ଟଭାବରେ ପଡ଼ିଥିବ ? ସନ୍ତାନମାନେ ସାମାନ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ପୁନରାୟ ଶିଳ୍ପ, ବାଣିଜ୍ୟ, କୃଷିର ଉନ୍ନତିଦ୍ୱାରା ମାତାର ମୁଖ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରିପାରିବେ । ସଦାଶୟ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଉପରୋକ୍ତ ବିଷୟରେ ଚେଷ୍ଟା କରିବାକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ସୁବିଧା ଦେଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଆମ୍ଭେମାନେ ମାତାର ଅଧମ ସନ୍ତାନରୂପେ ସେ ଗୁଡ଼ିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନ କରି ବିଳାସିତାର ମାୟାମନ୍ତ୍ରରେ ମୋହିତ ଅଛୁଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟ ଆସିଅଛି, ସୁବିଧା ମଧ୍ୟ ମିଳୁଅଛି, ଥରେ ମାତ୍ର ପରୀକ୍ଷା ବାଞ୍ଛନୀୟ । ଆପଣମାନେ ସମସ୍ତେ ବୁଝିପାରୁଥିବେ, ସଂସାରରେ ଧନ ମନୁଷ୍ୟର ଏକ ଉପାସ୍ୟ ଦେବତା । ତାହାର ତୁଷ୍ଟି ଉପରେ ମାନବର, ତଥା ଦେଶର ଉନ୍ନତି ନିର୍ଭର କରେ । କଥାରେ କହନ୍ତି "ଅଲ୍ଲେ-ମଲ୍ଲେ ଜଡ଼ ପଇସା," ଯଦି ପଇସା ନ ଥିଲେ ମନୁଷ୍ୟର ବୁଦ୍ଧି ବୃଦ୍ଧି ହୁଜିଯାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାରତବର୍ଷକୁ ସେହି ଦଶା ପଡ଼ିଅଛି । ଯେଉଁମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଭାରତମାତାର ମୁଖ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହେବ ସେମାନେ ଦରିଦ୍ର । ସେମାନଙ୍କର ଦରିଦ୍ରତା ଯୋଗୁଁ ଶିଳ୍ପ, ବାଣିଜ୍ୟ ଓ କୃଷିର ଅଧୋଗତି । ବର୍ତ୍ତମାନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ କୃଷକ, ଶିଳ୍ପୀ ଓ ବଣିକମାନଙ୍କର ଅର୍ଥାତ୍ ଅଧିକ ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଦରିଦ୍ରମାନଙ୍କୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ବୁଦ୍ଧିଶୂନ୍ୟ, ହୁଣ୍ଡା ବୋଲି ସମୟେ ସମୟେ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତର ଥାଉଁ, କିନ୍ତୁ ତାହାହିଁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଭ୍ରାନ୍ତଧାରଣା । ଦରିଦ୍ରମାନେହିଁ ମାତାର ଜଗତ୍ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସନ୍ତାନ, ସେହିମାନେହିଁ ଦେଶର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରକୃତ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ, ସେହିମାନେହିଁ ମାତାର ମୁଖ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରିବାକୁ ସର୍ବଦା ସଚେଷ୍ଟ, ମାତୃଭକ୍ତିହିଁ ସେହିମାନଙ୍କ ହୃଦୟର ପଟରେ ଚିତ୍ରିତ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଦରିଦ୍ର ଭାଇମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଅର୍ଥର ଉପାୟ ଉଦ୍ଭାବନ କରିବାହିଁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ଆଜିକାଲି "ଏକତାସ୍ଥ ସମିତି" ନାମକ ଏକ ସମିତି ଭାରତବର୍ଷରେ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇ ଯେପରେକି ବିଷୟରେ ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିବାର ଦେଖାଯାଉଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ପାଠକମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ତରିକ ପ୍ରାର୍ଥନା ଯେ ଉପରୋକ୍ତ ସମିତିର ଉନ୍ନତି ସର୍ବାଙ୍ଗ ସମସ୍ତେ ଦୃଢ଼ ପରିକର ହେଲେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଦେଶର ଦରିଦ୍ର ଭାଇମାନଙ୍କୁ ଅର୍ଥ ବିଷୟରେ ଅନେକ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରିବା । ନିମ୍ନରେ ଖାଁ ବାହାଦୁର ମହମ୍ମଦ୍ଦିନ ଅହମ୍ମଦଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ଇଂରାଜୀ ବକ୍ତୃତାରୁ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳୀକୃତଭାଷାରେ ଅନୁବାଦିତର ସାରମର୍ମ ପ୍ରକାଶିତ କରାଗଲା ।

ବକ୍ତୃତା

ସଭାପତି ମହୋଦୟ ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧେୟ ଭଦ୍ର ମଣ୍ଡଳ,

ଆଜି ଅତ୍ରତ୍ୟର ଶୂନ୍ୟ ଏହି ସଭାରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ କେତୁସ୍ଥାନୀୟ ଭଦ୍ରମଣ୍ଡଳ ମହୋଦୟଙ୍କର ସମାବେଶ ଦେଖି ମୁଁ ବାସ୍ତବିକ ଅତିଶୟ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରୁଅଛି । ଆପଣମାନେ ଯେ ଏଠାରେ କଷ୍ଟ ସ୍ୱୀକାରକରି ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି ଏଥିରୁ ଆପଣମାନଙ୍କର ସହଯୋଗିତା ପ୍ରତି ଅଳ୍ପ ପରିମାଣରେ ଦେଖି ପାରୁଅଛି ବୋଲି ପ୍ରତ୍ୟୟମାନ ହେଉଅଛି । ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଦୃଢ଼ଭାବରେ କହିପାରିବି ଯେ ଆପଣମାନେ ସାଧ୍ୟମତେ ଯେତେ ଅଧିକ ମନୋଯୋଗ ଓ ଉତ୍ସାହ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିପାରିବେ ସେହି ପରିମାଣରେ ମନୋଯୋଗ ଓ ଉତ୍ସାହ ଏହି ବିଷୟ ପାଇବାର ଯୋଗ୍ୟ । ଅଧିକ କହିବାକୁ ଗଲେ ମୁଁ କହିପାରେ ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶିକ୍ଷିତ ଭାରତ ସନ୍ତାନହିଁ ଏହି ସଂଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନର ଅବଲମ୍ବନ ସ୍ୱରୂପ ହେବା ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପ ସମ୍ରାଟ ତାଙ୍କର ବିଶ୍ୱସ୍ତ୍ରଣୀୟ ଭାରତ ଭ୍ରମଣ ସମୟରେ କହିଥିଲେ ଯେ "ଯଦିଓ ସହଯୋଗ ନୀତି ଏ ଦେଶରେ ପ୍ରଚଳିତ ହୁଏ ଓ ସେହି ନୀତି ଅନୁସରଣ କରାଯାଇ ତଦନୁଯାୟୀ କାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଏ, ତେବେ ଏ ଦେଶର କୃଷିର ଭବିଷ୍ୟତ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତମ ହେବ ବୋଲି ମୋର ଆଶା ହେଉଅଛି ।" ଭଦ୍ର ମହୋଦୟଗଣ, ଆପଣମାନେ ଜାଣନ୍ତି ଓ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଦେଖି ପାରୁଅଛି ଯେ କୃଷି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶର ପ୍ରଧାନ ଅବଲମ୍ବନ । ଯଦିଓ ଆମ୍ଭେମାନେ ଭାରତର କୃଷକ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଉନ୍ନତି ସାଧନ କରୁଁ ତେବେ ଭାରତବର୍ଷର ଭବିଷ୍ୟତ ଚିରକାଳ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଅସମ୍ମିତ ହେବ ନାହିଁ ବୋଲି ମନେ କରିବାକୁ ହେବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ପଗ୍ଭିରୁଅଛି ଯେ ଆପଣମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏପରି କେହି ଅଛନ୍ତି କି ଯେମାନେ ଭାରତର ଭବିଷ୍ୟତ ଭବିଷ୍ୟତ ଦେଖିବାକୁ ଅନିଚ୍ଛୁକ ? ପୁଣି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କମଧ୍ୟରୁ କେତେ ଜଣ ଏହି ଭବିଷ୍ୟତ ଗଠନରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ସାଧାରଣତଃ କୌଣସି ବିଷୟର ଗୁରୁତା ସନ୍ଦର୍ଶନରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଏକାବେଳକେ ହତୋତ୍ସାହ ହୋଇ ଭାଗ୍ୟ ଉପରେ ସମସ୍ତ ନିର୍ଭର କରି ରହିଥାଉଁ । ଭାରତଅଶାସ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଏହି ମାନସିକ ଅବସ୍ଥା ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ହେବ । ପ୍ରବାଦ ଅଛି 'ଯେ ନିଜକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଅଭ୍ୟସ୍ତ, ତାହାର ଭଗବାନ ସହାୟ ହୁଅନ୍ତି ।' ଏହା ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ସତ୍ୟ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ବର୍ତ୍ତମାନ କାର୍ଯ୍ୟାବଳି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ବଂଶଧରମାନଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟତ ନିୟମିତ ହେବ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏପରି ଅନେକ ଅଛନ୍ତି ଯେଉଁମାନେ ଦେଶର ପ୍ରକୃତ ଅଭାବ କଣ ଓ ସେ ସମସ୍ତ ଅଭାବ ସେମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା କେତେଦୂର ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇପାରେ ତାହା ଆଦୌ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନେ ପଗ୍ଭିବନ୍ତି "କଣ କରିବାକୁ ହେବ କହ ?" ସେମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ଏହି ଉତ୍ତର ଦେଉଅଛି ଯେ "ସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗଦେଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟକିଛି ଭଲକାର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ ।" ନ ବୁଝି ନ ସୁଝି ମୋର କଥାରେ ଭରସା ଯିବାକୁ ମୁଁ ଉପଦେଶ ଦେଉନାହିଁ । ବିଷୟଟି ପ୍ରଥମତଃ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରନ୍ତୁ, ଏହାହିଁ ମୋର ନିବେଦନ ଏବଂ ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ଯେଉଁମାନେ ଏହା କରିବେ ସେମାନେ ଅତିଶୟ ଅନନ୍ତ ସହିତ ସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନପକ୍ଷ ସମର୍ଥନକରି ଏହାର ପ୍ରଧାନ ସହାୟ ହେବେ । ସ୍ଥଳରେ ଦେଶର ମଙ୍ଗଳ ସାଧନ କରିବା ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଏକାନ୍ତ ଇଚ୍ଛା, ନେତୃ ସ୍ଥାନୀୟ ପଥପ୍ରଦର୍ଶକମାନଙ୍କର ବିଶେଷ ଚିନ୍ତାସ୍ଥଳ ଏହି ବିଷୟଟି ତାଙ୍କର ଅନୁଧ୍ୟାନ କରିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ଏକା ଦେଶରେ ନୁହେଁ, ସମସ୍ତ ଜଗତରେ ଏହା ବୃହତ୍ ଆନ୍ଦୋଳନରୂପେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଅଛି ଏବଂ ଲୋକମାନଙ୍କର ଉନ୍ନତ ବିଷୟରେ ବିଶେଷ ଶକ୍ତି ସମ୍ପନ୍ନ ବୋଲି ପରିଚିତ ହେଉଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହା ବାସ୍ତବିକ ବିଶିଷ୍ଟ ଶକ୍ତିସମ୍ପନ୍ନ କି ନା ଏହା ଅନୁସନ୍ଧାନଦ୍ୱାରା ସ୍ଥିର କରିବା ଆପଣମାନଙ୍କର ଉଚିତ । କାରଣ ଏହା ସୁଫଳପ୍ରଦ ହେଉ ବା ନ ହେଉ ଜଗତରେ ଦୃଢ଼ ଭିତ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଅଛି । ସନ୍ ୧୯୦୪ ମସିହାରେ ପ୍ରଥମ ସହଯୋଗ ସମିତି ବିଷୟକ ଆଇନ ବିଧିବଦ୍ଧ ହୋଇ ଏବଂ ସନ୍ ୧୯୧୭ – ୧୮ ଶେଷ ସୁଦ୍ଧା ୨୦୭୨୫ ଲୁଷି ସମିତି ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା । ତହିଁର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ମୂଳଧନ ୫୯୬ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଓ ମୋଟ ସଭ୍ୟ ସଂଖ୍ୟା ୧୭୭୭୦୮ ହୋଇଅଛି । ସନ୍ ୧୯୧୮ ମେ ମାସ ଶେଷ ସୁଦ୍ଧା ଏ ସ୍ୱଦେଶର କେନ୍ଦ୍ର ସମିତିମାନଙ୍କରେ ୫୨୧, ୪୪, ୪୩୬, ଏହା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ମୂଳଧନଥିଲା ଏବଂ ୧୭୦୦ ଗ୍ରାମ୍ୟ ସମିତି ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା । ତହିଁର ସଭ୍ୟ ସଂଖ୍ୟା ଓ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ମୂଳଧନ ଯଥାକ୍ରମେ ୭୫,୦୦୦ ଜଣ ଓ ୬୧୦୫୩୭ ଟଙ୍କା ଥିଲା । ହିସାବଦ୍ୱାରା ଦେଖାଯାଉ ଅଛି ଯେ ସହଯୋଗୀ ସମିତିଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦତ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଏକ ଟଙ୍କାତ ଟଙ୍କାର ବିଶରେ ରୟତମାନଙ୍କର ଦଶଲକ୍ଷଟଙ୍କା ଲାଭ ହେଉଅଛି । ଏ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା ଓ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା ନିମିତ୍ତ ମୁଁ ଅନୁରୋଧକରି ଏହିଠାରେ ସ୍ଥଗିତ ହେଲି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସମ୍ଭବପରେ ଲୋକମାନଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ଅଭାବ ପୂରଣ କରିବାକୁ ନ ଥିଲେ ସେମାନଙ୍କର ବା ସେମାନଙ୍କର ଉନ୍ନତିରେ ସହାୟ ହେବା ନିମିତ୍ତ କୌଣସି ଆଶା ନ ଥିଲେ ଏପରି ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଧନ କାରବାର ଅଳ୍ପଦିନ ମଧ୍ୟରେ କି କେତେ ସମ୍ଭବପର ହୋଇଥାନ୍ତା ? ମୁଁ ଜାଣେ ଯେ ଆପଣମାନେ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହନ୍ତି । ଆପଣମାନେଏହିଆନ୍ଦୋଳନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିଶେଷ କିଛି ଜାଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛାକରନ୍ତି । ତେଣୁ ଏହା ବିରକ୍ତିକର ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ କେତେକ ବିଷୟ ଏଠାରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ଆପଣମାନେ ମୋତେ ଅନୁମତି ଦେବେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସ୍ୱଦେଶର କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖାଯାଉ । ନିଜ ସ୍ୱଦେଶର କାର୍ଯ୍ୟାବଳି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ୱଦେଶ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରି ଦେଖିବା ଆପଣମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ମୁଁ ମନେ କରୁଅଛି । ପ୍ରଥମତଃ ସଂଖ୍ୟା ସେଲ ତୁଳନା କଲେ ଦେଖାଯାଏ ବୋମ୍ବାଇ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବଡ଼ ବଡ଼ ପ୍ରଦେଶମାନଙ୍କର ବହୁତ ପଛରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ପଡ଼ିଅଛୁଁ । ବଙ୍ଗଦେଶ, ଯୁକ୍ତପ୍ରଦେଶ ଓ ପଞ୍ଜାବ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଦେଶରେ ୫୦୦୦ରୁ ଅଧିକ ସମିତି ଅଛି । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ, ବୋମ୍ବାଇ ପ୍ରଦେଶମାନଙ୍କରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ୨୫୦୦ ସମିତି ଅଛି, କିନ୍ତୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପ୍ରଦେଶରେ କେବଳ ୧୭୦୦ ମାତ୍ର ସମିତି ଅଛି । ଏ ପ୍ରଦେଶରେ ୫୭୦୦୦ ସମିତି ଥିବାସ୍ଥଳେ ଅଦ୍ୟାପି ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନର ବିସ୍ତାର ନିମିତ୍ତ ପ୍ରଶସ୍ତ କ୍ଷେତ୍ର ରହିଅଛି । ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ଏହା ବିସ୍ତୃତ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ପ୍ରଥମରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଅଛି ବୋଲି କୁହାଯାଇ ନ ପାରେ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶରେ ଜନ ସାଧାରଣ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ବିସ୍ତୃତିରେ ଯେପରି ସହାୟତା କରୁଅଛନ୍ତି ତହିଁ ସଙ୍ଗେ ଏହି ପ୍ରଦେଶର କାର୍ଯ୍ୟାବଳି ତୁଳନା କଲେ ଅକାଶ ପାତାଳ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଦେଖାଯିବ । ଏ ସ୍ଥଳରେ ମଧ୍ୟ ଦୁଃଖର ସହିତ ସ୍ୱୀକାର କରୁଅଛି ଯେ ବିହାର ଓ ଓଡ଼ିଶାର

Digitized by srujanika@gmail.com

ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶମାନଙ୍କରେ ଏଥିପ୍ରତି ଯେପରି ଉତ୍ସାହ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହେଉଅଛି ତାହା ଏଠାରେ ଏକାବେଳକେ ନାହିଁ । ବୋମ୍ବାଇରେ ସାରଭିକ୍ଟର ଦାସ୍ ଆଦିର ଯେ; ସାର ଫାଜଲ ଭାଇ, କରିମଭାଇ, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଲୁଲ୍ଲଭାଇ ସାମଲ ଦାସ; ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଦେବଦାସ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଖ୍ୟାତନାମା ଦେଶ ସେବକ ଏହି ଅନ୍ଦୋଳନ ବିସ୍ତାର ଓ ଉନ୍ନତି ନିମିତ୍ତ ପ୍ରାଣପଣେ ଯତ୍ନ କରୁଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଉଦ୍ୟମର ଫଳରେ ବୋମ୍ବାଇ କୋଅପରେଟିଭ୍ ଇନ୍ଷ୍ଟିଚ୍ୟୁଟ୍ ଓ ବୋମ୍ବାଇ ସେଣ୍ଟ୍ରାଲ ବ୍ୟାଙ୍କ ଅନୁଷ୍ଠାନମାନ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଅଛି । ବୋମ୍ବାଇରେ ସମବାୟ ଅନ୍ଦୋଳନ ବିଷୟକ ପୁସ୍ତକାଗାର ମଧ୍ୟ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଅଛି । ସମବାୟ ଗତି ଓ ବ୍ୟାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟପ୍ରଣାଳୀ ଶିକ୍ଷାଦେବା ନିମିତ୍ତ ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଣୀ ଖୁଲିଛି ହୁଏ । ଏହି ଅନ୍ଦୋଳନ ପ୍ରତି ସର୍ବ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ମନୋଯୋଗ ଆକର୍ଷଣ କରିବା ନିମିତ୍ତ ବିନା ସରକାର ସାହାଯ୍ୟରେ ତିନି ଗୋଟି ସମ୍ବାଦ ପତ୍ର ପରିଚାଳିତ ହେଉଅଛି । ବଙ୍ଗଦେଶରେ ସାର. ଆର. ଏସ. ମୁଖୁଯାଧା, ସାର ଡେଭିଅଲ ହ୍ୟାମିଲଟନ, ସର୍ ଅଟିର୍ଜିନିର ପ୍ରଭୃତି ମହାତ୍ମାମାନେ ଏହି ଅନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗଦାନ କରିଅଛନ୍ତି ଏବଂ ସେଠାରେ ବେଙ୍ଗଲ ହୋଇଇନ୍ଷ୍ଟିଚ୍ୟୁଟ୍ ଓ ବଙ୍ଗଲା କୋଅପରେଟିଭ୍ ଅର୍ଗାନିଜେଶନ୍ ସୋସାଇଟି ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଅଛି । ଶିକ୍ଷିତ ସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ଦୋଳନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପ୍ରଚାର ଶେଷୋକ୍ତ ସମିତିର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅଟେ ଓ ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଖ୍ୟାତ ନାମା ଓକିଲ, ମହାଜନ ଓ କଲେଜ ଅଧ୍ୟାପକ ଏ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଯୋଗଦାନ କରି ଅନ୍ଦୋଳନ ବିସ୍ତାରପାଇଁ ଲାଗି ପଡ଼ିଅଛନ୍ତି । ଏ ସମସ୍ତ ଉନ୍ନତ ନିକଟରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ପ୍ରଦେଶ ଲଜ୍ଜାରେ ମସ୍ତକ ଅବନତ କରି ରହିଅଛି । ବିହାରରେ ସାଧାରଣ ହିତକର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଉତ୍ସାହ ପ୍ରଦର୍ଶନର ଅଭାବନାହିଁ । ଅନ୍ଦୋଳନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଜ୍ଞାନାଭାବ ଏଥିପ୍ରତି ଅନାସ୍ଥାର କାରଣ ଅଟେ ।

ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ଏହି ଅନ୍ଦୋଳନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଜନସାଧାରଣ ବୁଝିପାରିଲେ ସମବାୟ ଅନ୍ଦୋଳନ ପତାକାତଳେ କୃତବିଦ୍ୟ ଓ ଉତ୍ସାହୁଲ୍ଲେକ ଦଣ୍ଡାୟମାନହୋଇ ଏହି ସାଧୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟର ପ୍ରଚାର ନିମିତ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଅନ୍ଦୋଳନ କାର୍ଯ୍ୟପ୍ରଣାଳୀ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବୁଝାଇ ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଯାଉ । ପ୍ରାଦେଶିକ ବ୍ୟାଙ୍କରୁ ଅଗ୍ରିମ କରି କେନ୍ଦ୍ର ସମିତି, ଜାତିନ ସମ୍ମିଳନୀ ଓ ଗ୍ରାମ୍ୟ ସମିତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତ ଏକସୂତ୍ରରେ ଜଡ଼ିତ ହୋଇ ରହିଅଛନ୍ତି । ସେ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ଗଲେ ପ୍ରଥମତଃ ଯେଉଁଠାରୁ ଅନ୍ଦୋଳନର ଉତ୍ପତ୍ତି ସେହିଠାରୁ ଆରମ୍ଭକରି ମୁଁ ଉପଯୁକ୍ତ ବିବେଚନା କରୁଅଛି । ପ୍ରଥମତଃ ଜର୍ମ୍ମାନ ଦେଶର ରାଫାଇସେନ୍ ଦେଶର ସମାଜ ସଂସ୍କାରକ ଯେପରି ଗ୍ରାମ୍ୟ ସମିତିମାନ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ ସେହିପରି ଗ୍ରାମ୍ୟ ସମିତିମାନଙ୍କର ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଏହିଠାରେ ଏହା ଉଲ୍ଲେଖ ଯୋଗ୍ୟ ଯେ ପ୍ରଥମତଃ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ସମବାୟ ଅନ୍ଦୋଳନର ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଥିଲା କିନ୍ତୁ ଜର୍ମ୍ମାନୀରେ ତାହାର ଉନ୍ନତି ସାଧିତ ହୋଇଅଛି । ସେମାନଙ୍କର ଅସୀମ ଦାୟିତ୍ୱ ଓ ବିନାବନ୍ଧକ ବା ବିଶ୍ୱାସ ସୂତ୍ରେ ଋଣ ଏହି ଗ୍ରାମ୍ୟ ସମିତିମାନଙ୍କର ମୂଳମନ୍ତ୍ର । ସାଧାରଣ କୃଷକମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ସଚ୍ଛଳ ନଥିବା ସ୍ଥଳେ ଓ ସେମାନଙ୍କର ବହୁପରିମାଣରେ ସମ୍ପତ୍ତି ନଥିବା ସ୍ଥଳେ ସେମାନେ କେବଳ କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନ ନିମିତ୍ତ ଶତକରା ବାର୍ଷିକ ୫୦ଟଙ୍କା ବା ତତୋଧିକ ସୁଧରେ ସାଧାରଣତଃ ଋଣ କରନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ଏକତ୍ରିତ ହୋଇ ଋଣ କରିବା ସ୍ଥଳେ ଓ ପରସ୍ପର ପରସ୍ପର ନିମିତ୍ତ ଦାୟିତ୍ୱ ନିବା ସ୍ଥଳେ ଅତ୍ୟଳ୍ପ ହାରସୁଧରେ ସେମାନେ ଋଣ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଏହିପରି ଲୋକମାନେ ମିଳି ଯେଉଁ ସମିତି ସବୁ ଗଠନ କରନ୍ତି ସେହି ସମିତି ଶତକରା ୧୧/ ସୁଧ ଋଣ କରି ନେଇ ଶତକରା ୧୧½/ ସୁଧ ହିସାବରେ ଲଗାନ୍ତି । ଏହାଦ୍ୱାରା ସମିତିର ୧୦/ ଲାଭ ହୁଏ । ଏହି ଲାଭ ସମିତିର ମେମ୍ବରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବଣ୍ଟାଯାଏ ନାହିଁ । ଲାଭ ମଧ୍ୟରୁ ସମିତିର ପରିଚାଳନ ଖରଚ ବାଦ ଦିଆଯାଇ ଅବଶିଷ୍ଟ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ପାଣ୍ଠିରେ ଜଳ୍ପିତ ହୁଏ । ସେହି ପାଣ୍ଠିର ନାମ ଚଳ୍ପିତ ପାଣ୍ଠି । ପୁଣି ସେହି ପାଣ୍ଠି ମଧ୍ୟ ଅତି ଅବଶ୍ୟକ୍ୟ । ଅର୍ଥାତ୍ ଏଥିରୁ କେହି କିଛି ଭାଗ ବାଣ୍ଟି ନେଇ ପାରିବେନାହିଁ । ଚଳ୍ପିତ ପାଣ୍ଠିର ବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସମିତିର ବାହାରୁ ଋଣ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା କ୍ରମେ ଊଣା ହୋଇଆସେ । ଏହି ଚଳ୍ପିତ ପାଣ୍ଠି ସମିତିର ପତିଅତ୍ୱ ବୃଦ୍ଧି କରେ ଏବଂ ତଦ୍ୱାରା ସମିତି ଅଳ୍ପ ସୁଧରେ ଟଙ୍କା ଋଣ କରିପାରନ୍ତି । ସମିତିରୁ ଅଳ୍ପ ସୁଧରେ ଟଙ୍କା ପାଇବାର ସୁବିଧା ଅଛି ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ଅଳ୍ପ ସୁଧରେ ଟଙ୍କା ପାଇବା ସମିତିମାନଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ପ୍ରଧାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଏହା ଲୋକମାନଙ୍କର ନିତାନ୍ତ ଭ୍ରାନ୍ତ ଧାରଣା । ସମବାୟ ଅନ୍ଦୋଳନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବିବେଚନାରେ ଏହା ନିତାନ୍ତ ଅବିଚାରକର ଓ ଅନ୍ଦୋଳନର ଉପକାରିତା ଅତି ଅଳ୍ପ ଅଂଶମାତ୍ର । ରିଷ୍ଟିନ୍ କହିଅଛନ୍ତି ଯେ ଯେଉଁ ଶିଳ୍ପଦ୍ୱାରା ମହତ୍ତ୍ୱ ଆତ୍ମା ଉତ୍ପାଦିତ ହୋଇପାରେ ତାହା ଜାତିର ଏହି ଏକମାତ୍ର ଲାଭ ଜନକ ଶିଳ୍ପ । ସାରଡେନିସ୍ଲ ଡାଙ୍କରୀ କୌଣସି [ଓଜସ୍ୱିନୀ ବକ୍ତୃତାରେ]

Digitized by srujanika@gmail.com

କହିଅଛନ୍ତି ଯେ ମହତ୍ ଅଦ୍ଭୁତ ଗଠନ ବା ଉତ୍ପାଦନ କରିବା ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ସମିତିର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଆପଣମାନେ କହିପାରନ୍ତି ଯେ ମୁଁ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଅତି ରଞ୍ଜିତ କରୁଅଛି । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଅତି ରଞ୍ଜନର କହିଦୂରରେ ଥାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ମୁଁ ଏହି ସମସ୍ତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କିପରି ପୂର୍ଣ୍ଣତା ପ୍ରାପ୍ତି ନିମିତ୍ତ ଧୀରେ ଧୀରେ ଗତି କରୁଅଛି ତାହା ଏ ସ୍ଥଳରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁଅଛି । ତରିଶ କେତେକ ଅଭ୍ୟାସର ସମଷ୍ଟି ମାତ୍ର । ସତ୍‌ତରିଶ ତିଶିଷ୍ଟ ଲୋକ କେତେକ ଶବ୍ଦଭ୍ୟାସଯୁକ୍ତ ଲୋକ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେ । ଏହି ସହଯୋଗି ସମିତିମାନଙ୍କର ମେମ୍ବରମାନେ ସଦ୍‌ଭ୍ୟାସ ଗଠନ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟହୁଅନ୍ତି । ପରସ୍ପର ପରସ୍ପରର ଋଣ ନିମିତ୍ତ ଦାୟୀ ହେଉଥିବାରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରତ୍ୟେକର ସାଧୁତା ବା ସତୋଷ୍ଟତାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବା ଅବଶ୍ୟକ । ତେଣୁ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ଏହି ସମିତିଗତିରେ ଏମେ ସାଧୁଜନ ସଭ୍ୟ ହୋଇପଡ଼େ । ପ୍ରତେକ ମେମ୍ବର ସତ୍ୟବାଦୀ ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୁଏ ଏବଂ ତାହାର ସମ୍ପତ୍ତି ଓ ଋଣର ପ୍ରକୃତ ହିସାବ ଦିଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମେମ୍ବର ଅନ୍ୟର ମଙ୍ଗଳ ନିମିତ୍ତ ଚେଷ୍ଟିତ; କାରଣ ଅନ୍ୟର ଅମଙ୍ଗଳ ବା କ୍ଷତିହେଲେ ସେ ନିଜେ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହେବେ । ଜଣେ କେହି ଲୁପ୍ତପ୍ରାୟ ହେଲେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟମାନେ ତାକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଉପଦେଶ ଦେଇ ତାକୁ ବିପଦରୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବାପାଇଁ ଯତ୍ନ କରନ୍ତି । ଏହିଠାରେ ଲୋକ ଅନୁଭବଦ୍ୱାରା ଶିଖିପାରେ ଯେ ନିସ୍ୱାର୍ଥପର ହେବା ସ୍ୱାର୍ଥସିଦ୍ଧିର ଏକମାତ୍ର ଉପାୟ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖାଯାଉଛି ସମତର ମେମ୍ବରମାନେ ତପର ନିତବ୍ୟୟୀ ହୋଇପାରନ୍ତି । ଦୁଇଜଣଙ୍କର ବିବାଦ ଘଟିଲେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟମାନେ ତାହା ଅପଣା ମଧ୍ୟରେ ମେଣ୍ଟାଇ ନିଅନ୍ତି । କୌଣସି ମେମ୍ବର ବିଭକ୍ତହେବା ଶ୍ରାଦ୍ଧାଦିରେ ତାହାର ଶକ୍ତ୍ୟାନୁଯାୟୀ ଖରଚ ନ କରି ଅଧିକ ବ୍ୟୟ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରେ, ତେବେ ଅପର ମେମ୍ବରମାନେ ଅସି ତାହାର ବ୍ୟୟର ପରିମାଣ କାଟି ପକାନ୍ତି । ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ଗ୍ରାମ୍ୟ ସମତରେ ଏହିସବୁ ସୁଫଳ ଫଳିଲାଣି । ଏହା ଦେଖାଯାଉଅଛି ଯେ ଗତବର୍ଷ ୨୦ଗୋଟି ସମତରେ ମେମ୍ବରମାନେ ବିବାହ ଓ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ପ୍ରଭୃତିରେ ବୃଥାବ୍ୟୟ ହ୍ରାସ କରିବାକୁ ବିଶେଷ ଯତ୍ନକରି କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଏ ସ୍ଥଳରେ ଶିକ୍ଷାପ୍ରଦ ଓ ଚିତ୍ତାକର୍ଷକ ଦୁଇଗୋଟି ବିଶେଷ ଘଟଣା ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁଅଛି । ଥରେ କୌଣସି ମେମ୍ବର ପିତୃ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ନିମିତ୍ତ ୫୦ଟଙ୍କା ଅବଶ୍ୟକ କଲେ । କିନ୍ତୁ ସମିତି ସଦ୍‌ଗୁଳନ ଅର୍ଥାତ୍ ପଞ୍ଚାୟତମାନେ ୫୦ ସେହି ମେମ୍ବରର କହିଲେ ବୋଲି ମନେକରି ତାକୁ ୫୦ ମାତ୍ର ଦେବାକୁ ସ୍ୱୀକୃତ ହେଲେ । ସେ ୫୦ଟଙ୍କା ନ ନେଇ ତାହାର ପୂର୍ବ ପରିଚିତ ମହାଜନଠାରୁ ୫୦ଟଙ୍କା ଧାରକଲା । କିନ୍ତୁ ଭାଗ୍ୟ ଭୁତ ଖାଇବାକୁ ସମିତିର କେହି ତାହା ସବୁକୁ ଯିବାକୁ ରାଜି ହେଲେନାହିଁ । ସେତେବେଳେ ସେ ବିପ୍ରବ ଏକାବେଳକେ ନିରୁପାୟ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ତତ୍ପରିଣାମରେ ମହାଜନକୁ ୫୦ଟଙ୍କା ଫେରାଇ ଦେଇ ୫୦ଟଙ୍କା ନେଇ କୌଣସି ମତେ ପିତୃ ଶ୍ରାଦ୍ଧକଲା । ପୁଣି ଜଣେ ମେମ୍ବର କନ୍ୟାର ବିବାହ ନିମିତ୍ତ ୫୦ଟଙ୍କା ଋଣ ନେବାକୁ ଅବଶ୍ୟକ କରନ୍ତେ ପଞ୍ଚାୟତମାନେ ତାକୁ କେବଳ ଏକଶତ ଟଙ୍କା ମଞ୍ଜୁରକଲେ । ବର କର୍ତ୍ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ ସମସ୍ତେ ବିବାହାନୁବାଦ କରନ୍ତେ ବରକର୍ତ୍ତା ୫୦୦ଟଙ୍କା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯୌତୁକ ନେବାକୁ ରାଜିହେଲେ । କିନ୍ତୁ ପଞ୍ଚାୟତମାନେ ୫୦୦ଟ୍ରେ ଅଧିକ ଋଣ ଦେବାକୁ ଏକାବେଳକେ ନା ମଞ୍ଜୁର କଲେ ଏବଂ ତଦନୁଯାୟୀ ସଭ୍ୟକରି ଲିଖିତ ଋଣ ମଧ୍ୟ କଲେ । କନ୍ୟା କର୍ତ୍ତା ସେହି ଲିଖିତ ଋଣର ଏକ ପ୍ରତି ନିଲ ସେନ ବରକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯିବାରୁ ବରକର୍ତ୍ତା ତାଙ୍କୁ ନିରୁପାୟ ଦେଖି ଏକଶତ ଟଙ୍କାରେ ରାଜି ହେଲେ ଓ ବିବାହ ସୁଖରେ ସମ୍ପନ୍ନ ହେଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଅନୁଭବ କରନ୍ତୁ ଗତବର୍ଷ ୫୦୨ ସୁଧରେ ୫୦୦ଟ କରଜ କରିଥିଲେ ମେମ୍ବରର କେତେ କଷ୍ଟ ଓ କ୍ଷତି ହୋଇଥାନ୍ତା । ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହାର ସବୁଭିନ୍ନରେ ଟସର ଚୁଣା ସମିତିପରି ଶିଳ୍ପ ସମିତିଦ୍ୱାରା କି ଉପକାର ସାଧିତ ହୋଇଅଛି ତାହା ଏହିଠାରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁଅଛି । ଏହି ଜନ୍ତୁମାନେ ସମିତି ଗଠନ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ସ୍ଥାନୀୟ ମହାଜନ ମାନଙ୍କଠାରୁ ରେସମ ଧାର ସୂତ୍ରେ ନେଇ ଲୁଗାବୁଣନ୍ତି ଓ ସେହି ସମସ୍ତ ଲୁଗା ସେହି ମହାଜନମାନଙ୍କୁ ଅଳ୍ପ ଦାମରେ ବିକ୍ରୟ କରନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସହଯୋଗୀ ସମିତି ଗଠିତ ହେବାଦିନୁ ତନ୍ତ୍ରୀମାନେ ତଜାରିବାଗ ଓ ଗୁଇଁବାସା ଜିଲ୍ଲାରୁ ଏକାବେଳକେ ଏକକର୍ଷ ପାଇଁ ରେସମ କିଣି ରଖୁଅଛନ୍ତି । ତାହାଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କର ବିଶେଷ ଲାଭ ହେଉଅଛି, କାରଣ ସେମାନେ ଅଳ୍ପ ପରିମାଣରେ କିଣିବାଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କୁ ଦୋହରି ଦାମ ଦେବାକୁ ହେଉଥିଲା ଓ ତଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ବିଶେଷ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହେଉଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଖରଚ ଚଳାଇବା ନିମିତ୍ତ ସମିତିରୁ ସେମାନଙ୍କୁ କିଛି କିଛି ମଧ୍ୟ ଋଣ ଦିଆଯାଏ । ତେଣୁ ଯେଉଁଠାରେ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟରେ ବିକ୍ରୟ ହୋଇପାରିବ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ବିକ୍ରୟ କରିବାକୁ ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ଟସର ଲୁଗା ସଜ୍ଜିତ କରି ରଖନ୍ତି । ଏତଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ଖରଚ ଅଳ୍ପକରି ଯେପରି ସାଧାରଣତଃ ଅଳ୍ପଦରରେ ବିକ୍ରୟ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଥିଲେ ସେପରି ବାଧ୍ୟହୋଇ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହେବାକୁ ପଡ଼େନାହିଁ । ସମବାୟ ସମିତିର ଏକତା ଯାହା ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଏକାନ୍ତ ଅବଶ୍ୟକ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛି । ପୁରାତନ ଗ୍ରାମ୍ୟ ପଞ୍ଚାୟତ ପ୍ରଥା—ଯାହା ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କୁ ଏକ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ସୂତ୍ରରେ ବାନ୍ଧି ରଖିଥିଲେ, ବହୁକାଳରୁ ଲୋପ ପାଇଥିଲା । କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ ଶାସନ ପ୍ରଣାଳୀର ସୃଷ୍ଟି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପୁରାତନ ଅନୁଷ୍ଠାନମାନ ଏକାବେଳକେ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହେଲା ଏବଂ ଲୋକେ ବିଶେଷ ସ୍ୱାର୍ଥାନ୍ୱେଷୀ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯଦ୍ୟପି କୌଣସି ଅନୁଷ୍ଠାନ ପୁରାତନ ପଞ୍ଚାୟତ ବିତର ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରୁଅଛି ବୋଲି କୁହାଯାଏ ତେବେ ତାହା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଏହି ସହଯୋଗୀ ଋଣ ସମିତି । ସହଯୋଗୀ ସମିତି ନୈତିକ ଓ ଆର୍ଥିକ ନିମିତ୍ତ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଅନୁଷ୍ଠାନ ହେବା ବ୍ୟତୀତ ଏଥିରେ ଆମ୍ଭର ପୁରାତନ ଦେଶର ପ୍ରଥାର ଐକ୍ୟଭାବ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଭାବରେ ନିହିତ ଅଛି । ସହଯୋଗୀ ସମିତିମାନଙ୍କଠାରୁ ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟ ନିଜେ ପରିଚାଳନ ଓ ନିଜକୁ ନିଜେ ସାହାଯ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯେ ଶିକ୍ଷା ମିଳୁଅଛି ତାହା ଅମୂଲ୍ୟ । ଯେଉଁମାନେ ଭାଗ୍ୟବଶତଃ ଏହି ସମିତିମାନଙ୍କର ସଭ୍ୟ ହୋଇଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ମତ, ବିଶ୍ୱାସ, ଆଚାର ଓ ବ୍ୟବହାର ଏକାବେଳକେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଅଛି । ଯେଉଁମାନେ ଜ୍ଞାନ ହୀନ ଓ ବୁଦ୍ଧି ହୀନ ହୋଇ ରହିଥିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଏହି ସମିତି ସୂଚନା ଓ ସୁଭାବ ପ୍ରଦାନ କରିଅଛି । ଯେଉଁମାନେ ନେତୃ ବିହୀନ ଓ ନାୟକ ଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ବିପଥ ଗାମୀ ହୋଇଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କର ସହାନୁଭୂତି ଲାଭର ଅଭାବ ନାହିଁ । ରେଡ଼ିଷ୍ଟର ସାହେବଙ୍କ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଇନସପେକ୍ଟର ଭିନ୍ନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓ ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଅବୈତନିକ କର୍ମଚାରୀ ସମିତିର ସଭ୍ୟମାନଙ୍କର ଯେ ଯତ୍ନ ନେଉଅଛନ୍ତି ଓ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଯେ ମନୋଯୋଗ ଦେଉଅଛନ୍ତି ସେ ତହିଁର ସୁଫଳ ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନରେ ନିଶ୍ଚୟ ଫଳିବ । ଦିବାଶ ଓ ନିରାଶର ପରିବର୍ତ୍ତେ ସେମାନେ ଅଶାନ୍ତିରୁ ମୁକ୍ତିର ପଥ ଦେଖିପାରୁ ଅଛନ୍ତି । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନର ସର୍ବବ୍ୟାପି ଶୁଭଫଳ ଏତେ ଶୀଘ୍ର ପାଇବାକୁ ଆଶା କରାଯାଇ ନ ପାରେ । କିନ୍ତୁ ଲୋକମାନଙ୍କର ବିବାଦ ବା ମୋକଦ୍ଦମା କରିବାର ଯେ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଧୀରେ ଧୀରେ ଲୋପ ପାଉଅଛି ଏଥିରୁ ଆନ୍ଦୋଳନର ଶୁଭଫଳ ବା ଉପକାରିତା ସହଜରେ ଅନୁମିତ ହେଉଅଛି । ନିଜ ମଧ୍ୟରେ ମିଳାମିଶି ବିବାଦ ମେଣ୍ଟାଇବାର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୁଁ ନିଜେ ଅସଂଖ୍ୟ ଉଦାହରଣ ଜାଣେ କିନ୍ତୁ ଏ ସମସ୍ତ ସହଯୋଗୀ ସମିତିମାନଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପ୍ରଭାବ ବ୍ୟତୀତରେକେ ସମ୍ଭବପର ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା । ଶିକ୍ଷାପାଇଁ ଲୋକମାନଙ୍କର ଯେ ପ୍ରବଳ ଇଚ୍ଛା ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଅଛି ତାହା ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନର ଅତି ଶୁଭଫଳ । ଯେଉଁଠାରେ ସହଯୋଗୀ ସମିତି ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଅଛି ସେଠାରେ ସଭ୍ୟମାନେ ସେମାନଙ୍କର ପୁତ୍ରକନ୍ୟାମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ଦେଇପାରିବା ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରୁଥିବାର ଦେଖାଯାଏ ଓ ସଭ୍ୟମାନେ ସମିତିର ବାର୍ଷିକ ଲାଭରୁ ସ୍କୁଲ ବା ବିଦ୍ୟାଳୟ ସାହାଯ୍ୟ ନିମିତ୍ତ ଅଳ୍ପ ଅନୁମୋଦିତ ସବାଧିକ ପରିମାଣ ଶତକରା ୫୦ ଅଳୁଣ୍ଠିତ ଭାବରେ ପ୍ରଦାନ କରିଅଛନ୍ତି । ସହଯୋଗୀ ସମିତିମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ ପରିଚାଳିତ କେତେକ ବିଦ୍ୟାଳୟ ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଅଛି । ସହଯୋଗୀ ସମିତିର ସଭ୍ୟମାନେ ସମିତିରେ ଯୋଗଦେବା ସାଙ୍ଗେ ଏକାବେଳକେ ମହାତ୍ମା ଏହି ଧାରଣା ଅପଶମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଜାତ କରାଇବା ମୋର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ ।

ଆପଣଙ୍କୁ ଏତିକିମାତ୍ର ଜଣାଇବା ମୋର ଅଭିପ୍ରାୟ ଯେ ସମିତିମାନ ଯଦ୍ୟପି ସୁପରିଚାଳିତ ହୁଏ ତେବେ ଏତଦ୍ୱାରା ବହୁ ଉପକାର ସାଧିତ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ରହିଅଛି ଏବଂ ଯାହା ସମିତିମାନଙ୍କର ସମ୍ବନ୍ଧରେ କୁହାଯାଉଅଛି ସେହି ଉପକାର ବାସ୍ତବିକ ଆମ୍ଭେମାନେ ପାଇଅଛୁ । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ସହିତ ଅଳ୍ପକୁ ଛ ବର୍ଷ ସମ୍ପର୍କ ଉଣ୍ଡିରୁ ସୁଦୃଢ଼ଭାବରେ କହିପାରେଁ ଯେ ଚରିତ୍ର ସଂଶୋଧନ, ଅର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥାର ଉନ୍ନତି ବିଧାନ କରିବା ନିମିତ୍ତ ଏହାଠାରୁ ଅଧିକ କ୍ଷମତାସମ୍ପନ୍ନ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଦ୍‌ଭାବିତ ହୋଇନାହିଁ । ଏହିଠାରେ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ବିଷୟ ଉଲ୍ଲେଖ କରିବି । ପୃଥିବୀ ମଧ୍ୟରେ ଭାରତବର୍ଷ ଧନ, ସମ୍ପତ୍ତି ଯୋତ ରଖିବାରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ, ଏହା ସମସ୍ତଙ୍କ ବିଦିତ ଅଛି । ପ୍ରତିବର୍ଷ ବହୁପରିମାଣରେ ସୁନା ରୂପା ଭାରତବର୍ଷରେ ରହିଯାଉଅଛି । ଏହା ଭାରତୀୟ ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ରବିତ୍‌ମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଆଲୋଚ୍ୟ ବିଷୟ । ପ୍ରତିବର୍ଷ ଟାଙ୍କଶାଳରେ ଟଙ୍କା ଛାପାହୁଏ ଅଥବା ମାଟିରେ ପୋତାହୋଇ ରହେ । ଏହାପରି ପୋତରଖିବା ବା ନିଶ୍ଚଳ ଭାବରେ ରଖିବାଦ୍ୱାରା ଦେଶର ବା ଲୋକମାନଙ୍କର ବିଶେଷ କ୍ଷତି ହେଉଅଛି । ଏହି ସମସ୍ତ ଧନ ବା ଟଙ୍କା ଯଦ୍ୟପି ସମସ୍ତ ଦେଶରେ ଋଣ ଦିବା ନିବାରେ ପ୍ରଚଳିତ ହେଉଥାନ୍ତା ତେବେ ଦେଶର ଧନ ଏତଦ୍ୱାରା ବିଶେଷ ବୃଦ୍ଧିପ୍ରାପ୍ତ ହେଉଥାନ୍ତା । ଲୋକମାନଙ୍କର ସ୍ୱଳ୍ପ ସଞ୍ଚିତ ଧନ ଜମାକରି ରଖିବା ନିମିତ୍ତ କୌଣସି ବିଶ୍ୱସ୍ତ ବ୍ୟାଙ୍କ ବା ତଦ୍ରୂପ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଅଭାବ ତଦ୍ରୂପ ଧନ ବା ଟଙ୍କା ପୋତ ରଖିବାର ପ୍ରଧାନ କାରଣ । ସେହି ଅଭାବ ଦୂର କରିବା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସହଯୋଗୀ ସମିତିର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଏହି ଗ୍ରାମ୍ୟ ଓ କେନ୍ଦ୍ରସମିତିମାନ ଦେଶର ଲୁକ୍କାୟିତ ଧନ ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ଖୋଳି ପଦାକୁ ବାହାର କରୁଅଛନ୍ତି, ଓ ସେ ସମସ୍ତ

Digitized by srujanika@gmail.com

ଲାଭଜନକ ଋଣ କାରବାର ଲଗାଉଅଛନ୍ତି । ସାମାନ୍ୟ କୃଷକର ଦଶ ପାଞ୍ଚ ଟଙ୍କାଠାରୁ ରାଜା ଜମିଦାରମାନଙ୍କର ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତ ଏକଭାବରେ ସମିତିରେ ଅମାନତ ବା ଜମା ରହୁଅଛି ଏବଂ ତଦ୍ୱାରା କୃଷି ଓ ବାଣିଜ୍ୟର ଉନ୍ନତି ସାଧିତ ହୋଇ ଦେଶର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥାର ଉନ୍ନତି ହେଉଅଛି । ଭଦ୍ର ମହୋଦୟଗଣ ! ଉଲ୍ଲିଖିତ ଭାବରେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ସମିତିମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟାବଳି ଓ ଉପକାରିତା ବର୍ଣ୍ଣିତ ହେଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ କେନ୍ଦ୍ର ସମିତିମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟପ୍ରଣାଳୀ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଉ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଗ୍ରାମ୍ୟ ସମିତିମାନ ଅଂଶ ଧନଦ୍ୱାରା ଗଠିତ ନୁହେଁ, ତେଣୁ ଟଙ୍କା କରଜ କରି ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନା କରନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ପଚାରୁଅଛ ଯେ ଟଙ୍କା କେଉଁଠାରୁ ଆସେ ? ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରଥମ ଅବସ୍ଥାରେ ସରକାର ଓ କେତେକ ଭଦ୍ର ଲୋକମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦତ୍ତ ଟଙ୍କାରେ ଚଳିତ ହେଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସମିତିକୁ ମୂଳଧନ ଯୋଗାଇବା ନିମିତ୍ତ ସ୍ଥାୟୀ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଆବଶ୍ୟକ । ସମିତି ଋଣ କରେ, ସେହି ଋଣ ପରିଶୋଧ ହେଉ । ପୁନଶ୍ଚ ଋଣକରି ପରିଶୋଧ ହେଉ । ଏହିପରି ଭାବରେ ସମିତିମାନଙ୍କ ସହିତ କାରବାର ଚଳାଇବାର ଲୋକ ପାଇବା କେତେ ଦୂର କଷ୍ଟକର ଏହା ସହଜରେ ଅନୁମେୟ । ପୁଣି କୃଷକମାନେ ତ୍ୱରିତ ସହ୍ୟ କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । କାଳବେଳରେ ଋଣ ନ ପାଇଲେ କୃଷିର ହାନି ଘଟେ । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କର ସର୍ବନାଶ ହୁଏ । ପ୍ରଥମ ସହଯୋଗୀ ସମିତି ବିଷୟକ ଆଇନ ବିଧିବଦ୍ଧ ହେବାର ଦୁଇବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ସମଗ୍ର ଭାରତବର୍ଷରେ ୮୦୦ ସମିତି ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା । ସେହି ସମୟରେ ସମିତିକୁ ମୂଳଧନ ଯୋଗାଇବା ନିମିତ୍ତ କୌଣସି ସ୍ଥାୟୀ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଆବଶ୍ୟକ ଅନୁଭବ ହୁଅନ୍ତେ, କେନ୍ଦ୍ରସମିତିମାନ ସ୍ଥାପିତ ହେଲା । ସେ ସମସ୍ତ ସେଣ୍ଟ୍ରାଲବ୍ୟାଙ୍କ ବା ଇସୁ ଇନ୍ସ୍ଟିଚ୍ୟୁଟ ନାମରେ ଅବହିତ । ସାଧାରଣତଃ ଏହି ସମସ୍ତ କେନ୍ଦ୍ରସମିତି ଜିଲ୍ଲା ବା ସବ୍‌ଡିଭିଜନମାନଙ୍କରେ ଅବସ୍ଥିତ ହୋଇ ତହିଁର ସୀମାମଧ୍ୟରେ କାର୍ଯ୍ୟକରେ । କେନ୍ଦ୍ରସମିତି ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟକ ଅଂଶ ଧନ ସଂଗ୍ରହ କରେ । କେନ୍ଦ୍ରସମିତିର ଅଂଶ ଦୁଇପ୍ରକାର ଯଥା: — (୧) ସାଧାରଣ ଅଂଶ (୨) ମନୋନୀତ ଅଂଶ । ପ୍ରଥମୋକ୍ତ ପ୍ରକାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଂଶର ମୂଲ୍ୟ ଟ ୧୦୦ ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୋନୀତ ଅଂଶର ମୂଲ୍ୟ ଟ ୨୫ ଟଙ୍କା । ଯେଉଁ ସବ୍‌ଡିଭିଜନରେ କେନ୍ଦ୍ରସମିତି ଅବସ୍ଥିତ, ସେହି ସବ୍‌ଡିଭିଜନର ସ୍ଥାୟୀ ଅଧିବାସୀ ବା ସବ୍‌ଡିଭିଜନ ବା ଜିଲ୍ଲାରେ ସମ୍ପତ୍ତିଧାରୀ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଶେଷୋକ୍ତ ପ୍ରକାର ଅଂଶ ଖରିଦ କରିପାରିବେ । ସହଯୋଗୀ ସମିତିମାନେ କେବଳ ସାଧାରଣ ଅଂଶ କ୍ରୟ କରି ପାରିବେ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ କୌଣସି ଅଂଶିଦାରକୁ ଋଣ ଦିଆଯାଏ ନାହିଁ । କେବଳ ସହଯୋଗି ସମିତି ବା ସାଧାରଣ ଅଂଶଧାରୀମାନଙ୍କଠାରେ କେନ୍ଦ୍ରସମିତିର ଧନ କରଜ ଲାଗେ । ଏହି କେନ୍ଦ୍ରସମିତି ଶତକରା ଟ୍ରାଟ ସୁଧ ଦ୍ୱାରରେ ଅମାନତ ବା ଡିପୋଜିଟ୍ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ଏହିପରି ସେମାନେ ଯେତେ ଟଙ୍କା କରଜ ଲଗାଇ ପାରିବେ, ତେତେ ଟଙ୍କା ସୁଦ୍ଧା ପରିମାଣରେ ପାଉଅଛନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । କାରଣ ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି ରାଶିବାନିମନ୍ତ୍ର ଏହାଠାରୁ ଅଧିକ ନିରାପଦ ସ୍ଥାନ କଳ୍ପନା କରାଯାଇ ନ ପାରେ । ଏହା ଉପରି ନିରାପଦ ତାହା ବର୍ତ୍ତମାନ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଉ । କେନ୍ଦ୍ରସମିତି କେବଳ ସମ୍ପତ୍ତି ଦାୟିତ୍ୱ ବିଶିଷ୍ଟ ସମିତିକୁ କରଜ ଦିଅନ୍ତି । ପୁଣି ସମ୍ପତ୍ତି ଦାୟିତ୍ୱଦ୍ୱାରା ମେମ୍ବରମାନଙ୍କର ଚରିତ୍ର ଶୁଦ୍ଧି ଘଟେ ଓ ସେମାନେ ସାବଧାନ ଓ ସୁବିଚାର ପୂର୍ବକ ଋଣ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ଅତିରିକ୍ତ ମଧ୍ୟ ସହଯୋଗି ସମିତିମାନଙ୍କୁ ମେମ୍ବରମାନଙ୍କଠାରୁ ଋଣ ଆଦାୟ କରିବା ନିମିତ୍ତ ଆଇନ ଦ୍ୱାରା ବିଶେଷ ସୁବିଧା ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଅଛି । କୌଣସି ଖରିଦାର ମେମ୍ବର ବିରୁଦ୍ଧରେ ରେଜିଷ୍ଟାର ସାହେବ ମହୋଦୟ ନିଜେ ଡିକ୍ରି ପ୍ରଦାନ କରିବା ନିମିତ୍ତ କ୍ଷମତା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଋଣ ଆଦାୟ ନିମିତ୍ତ ମୋକଦ୍ଦମା କରିବାକୁ ଆଦାଲତକୁ ଯାଇ ନାନା କଷ୍ଟ ଭୋଗ କରିବାକୁ ଓ ଖର୍ଚ୍ଚାନ୍ତ ହେବାକୁ ହୁଏ ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ କୌଣସି ସମିତି ଉଠାଇ ବା ଭାଙ୍ଗି ଦିଆଯାଏ ମେମ୍ବରମାନଙ୍କଠାରୁ Public Demands Recovery ଆଇନ ଅନୁସାରେ ସାର୍ଟିଫିକେଟ ଦ୍ୱାରା ଟଙ୍କା ଆଦାୟ କରାଯାଏ । ସମିତିମାନେ ଯେତେ ଟଙ୍କା ଦେଇ ଅଂଶ ଖରିଦ କରିଥିବେ ତହିଁର ପାଞ୍ଚଗୁଣ ଟଙ୍କା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେନ୍ଦ୍ର ସମିତିର ଋଣ ପାଇଁ ଦାୟୀ ହେବେ ଏବଂ ମନୋନୀତ ଅଂଶ ଗ୍ରହିତାମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଧୃତ ଅଂଶ ମୂଲ୍ୟର ଦୁଇଗୁଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦାୟୀ ହେବେ ।

ଗ୍ରାମ୍ୟ ସମିତି ସବୁ ଅନବରତ କେନ୍ଦ୍ରସମିତିର କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରିଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ । ଚତୁର୍ଥମେଣ୍ଟ ବର୍ଷରେ ଥରେ ତାଙ୍କ ନିଜ ଖରଚରେ ଟ ୫୦ ରୁ ଟ ୧୦୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବେତନ ପ୍ରାପ୍ତ ଓ ଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତ ଅଡିଟରଙ୍କଦ୍ୱାରା ସମିତିର କାର୍ଯ୍ୟାବଳି ତଦନ୍ତ କରାଇ ନିଅନ୍ତି । କେନ୍ଦ୍ର ସମିତିମାନ ବିଭାଗୀୟ ଡେପୁଟି ରେଜିଷ୍ଟାର ଓ ସହଡେପୁଟି ରେଜିଷ୍ଟାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅଡିଟ ବା ତଦନ୍ତ କରାଯାଏ । ଏହି ଅଡିଟ୍ ବା ତଦନ୍ତର ରିପୋର୍ଟ ରେଜିଷ୍ଟାର ବା ଡେପୁଟି ରେଜିଷ୍ଟାରମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପାଠ କରାଯାଇ ରିପୋର୍ଟ ଲିଖିତ ତ୍ରୁଟିମାନ

Digitized by srujanika@gmail.com

ମଜ୍ଜିତ କରିବା ପାଇଁ ସହାୟ ନିଅଯାଏ । ଏଥିରୁ ଦେଖାଯାଉଅଛି ଯେ ଆମାନଙ୍କ ଟଙ୍କା ଅଧିକ ନିର୍ବିଘ୍ନ ଭାବରେ ରହିଅଛି ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦରେ ଲୁହାଲାଇପାଇଁ ଭାରତବର୍ଷରେ ଧନର ନିୟୋଗ ବା ପ୍ରଚଳନ ନିମିତ୍ତ ଏହା ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଓ ବିଶେଷ ନିରାପଦ ଉପାୟ । ଅଦ୍ୟାବଧି କର୍ପଦ୍ଦିକା ମାତ୍ର କାହାର କ୍ଷତି ହୋଇନାହିଁ । ଟଙ୍କା କାରବାର ସମ୍ପର୍କରେ କେନ୍ଦ୍ର ସମିତିର ବିଶେଷ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଏହିଠାରେ ଠିକେ ଠିକେ ଲୁହାଗଲା ।

କିନ୍ତୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର କେନ୍ଦ୍ର ସମିତିମାନ କେବଳ ଋଣ କାରବାର ଅନୁଷ୍ଠାନ ନୁହେଁ । ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ସମିତିମାନଙ୍କର ମେମ୍ବରମାନଙ୍କୁ ସହଯୋଗ ନିତି ନିତିର କାର୍ଯ୍ୟ ସରଞ୍ଜାମରେ ସ୍ୱାବଲମ୍ବନ ଓ ମିତବ୍ୟୟୀ ହେବା ନିମିତ୍ତ ଶିକ୍ଷାଦେବା ଏବଂ ମେମ୍ବରମାନଙ୍କ ବୈଷୟିକ ଉନ୍ନତିରେ ସହାୟ ହେବା କେନ୍ଦ୍ର ସମିତିମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ । କେନ୍ଦ୍ରସମିତି ଇନ୍ସପେକ୍ଟର କରିବା ନିଯୁକ୍ତ କରି ରଖିଥାନ୍ତି । ମେମ୍ବରମାନଙ୍କୁ ସହଯୋଗ ନୀତି ଶିକ୍ଷାଦେବା ଓ ସମିତିର ହିସାବ ପତ୍ର ଉପଯୁକ୍ତ ଭାବରେ ରକ୍ଷିବାରେ ସହାୟ ହେବା ଇନ୍ସପେକ୍ଟର କରିବାମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । କେନ୍ଦ୍ର ସମିତି ଇନସପେକ୍ଟର କରିବାମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଉନ୍ନତ କୃଷି ପ୍ରଣାଳି--ଯଥା ଭଲ ବିହନ, ଖତ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରଚଳିତ କରିବାର ଯତ୍ନ କରନ୍ତି । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ନିସ୍ୱାର୍ଥ ପରିଶ୍ରମ ଅତିଶୟ ପ୍ରଶଂସାର୍ହ ଓ ଯେଉଁମାନେ ଅବୈତନିକ ଭାବରେ ନାନାବିଧ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି, ସେହିମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଗଠିତ ଡିରେକ୍ଟର ସଭାଦ୍ୱାରା କେନ୍ଦ୍ର ସମିତି ପରିଚାଳିତ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖର ସହିତ କହିଅଛି ଯେ ଯେତେଗୁଣିକ ଅବୈତନିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ ଲୋକ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକ ତହିଁର ଶତାଂଶର ଏକାଂଶମାତ୍ର ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୋଇନାହାନ୍ତି । ଏହି ପ୍ରଦେଶର ସର୍ବତ୍ରାଙ୍କରେ ଆମ୍ଭମାନେ କେନ୍ଦ୍ରସମିତି ସ୍ଥାପନରେ ବିଫଳ ମନୋରଥ ହୋଇଅଛୁଁ । ଏହା କେବଳ ଅବୈତନିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଅଭାବରୁ ଘଟିଅଛି । ଏହି ସମସ୍ତ ଅଭାବ ବିଷୟ ଆମ୍ଭେ ସ୍ଥାନାନ୍ତରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବୁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ବଙ୍ଗୀୟ ଦୁଇଗୋଟି ଅନୁଷ୍ଠାନର କାର୍ଯ୍ୟପ୍ରଣାଳୀ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଉ । ପ୍ରାଦେଶୀକ ସହଯୋଗୀ ବ୍ୟାଙ୍କ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟପ୍ରଣାଳୀର ଏକ ଶୃଙ୍ଖଳାରେ ଚକ୍ରସ୍ୱରୂପ । ଗ୍ରାମ୍ୟ ସମିତିମାନଙ୍କୁ ଟଙ୍କା ଆବଶ୍ୟକାନୁସାରେ ଯୋଗାଇବାପାଇଁ ଯେଉଁ କେନ୍ଦ୍ରସମିତିର ଆବଶ୍ୟକ, ସେହିପରି କେନ୍ଦ୍ର ସମିତିମାନଙ୍କୁ ଆବଶ୍ୟକମତେ ଟଙ୍କା ଯୋଗାଇବା ନିମିତ୍ତ ଗୋଟିଏ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଆବଶ୍ୟକ । କେନ୍ଦ୍ରସମିତିମାନେ, ଯେଉଁମାନେ ଗ୍ରାମ୍ୟସମିତିମାନଙ୍କୁ ସମୟାନୁସାରେ ଟଙ୍କା ଯୋଗାଇବାର ଭାର ଶିରରେ ଗ୍ରହଣ କରିଅଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକମତେ ଟଙ୍କା ଯୋଗାଇବା, ନିମିତ୍ତ କୌଣସି ଅନୁଷ୍ଠାନର ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଭବ କରିବାରୁ ଏହି ପ୍ରାଦେଶିକ ସହଯୋଗୀ ବ୍ୟାଙ୍କ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଅଛି । ଆପଣମାନଙ୍କଠାରୁ ଅନେକ ଏପରି ଅନୁଷ୍ଠାନର ସ୍ଥାପନ ବିଷୟ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହା ଅତିଶୟ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ବିଷୟ । ଏହି ବ୍ୟାଙ୍କ ଏହି ନଗରର ଗୋଟିଏ ସାମାନ୍ୟ ଘରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଭଦ୍ର ମହୋଦୟଗଣ, ଆପଣମାନଙ୍କ ଯତ୍ନରେ ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନ ଭାରତରେ ବୃହତ୍ତମ ହୋଇ ଗୋଳପର ପରି ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଅଟ୍ଟାଳିକାରେ ଅବସ୍ଥାପିତ ହେବ, ଏହା ଆଶା କରାଯାଉଅଛି । ଏହି ପ୍ରାଦେଶିକ ସହଯୋଗୀ ବ୍ୟାଙ୍କ ସାତଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ମୂଲ୍ୟର ଅଂଶ ବିକ୍ରୟ କରି ପାରିବ । ଏଥିମଧ୍ୟରୁ ୫୭, ୧୫, ୦୦୦ ଟଙ୍କା ମୂଲ୍ୟର ଅଂଶ ବିକ୍ରୟର ଗ୍ରାହକ ସ୍ଥିର ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଏବଂ ଶେଷିଷ୍ଟ ଅଂଶର ମୂଲ୍ୟ ବାବଦକୁ ୫୧,୦୭,୦୦୦ ଟଙ୍କା ଅଦାୟ ହୋଇଅଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଂଶ ୫୦୦ ଟଙ୍କା, ଏତଦ୍ବ୍ୟତୀତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଏକଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ମୂଲ୍ୟରେ ଗୁରୁଗୋଟି ଜାମିନ୍ ଗ୍ୟାରେଣ୍ଟି ଅଂଶ ଅଛି । ସ୍ୱତ୍ୱା କୀର୍ତ୍ତିନନ୍ଦନ ସିଂହ, ବଙ୍ଗର ମହାରାଜା, ଦରଭାଙ୍ଗର ମହାରାଜା ଓ ମି.ପ.ସି. ଲାଲ ଏହି ଗୁରୁଗୋଟି ଅଂଶ କ୍ରୟ କରିଅଛନ୍ତି । ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ବ୍ୟାଙ୍କର ଋଣ ନିମିତ୍ତ ଉଲ୍ଲିଖିତ ଭଦ୍ରଲୋକମାନେ ଗୁରୁଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦାୟୀହେବେ । ଏହାହିଁ ଜାମିନ ବା ଗ୍ୟାରେଣ୍ଟି ଅଂଶର ଅଭିପ୍ରାୟ । ଏହି ଜାମିନ୍ ବଳରେ ବେଙ୍ଗଲ ବ୍ୟାଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରଚଳିତ ସୁଧର ହାର ଅପେକ୍ଷା ୫ ଏ କମ ହାରରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପ୍ରାଦେଶିକ ବ୍ୟାଙ୍କ ଋଣ ପାଇ ପାରୁଅଛନ୍ତି । ପ୍ରାଦେଶିକ ବ୍ୟାଙ୍କ ବହୁକାଳ ବ୍ୟାପି ଆମାନଙ୍କ ଉପରେ ଶତକରା ୫ ଟଙ୍କା ଠାରୁ ୫ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୁଧ ଦିଅନ୍ତି ଓ ଅଳ୍ପ ସମୟ ଆମାନଙ୍କ ଉପରେ ଶତକରା ୫ ଏ ସୁଧ ଦିଅନ୍ତି । ପ୍ରାଦେଶିକ ବ୍ୟାଙ୍କ କେନ୍ଦ୍ରସମିତିକୁ ଟଙ୍କା ଯୋଗାନ୍ତି ଓ ଏହା କେନ୍ଦ୍ରସମିତିମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଅଶ୍ରୟସ୍ଥଳ । ଯେଉଁଠାରେ କେନ୍ଦ୍ରସମିତି ନାହିଁ, ସେହି ଅଞ୍ଚଳର ଗ୍ରାମ୍ୟ ସମିତିମାନଙ୍କୁ ପ୍ରାଦେଶିକ ବ୍ୟାଙ୍କ ଋଣ ଦିଅନ୍ତି । ସ୍ୱତ୍ୱା କୀର୍ତ୍ତିନନ୍ଦନ ସିଂହ ପ୍ରଥମ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ବ୍ୟାଙ୍କର ସଭାପତି ଥିଲେ । ଏହିବର୍ଷ ସେ ଇସ୍ତଫା ଦେବାରୁ ତାଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ ମି: ହସନ୍ଇମାମ ସଦ୍ୟ ସଭାପତିରେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଜାମିନ୍ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ବିଷୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଉ । ଏହି ଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ ସମିତି କ୍ରମେ ଉନ୍ନତ ହେଉଅଛି । କେନ୍ଦ୍ରସମିତିମାନଙ୍କର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ସମିତିର ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କେନ୍ଦ୍ରସମିତିର ଗ୍ରାମ୍ୟ ସମିତିପ୍ରତି ମନୋଯୋଗ

Digitized by srujanika@gmail.com

କ୍ରମେ ହ୍ରାସ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା ଏବଂ ତେଣୁ ତହିଁର ଅବନତି ଘଟିଲା । ଏତଦ୍ୟତୀତ ଗ୍ରାମ୍ୟ ସମିତିମାନଙ୍କର ଋଣଦରଖାସ୍ତ ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖରୂପେ ନିରୀକ୍ଷଣ କରିବା କେନ୍ଦ୍ରସମିତି ପକ୍ଷରେ ଏକାବେଳକେ ଅସମ୍ଭବ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ପୁଣି ଏହି ଋଣ ଦରଖାସ୍ତ ଉପରେ ସମିତିର ସଫଳ ଓ କୃତକାର୍ଯ୍ୟତା ନିର୍ଭର କରେ । କାରଣ କେବଳ ଉତ୍ପାଦନ ଋଣଋଣ ଅଳ୍ପ ସୁଧରେ ଦେବା ସମିତିର ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ । ଅଯଥା ଅନୁତ୍ପାଦକ ବ୍ୟୟ ପରିମାଣ ହ୍ରାସ କରିବା ମଧ୍ୟ ସମିତିର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ପରିଗଣିତ । ଏହି ସମସ୍ତକାର୍ଯ୍ୟ ସୁଚାରୁରୂପେ ନିର୍ବାହ କରିବା ନିମିତ୍ତ ଜାମିନ ସମ୍ମିଳନର ସୃଷ୍ଟି । ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ କେତେକ ସମିତି ଘେନି ଜାମିନ୍ ସମ୍ମିଳନୀ ଗଠିତ ହୁଏ । ଜାମିନ୍ ସମ୍ମିଳନ ଅନ୍ତର୍ଗତ ସମିତିମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରତ୍ୟେକର ଋଣ ନିମିତ୍ତ ଦାୟୀ ଅଟନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସମିତି ପ୍ରତ୍ୟେକର କେନ୍ଦ୍ରସମିତିର ନୀତ ଅଂଶ ମୂଲ୍ୟର ଗୁରୁଗୁଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦାୟୀ । ସମିତିମାନଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଭାବେ ଶାସନ କରିବା ଜାମିନ୍ ସମ୍ମିଳନୀ ସୃଷ୍ଟିର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଯେପରି ମେମ୍ବରମାନଙ୍କର ଅସୀମ ଦାୟିତ୍ୱ ଯୋଗୁଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମେମ୍ବର ସମିତିର କାର୍ଯ୍ୟପ୍ରତି ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟି ରଖନ୍ତି, ସେହିପରି ଜାମିନ୍ ସମ୍ମିଳନୀରେ ସମିତିମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିମିତ୍ତ ଦାୟୀ ହେବାଦ୍ୱାରା ଏକ ଅନ୍ୟର କାର୍ଯ୍ୟ କଳାପରେ ବିଶେଷ ତିକ୍ତ ନେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୁଏ । ଜାମିନ୍ ସମ୍ମିଳନୀ ସମିତିମାନଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କୁ ଘେନି ଗୋଟିଏ କମିଟିଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୁଏ । କମିଟି ଋଣ ଦରଖାସ୍ତମାନ ବିଚାର କରି ବିଶେଷ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରନ୍ତି, ସମିତି ପରିଦର୍ଶନ କରନ୍ତି ଓ ସମିତିର କାର୍ଯ୍ୟାବଳି ସୁଚାରୁରୂପେ ପରିଚାଳନା କରିବାକୁ ଅଣିଷ୍ଟିତ ମେମ୍ବରମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ଦିଅନ୍ତି । କମିଟି ଡାକ୍ତର ସ୍ଥାନୀୟ ଅଭିଜ୍ଞତା ଯୋଗୁଁ ଯେପରି ସୁଚାରୁରୂପେ ସମିତି ପରିଚାଳନା କରନ୍ତି ତାହା କେନ୍ଦ୍ରସମିତି ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବପର ନୁହେ ।

ଭଦ୍ର ମହୋଦୟଗଣ, ଏହି ପ୍ରଦେଶରେ ଅନୋଳନ କିପରି ଭାବରେ ବା ରୀତିରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଅଛି ତାହା ସଂକ୍ଷେପରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହେଲା । ଅନୋଳନର ସମ୍ଭାବନା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୁଁ ବିଶେଷ ସୁଡ଼ାବ କହିଲିଣି ବୋଲି ମନେ କରୁଅଛି, ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତରେ ଏହି ବିଷୟ ପାଠକର ଅନୁଧ୍ୟାନ କରିବା ନିମିତ୍ତ ଆପଣମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ମୁଁ ସଯଥେଷ୍ଟ ଆସ୍ଥା ଏ ବିଷୟପ୍ରତି ଜନ୍ମାଇଅଛି । ଏ ବିଷୟ ପାଠ କରିବା ନିମିତ୍ତ ଅନେକ ବହି ଏକ ଅଛି । ଅନୋଳନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ନବପ୍ରକାଶିତ ପୁସ୍ତକ, ସଭାସମିତି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସମ୍ବାଦପତ୍ର ଓ ରିପୋର୍ଟ ପାଠ କରନ୍ତୁ । ବିଚାର କରନ୍ତୁ, ଆମ୍ଭେମାନେ ଆପଣମାନଙ୍କର ସହାୟତାର ପାତ୍ର ନା ? ଆପଣମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯେଉଁମାନେ ବୁଝିଅଛନ୍ତି ଯେ ଏହି ଅନୋଳନଦ୍ୱାରା ଭାରତର ମଙ୍ଗଳ ସାଧିତ ହେବ, ସେମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ଏତିକି କହୁଅଛି ଯେ କେବଳ ସେହିମାନଙ୍କ ଉପରେ ଏହି ଅନୋଳନର କୃତକାର୍ଯ୍ୟତା ନିର୍ଭର କରେ । ଅନୋଳନର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଦେଶରେ ବିସ୍ତୃତ ହେବା ନିମିତ୍ତ ବହୁସଂଖ୍ୟକ ସେବକ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକ । ଅନୋଳନର ବିସ୍ତାର ନିମିତ୍ତ ପ୍ରଶସ୍ତ କ୍ଷେତ୍ର ସମ୍ମୁଖରେ ରହିଅଛି । ଲୋକମାନଙ୍କର ଋଣ ମହାପତ୍ତନ ପରି ଅଦ୍ୟାପି ରହିଅଛି । ସେହି ମହାପତ୍ତନ ଖୋଲିବାକୁ ହେବ । ପୁଣି (ସର୍ ଡାନିଏଲ ହାମିଲଟନ୍ଙ୍କ ଭାଷାରେ) କରଜ ଦେବା ନିମିତ୍ତ ଉପାୟର ପତ୍ତନ ବସାଇବାକୁ ହେବ । ସମ୍ମୁଖରେ ପ୍ରଶସ୍ତ ଓ ଉଦ୍ଦାର କ୍ଷେତ୍ର ବିସ୍ତୃତ ରହିଅଛି । କିନ୍ତୁ ସେହି କ୍ଷେତ୍ରରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଲୋକ ଅତି ଅଳ୍ପ ସଂଖ୍ୟକ । ଏ ପ୍ରଦେଶରେ ୫୭,୦୦୦ ଗ୍ରାମ ଅଛି, କିନ୍ତୁ ୧୭୦୦ ଗୋଟି ସମିତି ଅଦ୍ୟାବଧି ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଅଛି । ଆପଣମାନେ ଏଥିରୁ ଭାବ ଦେଖନ୍ତୁ ଏଥିରୁ କି ସୂଚନା ମିଳୁଅଛି ? ଏହି ସୂଚନା ମିଳୁଅଛି ଯେ ଆପଣମାନଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ବ୍ୟତିରେକ ଲୋକମାନେ ଏହିପରି ଋଣଭାରଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ କଷ୍ଟଭୋଗ କରୁଥିବେ । ଭଦ୍ର ମହୋଦୟଗଣ ! ଭାରତବାସୀ ସାଧାରଣ ହିତକର କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରାଙ୍ମୁଖ ବୋଲି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଦୁର୍ନାମ ରହିଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟ ଏହି ଦୁର୍ନାମ ଅପନୋଦନ କରିବା ବା ଏହା ମିଥ୍ୟା ଦୋଷାରୋପ ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ କରିବା ଆପଣମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଜନସାଧାରଣ ଅନୋଳନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କୌଶଳ ଅନୋଳନର ଅବସ୍ଥିତ ଯଦ୍ୟପି ଦେଶରେ ଅନୁମାନ କରିଯାଏ, ତେବେ ତାହା ଏହି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଅନୋଳନ ବିନା ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେ । କିନ୍ତୁ ଏହା ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ହେବ ଯେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଦେଶହିତୈଷୀମାନେ ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଦ୍ୟାପି ଉଦାସୀନ । ଆପଣମାନେ ଏହି ଔଦାସ୍ୟ ତ୍ୟାଗ କରନ୍ତୁ, ଏହାହିଁ ମୋହର ଆପଣମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ନିବେଦନ । ସ୍ୱାଭାବିକ ଓ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଶାସନ ଅବଶ୍ୟ ସୁଖକର ବିଷୟ । କିନ୍ତୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ନେତା ସାର୍ ଡାନିଏଲ ହାମିଲ୍ଟନ୍ଙ୍କ ମତରେ ନବଭାରତକୁ ବିଲାତ ନିମିତ୍ତ ଦୃଢ଼ଭିତ୍ତିରେ ବସାଇବାକୁ ହେଲେ ଏହାର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଅନୁଧ୍ୟାନ କରିବାକୁ ହେବ । ଏହି ଭିତ୍ତି ଉପରେ ଗଠିତ ପ୍ରାସାଦ ଯେ କୌଶଳ ଆକାର ଧାରଣ କରୁ, ସେଥିଯାଇଁ ଭାବନା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏହା ଦୃଢ଼ ଆର୍ଥିକ ଭିତ୍ତି ଉପରେ ଗଠିତ ନ ହେଲେ ଏହା ନିଶ୍ଚୟ ଶୀଘ୍ର ଟଳି ପଡ଼ିବ । ଭାରତର ସକଳତା ଆର୍ଥଭିତ୍ତିରେ ଗଠିତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଜାତୀୟ ଜିଲ୍ଲା ବୋର୍ଡ, ମିଉନିସିପାଲିଟି, ନିଜେ ସରକାରଙ୍କ ଠାରୁ ସାମାନ୍ୟ ବୃତ୍ତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ଅର୍ଥବଳରେ ଦାରୁଣ ମରୁମୟ ଭୂମି ଅତିକ୍ରମ କରି ସୁକୋମଳ ହରିତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇପାରିବେ । ପୁଣି ସେହି ସମବାୟ ନେତାଙ୍କର ଭାଷା ଏହିଠାରେ ଉଚ୍ଚାର କରିବାକୁ ଅଛି । "ଈଶ୍ୱର ଏକ, ଏବଂ ସମବାୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଯୋଗୁଁ ନିଜେ ମହାମାନ୍ୟ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ ସହିତ ଗ୍ରାମ ଓ ବସ୍ତି ଏକ ସ୍ୱରରେ ଅବଦ୍ଧ ହେବ ଓ ଭାରତବର୍ଷର ଏକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ ଏକ ଲକ୍ଷ ହୋଇ ଭାରତବାସୀ ଏକଜାତି ହୋଇ ଉଠିବେ ଏବଂ ଭାରତର ସଜଳଜାତି ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶ ସଦୃଶ ରକ୍ତ — ରଞ୍ଜିତ ନ ହୋଇ ଅନ୍ୟବିଧ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ରଙ୍ଗରେ ଶୋଭିତ ହେବ । ଅସ୍ତ୍ରୋଲ୍ଲେଖ ଜାତି ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟତାକୁ ଅତି ଦ୍ରୁତ ଅନୁସରଣ କରିବା ଭାରତବର୍ଷ ପକ୍ଷରେ ଉଚିତ ନୁହେଁ ଭାରତର ଅତୀତ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟରୁ ନୂତନ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଓ- ଐଶ୍ୱରିକ ଭ୍ରାତୃଭାବପୂର୍ଣ୍ଣ ସଂସାର ଗଠନ କରି ତହିଁରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ହେବ । ଏହା ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ସତ୍ୟ, ଓ ଋଷିର ବାଣୀ ବୋଲି ମନେ କରିବାକୁ ହେବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆପଣମାନେ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗଦାନ କରନ୍ତୁ, ଏହି ନିବେଦନ ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କ ନିକଟରେ କରୁଅଛି । ଆପଣମାନଙ୍କୁ ନେତାହୋଇ ସମବାୟ ଗୀତର ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ହେବାକୁ ହେବ । ଦେଶ ଆପଣମାନଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ଲୋଡ଼ୁଅଛି ଓ ଆପଣମାନେ ଇଚ୍ଛାକଲେ ସେହି ସାହାଯ୍ୟ ଅନାୟାସରେ ପ୍ରଦାନ କରିପାରିବେ । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ପରିଶ୍ରମ, ଶକ୍ତି ବା ବୁଦ୍ଧିଦ୍ୱାରା ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଅବସର ନାହିଁ ସେମାନେ ଅର୍ଥଦ୍ୱାରା ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରନ୍ତି । ପ୍ରାଦେଶୀକ ବ୍ୟାଙ୍କରେ ଏଗାରଶହ ଟଙ୍କା ରଖିଲେ ତାହା ଜାଲଓମେ ବୃତ୍ତି ହାତକୁ ଯାଇ ପାଞ୍ଚଗୋଟି ଟଙ୍କା ହେବ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଆପଣମାନେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଦାସ୍ୟ ବା ନିବେଦନର କାରଣ ବିଚାର କରନ୍ତୁ, ବିବେଚନା କରନ୍ତୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ଆପଣମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କି ନା ! ମୋର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ଆପଣମାନେ ଧର୍ମ୍ମ ପରିତ୍ରାଣକ ସଦୃଶ ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ, ଗ୍ରାମ ଓ ସବ୍‌ଡ଼ିଭିଜନରେ ଏହି ନବ ଭାଷା ପ୍ରଚାର କରିବେ ଓ ଭବିଷ୍ୟତ୍‌ଶିକର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଯେ କ୍ଷୁଦ୍ର ବୀଜ ରୋପିତ ହୋଇଥିଲା ସେହି ବୀଜ ବୃହତ ବୃକ୍ଷ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆପଣମାନେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବେ, ସେହି ବୃକ୍ଷ ଛାୟାତଳେ ବସି ଭାରତବାସୀ ଜୀବନର ସୁଖଶାନ୍ତି ଅନୁଭବ କରିବେ ।

ଶ୍ରୀ ହରିଦାସ ରାଏ ।

ରାଗ-କାଫି ।
ତାଳ-ଧୁସର ଏ ଶୀତକାଳେ

(ତବା) ଅସରନ୍ତି ନିଶି ଯୋଷ ରହେ ଗ୍ରାସି
ବିବସରୁ ଅଧ-ଫାଳେ ।
ବାଦ୍ୟାନ୍ତ ସେ ଜନ୍ତ ତାସ ଲୁଣ୍ଠିତ ଅକାଶ-ସାସ
ସ୍ଥଳ ସ୍ଥଳ ବହ୍ନ ଉତ୍ତର ପବନ
ତୁଷାର-କଣିକା ଢାଳେ ।

ଖରାଷ୍ଟ କେଡ଼େ ବଳିଅ,
ଦିଟି ଦେଇ ଦେଇ ମଣ୍ଡଳ ପଡ଼ନ୍ତେ
ଦାତ-ଘାଅ ଲୋଡ଼େ ନିଅ ;
କରେମ୍ପାନ ବା ଅଭ୍ରବମ୍ପାନ ଯେ
ସେବନ୍ତି ସେବକ-ମାଳେ ॥

—o—

ଶ୍ରୀ ଭୀମମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ ।

Printed by B. S. Das. The Mukur Press, Cuttack.

Digitized by srujanika@gmail.com

ବିଜ୍ଞାପନ ।

ମୁକୁର—ପ୍ରେସରେ ଓଡ଼ିଆ, ବଙ୍ଗଳା, ଦେବନାଗରୀ ଓ ଇଂରାଜୀ ଅକ୍ଷରରେ ବହି, ଚେକ, କାର୍ଡ଼, ନିମନ୍ତ୍ରଣପତ୍ର ପ୍ରଭୃତି ସୁନ୍ଦର ଓ ସୁଲଭ ମୂଲ୍ୟରେ ଛପାଯାଏ । ଏଠାକୁ ସବୁପ୍ରକାର ପୁସ୍ତକ ଓ ଦୀପକ ପ୍ରଭୃତିର ଅଫର ପଠାଇଲେ ଭି: ପି: ଯୋଗେ ପଠାଯାଏ ।

ମୁକୁର—ଇସ୍ତାହାରଲି ।

୧—ମୁକୁର ପ୍ରତିମାସର ଶେଷ ସପ୍ତାହରେ ଇସ୍ତାହାରରୂପେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହେବ ।

୨—ମୁକୁର ଅଗ୍ରୀମ ବାର୍ଷିକ ମୂଲ୍ୟ ଟ ୨ ଟଙ୍କା ; ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଟ ୧୧ ଟଙ୍କା, ମୋଫସଲ ଗ୍ରାହକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଟ ୦ ୵ ବେଶୀ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଂଖ୍ୟାର ମୂଲ୍ୟ ଟ ୦୵ ମାତ୍ର ।

୩—ଇସ୍ତାହାର କାର୍ଡ଼ ବା ଟିକିଟ ନ ପଠାଇଲେ ଉତ୍ତର ଦିଆଯିବ ନାହିଁ ।

୪—କେହି ଠିକଣା ପରିବର୍ତ୍ତନ କଲେ ଅନୁଗ୍ରହପୂର୍ବକ ତାହା ନ ମଧ୍ୟରେ ଜଣାଇବେ ନଚେତ୍ ପଛକୁ ହିସାବ ନଚେତ୍ ଆମ୍ଭେମାନେ ଦାୟୀ ନୋହୁଁ ।

୫—ଗ୍ରାହକମାନେ ଚିଠିପତ୍ର ପଠାଇଲେ ଅନୁଗ୍ରହପୂର୍ବକ ଗ୍ରାହକ ନମ୍ବର ଓ ନୂତନ ଗ୍ରାହକ "ନୂତନ" ବୋଲି ଲେଖିବେ ।

ମୁକୁରରେ ବିଜ୍ଞାପନ ଛପାଇବା ସର୍ତ୍ତ;—

ଏକପୃଷ୍ଠ ପାଇଁ—ପୂର୍ଣ୍ଣପୃଷ୍ଠାକୁ ଟ ୧ ଟଙ୍କା, ଏକ ପୃଷ୍ଠାର ୨ ଟଙ୍କା, ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏକ ପୃଷ୍ଠାକୁ ଟ ୩ ଟଙ୍କା । ଏକବର୍ଷ ପାଇଁ ସପ୍ତାହକେ ଟ ୧୦ ଟଙ୍କା, ଟ ୧୮ ଟଙ୍କା, ଏବଂ ଟ ୨୨ ଟଙ୍କା । ବିଜ୍ଞାପନର ମୂଲ୍ୟ ବିଜ୍ଞାପନର ସହିତ ନ ପଠାଇଲେ ଛପା ହେବ ନାହିଁ ।

ମୁକୁର ପୁସ୍ତକାଳୟ

ଚୌଧୁରୀବଜାର, କଟକ ।

ସିଦ୍ଧାନ୍ତଦର୍ପଣ—(ମହାମହୋପାଧ୍ୟାୟ ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ସିଂହ ସାମନ୍ତଙ୍କ କୃତ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗ୍ରନ୍ଥ)	ଟ ୩ ୧
Mr. M. S. Das' Presidential Address at Bihar	ଟ ୦ ୵
ସରଳ ଶିଶୁଚର୍ଚ୍ଚାମାଳା	ଟ ୦ ୨
ହରିଭକ୍ତିଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ (ଭକ୍ତିଗ୍ରନ୍ଥ)	ଟ ୧୧
ଭାରତୀ ଦୁର୍ଗ	ଟ ୦ ।୵
ଗୁରୁଶିଷ୍ୟଭକ୍ତିସଂହିତା (ଭକ୍ତିଗ୍ରନ୍ଥ)	ଟ ୦ ୩
ବାଦ୍ୟଲହରୀଲଳୀ	ଟ ୦ ।/
ସ୍ତବକୀଡ଼ା	ଟ ୦ ୨
ମଳବୋଧ ଚରିତଗୀତା	ଟ ୦ ୧୬
ପ୍ରେମିକ ପ୍ରେମିକା	ଟ ୦ ୵
ପ୍ରେମବିଲାସ	ଟ ୦ ।୵
ଶ୍ରୀଭାଗବତ	ଟ ୦ ୨
ଭୂତବେଳ ...	ଟ ୦ ୵
ଧର୍ମଜୀବନ	ଟ ୦ ।
ଗଜନସ୍ତାବଣ	ଟ ୦ ୧୧
ଭକ୍ତ-ଗାଥା	ଟ ୦ ।
ଅର୍ଦ୍ଧବାଣ ଚରିତଗୀତା	ଟ ୦ ୧୧
ଫୁଲବଲ୍ଲରୀ (ବାଳକ୍ରୀଡ଼ା ପଦ୍ୟନାଟକ)	ଟ ୦ ୨
ଖୁଲ୍‌ଜଣା—(ଅଭିମନ୍ୟୁ ସାମନ୍ତସିଂହାର କୃତ)	ଟ ୦ ୵
ବାଣୀ (ଶ୍ରୀ ଜ୍ଞାନଚନ୍ଦ୍ର ଭାବ୍ୟରଞ୍ଜନ ପ୍ରଣୀତ)	ଟ ୦ ୵
ଅଭୁଲ ଅଦର୍ଶ—(ପ୍ରହସନ)	ଟ ୦ ୩
ଅଶ୍ଳୀଳବିଦ୍ୟା	ଟ ୦ ୵
ଶାନ୍ତ ସଙ୍ଗ (କାବ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥ)	ଟ ୦ ୵
କୃଷ୍ଣବଧ ନାଟକ (ଜଗନ୍ନାଥ ପଣ୍ଡା)	ଟ ୦ ୩
କବି ୵ ଫକୀରମୋହନ ସେନାପତିଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ—	
ଧୂଳି	ଟ ୦ ୵
ଉପହାର	ଟ ୦ ।
ଗ୍ରନ୍ଥିପୁଅ ଅଚନ୍ତା (ଗଳ୍ପ)	ଟ ୦ ୵
ଗୁଳସୁଣ୍ଡିବୋଲବ (ଗଳ୍ପ) ...	ଟ ୦ ୵୦

Digitized by srujanika@gmail.com

ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟରେ ନବଯୁଗ ।

ଉତ୍କଳ ମହିଳା ସମ୍ପାଦିତ ଏକମାତ୍ର ମାସିକ ପତ୍ରିକା—
ଉତ୍କଳ ମହିଳାମାନଙ୍କ ଲେଖନୀ ନିଃସୃତ ସୁକୋମଳ ବାଳକବାଳିକାମାନଙ୍କର
ପାଠୋପଯୋଗୀ ସୁଲଳିତ ଗଦ୍ୟ ପଦ୍ୟାଦି ସମ୍ବଳିତ

ପରିଚାରିକା ।

ମାସିକ ପତ୍ରିକା ।

ଉତ୍କଳର ଖ୍ୟାତନାମା ସାହିତ୍ୟ-ରଥୀ ଓ ବରିଷ୍ଠ ସାପ୍ତାହିକ
ପତ୍ରିକାମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରଶଂସିତ ।

ସୁନ୍ଦର କାଗଜ ଏବଂ ସୁନ୍ଦର କାଳିରେ ଛପା
ମୂଲ୍ୟ—ଅତି ସୁଲଭ ।

ଅଗ୍ରିମ ବାର୍ଷିକ ମୂଲ୍ୟ ୫ ୧୨ ; ମୋଫସଲ ଗ୍ରାହକମାନଙ୍କ ନିମିତ୍ତ ୫ ୧୨/୵ ;
ପତ୍ରଲେଖି ଶୀଘ୍ର ଗ୍ରାହକ ହେଉନ୍ତୁ ।

ନିମ୍ନଲିଖିତ ଠିକଣାରେ ପତ୍ର ଲେଖିବେ—ମ୍ୟାନେଜର୍ "ପରିଚାରିକା"
ବାଙ୍କାବଜାର
ପୋଃଅଃ ଗୃହଗଡ଼ୌକ,
କଟକ ।

ଶ୍ରୀମତୀ ବସନ୍ତକୁମାରୀ ଦେବୀ,
ସମ୍ପାଦିକା ।

Digitized by srujanika@gmail.com